8767

Ч. 4. Р. XII.

НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Адрес Редакції:
Львів, ул. Зибликевича 30.

ЗМІСТ:

о. Юлїян Дзерович: **Справа зміни календара** . . 205
о. Александер Стефанович 210
о. Юлїян Дзерович: **Матеріяли до історії мартирольогії нашої Церкви в часї всесвітної війни** . 226
о. Юлїян Дзерович: **Одна й та сама справа — а дві мірки** 244
о. Юлїян Дзерович: **Цїнний янїчарський документ** 248
„Православний“ — „правовірний“ 251
о. М. Бремшайд: **Чотири спасенні місця тут на земли** 254
о. Юлїян Дзерович: **Проповідь в день св. Великомученика Георгія** 256
Вивезене Росіянами українське духовенство . . 262
Всячина 265

ЛЬВІВ 1916.
З друкарнї „ДїЛА“ Львів, Ринок ч. 10.

НИВА

Виходить з початком кождого місяця в обємі чотирох до пятьох аркушів друку.

ПРЕДПЛАТА ВИНОСИТЬ:

Річно 10 К. Піврічно 5 К. Поодиноке число коштує 1 кор.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

Львів, ул. Зибликевича, ч. 30.

перед конф. 8767

котрий вкупі з Римлянами мешкають. Для тої розности календару многії Руснаци ту з Угорскої Земли жадних свят не заховують, анї коли святкує Римская Церков, бо мовлять, що тогды неповинны, анї коли Грецкая, бо їх тогды силуют панове робити, і так дуже непорадне жіют і подобно прото Бог барзій гнїваючи ся не престанет картати розними способами тих людей. Лїпше би теди учинили, жеби виповнили желаніе Благовірнїйшого в хрестіянех і Незвитяжоного Цесаря Леопольда, вираженное в побожном декретї дня 23. Августа року 1792 в Відни виданім на фавор духовних Унїтов і жеби ся воньформували давному Праву того королевства, которим правом приказуєтся всїм вобщ, аби приняли і захували календар Григоріянський".

Мимо сего тодї до зміни калєндара на Угорщинї не прийшло.

Пробу завести григоріянський калєндар підняв єще мукачівський епископ Стефан Панкович (1867—1874). Він вибраний під впливом угорського правительства стрітив задля своїх мадярофільських симпатій в цїлій епархії велику неприхильність, хоч старав ся не одно добро для неї учинити. Найперше ж стягнув на себе ненависть духовенства і народа за намір заведеня григоріянського калєндаря. Річ се певно дуже важна, щоби ми, яко сини одної матери св. Церкви, обходили всї разом одні свята, але спосіб, в який взяв ся до сего дїла нелюблений Владика, не був анї на часї, анї відповідний.

Нинї справа зі зміною калєндара піде на угорській Украйні богато лекше, як се бачимо з сего факту, що коли епископ Новак позволив собі знести кирилицю, се задля воєнного часу не викликало нїякого протесту в угорській Украйні, вже і без того заляканій та застрашеній.

О. Александер Стефанович.

*)

V. Кривди українського народа і церкви в минїшну хвилю. Відповідь вікови м ворогам.

(Конець.)

Отсе мартирольогія, яку український народ вразі зі своєю церквою переносив від многих віків на своїй земли. Є

*) В. П. Читачів „Ниви" перепрашаю, що перша часть моєї статї, помїщена в попереднім числї, світить тикими білинами, що по усуненю цїлого вступу вразі з титулом навіть не знають, о що властиво в моїй статї ходить. Я не надїяв ся чогось подібного именно у вступі, бож наводив в значній части дословні річи, котрі були передше в польській пресї подані і широко обговорені. Заднятого відніс ся я в важаленем до ц. к. міністерства справедливости, а коли осягну який успіх, подам пропущені місця додатково в нашім писмі. Впрочім коли діждемо ся нормального часу, поговоримо широко і свобідно о наших вопіючих кривдах.

се заразом велика трагедія, що два споріднені сильні наро ди, котрі в історії людскости і всесвітної культури могли були так много створити, котрі могли стати провідниками і опорою цїлого славянського світа, та могучо впливати на історичний хід всесвітних подій, — висилювались через довгих шість віків на завзяту братоубийчу борбу між собою, через се не сповнили свого посланництва для людскости, стали позорищем світа, а в кінци ізнеможені упали і зійшли з овиду світа. Дуже прикрий в тій трагедії і сей образ, що в згаданій борбі йшли в першім ряді проти себе дві Христові церкви ріжного обряда, котрі замість по завіту свого Учителя нести в народи любов і благословенє, піднесли кличі крайної ненависти і безпощадного взаїмного поборюваня братів через братів! На жаль, ся трагедія між обома народами і Христовими церквами не скінчила ся і до нинї. І се, що ми в Галичинї тепер на поли національнім і церковнім переживали, що піднимає ся на наших очах в Холмі і Волинї, — се лиш відгомон і продовженє того, що у нас від многих віків вело ся. І надаремні були голоси деяких тямучих польських істориків і лїтератів з послїдного віку, що болїючи над упадком свого народа старались опамятувати своїх краян. Ті голоси минули безслїдно, а за те гомонить нинї по всїй сусїдній суспільности й дальше безтямний клич в заводи з московським ревом: niema Rusi Ukraïny — нет Украïни і нельзя «й бить!

По такім історичнім освітленю не мав би я властиво о нинїшних подіях що говорити. З поданого образу минувшини кождий зрозуміє: відки йдуть теперішні події, яких зазнаємо, і яка їх властива цїль. Після того злишне також спорити богато з ріжнородними виводами або й нападами сусїдної сторони, котра старає ся ними упозорувати свої традиційні заборчі змаганя на нашах землях, — бож на слїпий фанатизм і вроджене упередженє не має аргументів. Я хочу кинути поясненя лиш на деякі сторінки, котрі перед одною і другою публикою, мимо ріжних становищ, не повинні затемнюватись, а повинні ставитись завсе ясно і отверто.

І так голосить нинї польська сторона перед світом, щоби оправдати своє поведенє в Холмщинї, що та земля є польська. А позаяк се з дійсним станом не годить ся, то й творить фікцію, що та земля була по татарськім опустошеню скольонїзована Поляками, котрі однак опісля зрущились. Отже нинїшне польщенє країни мало би бути лиш приверненєм того, що було їх питоме. Але така верзія не має найменшої основи. Татарські напади руйнували передовсїм східні части Руси Украïни; на подальшім же Холмі відбивались вони менше і не винищували так дуже людности. Впрочім чи се можливе, щоби польська людність, наколи би там справдї в більшім числї найшла ся, була зрущена? В польських

літописях читаємо, що від першого забору українських земель основувались в них латинські епископства і монастирі, навіть в таких сторонах, де не було ще латинників — очевидно для веденя латинського прозелїтизму. Дальше знаємо (як показав я передше), з якою завзятостию виступали именно холмські лат. епископи проти грецького обряда і унії. І чиж можливо, щоби вони, всесильні і маючи до розпорядимости всякі власти і средства, позволили на се, щоби їх вірні рущились і переходили на грецький обряд? Чи можна допустити, щоби пануюча польська людність покидала свою латинську церков, в котрій користала зі всїх горожанських прав і привилеїв, та переходила в поневолене українство і грецький обряд, де була зі всего визута? Се немислиме! Коли отже велика більшість холмського населеня остала до нинї українська, то мусить ся признати, що се автохтонний український нарід, що з поконвіку замешкував сей край. Що більше, треба сказати, що польська людність сеї землї походить хиба лиш в малій частинї з корінної Польщі, а далеко більша її часть вийшла таки з місцевого українського населеня, котре передше через некорисні відносини своєї церкви і нації, а пізнїйше під впливом сусїдної Польщі винародовлювало ся. Та вже як небудь там польська людність витворилась, нинї стоїть дїло так, що більшість холмського населеня уживає української мови і почуває ся окремою, українською нацією. Се факт, котрий посвідчають і самі польські статистики, тай ствердили на місци многі наші люди, що в тім краю перебували. Великою хибою для сеї української галузи є лиш те, що при звісній московській системі, котра нищила безглядно всякі прояви індивідуального українського житя, нема там в масах ясноозначеної національної ідеї, тай мало місцевих чинників, спосібних до організаційної роботи. За те посїдала там польська меншість завсїгди місцеві елєменти, котрі польську справу безнастанно культивували: польсько латинський клир, двори і ріжну другу інтелїгенцію. Так стало ся, що по усуненю російського правительства і уступленю зайшлого чиновництва лишив ся нагий український люд. Се й використала польська сторона, щоби безпроволочно розвести в цїлій країні свою плянову національно організаційну роботу. В тій цїли взяли зараз в свої руки громадські управи і стали заводити всюди для української людности польський язик і польські школи, та ширити свої газети і книжки. Важну поміч віддали їм в тій праці також наші власти, котрі обняли управу краю, своїми шкільними і адмінїстраційними органами. Супроти того стояла незорганізована українська людність в Холмськім безпомічна; а відірвані наклики її, як і домаганя української репрезентації в Відни, щоби вволено також потребам української людности, остали досї на жаль без найменшого ус-

піха. Нова управа краю мала очи і уха лиш для Польщі, — для нас не було нічого...

В тїсній звязи з сею всепольською роботою в краю пішло рішуче становище цїлої Польщі, що не сміє ся відривати 150.000 давних українських унїятів, котрі в р. 1905 прилучились до лат. обряда, від польсько латинського костела. Вони стали вже — так голошено — добром і власностю польського обряда і народа, а українській унії засї до них! Се становище мотивують тим: що по насильнім поваленю унії через російське правительство польські священики підтержували тих людий в католицькій вірі, удїляли їм потайки св. Тайни і утримали при кат. церкві, отже мають повне право задержати їх при лат. обрядї; унїяти не робили в тім часї для утиснених нїчого і тому не мають підстави відбирати їх для унії. Справа важна, над котрою треба близше застановитись. Отже відповім тут, що повисший суд є дуже поверховний і односторонний. І се легко показати. Коли сей нарід так кріпко боронив своєї католицької віри проти царського насильства і удержав ся в нїй, то була се передовсїм заслуга давного унїятського духовенства: таких дїяльних епископів, як Методій Терлецький, Яков Суша, Рилло і др., дальше ОО. Василіян і душпастирського клиру, — заслуга тим більша, коли зважить ся, які тяжкі перепони переносили вони в своїх трудах для церковної унії з сторони латинських єрархів. (Короткий образок тих відносин подав я передше). Сю апостольську працю продовжало і дальше унїятське духовенство аж до недавна, коли його насильно з сего краю прогнано. Так було се безперечно дїлом давного унїятського клиру, що холмський нарід став справді твердинею католицтва і перенїс для віри найбільші удари. Правда, що по усуненю унїятських священиків піддержував їх місцевий лат. клир на духу, але се була лиш додаткова поміч, придана до попередної майже тристалїтної праці унїятів. І чиж мала би та довга 300-лїтна праця тепер відкинутись, а заважити лиш пригагідна поміч латинників з послїдних десяток лїт?!

Нам закидаєсь, що наше галицьке духовенство не робило по урядовім знесеню унії в Холмі нїчого, щоби тамошних вірних підтримати. Скажу, що робило, скільки могло. Львівський митрополит жалїв щиро над ними, приймав часто їх відпоручників і вставляв ся у св. Отця о виєднанє у російського правительства яких полекш для тих мучеників. Також відомо менї, що наші священики з пограничних галицьких повітів служили радо холмським вірним в релїгійних потребах, удїляли св. Тайн і покріпляли їх на духу. Колиж не чинили сего в ширших розмірах, то дїялось се тому, що холмські польські священики справляли їх більше до лат. духовних в Галичинї. А що наш клир не йшов туди сам на взір тайних місіонарів — як се нам в польській пресї закидаєсь — то причина була найперше та, що по знесеню унії

в Холмі зістав вступ в границі Росії спеціяльно для унїятських священиків дуже строго заборонений, і ся дивовижна заборона треває з цїлою безглядністю аж досї. Але царські укази були би нас ще не спинили в сповненю обовязку, — серед нас находилось чи мало посвятних людий, котрі на такі річи не зважали би. Однак заходило те — скажім собі отверто правду — що там найшлись би були народові соперники, котрі були би про них донесли до уряду і спричинили запроторенє їх в тюрму або в Сибір. Історія нового відродженя українського народа дає ріжні приклади подібних прислуг. Се най буде оправданєм для нас.

Але як небудь, задержанє 150.000 українського народа при латинськім обрядї є противне законам церкви. Се певно, що згадані люди по заведеню там схизми лишили ся в душі при своїй давній греко католицькій церкві, а приниманє св. Тайн в лат. обрядї було визване лиш конечностию і не означало обрядової зміни. Також зголошенє їх в уряді р. 1905, що хотять належати до лат. обряда, не дало сему актови церковної правосильности. Вони учинили се лиш тому, бо унія не була в Росії призволена; тай Апостольський престол не зарядив зміни їх обряду, а за сим оставали вони правно і дальше унїятами. Сеж буває нераз, що люди, лишені своєї церкви, приймають довгі роки св. Тайни в другім обрядї, а однак не перестають належати до свого. Замітне і те, що сей народ заховав і досї давну любов і привязанє до свого обряда і рад би горячо — мимо противних польських зусиль — вернути до него. Се ствердили многі наші люди, котрі в ріжних сторонах Холмщини бували. Те саме посвідчають й донесеня наших військових куратів (о чім я повисше говорив), що людність Холмщини з одушевленєм і з слезами радости горнула ся на їх богослуженя і українські проповіди. Так отже по закону і чувству належить холмська людність до нашого св. обряду. І справдї треба чудуватись, що державні і церковні верховні власти остали на сї чувства нашого холмського народа твердосердні і не сповнили досї горячого його бажаня, — хоч внесено до них вже давно з компетентної сторони таке представленє. Не перечу, що якась частка давних унїятів, именно з молодшого покоління, відстала може від свого обряда — о се старали ся вже і наші сусїди тай їх клир, котрий в своїй власній области не так дуже ревнує, але в роботї на kresach є незрівнаний. Однак се певно, що великий загал народа удержав в своїй души давну дорогу традицію свого рідного богослуженя і радби цїлим серцем до него повернути.

Але не тілько з огляду на церковний закон і незатерті чувства народа уважаємо привернене унії в холмській землї справедливим; воно є конечне також з огляду на загальний інтерес католицької церкви.

Найперше вкажу, що в Холмі є крім давних вірних унї-

ятів нерівно більше таких, що під насилою російського правительства опинились таки в православній церкві. Але і у них задержало ся живе чувство для недавної унії; і вони горнули ся дуже радо на гр. кат. богослуженя наших військових куратів. Подібно бачило ся і на Волини. Так діло аж просить ся, щоби вислано в ті землї наших священиків, поставлено епископа і віддано їм давні унїятські церкви. Розуміє ся, коли би привертано там унію, то мусїли би до неї вийти передовсїм ті, котрі при католицькій церкві витревали, хоч і хвилево прилучили ся до лат. обряда, — вони творияи би головний пень, коло котрого збиралисьби вже другі, що від церкви поневолї відступили. Ми певні, що такий акт принїс би найкращі успіхи: унія обняла би скоро й всю опрославлену людність в Холмі, вислане туди наше галицьке духовенство припалоби людности своїм образованєм і суспільною працею до вподоби, а за сим перенеслась би також бистро в сусїдну Волинь. Ось довідуємо ся, шо в сторонах міста Бродів зголошують ся тепер заняті волинські села до наших галицьких священиків і приступають до унії. Що більше, реактивованє унії в Холмськім і справедливе повернене їй 150.000. душ, що прилучились часово до лат. обряда, віддїлало би дуже корисно і на прочі українські землї, та зробило би їм церковну унію симпатичною. А се мало би своє значінє! Можна сподіватись, що по війні прийде в Росії скоро до значних реформ, а між ними і до релїгійної свободи. Православна церков не має нині симпатії, не то в українських землях через чуже, полїційно вихованє і мало образованє духовенство, але і у свідомійших верствах російських. Я мав нагоду пізнати одного дуже поважного мужа з висшого російського духовенства, котрий висказав ся отверто, що висший російський клир дуже невдоволений зі стану православної церкви і з управи св. синоду, з безглядної залежности від правительства, з низької просвіти парохіяльного духовенства і др. та змагаєсь від довшого часу о привернене патріярхату і унормованє своїх правних відносин в державі. Инший знов муж, Галичанин, оповідав менї, що чув в Петербурзї від одного високого достойника слова: „що хотїли би ми, щоби мали таке духовенство, як ваше галицьке!“ На те відповів наш краян: „таж воно лежить в ваших руках, виховати собі такий клир“. На се задумав ся російський достойник і покивав прикро головою, начеб хотїв сказати: російське правительство не раде такому духовенству! Коли отже російська єрархія і суспільність так невдоволена зі стану своєї церкви, то щож говорити о українськім народї! Я чув від визначних закордонних Українців слова: коли би нам було свобідно, ми перейшли би зараз в вашу унію. Длятого не яло ся маловажити нині грецького обряда і народів, що до него належать, чи в сусїдних землях східної Европи чи і в Орієнтї. Для самої

католицької церкви зовсім однаково, чи 150.000 холмських унїятів лишить ся при латинстві, чи верне до первісного обряду. Вони були невзрушимі в своїй вірі, коли належали до грец. обряду і такими остали би в ній й на дальше. Але не однаково було би воно для загального інтересу католицької церкви — з огляду на схід. Коли би їх не повернено власному обрядови, то виринули би звідси ріжні некорисні наслїдки. Найперше не доставало би тут сильної опори до дальшого поширеня унії і в самім Холмі і на сусїдній Волини і Білій Руси. Відтак викликало би воно справедливе розжаленє у всїх унїятів за кривду, яку спричинено тут їх обрядови. А вкінци визвало би сильне негодованє по всїй Украіні, а то й на дальшім сходї проти латинської католицької церкви з закидами: що католицька церков не дає щирої опіки і охорони для грецького обряда, що ріжні її декрети для охорони грецького обряда стоять лиш на папери, а в дїйсности цїлком не виконують ся, — що католицькій церкві не ходить о зєдиненє всїх христіян, а радше о златинщенє всїх народів, що вона попирає лиш інтереси римо католицьких народів, а понехує другі обряди, хоч би унїятські. А холмський факт стояв би тут поважним аргументом! Розуміє ся, о евентуальнім поширеню унії на дальші українські области не було би вже бесїди. І православна Україна, добиваючись при можливих реформах в Росії ріжних свобод і автономій, не рефлєктувала би тодї зовсім на унію, а стремілаби хиба до створеня у себе автокифальної православної церкви. І над сею стороною повинна би римська курія поважно застановити ся.

Кождий обєктивний чоловік мусить притакнути, що коли холмський народ задержав свою питому мову і почутє питомої народности, та заховав горячу любов для свого давного обряда, то в воно дїлом божим і справедливим, щоби повернено йому первісний обряд. Однак сему дїлу противлять ся завзято наші сусїди, а маючи всюди своїх речників і опікунів порушають все, щоби до того не допустити. Причина в тім, що задержуючи 150.000 душ при лат. обрядї сподївають ся при помочи польсько латинського обряда з часом їх всїх спольщити. З огляду на те не похочують також, щоби і для осталих холмських православних привертано унію, хоч давні унїятські церкви так і просять ся, щоби їх відчинено і віддано унїятам. Вони репетують навіть, що се katolickie kościoły і повинні бути на польські костели обернені! Все те дїє ся тому, щоби унія не скріпила і в теперішних православних національного почутя, а за ними щоби не обхопила своїм духом і тамтих. Так радше най буде вже схизма, як мала би бути українська унія! Що тут відграє ролю лиш егоістичний польський інтерес, а не добро католицької церкви, є очевидне. На превеликий жаль, і міродайні політичні круги дають ся через них опановувати,

тай Рим позволяє їм заєдно в справах нашого обряду односторонно інформувати ся — на шкоду католицької церкви на сході. Через се є наша зовсім слушна справа в Холмськім і Волини спинена і не поступає ні трохи вперед. Що дальше буде, побачимо.

Дальше хочу ще дещо сказати про „нещасну подібність" нашого обряду з російським, з чого мало би по польській думці виходити, що ратунком проти тої небезпеки може бути в Холмщині і у нас тільки заміна давного обряду на латинський. Се пісонька не нова. Вона переводила ся на Руси-Україні від першого вступленя Польщі туди, коли ще Москви як би не було, і продовжалась завзято й по заключеню церковної унії. Які наслїдки вийшли з відси, знаємо аж надто добре: як раз запановане Москви і схизми! На жаль, мимо тяжких досвідів в історії не щезла ся теорія й досї. Многі поважні польські мужі задивляють ся й нині на річ так, начеб католицька церква могла поступати на Україні лиш в латинськім обрядї. І в сім дусї працює ся з цїлою горячковостю як в Холмщині так в Галичині.

І щож на се сказати? Відповім, що се крайне нерозуміне великанського значіня старинного славянського богослуженя в житю українського народа і других Славян, щоби брати ся те дїло вивертати. Нашу славянську лїтургію одержали ми майже перед тисячу роками від учеників славянських Апостолів. Вона була рідна нашому народови вже при першій своїй появі на нашій земли; а відтак приноровлювана ще більше до його властивостий, сплелась з українським народом як найтїснїйше і стала ся головною основою всего духового і суспільного житя: релїгії і всїх його почувань, науки і культури, та всяких родинних і горажанських потреб. З своїм богослуженєм народ так зжив ся, що воно стало просто невіддїльне від него. І не дивно! Зрозумілий язик в лїтургії, понятна кожда молитва і пісня, високий їх полет відповідаючий так дуже поезії народа, пориваюча краса мельодий, богата і жива символїка обрядів, безпосередна і громадна участь народа у всїх відправах, — все те вриває ся в душах загалу від дитинячих лїт так глубоко, що воно не дасть ся нїчим затерти або заступити. Наше богослуженє не те, що латинський обряд, котрий своїм незрозумілим латинським язиком є для мас мертвий і чужий, в котрім вони не беруть безпосередної участи, а сходять хиба на нїмих статистів. Так пусті і надаремні мрії і заходи, щоби можна відняти великому народови рідне і дороге тисячелїтне достоянє, а накинути йому, нї з сего нї з того, що инше, а до того мертве! А се, що удалось по довгих віках перевести якусь українську частку в лат. обряд, не значить нїчого. Миж знаємо, якими репресіями і способами воно йшло, тай бачимо, як сей неприродний утвір при леда змінених відносинах скоро розпадає ся. Історія Литви, Білоруси і всеї

України із послїдного століття показує се наглядно. — Я позволив би собі навпаки сказати сусїдним грабарям славянського богослуженя що инше: що се була велика шкода для всеї Славянщини і для цїлої католицької церкви, що славянське богослуженє, дїло св. Кирила і Методя, упало колись під напором давної Германії в первісній своїй вітчині, в Моравії і Панонії, що під тим напором не удержало ся воно в Чехії і Польщи, куди зразу увійшло, і що як раз для ослабленя славянського світа введено туди латинську церков. Не було би того провалу між славянськими народами, тих усобиць і ненависти, що виринули відтак між ними ізза церковних, а за сим й культурних ріжниць. А що до інтересів цїлої церкви, то певно, що по опановану Орієнту через Могамедан була би славянська церков станула скоро на чолї східного обряда, а за сим були би й відносини в латинській церкві укладались трохи инакше, тай візантійські схизми не мали би тоді сили і місця. Так отже з ріжних причин треба жалїти, що в славянськім світї пішло воно инакше. Але що стало ся, пропало і вже не відстане. Та вже як небудь воно склало ся, треба уважати крайно невідповідним, щоби піднимамо ще тепер борбу проти славянському обрядови. Як вказано висше, він стоїть надто сильно в народї, щоби можна його зрушити; всяке же посяганє на него поглубить хиба ще більше провал між обома народами, а в додатку нанесе незмірiму шкоду справі католицької церкви. Тому час би стямитись і не викликувати на сїм тлї нових роздорів, але радше старатись вирівнувати давні злиднї.

Що славянське богослуженє переняла від нас також Москва і має в головних формах подібну церковну відправу се зовсїм не рація, щоби ми або другі славянські народи мали вирікатись свого добра. А ось Поляки боролись давно з нїмецькими Ritter-ами і другими народами лат. церкви, а преціньне покидали через те свого обряду. Подібні конфлїкти заходили й між многими другими народами, що належали до якоїсь церкви, тай нїкому не приходило на думку зміняти по сїй причинї свого обряду або церкви. І чомуж мали би се чинити славянські народи (Українцї, Болгари, Серби і др.), прийшовши в роспрю з Москвою або другими, тим більше, що ми були першими властителями сего добра, і лишень від нас переймили його опісля Москалї. Се таке дивовижне, що справдї чудуватись належить, що подібна мрія могла в загалї у когось виринути!

Зрештою для заспокоєня деяких кругів можемо сказати, що мимо спільности обряда заходять між унїятською і російською відправою многі вже зверхні відміни, витвореині у нас під впливом унії і питомої вдачі українського народа, а в схизмі знов під впливом російського елєменту, так що ріжниця між обома впадає за першою хвилею в очи. Ось саме устроєнє храмів (відчинені царські врата, бічні прести-

ли), український виговір в богослуженю і весь спосіб відправи, відмінні мельодиї, ріжні додаткові молебни і народні пісни, уживані лиш в унії, і проч. А вже й не говорити про дух, який пробиваєсь в нашій церкві і духовенстві, а котрий якраз противний схизмі. Найлучше показалось се в часі російського наїзду, що і російські салдати і наш народ зауважали від разу ріжницю між одним і другим. Остаючи тоді в краю, чув я не раз замітки салдатів, що заходили до наших церков. „Відправа нїби подібна до нашої — мовили вони — а всеж не така; царскі врата відчинені, народ клякає, инакше співають, додають инші молебни і др.; у нас батюшка проповідає заєдно лиш про царя і царат, та в одно наказує їх слухать, так що вже надоїло, — а унїяти навчають в церкві про праведне християнське житє, що мило їх слухать, — тай народ, хоч заєдно не наказуваний, любить щиро свого цїсаря; у нас про батюшку нїхто не питає, а унїята слухає тут цїле село чи місто; тай наші військові старшини инакше з ними поводять ся". Так спостерігали вже прості салдати, що у нас инший лад в церкві і инший дух в клирі. Подібно зрозумів добре і наш галицький народ ріжницю між унїєю і схизмою. Ми маємо зі всїх сторін краю цїкаві вісти, як наш нарід — з виїмкою малих збаламучених русофільських гуртків — противив ся з цїлою рішучостю введеню православного богослуженя; а колиж в якім місци накинено насильно або підступно російського батюшку, як весь той час непоказував ся до церков і мимо заборон звертав ся потайки до своїх духовних. Так отже нема обави, щоби задля обрядової подібности могла загрожувати нам схизма. Що більше, в послїднім наїздї показала наша унїятська церков в очах самих наїздників тільки висшости над православєм і здобула у них тільки поважаня і симпатиї, що стало явним, що коли би мала змогу пійти в области Росії, то приймалась би там скоро між православними. Так отже не є наша унія „bolączką na ciele kościoła katolickiego", як верзе львівський Kurjer, але посїдає значну животну силу і могла би як раз сповнити своє добре посланництво, коли би була в належний спосіб піддержувана, а не безнастанно спинювана і доптана, як се досї дїяло ся.

Те саме можна сказати про значінє церковної унії також у відношеню до цїлого Орієнту. Від многих віків ведуть там західні европейські держави усильну пропаґанду за поширенєм лат. обряда і призначають на сю цїль величезні квоти, а однак всї ті заходи принесли — лиш дуже мал успіхи. Причина в тім, що лат. обряд є тамошним народам чужий, противний їх природї, а звязуваний часто з чужими полїтичними інтересами, навіть ненависний. Се зрозуміли вже многі орієнталїсти і підносять що раз частїйше гадку, щоби залишити на сходї ширенє латинства, а старатись приєднати східну церков через повне пошанованє її прав на всїх схід-

них областях. Так, час би вже, щоби і на українських землях і на цілім сході устала латинізаційна робота, ведена лиш для партикулярних інтересів деяких народців, а шкідна для справи загальної католицької церкви, і щоби приняв ся між головними обрядами принцип: suum cuique, — себто: кождий на своїм грунті господарем! Се була би найпевнійша запорука для зєдиненя церкви.

Але закидують нам наші противники, що в часї російського наїзду показали ся деякі галицькі священики і села непевними. Се правда, і над тим ми самі найбільше болїємо. Однак відповімо, що ті прикрі обяви не пішли з подїбности обряду, але з зовсїм инших причин. Ось бачимо на наших очах, що православні Болгари йдуть разом з католицькою Австрією проти Росії і Сербії, хоч злучені з сими не лиш обрядом, але й спільною церквою і вірою, а за те поступають католицькі держави (Франція, Італія, Бельгія) разом з Росією. В нашій же Галичині видїли ми за наїзду, що національно освідомлений український народ постоював незвичайно кріпко при австрійській державі. Я оставав в той час в краю і бачив, що тут дїяло ся. Зараз по вибуху війни стали тисячі наших молодців горнути ся добровільно до сїчових Стрільців, щоби йти проти Москви. Сей рух був би напевно обняв весь край і бувби довів до великих розмірів, коли би не наглий наїзд неприятеля і не дивовижні вязненя повітових українських орґанїзаторів, котрі тому рухови проводили — і то вязненя з сторони таки н а ш и х. Рівночасно виявляв нарід велике привязане до особи свого цїсаря і горяче бажанє, щоби наші війска побідили. І що не робив він для сеї справи! В гуцульських і сусїдних підгірських повітах зорґанїзували мужики з власного почину по всїх селах тайні звідчі кружки, котрі подавали нашим командантам — чи вони находились в краю чи на Угорщинї — бистрі вісти про всї позиції російських віддїлів, та причинялись часто до добрих успіхів наших війск. І що було неможливе для військових шпігунів, се чинили прості, з бесагами вандруючі Гуцули або Гуцулки, несучи за заскірком своїх постолів або ременів рапорти — з нараженєм свого житя. І кілько то наших мужиків впало тоді в ріжних сторонах жертвами сего патріотизму! З своїми симпатіями для цїсаря мужики зовсїм не крили ся. Тим то російські салдати, котрі в одно кляли царя і царят, та виспівували про них всякі згірдливі пісні, не могли надивуватись, що наш нарід так любить свого цїсаря. Подібно не могли сего поняти російські коменданти, висловляючись часто: ми прийшли вас висвободжать, а ви нам противні і доносите на нас своїм військам! Такеж привязане обявляв нарід також для своєї окремішної народности і унїятської церкви; а вже геройським було поведенє тих українських священиків, що в краю остали. Сї дїла заслугують на тим більше признанє, що Москалї лишали в повнім

спокою Поляків і лат. обряд, а звертались з цілою завзятостию як раз проти „Мазепинців“ і унії. І які переслідования переносили тоді всі наші люди: священики, світські інтелігенти і свідомі селяни! Із мести ограблювали їх зі всего, палили хати і цілі села, а многих забирали і вивозили в далеку Сибір. Се було мучеництво, якого ніякий другий нарід не зазнав! Але все те замовчуєсь перед світом, а видвигаєсь безнастанно лиш частні вчинки відступників. Та коли наш український і унїятський нарід займав в сім часі так рішуче становище, то щож бачило ся у деяких сусїдних народів латинського обряда? Відносини Чехів звісні. Також знаємо, які симпатії виявляли наші сусїди в часі інвазії для противників, як сердечно братались з ними на бенкетах, та як не криють ся і своїми чувствами й тепер, трівожучись отверто побідами наших війск і можливим відірванєм їх земель від Росії. Так отже не обряди, а другі причини впливають на становища народів.

Колиж були у нас прояви русофільства, церковного і народного, то я позволю собі вказати на їх причини. Найперше констатую, що коли по прилученю Галичини до Австрії признано нашому народови деякі полекші, не було в Австрії другого народа, котрий з таким пієтизмом був преданний династії і державі, як галицько український нарід. Но щож сподіяно з тим народом? Давна вражда сусідів проти нашого обряда не уставала й дальше, а се дратувало і зражувало многих до католицької церкви. Відтак введено їх затіями перед 50 роками в українській східній Галичині польскі порядки, начеб в корінній Польщі: польський урядовий язик в урядах і школах, та віддано нас під неограничену і безглядну власть вікових противників. Такі тверді відносини викликали у деяких наших людий розпуку і безнадійність у власний розвій, та дали Москві почву до ширеня серед невдоволених своєї пропаганди. І ось головна причина проявів схизми і русофільства! Сю небезпеку зрозуміла сама наша суспільність, взяла ся поборювати ту язву і була перед 20 роками вже близькою до її знищеня. Но що стало ся? Наші сусїди піддержали сю упадаючу фракцію, щоби при її помочи параліжувати поступ української нації. Так Потоцький заключив з нею р. 1908 формальний пакт і впровадив її в поважнім числї в галицький сойм. Вслїд за тим попирали її всї амдінїстраційні органи при виборах до рад повітових і т. д., а дїдичі надавали парохії з правила русофільським священикам. Мені звісно з автентичного жерела, що ще в червни р. 1914, отже перед самим вибухом війни з Росією, дав п. Коритовський старостам у виду сподіваних нових соймових виборів поручене, щоби поступали дуже зглядно з русофілами. Сим способом піддержали русофільську фракцію, а коли ту акцію попирала ще й Москва своїми обильними пособіями, то й не дивно, що прокинуло ся

тут те зїлє. І питаю, хто винен сему лиху? І ви смієте тикати нам за се зрадою держави і церкви? Ми чисті, бо завсе бороли ся з сею язвою. Але ви були хресними родителями русофільства і ви повинні за се відповідати перед державою і світом! Ми скажемо з цїлою рішучостю: най тільки австрійське правительство переведе у нас по правдї засаду iustitia fundamentum regnorum, най возьме воно в будучности краєве кермо сильно в свої руки і зробить український нарід господарем на своїй земли (у східній Галичинї), най також Рим займе рішуче становище супроти веденої у нас латинїзації і виступить справдї в оборонї нашого обряда,— а тодї не буде тут певно й слїду ні русофільства ні схизми. Але чи стане ся воно так?

Вкінци позволю собі сказати ще пару слів про бажанє наших сусїдів: щоби ми ввели новий календар в церкві, латинську азбуку, і через те зірвали з востоком. Сї бажаня вже давні, а цїль їх добре нам звісна. Нашим сусїдам було би дуже пожадане, щоби український нарід витворював в своїй серединї як найчисленнїйші кордони, дїлив ся на рїжні частки, і дав ся відтак лекше поглотити. Ось на наших очах переводить ся такий процес в Холмщинї, за сим пішла би черга на Галичину і т. д. Divide et impera! З окрема що до зміни нашого обряда і календаря скажу, що такі заходи роблено вже за часів давної Польщі; однак наші єрархи постоювали з всею рішучістю за цїлостю свого обряда, розуміючи, що лиш при повнім захованю єго зможе наша унїя сповнити своє посланництво у народів сходу. Гадку зміни календаря піддано також австрійському правительству зараз по прилученю Галичини; однак тому домаганю опер ся р. 1773 львівський епископ Лев Шептицький, підносячи, що йому годї переводити таке дїло без згоди иньших католиків грецького обряда, та що ся зміна могла би перешкаджати до зєднаня східних народів з Римом. Сю ідею давних наших єрархів подїляв Апостольський Престол, а рїжні папи видали декрети, котрі заборонювали які небудь самовільні зміни в нашім обрядї. Я наведу лиш декрет папи Венедикта XIV. „Demandatum coelitus“ з р. 1743, котрий в § 3 каже: De ritibus igitur et moribus Ecclesiae graecae illud imprimis generatim statuendum decrevimus, nemini licuisse aut licere, quovis titulo aut colore et quacunque auctoritate aut dignitate, etiamsi Patriarchali aut Episcopali praefulgeat, quidquam innovare aut aliquid introducere, quod integram exactamque eorundem observantium imminuat, omnesque in posterum et singulos-Eclesiae graecae ritus et mores a Patribus traditos omnino servare mandamus. (О обрядах і звичаях грецької церкви в загалї постановляємо передовсїм те, що нїколи не було і не є позволено, під яким небудь титулом або позором і якою небудь повагою, навіть п а т р і я р ш о ю або е п и с к о п с ь к о ю, що небудь нового творити або вводити, що могло би їх нена-

рушиму цїлість вменшувати, і наказуємо, щоби на будуче всї і поодинокі обряди і звичаї грецької церкви, передані від отцїв, були в цїлости доховувані). З сего декрету виходить ясно, що ні патріярх ні епископ не має права вводити які небудь обрядові зміни, і що се може учинити лиш синод за апробатою Папи.

Постоюючи за цїлостю нашого обряда, ми не були би противні деяким меншим змінам, котрі показались би на часї. Але се повинно походити наперед з загального почутя такої потреби в духовенстві і народї, а відтак переводитись законною дорогою (через провінціональний синод і Рим). Можна би отже в своїм часї застановитись і над новим календарем в церкві і над деякими частями устава, але се може стати ся лиш нами самими, у відповідну пору, по зрілій розвазї, в порозумінню з иншими католиками гр. обряду в Австрії, а в кінци по ухвалї синоду і по потвердженю Риму. Тодї і нарід смотрів би инакше на довершену зміну, тай закордонні наші братя не уважали би сего замахом на наш грецький обряд і не зражувались би сим до католицтва. Но коли в таку справу входять ноторично чужі руки і деякі побічні інтереси, коли піднимає ся її як раз на перекір волї загалу духовенства і народа, та переводить ся з понеханєм папських декретів самовільно в неприсутности других архиєреїв і без ухвали синоду і без апробати св. Отця, то весь український нарід — в Галичинї, в Америцї і за росийським кордоном — бачить в тім дїлї, хочби довершенім auctoritate patriarchali aut episcopali, нарушенє і зломанє загарантованих прав своєї церкви. Не досить, по такім однім фактї затрівожений нарід о цїлість і права всего свого обряда. І справедливо каже Ставропігія в своїм протестї: „Нинїшний акт звернений проти календаря греко-католицької церкви; завтра инший акт иншого епископа може звернути ся проти славянської лїтургії або проти звязаної з нею кирилицї; позавтра проти женитьби священиків чи взагалї проти обряду. Коли такі акти, початі самовільно і нелєгально, мали би остояти ся, тодї мусїлаби упасти унїя“... Подібно мовить наше духовеньство в своїм представленю: „Тим самим способом не було би воно виключене, щоби і весь обряд не був в будучности постепенно змінений і знищений“. А до того додамо ще отверто, що на вибір епископів для українського народа впливають всякі чужі чинники, а не має в тім нїякого голосу лиш наше духовенство і український народ! Отже все є можливе... По нинїшнім актї, що доконує ся перед нами, звертає ся тому весь український нарід до найвисшої магістратури св. католицької церкви з громадним запитом: чи папські декрети в справі гр. кат. обряду мають ще свою правосильність, чи можна їх кождому після вподоби вивертати? А загал духовенства і інтелїгенції питає здивований: в якій цїли дратує

ся в сім тяжкім часі в так жорстокий спосіб чувства українського народа — зі шкодою для католицької церкви і австрійської держави?!

А що до азбуки, яких то приятелів ми не маємо всюди! Там гноблять урадово наш український язик і його правопись, бо се спиняє „возсоєдиненю всего російського народа", а тут називають наші „браця" те саме орудєм Москви і раді би накинути нам конечно свою лїберію! І де є тут правда? Але тенденція одних і других надто ясна, — від давнаж ведуть вони з собою горячі торги о нашу Україну, і не о наше добро їм ходить, а о власну наживу. Однак нарід не лишить того, з чим він вже від тисячу років тїсно зжив ся, а то тим більше, що в сїй справі не має нїхто права рішати, тільки сам нарід. Отже шкода, браця, вашого труду і заходу!

Дивно менї тільки, що наші браця, заходячись так дуже коло нашого добра, не добачують благодатий, яких могли би нам справдї з власної руки удїлити, ось як знесенє патронату. Всї розуміємо, яка аномалїя в нинїшнім часї сей патронат. Дїдич дає лиш шесту часть при конкуренційних обовязках, належить до противної народности і обряда, і він має право наставляти для української громади пароха! Яка іде звідси деморалїзація на духовенство, як спиняєсь тим праця його для церкви і народа, знаємо всї. Але про се мовчить ся. Тут йде вже засада: „Що твоє, то моє; а що моє, тобі засї!"*).

Я взяв ся до написаня сеї статї з причини затїй, довершуваних на холмській Україні, і численних рекримінацій, які в оправданє тих затїй впали на нас в польській пресї. Подаючи короткий образок справдїшної мартирольогії нашої церкви і народа, показав я наглядно, що нинїшна затїя є лиш дальшим продовженєм того, що на нашій Україні вже від 700 років переводилось. За сим піднїс я, що після законів церковних і по всїй справедливости повинна бути в Холмщинї привернена унїя і повинні віддатись тамошному українському народови належні права; а не сповненє того буде весь український нарід і вся східна церков уважати в своїй історії вопіючою кривдою для себе. Дальше опроверг я закиди людий, котрі коячи у нас не одно лихо і граючи самі супроти держави дволичну ролю, силують ся чернити нас в міродайних сферах. А вкінци зазначив: що най пра-

*) До моєї статї, поміщеній в попереднім числї „Ниви", стор. 155 до 158, де представлені нинїшні відносини українського і польського клиру в Галичинї, подаю отсї числа що до поступу обох обрядів від р. 1864 (1866) до р. 1914 в диецезиї станиславівсько-львівській і перемиській, а то: під зглядом душпастирських посад (парохій, експозитур і сист. сотрудництв), душпастирських сил (парохів, адмінїстраторів і сотрудників) і числа вірних.

вительство віддасть нам на нашій земли повну справедливість і най Рим перестане глядїти на наші дїла через противні нам шкла та возьме ся по цїлій щирости за оборону і під-

Диецезія	Парохії	Експози.	Сист. сотр.	Разом	Душпаст.	Число вірних
Гр. к. львівська і Стан. р. 1863.	1174		118	1292	1275	1,447.193
Гр. кат. львівська р. 1914	754	7	53	814	872	1,335.977
Гр. кат. станислав. р. 1914.	432	18	55	505	538	1,022.000
Лат. львівська р. 1866	216	7	33	276	366	538.963
Лат. львівська р. 1914.	257	117	13	387	559	1,054.767
Гр. кат. перем. р. 1868.	684	22	49	755	751	819.610
Гр. кат. перем. р. 1914.	687	25	51	764	804	1,252.492
Лат. перемиска р. 1866.	275	2	94	371	412	680.389
Лат. перемиска р. 1914.	290	32	200	523	501	1,239.402

Із сеї табелї показує ся, що в станїславівсько львівській диецезії (котрі для лїпшого прирівнаня з латинською беру разом) прибуло в тім часі: душпастирських посад гр кат. 27 (1.3%), а латинських 111 (40%), — душпастирських сил гр. кат. 135 (10%), а латинських 193 (51%), — гр. кат. вірних 62%, а латинських 95%. В перемиській диецезії прибуло гр. кат. душпастирских посад 8 (1%), а латинських 152 (40%), — душпастирських сил гр. кат. 53 (7%), а латинських 89 (21%), — гр. кат. вірних 52%, а латинських 82%. Не рівно більший буде прибуток нових лат. костелів і богослужебних каплиць, як завдаток до твореня по всїм сторонам краю дальших лат. парохій і експозитур; однак дотичних урядових чисел із послїдних десяток лїт не міг я нїгде віднайти (се будемо мусїли власними силами учинити). Не входять тутки також лат. монастирі, котрі доставляють для потреб лат. церкви многих непарохіяльних священиків, численні новокреовані і монахинями обсаджені захоронки і школи і под. І коли бувший намісник д-р Бобжинський приписував собі велику заслугу для поширеня лат. костела в Галичині, то ся заслуга йому вповнї належить ся. — Ще додам, що маю основу твердити, що подане число гр. кат. вірних є надто прибільшене, і що фактично виходить воно значне менше. З моїми увагами над нашим станом здержую ся на тепер; однак числа говорять вже самі за себе. По скінченю війни будемо мусїли дуже поважно застановити ся: на чім ми стоїмо і куди йдемо.

несенє нашого обряда, а тодї не стане тут нї слїду чужого зерна. Що воно так є, відчуваємо ми всї дуже добре, тай розуміють се й ті круги, що мали змогу пізнати близше наші відносини. Але чи стане ся воно так? Що до мене, я не покладаю надії на нїякі чужі помочи, бож „кожда рука собі крива“, але вірю твердо у власну животну силу великого народа. Який небудь вийде результат з сеї війни, по нїй мусить настати ера горожанських свобод для народів, а тодї буде український нарід доходити вже елєментарною силою на всїх своїх областях природних прав. А сей час вже недалекий! Я побоююсь більше, що справа кат. церкви готова пійти на сходї не добре. Такий папа Климентій VIII. і деякі другі, що вповнї розуміли вагу українського народа і його церковної унії та щиро їх попирали, були лиш метеорами на горизонтї церкви. По за ними не було часу на наші дїла або недоцїнювано їх, і через се допущено нашу зєдинену церков до тої пресумної долї, якої вона зазнала. На жаль, сї відносини тревають на осталих унїятських областях (в Галичинї і Холмщинї) і по нинїшний день. Очевидно таким трактованєм не приєднуєсь народів! Прикро менї се казати, але історичної правди годї закрити, — і не сей служить чесній справі, що дані хиби лестними словами затаює, але той, що їх в добрім намїреню отверто виявляє. „Иміяй уши слишати, да слишить“,

о. Юлїян Дзерович.

Матеріяли до історії мартирольогії нашої Церкви в часї всесвітної війни.

Гадини за пазухою.

На жаль треба зазначити, що в самім святім Юрі вигрівались гадини за пазухою. Се були дяки: Хоптяк і Василь Скокун та син сего послїдного, академик, який рівночасно був мундантом консисторської канцелярії. Той трилисток став опісля на службу російської охрани і доносив все російським властям найбільше видумані, фантастичні відомомости на мешканців святоюрської гори, в наслїдок чого 19. лютого 1915 наступили численні арештованя. Вони то запевно донесли охранї о тих зборах громадян у Митрополита, хоч, як скавано, на них найменших ворожих затїй не було.

Російські військові власти, входячи до Львова, хотїли мати запоручений спокій, тому зажадали по чотирох заклад-

НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Ч. 4. Львів, цвітень 1916. Рік XII.

о. Юліян Дзерович.

БІБЛІОТЕКА ім. ШЕВЧЕНКА Наукового Товариства

Справа зміни календаря.

Історичний огляд.

Календарська справа стала тепер справою актуальною, справою незвичайної ваги, яка вспіла зворушити нашу суспільність мимо сего, що попри війну — нема здаєть ся теми, яка би тепер могла нас займити!... Годить ся тому сій справі присвятити пару стрічок, хоч справа ся — через розпорядок станиславівського епископа вже немов би пересуджена і усунена з дискусії.

Зробимо тому лише маленький огляд історії обох календарів юліянського і григоріянського, а опісля спімнем про дотеперішні змаганя завести сей послідний календар в нашім обряді.

1. Юліянський календар.

Юліянський календар має свою назву від Юлія Цезара. Римляни до Цезара не мали правильного літочисленя. Щоби раз вже завести якусь точнійшу хронольогію, Цезар в р. 46 п. Хрис. поручив александрійському астрономови Созигенови зладити поправлений календар. Созиген приняв для скороченої рахуби, що астрономічний або сонічний рік є рівний 365 дням і 6 годинам, а сей 46 рік взяв він за основу нового літочисленя. Щоби однак не зачинати року в ріжних порах дня, приймив він таку норму, що три роки числить ся по 365 днів, а четвертий по 366 днів, т. є. від перших трех років віднімаєть ся по 6 годин, і ті 18 годин прикладаєть ся 4-ому рокови так, що в 4 роках є 1461 днів, се є точно тільки, кільки мають сонічні (астрономічні) чотири

роки. Роки по 365 днїв названі простими, а рік по 366 днїв названий переступним. Та поєдинча рахуба часу називає ся Юлїянський календар, називаний у нас також старим стильом.

Юлїянське лїточисленє було заведене в Римі в 44 році перед різдвом Христовим, 4-тий рік т. є. 41 пер. р. Х. був переступним, опісля 37, 33 і. т. д.; послїдний переступний рік до початку християнського лїточисленя був 1-ший, коли родив ся Христос, опісля був першим переступним роком по Христї 4-тий, другий 8-мий і т. д. взагалї кождий рік лїточисленя християнського, якого число дїлить ся через 4, є після юлїянського календара переступним. Того року, коли Юлїй Цезар переробив календар, припало зрівнанє дня і ночі (aequinoctium) на 21 марця.

Однак величина сонїчного року принята для юлїянського календаря не є точна, бо сонїчний рік обнимає 365 днїв, 5 годин, 48 мінут, 47.8 секунд, а не рівно 365 днїв і 6 годин. Отже юлїянський календар є більший від сонїчного о 11 мінут 12.2 секунд. Длятого в юлїянськім календарі одні і ті самі пори року не все припадають на то саме число, і кождий новий рік календара юлїянського зачинаєть ся пізнїйше від сонїчного. Ріжниця межи 128 лїтами юл. кал. а сонїчним виносить 11 мінут 12.2 секунд × 128 лїт = 23 годин, 54 мінут, 1.6 сек. т. є. мало що не одну цїлу добу. Длятого по 128 лїтах зачинаєть ся юлїянський або горожанський рік о одну добу пізнїйше як сонїшний, так, що одна доба нового сонїчного року буде причислена до минувших лїт. І длятого по 128 лїтах по введеню календара Юлїя Цезара, весняне зрівнанє дня і ночі було вже не 21. марта а 20. марта.

Сю ріжницю межи юлїянським а астрономічним лїточисленєм вже зауважено на першім Нїкейськім соборі в 325 році. Позаяк від часу введеня юлїянського календара в 325 році по Христї вже минув 369 рік то в той час весняне зрівнанє дня і ночі було вже не 21. марта, як за Юлія Цезара, а 18. марта, т. є. мало що не 3 дни скорше. На Нїкейськім соборі постановлено отже викинути ті три дни, щоби зрівнанє дня і ночі привести знов на 21. марта. Але сей собор не приписав, що зробити на будуче, коли знов по 128 лїтах буде пересуватись в зад астрономічний рік о один, по 237 роках о два днї, по 334 роках о три днї і т. д. Длятого з часом дїйшло до сего, що в році 1582 ріжниця межи астрономічним а горожанським лїточисленєм дїйшла до 10 днїв, позаяк від часу Нїкейського собора минуло 1257 лїт, в який весняне зрівнанє приближило ся до початку року на 10 день і було вже 11. марта.

2. Григоріянський календар.

Щоби привести весняне зрівнанє дня і ночи знов на 21. марта то Папа Григорій XIII. приказав знов від 1582,

року відкинути 10 днів, і на другий день 4-го жовтня вже числити 15. жовтня; а щоби на будуче усунути то вічне пересуване весняного зрівнаня дня і ночі постановив: відкидати від кождих 400 літ юліянського календара три злишні днї, позаяк 400 літ юліянського календара більші є від сонїчного календара о 3 днї, 2 год. 41 мінут і 20 секунд і длятого в 400 роках числити простими три роки, які після юліянського календара повинні бути переступними, і уважати переступним лише той один, якого число дїлить ся через 4 по відкиненю двох зер. Таке численє називаєть ся григоріянським календарем або новим стильом.

До того загального правила тепер кілька застосовань для лїпшого поясненя. В р. 1582 була ріжниця межи юліян. і григор. календарем, як було сказано, 10 днів. Рік 1600 після григ. календаря був переступним, а то тому, бо коли після юліянського календара відтяти дві нулї то зістанеть ся число 16, яке є подїльне через 4; но вже рік 1700, який після юліянського календара є переступний, в григор. був простий, позаяк число 17 не є подїльне через 4 (хоч має два зера з заду). Длятого ріжниця межи григор. а юліян. календарем збільшилась о один день. В році 1800 вона єще збільшила ся, позаяк і в році 1800 в григ. календ. був рік простий, а в юліян. переступний. То само було і в році 1900, який ми єще памятаєм і тепер та ріжниця виносить 13 днів і так буде до року 2100, коли знов збільшить ся о один дальший день.

Позаяк протягом 400 літ григ. кал. буває 97 переступних років то величина 400 літ того календара рівнаєть ся: $365 \times 400 + 97 = 146.697$ днів; отже величина одного григор. року = 365 днів, 5 годин, 49 мінут, 12 секунд. Та величина є більша від сонїчного року о 24 секунди, бо як ми висше сказали, сонїчний рік має 365 днів, 5 годин, 48 мінут і 47.8 секунд. З того видно, що і григоріянський календар не є єще зовсїм точний, але та ріжниця є дуже мала, бо аж в 3300 лїтах буде вона велика на 1 день, і той день буде мусїв бути випущений з рахуби.

Григоріянський календар був введений межи католиками Европи зараз по оголошеню приказу Папи, в протестантських же сторонах Нїмеччини, Швайцарії, Данії, Голяндії в р. 1700, в Англії р. 1752, в Швеції 1753. Лише схизматицький схід тримаєть ся до нині старого лїточисленя, головно — мабуть — длятого, що автором уліпшеного лїточисленя є... Папа Римський.

3. Григоріянський календар у нас.

Латинський Архієпископ Львівський приказав в навечерє Різдва Христового дня 24. грудня 1583 львівським Українцям приняти новий григоріянський календар. Українцї єще

тодї були православні, а до того в давній польській Річипосполитій тяжко Поляками на кождім кроцї кривджені, тому очивидно львівські міщани з обуренєм відкинули сю напасть. Бо і на напасть се виходило. Не лише, що лат. біскуп мішав ся не до своєї справи, не до свого стада, але і спосіб переведеня був... козацький. Отсе біскуп Суліковський наказав львівські церкви: св. Георгія, Успенія Пресв. Богор., св. Онуфрія, Богоявленя, Благовіщеня і св. Николая замкнути і запечатати і так через 3 тижні тримав їх запечатані, що богослуженя не могли відправляти ся. Православний епископ львівський Гедеон Балабан вніс длятого жалобу до короля Стефана Баторія, який листом виданим в Гроднї р. 1584, дня 21. сїчня рішив, що „люде греческого закону до поправи календара нового без призволеня старшого патріярхи свого квалтом примушани бити не мают. Для чого хочемо міти і приказуємо вам, абисте їм свят їх обходити і святити не забороняли, перекази і перенагабаня анї грабежов за тоє анї деспектов не чинили, постерегаючи того, аби покой і згода меже розними в вірі і набоженстві захован бил. Кгдиж єсмо єднако повинни всїх подданих наших правом, згодою змоцненими заховати і под обороною покою от нас Господара поприсягненою. Чого як в всїх справах так і в том никди ничим нарушити не хочемо".

З приказу короля Стефана Баторія прийшло до угоди межи епископом Балабаном і Арцибіскупом Суліковським: „Вперед так собі обі сторони варують, іж нїкгди і жаднїй прешкоди напотом так в обходженю свят, во уживаню набоженства, церемонїй і звоненя анї в жадних звірностях, в пожитках бити не маєт, до згоди патріярхов греческого закону з отцем папіжом римским. Але вовсем набоженстві і церемоній своїх обидві сторони уживати мают ведлуг стародавного звичаю, што за моце собі держати обіцавши, для віри і певности тую інтерцизу руками своїми так сторони як і єдначи подписавши печатьми припечатовали".

На берестейськім соборі, коли прийшло до злуки нашої Церкви з Римом в р. 1595, була також бесїда о тім, щоби ми приняли новий календар. Однак головна пружина тої злуки Іпатій Потій там заявив ся головно против того, видячи в тім великі трудности, як се бачимо з його листу висланого до Риму.

Синод Замойський в р. 1720 приписав точно: кілько і які свята торжественні зістали признані і свята, яких ми нині вже як церковні лише святкуємо, прим. Георгія, св. Іллї.

В р. 1773 львівський Митрополит Лев Шептицький дав письмом з дня 20. грудня графови Перґенови, повномочнику ц. к. Апостольського Величества і губернаторови Галичини виясненя що до нашого церковного календара і греко католицького обряду, зазначаючи, що зміняти ка-

лєндар було би річию непожаданою, що і Римський Престол і польське правительство оставило його Українцям та що йому трудно би було в тих предметах робити які будь зміни без згоди других католиків грецького обряду, а наконець, що та зміна могла би перешкаджати східним до наверненя з Римською Церквою.

В р. 1781 зажадала губернія письмом дат. 21. грудня від епископа львівського Петра Бєлянського висказаня гадки своєї що до зменшеня свят, щоби вірні могли маєтки помножувати, і щоби тим запобігчи розлїнивленю народа. Однак правительство само кладе вагу на се, щоби се так зробити, щоби не сбурити і не згіршити народ. Василіянин Модест Гриневецький дав в меморіялї з датою 13. цвітня 1783 таку відповідь, що се нововведенє не можна дїлати без згоди всїх українських епископів.

В р. 1784, р. 1788 і р. 1792 зажадала губернія знов зменшеня числа свят, так однак, щоби знесені свята перенести на неділї; однак при тім треба уважати, щоби були заховані ті свята, які вірних найбільше будують. І справдї еп. Бєлянський видав 11. сїчня 1788 куренду, а опісля другу в р. 1792 р., в якійто послїдній перенїс свята св. Георгія, св. Ілії і Усїкновенє Глави на слїд. неділї.

В р. 1812 видала Митр. Консисторія куренду під днем 25. марта, в якій по мисли розпорядженя губернїяльного з 24. марта застерігаєть ся против поголоски, немовби то вийшов надворний приказ знести календар і обряд та що ся поголоска, наумисно ворогами Австрії розсївана, є неузасаднена.

В р. 1818 виходить виразний губернїяльний приказ з датою 8. вересня, в якім наказує циркулярним урядам, щоби не допускати до не пошанованя греко католицьких свят.

Після рішеня ц. к. Міністерства Справедливости з дня 5. падолиста 1850 заказано гр. кат. призивати в їх свята до суду.

Пастирським посланєм з дня 15. лютого 1916 станиславівський епископ Григорій Хомишин завів для своєї дієцезії календар григоріянський.

4. Григоріянський календар на угорській Україні.

Гадка заведеня нового календаря не є там новою. І так в р. 1798 вийшов в Тернаві на Словаччині катехизм для ужитку угорських Українців, в якім про сю справу дословно написано:

„Єсли би заведено для Угрорусів принятіє нового календара, то большая бы была межи нами Христіянская любов і, не било би таких невчасов, які всюди мають юнії,

котрії вкупі з Римлянами мешкають. Для тої розности календару многії Руснаци ту з Угорскої Земли жадних свят не заховують, анї коли святкує Римская Церков, бо мовлять, що тогды неповинны, анї коли Ґрецкая, бо їх тогды силують панове робити, і так дуже непорадне жіют і подобно прото Бог барзій гнїваючи ся не пресганет картати розними способами тих людей. Лїпше би теди учинили, жеби виповнили желаніе Благовірнїйшого в хрестіянех і Незвитяжоного Цесаря Леопольда, вираженное в побожном декретї дня 23. Августа року 1792 в Відни виданім на фавор духовних Унїтов і жеби ся воньформували давному Праву того королевства, которим правом приказуєтся всїм вобщ, аби приняли і захували календар Григоріянський".

Мимо сего тодї до зміни календара на Угорщинї не прийшло.

Пробу завести григоріянський календар підняв єще мукачівський епископ Стефан Панкович (1867—1874). Він вибраний під впливом угорського правительства стрітив задля своїх мадярофільських симпатій в цїлій епархії велику неприхильність, хоч старав ся не одно добро для неї учинити. Найперше-ж стягнув на себе ненависть духовенства і народа за намір заведеня григоріянського календаря. Річ се певно дуже важна, щоби ми, яко сини одної матери св. Церкви, обходили всї разом одні свята, але спосіб, в який взяв ся до сего дїла нелюблений Владика, не був анї на часї, анї відповідний.

Нинї справа зі зміною календара піде на угорській Українї богато лекше, як се бачимо з сего факту, що коли епископ Новак позволив собі знести кирилицю, се задля воєнного часу не викликало нїякого протесту в угорській Українї, вже і без того заляканій та застрашеній.

О. Александер Стефанович.

*)

V. Кривди українського народа і церкви в нинїшну хвилю. Відповідь вікови ворогам.

(Конець.)

Отсе мартирольогія, яку український народ враз зі своєю церквою переносив від многих вікiв на своїй земли. Є

се заразом велика трагедія, що два споріднені сильні народи, котрі в історії людскости і всесвітної культури могли були так много створити, котрі могли стати провідниками і опорою цїлого славянського світа, та могучо впливати на історичний хід всесвітних подій, — висилювались через довгих шість віків на завзяту братоубийчу борбу між собою. через се не сповнили свого посланництва для людскости, стали позорищем світа, а в кінци ізнеможені упали і зійшли з овиду світа. Дуже прикрий в тій трагедії і сей образ, що в згаданій борбі йшли в першім ряді проти себе дві Христові церкви ріжного обряда, котрі замість по завіту свого Учителя нести в народи любов і благословенє, піднесли кличі крайної ненависти і безпощадного взаїмного поборювання братів через братів! На жаль, ся трагедія між обома народами і Христовими церквами не скінчила ся і до нинї. І се, що ми в Галичинї тепер на поли національнім і церковнім переживали, що піднимає ся на наших очах в Холмі і Волинї, — се лиш відгомон і продовженє того, що у нас від многих віків вело ся. І надаремні були голоси деяких тямучих польських істориків і літератів з послїдного віку, що болїючи над упадком свого народа старались опамятувати своїх краян. Ті голоси минули безслїдно, а за те гомонить нинї по всїй сусїдній суспільности й дальше безтямний клич в заводи з московським ревом: niema Rusi Ukraiпy —

По такім історичнім освітленю не мав би я властиво о нинїшних подіях що говорити. З поданого образу минувшини кождий зрозуміє: відки йдуть теперішні події, яких зазнаємо, і яка їх властива цїль. Після того злишне також спорити богато з ріжнородними виводами або й нападами сусїдної сторони, котра старає ся ними упозорувати свої традиційні заборчі змаганя на нашах землях, — бож на слїпий фанатизм і вроджене упереджене не має аргументів. Я хочу кинути поясненя лиш на деякі сторінки, котрі перед одною і другою публикою, мимо ріжних становищ, не повинні затемнюватись, а повинні ставитись завсе ясно і отверто.

І так голосить нинї польська сторона перед світом, щоби оправдати своє поведенє в Холмщинї, що та земля є польська. А позаяк се з дійсним станом не годить ся, то й творить фікцію, що та земля була по татарськім опустошеню скольонїзована Поляками, котрі однак опісля зрущились.

Але така верзія не має найменшої основи. Татарські напади руйнували передовсїм східні части Руси України; на подальшім же Холмі відбивались вони менше і не винищували так дуже людности. Впрочім чи се можливе, щоби польська людність, наколи би там справдї в більшім числї найшла ся, була зрущена? В польських

літописях читаємо, що від першого забору українських земель основувались в них латинські епископства і монастирі, навіть в таких сторонах, де не було ще латинників — очевидно для веденя латинського прозелїтизму. Дальше знаємо (як показав я передше), з якою завзятостию виступали іменно холмські лат. епископи проти грецького обряда і унії. І чиж можливо, щоби вони, всесильні і маючи до розпорядимости всякі власти і средства, позволили на се, щоби їх вірні рущились і переходили на грецький обряд? Чи можна допустити, щоби пануюча польська людність покидала свою латинську церков, в котрій користала зі всїх горожанських прав і привилеїв, та переходила в поневолене українство і грецький обряд, де була зі всего визута? Се немислиме! Коли отже велика більшість холмського населеня остала до нині українська, то мусить ся признати, що се автохтонний український нарід, що з поконвіку замешкував сей край. Що більше, треба сказати, що польська людність сеї землї походить хиба лиш в малій частині з корінної Польщі, а далеко більша її часть вийшла таки з місцевого українського населеня, котре передше через некорисні відносини своєї церкви і нації, а пізнїйше під впливом сусїдної Польщі винародовлювало ся. Та вже як небудь там польська людність витворилась, нині стоїть діло так, що більшість холмського населеня уживає української мови і почуває ся окремою, українською нацією. Се факт, котрий посвідчають і самі польські статистики, тай ствердили на місци многі наші люди, що в тім краю перебували. Великою хибою для сеї української галузи є лиш те, що при звісній московській системі, котра нищила безглядно всякі прояви індивідуального українського житя, нема там в масах ясноозначеної національної ідеї, тай мало місцевих чинників, спосібних до організаційної роботи. За те посїдала там польська меншість завсїгди місцеві елементи, котрі польську справу безнастанно культивували: польсько латинський клир, двори і ріжну другу інтелїґенцію. Так стало ся, що по усуненю російського правительства і уступленю зайшлого чиновництва лишив ся нагий український люд. Се й використала польська сторона, щоби безпроволочно розвести в цілій країні свою плянову національно організаційну роботу. В тій цїли взяли зараз в свої руки громадські управи і стали заводити всюди для української людности польський язик і польські школи, та ширити свої газети і книжки. Важну поміч віддали їм в тій праці також наші власти, котрі обняли управу краю, своїми шкільними і адмінїстраційними органами. Супроти того стояла незорганізована українська людність в Холмськім безпомічна; а відірвані наклики її, як і домаганя української репрезентації в Відни, щоби вволено також потребам української людности, остали досї на жаль без найменшого ус-

піха. Нова управа краю мала очи і уха лиш для Польщі, — для нас не було нїчого...

В тїсній звязи з сею всепольською роботою в краю пішло рішуче становище цїлої Польщі, що не сміє ся відривати 150.000 давних українських унїятів, котрі в р. 1905 прилучились до лат. обряда, від польсько латинського костела. Вони стали вже — так голошено — добром і власностю польського обряда і народа, а українській унїї засї до них! Се становище мотивують тим: що по насильнім поваленю унії через російське правительство польські священики піддержували тих людий в католицькій вірі, удїляли їм потайки св. Тайни і утримали при кат. церкві, отже мають повне право задержати їх при лат. обрядї; унїяти не робили в тім часї для утиснених нїчого і тому не мають підстави відбирати їх для унії. Справа важна, над котрою треба близше застановитись. Отже відповім тут, що повисший суд є дуже поверховний і односторонний. І се легко показати. Коли сей нарід так кріпко боронив своєї католицької віри проти царського насильства і удержав ся в нїй, то була се передовсїм заслуга давного унїятського духовенства: таких дїяльних епископів, як Методій Терлецький, Яков Суша, Рилло і др., дальше ОО. Василіян і душпастирського клиру, — заслуга тим більша, коли зважить ся, які тяжкі перепони переносили вони в своїх трудах для церковної унії з сторони латинських єрархів. (Короткий образок тих відносин подав я передше). Сю апостольську працю продовжало і дальше унїятське духовенство аж до недавна, коли його насильно з сего краю прогнано. Так було се безперечно дїлом давного унїятського клиру, що холмський нарід став справдї твердинею католицтва і перенїс для віри найбільші удари. Правда, що по усуненю унїятських священиків піддержував їх місцевий лат. клир на духу, але се була лиш додаткова поміч, придана до попередної майже тристалїтної працї унїятів. І чиж мала би та довга 300-лїтна праця тепер відкинутись, а заважити лиш принагідна поміч латинників з послїдних десяток лїт?!

Нам закидаєсь, що наше галицьке духовенство не робило по урядовім знесеню унії в Холмі нїчого, щоби тамошних вірних підтримати. Скажу, що робило, скільки могло. Львівський митрополит жалїв щиро над ними, приймав часто їх відпоручників і вставляв ся у св. Отця о виєднанє у російського правительства яких полекш для тих мучеників. Також відомо менї, що наші священики з пограничних галицьких повітів служили радо холмським вірним в релїгійних потребах, удїляли св. Тайн і покріпляли їх на духу. Колиж не чинили сего в ширших розмірах, то дїялось се тому, що холмські польські священики справляли їх більше до лат. духовних в Галичинї. А що наш клир не йшов туди сам на взір тайних місіонарів — як се нам в польській пресї закидуєсь — то причина була найперше та, що по знесеню унії

в Холмі зістав вступ в границі Росії спеціяльно для унїятських священиків дуже строго заборонений, і ся дивовижна заборона треває з цїлою безглядністю аж досї. Але царські укази були би нас ще не спинили в сповненю обовязку, — серед нас находилось чи мало посвятних людий, котрі на такі річи не зважали би. Однак заходило те — скажім собі отверто правду — що там найшлись би були народові соперники, котрі були би про них донесли до уряду і спричинили запроторенє їх в тюрму або в Сибір. Історія нового відродженя українського народа дає ріжні приклади подібних прислуг. Се най буде оправданєм для нас.

Але як небудь, задержанє 150.000 українського народа при латинськім обрядї є противне законам церкви. Се певно, що згаданї люди по заведеню там схизми лишили ся в душі при своїй давній греко католицькій церкві, а приниманє св. Тайн в лат. обрядї було визване лиш конечностию і не означало обрядової зміни. Також зголошенє їх в урядї р. 1905, що хотять належати до лат. обряда, не дало сему актови церковної правосильности. Вони учинили се лиш тому, бо унїя не була в Росії призволена; тай Апостольський престол не зарядив зміни їх обряду, а за сим оставали вони правно і дальше унїятами. Сеж буває нераз, що люди, лишенї своєї церкви, приймають довгі роки св. Тайни в другім обрядї, а однак не перестають належати до свого. Замітне і те, що сей народ заховав і досї давну любов і привязанє до свого обряда і рад би горячо — мимо противних польських зусиль — вернути до него. Се ствердили многі наші люди, котрі в ріжних сторонах Холмщини бували. Те саме посвідчають й донесеня наших військових куратів (о чім я повисше говорив), що людність Холмщини з одушевленєм і з слезами радости горнула ся на їх богослуженя і українські проповіди. Так отже по закону і чувству належить холмська людність до нашого св. обряду. І справдї треба чудуватись, що державні і церковні верховні власти остали на сї чувства нашого холмського народа тверд сердні і не сповнили досї горячого його бажаня, — хоч внесено до них вже давно з компетентної сторони таке представленє. Не перечу, що якась частка давних унїятів, именно з молодшого поколїня, відстала може від свого обряда — о се старали ся вже і наші сусїди тай їх клир, котрий в своїй власній области не так дуже ревнує, але в роботї на kresach є незрівнаний Однак се певно, що великий загал народа удержав в своїй души давну дорогу традицію свого рідного богослуженя і радби цїлим серцем до него повернути.

Але не тілько з огляду на церковний закон і незатерті чувства народа уважаємо привернене унії в холмській землї справедливим; воно є конечне також з огляду на загальний інтерес католицької церкви.

Найперше вкажу, що в Холмі є крім давних вірних унї-

ятів нерівно більше таких, що під насилою російського правительства опинились таки в православній церкві. Але і у них задержало ся живе чувство для недавної унії; і вони горнули ся дуже радо на гр. кат. богослуженя наших військових куратів. Подібно бачило ся і на Волини. Так діло аж просить ся, щоби вислано в ті землї наших священиків, поставлено епископа і віддано їм давні унїятські церкви. Розуміє ся, коли би привертано там унію, то мусїли би до неї вийти передовсїм ті, котрі при католицькій церкві витревали, хоч і хвилево прилучили ся до лат. обряда, — вони творили би головний пень, коло котрого збиралисьби вже другі, що від церкви поневолї відступили. Ми певні, що такий акт принїс би найкращі успіхи: унія обняла би скоро й всю опрославлену людність в Холмі, вислане туди наше галицьке духовенство припалоби людности своїм образованєм і суспільною працею до вподоби, а за сим перенеслась би також бистро в сусїдну Волинь. Ось довідуємо ся, шо в сторонах міста Бродів зголошують ся тепер заняті волинські села до наших галицьких священиків і приступають до унії. Що більше, реактивованє унії в Холмськім і справедливе повернене їй 150.000. душ, що прилучились часово до лат. обряда, віддїлало би дуже корисно і на прочі українські землї, та зробило би їм церковну унію симпатичною. А се мало би своє значінє! Можна сподїватись, що по війні прийде в Росії скоро до значних реформ, а між ними і до релїгійної свободи. Православна церков не має нині симпатії, не то в українських землях через чуже, полїційно вихованє і мало образованє духовенство, але і у свідомійших верствах російських. Я мав нагоду пізнати одного дуже поважного мужа з висшого російського духовенства, котрий висказав ся отверто, що висший російський клир дуже невдоволений зі стану православної церкви і з управи св. синоду, з безглядної залежности від правительства, з низкої просвіти парохіяльного духовенства і др. та змагаєсь від довшого часу о привернене патріярхату і унормованє своїх правних відносин в державі. Инший знов муж, Галичанин, оповідав менї, що чув в Петербурзї від одного високого достойника слова: „що хотїли би ми, щоби мали таке духовенство, як ваше галицьке!“ На те відповів наш краян: „таж воно лежить в ваших руках, виховати собі такий клир“. На се задумав ся російський достойник і покивав прикро головою, начеб хотїв сказати: російське правительство не раде такому духовенству! Коли отже російська єрархія і суспільність так невдоволена зі стану своєї церкви, то щож говорити о українськім народї! Я чув від визначних закордонних Українців слова: коли би нам було свобідно, ми перейшли би зараз в вашу унію. Длятого не яло ся маловажити нині грецького обряда і народів, що до него належать, чи в сусїдних землях східної Европи чи і в Орієнтї. Для самої

католицької церкви зовсім однаково, чи 150.000 холмських унїятів лишить ся при латинстві, чи верне до первісного обряду. Вони були невзрушимі в своїй вірі, коли належали до грец. обряду і такими остали би в нїй й на дальше. Але не однаково було би воно для загального інтересу католицької церкви — з огляду на схід. Коли би їх не повернено власному обрядови, то виринули би звідси ріжні некорисні наслїдки. Найперше не доставало би тут сильної опори до дальшого поширеня унії і в самім Холмі і на сусїдній Волини і Білій Руси. Відтак викликало би воно справедливе розжаленє у всїх унїятів за кривду, яку спричинено тут їх обрядови. А вкінци визвало би сильне негодованє по всій Украіні, а то й на дальшім сходї проти латинської католицької церкви з закидами: що католицька церков не дає щирої опіки і охорони для грецького обряда, що ріжні її декрети для охорони грецького обряда стоять лиш на папери, а в дїйсности цїлком не виконують ся, — що католицькій церкві не ходить о зединенє всїх христіян, а радше о златинщенє всїх народів, що вона попирає лиш інтереси римо католицьких народів, а понехує другі обряди, хоч би унїятські. А холмський факт стояв би тут поважним аргументом! Розуміє ся, о евентуальнім поширеню унії на дальші українські области не було би вже бесїди. І православна Україна, добиваючись при можливих реформах в Росії ріжних свобод і автономій, не рефлєктувала би тодї зовсім на унїю, а стремілаби хиба до створеня у себе автокифальної православної церкви. І над сею стороною повинна би римська курія поважно застановити ся.

Кождий обєктивний чоловік мусить притакнути, що коли холмський народ задержав свою питому мову і почутє питомої народности, та заховав горячу любов для свого давного обряда, то є воно дїлом божим і справедливим, щоби повернено йому первісний обряд. Однак сему дїлу противлять ся завзято наші сусїди, а маючи всюди своїх речників і опікунів порушають все, щоби до того не допустити. Причина в тім, що задержуючи 150.000 душ при лат. обрядї сподївають ся при помочи польсько латинського обряда з часом їх всїх спольщити. З огляду на те не похочують також, щоби і для осталих холмських православних привертано унїю, хоч давні унїятські церкви так і просять ся, щоби їх відчинено і віддано унїятам. Вони репетують навіть, що се kat lickie kośc:oły і повинні бути на польські костели обернені!

грає ролю не добро католицької церкви, є очевидне. На превеликий жаль, і міродайні полїтичні круги дають ся через них опановувати,

тай Рим позволяє їм заєдно в справах нашого обряду односторонно інформувати ся — на шкоду католицької церкви на сході. Через се є наша зовсім слушна справа в Холмськім і Волини спинена і не поступає ні трохи вперед. Що дальше буде, побачимо.

Дальше хочу ще дещо сказати про „нещасну подібність" нашого обряду з російським, з чого мало би по польській думці виходити, що ратунком проти тої небезпеки може бути в Холмщині і у нас тільки заміна давного обряду на латинський. Се пісонька не нова. Вона переводила ся на Руси-Україні від першого вступленя Польщі туди, коли ще Москви як би не було, і продовжалась завзято й по заключеню церковної унії. Які наслідки вийшли з відси, знаємо аж надто добре: як раз запановане Москви і схизми! На жаль, мимо тяжких досвідів в історії не щезла ся теорія й досі. Многі поважні польські мужі задивляють ся й нині на річ так, начеб католицька церква могла поступати на Україні лиш в латинськім обряді. І в сім дусі працює ся з цілою горячковостю як в Холмщині так в Галичині.

І щож на се сказати? Відповім, що се крайне нерозуміне великанського значіня старинного славянського богослуженя в житю українського народа і других Славян, щоби брати ся те діло вивертати. Нашу славянську літургію одержали ми майже перед тисячу роками від учеників славянських Апостолів. Вона була рідна нашому народови вже при першій своїй появі на нашій земли; а відтак приноровлювана ще більше до його властивостий, сплелась з українським народом як найтіснійше і стала ся головною основою всего духового і суспільного житя: релігії і всіх його почувань, науки і культури, та всяких родинних і горажанських потреб. З своїм богослуженєм народ так зжив ся, що воно стало просто невіддільне від него. І не дивно! Зрозумілий язик в літургії, понятна кожда молитва і пісня, високий їх полет відповідаючий так дуже поезії народа, пориваюча краса мельодий, богата і жива символіка обрядів, безпосередна і громадна участь народа у всіх відправах, — все те вриває ся в душах загалу від дитинячих літ так глубоко, що воно не дасть ся нічим затерти або заступити. Наше богослуженє не те, що латинський обряд, котрий своїм незрозумілим латинським язиком є для мас мертвий і чужий, в котрім вони не беруть безпосередної участи, а сходять хиба на нїмих статистів. Так пусті і надаремні мрії і заходи, щоби можна відняти великому народови рідне і дороге тисячелітне достоянє, а накинути йому, ні з сего ні з того, що инше, а до того мертве! А се, що удалось по довгих віках перевести якусь українську частку в лат. обряд, не значить нїчого. Миж знаємо, якими репресіями і способами воно йшло, тай бачимо, як сей неприродний утвір при леда змінених відносинах скоро розпадає ся. Історія Литви, Білоруси і всеї

України із послїдного столїтя показує се наглядно. — Я позволив би собі навпаки сказати що инше: що се була велика шкода для всеї Славянщини і для цїлої католицької церкви, що славянське богослуженє, дїло св. Кирила і Методія, упало колись під напором давної Германії в первісній своїй вітчині, в Моравії і Панонії, що під тим напором не удержало ся воно в Чехії і Польщи, куди зразу увійшло, і що як раз для ослабленя славянського світа введено туди латинську церков. Не було би того провалу між славянськими народами, тих усобиць і ненависти, що виринули відтак між ними їзза церковних, а за сим й культурних ріжниць. А що до інтересів цїлої церкви, то певно, що по опанованю Орієнту через Могамедан була би славянська церков станула скоро на чолї східного обряда, а за сим були би й відносини в латинській церкві укладались трохи инакше, тай візантійські схизми не мали би тодї сили і місця. Так отже з ріжних причин треба жалїти, що в славянськім світї пішло воно инакше. Але що стало ся, пропало і вже не відстане. Та вже як небудь воно склало ся, треба уважати крайно невідповідним, щоби піднимамо ще тепер борбу проти славянському обрядови. Як вказано вище, він стоїть надто сильно в народї, щоби можна його зрушити; всяке же посяганє на него поглубить хиба ще більше провал між обома народами, а в додатку нанесе незмірима шкоду справі католицької церкви. Тому час би стямитись і не викликувати на сїм тлї нових роздорів, але радше старатись вирівнувати давні злиднї.

Що славянське богослуженє переняла від нас також Москва і має в головних формах подібну церковну відправу се зовсїм не рація, щоби ми або другі славянські народи мали вирікатись свого добра. А ось Поляки боролись давно з нїмецькими Ritter-ами і другими народами лат. церкви, а преціньне покидали через те свого обряду. Подібні конфлїкти заходили й між многими другими народами, що належали до якоїсь церкви, тай нїкому не приходило на думку зміняти по сїй причинї свого обряду або церкви. І чомуж мали би се чинити славянські народи (Українцї, Болгари, Серби і др.), прийшовши в роспрю з Москвою або другими, тим більше, що ми були першими властителями сего добра, і лишень від нас переймили його опісля Москалї. Се таке дивовижне, що справдї чудуватись належить, що подібна мрія могла в загалї у когось виринути!

Зрештою для заспокоєня деяких кругів можемо сказати, що мимо спільности обряда заходять між унїятською і російською відправою многі вже зверхні відміни, витворені у нас під впливом унії і питомої вдачі українського народа, а в схизмі знов під впливом російського елєменту, так що ріжниця між обома впадає за першою хвилею в очи. Ось саме устроєнє храмів (відчинені царські врата, бічні престо-

ли), український виговір в богослуженю і весь спосіб відправи, відмінні мельодиї, ріжні додаткові молебни і народні пісни, уживані лиш в унії, і проч. А вже й не говорити про дух, який пробиваєсь в нашій церкві і духовенстві, а котрий якраз противний схизмі. Найлучше показалось се в часі російського наїзду, що і російські салдати і наш народ зауважали від разу ріжницю між одним і другим. Остаючи тоді в краю, чув я не раз замітки салдатів, що заходили до наших церков. „Відправа нїби подібна до нашої — мовили вони — а всеж не така; царскі врата відчинені, народ клякає, инакше співають, додають инші молебни і др.; у нас батюшка проповідає заєдно лиш про царя і царат, та в одно наказує їх слухать, так що вже надоїло, — а унїяти навчають в церкві про праведне християнське житє, що мило їх слухать, — тай народ, хоч заєдно не наказуваний, любить щиро свого цїсаря; у нас про батюшку нїхто не питає, а унїята слухає тут цїле село чи місто; тай наші військові старшини инакше з ними поводять ся". Так спостерігали вже прості салдати, що у нас инший лад в церкві і инший дух в клирі. Подібно зрозумів добре і наш галицький народ ріжницю між унїєю і схизмою. Ми маємо зі всїх сторін краю цїкаві вісти, як наш нарід — з виїмкою малих збаламучених русофільських гуртків — противив ся з цїлою рішучостю введеню православного богослуженя; а колиж в якім місци накинено насильно або підступно російського батюшку, як весь той час непоказував ся до церков і мимо заборон звертав ся потайки до своїх духовних. Так отже нема обави, щоби задля обрядової подібности могла загрожувати нам схизма. Що більше, в послїднім наїздї показала наша унїятська церков в очах самих наїзників тільки висшости над православєм і здобула у них тільки поважаня і симпатиї, що стало явним, що коли би мала змогу пійти в области Росії, то приймалась би там скоро між православними. Так отже наша унїя посїдає значну животну силу і могла би як раз сповнити своє добре посланництво, коли би була в належний спосіб піддержувана, а не безнастанно спинювана і доптана, як се досї дїяло ся.

Те саме можна сказати про значінє церковної унії також у відношеню до цїлого Орієнту. Від многих віків ведуть там західні европейські держави усильну пропаґанду за поширенєм лат. обряда і призначають на сю цїль величезні квоти, а однак всї ті заходи принесли — лиш дуже малі успіхи. Причина в тім, що лат. обряд є тамошним народам чужий, противний їх природї, а звязуваний часто з чужими політичними інтересами, навіть ненависний. Се зрозуміли вже многі орієнталїсти і підносять що раз частїйше гадку, щоби залишити на сходї ширенє латинства, а старатись приєднати східну церков через повне пошанованє її прав на всїх схід-

них областях. Так, час би вже, щоби і на українських землях і на цїлім сходї устала латинїзаційна робота, ведена лиш для партикулярних інтересів деяких народців, а шкідна для справи загальної католицької церкви, і щоби приняв ся між головними обрядами принцип: suum cuique, — себто: кождий на своїм грунтї господарем! Се була би найпевнїйша запорука для зєдиненя церкви.

Але закидують нам наші противники, що в часї російського наїзду показали ся деякі галицькі священики і села непевними. Се правда, і над тим ми самі найбільше болїємо. Однак відповімо, що ті прикрі обяви не пішли з подібности обряду, але з зовсїм инших причин. Ось бачимо на наших очах, що православні Болгари йдуть разом з католицькою Австрією проти Росії і Сербії, хоч злучені з сими не лиш обрядом, але й спільною церквою і вірою, а за те поступають католицькі держави (Франція, Італія, Бельгія) разом з Росією. В нашій же Галичинї видїли ми за наїзду, що національно освідомлений український народ постоював незвичайно кріпко при австрійській державі. Я оставав в той час в краю і бачив, що тут дїяло ся. Зараз по вибуху війни стали тисячі наших молодців горнути ся добровільно до сїчових Стрільців, щоби йти проти Москви. Сей рух був би напевно обняв весь край і бувби довів до великих розмірів, коли би не наглий наїзд неприятеля і не дивовижні вязненя повітових українських орґанїзаторів, котрі тому рухови проводили — і то вязненя з сторони таки н а ш и х. Рівночасно виявляв нарід велике привязанє до особи свого цїсаря і горяче бажанє, щоби наші війска побідили. І що не робив він для сеї справи! В гуцульських і сусїдних підгірських повітах зорґанїзували мужики з власного почину по всїх селах тайні звідчі кружки, котрі подавали нашим командантам — чи вони находились в краю чи на Угорщинї — бистрі вісти провсї позиції російських віддїлів, та причинялись часто до добрих успіхів наших війск. І що було неможливе для військових шпігунів, се чинили прості, з бесагами вандруючі Гуцули або Гуцулки, несучи за заскірком своїх постолів або ременїв рапорти — з нараженєм свого житя. І кілько то наших мужиків впало тодї в ріжних сторонах жертвами сего патріотизму! З своїми симпатіями для цїсаря мужики зовсїм не крили ся. Тим то російські салдати, котрі в одно кляли царя і царят, та виспівували про них всякі згірдливі пісні, не могли надивуватись, що наш нарід так любить свого цїсаря. Подібно не могли сего поняти російські коменданти, висловляючись часто: ми прийшли вас висвободжать, а ви нам противні і доносите на нас своїм війскам! Такеж привязанє обявляв нарід також для своєї окремішної народности і унїятської церкви; а вже геройським було поведенє тих українських священиків, що в краю остали. Сї дїла заслугують на тим більше признанє, що Москалї лишали в повнім

спокою Поляків і лат. обряд, а звертались з цілою завзятостию як раз проти „Мазепинців“ і унії. І які переслїдования переносили тодї всї наші люди: священики, світські інтелїґенти і свідомі селяни! Із мести ограблювали їх зі всего, палили хати і цїлі села, а многих забирали і вивозили в далеку Сибір. Се було мучеництво, якого нїякий другий нарід не зазнав! Але все те замовчуєсь перед світом, а видвигаєсь безнастанно лиш частні вчинки відступників.

Колиж були у нас прояви русофільства, церковного і народного, то я позволю собі вказати на їх причини. Найперше констатую, що коли по прилученю Галичини до Австрії признано нашому народови деякі полекші, не було в Австрії другого народа, котрий з таким пієтизмом був преданний династії і державі, як галицько український нарід. Но щож сподїяно з тим народом?

Гадку зміни календаря піддано також австрійському правительству зараз по прилученю Галичини; однак тому домаганю опер ся р. 1773 львівський епископ Лев Шептицький, підносячи, що йому годї переводити таке дїло без згоди иньших католиків грецького обряда, та що ся зміна могла би перешкаджати до зєднаня східних народів з Римом. Сю ідею давних наших єрархів подїляв Апостольський Престол, а ріжні папи видали декрети, котрі заборонювали які небудь самовільні зміни в нашім обрядї. Я наведу лиш декрет папи Венедикта XIV. „Demandatum coelitus“ з р. 1743, котрий в § 3 каже: De ritibus igitur et moribus Ecclesiae graecae illud imprimis generatim statuendum decrevimus, nemini licuisse aut licere, quovis titulo aut colore et quacunque auctoritate aut dignitate, etiamsi Patriarchali aut Episcopali praefulgeat, quidquam innovare aut aliquid introducere, quod integram exactamque eorundem observantium imminuat, omnesque in posterum et singulos-Eclesiae graecae ritus et mores a Patribus traditos omnino servare mandamus. (О обрядах і звичаях грецької церкви в загалї постановляємо передовсїм те, що нїколи не було і не є позволено, під яким небудь титулом або позором і якою небудь повагою, навіть патріяршою або епископською, що небудь нового творити або вводити, що могло би їх нена-

рушиму цїлість вменшувати, і наказуємо, щоби на будуче всї і поодинокі обряди і звичаї грецької церкви, передані від отцїв, були в цїлости доховувані). З сего декрету виходить ясно, що ні патріярх ні епископ не має права вводити які небудь обрядові зміни, і що се може учинити лиш синод за апробатою Папи.

Постоюючи за цїлостю нашого обряда, ми не були би противні деяким меншим змінам, котрі показались би на часї. Але се повинно походити наперед з загального почутя такої потреби в духовенстві і народї, а відтак переводитись законною дорогою (через провінціональний синод і Рим). Можна би отже в своїм часї застановитись і над новим калєндарем в церкві і над деякими частями устава, але се може стати ся лиш нами самими, у відповідну пору, по зрілій розвазї, в порозумінню з иншими католиками гр. обряду в Австрії, а в кінци по ухвалї синоду і по потвердженю Риму. Тодї і нарід смотрів би инакше на довершену зміну, тай закордонні наші братя не уважали би сего замахом на наш грецький обряд і не зражувались би сим до католицтва.

А загал духовенства і інтелїґенції питає здивований: в якій цїли дратує

ся в сім тяжкім часі в так жорстокий спосіб чувства українського народа — зі шкодою для католицької церкви і австрійської держави?!

А що до азбуки, яких то приятелів ми не маємо всюди! Там гноблять урадово наш український язик і його правопись, бо се спиняє „возсоєдиненю всего російського народа“, а тут називають наші „браця“ те саме орудєм Москви і раді би накинути нам конечно свою лїберію! І де є тут правда? Але тенденція одних і других надто ясна, — від давнаж ведуть вони з собою горячі торги о нашу Україну, і не о наше добро їм ходить, а о власну наживу. Однак нарід не лишить того, з чим він вже від тисячу років тїсно зжив ся, а то тим більше, що в сїй справі не має нїхто права рішати, тільки сам нарід. Отже шкода, браця, вашого труду і заходу!

Дальше опроверг я закиди людий, котрі коячи у нас не одно лихо і граючи самі супроти держави дволичну ролю, силують ся чернити нас в міродайних сферах. А вкінци зазначив: що най пра-

*) До моєї статї, поміщеній в попереднім числї „Ниви“, стор. 155 до 158, де представлені нинїшні відносини українського і польського клиру в Галичинї, подаю отсї числа що до поступу обох обрядів від р. 1864 (1866) до р. 1914 в диецезиї станиславівсько-львівській і перемиській, а то: під зглядом душпастирських посад (парохій, експозитур і сист. сотрудництв), душпастирських сил (парохів, адмінїстраторів і сотрудників) і числа вірних.

вительство віддасть нам на нашій земли повну справедливість і най в Римі перестануть глядїти на наші дїла через противні нам шкла та возьмуть ся по цїлій щирости за оборону і під-

Диецезія	Парохії	Експози.	Сист. сотр.	Разом	Душпаст.	Число вірних
Гр. к. львівська і Стан. р. 1863.	1174		118	1292	1275	1,447.193
Гр. кат. львівська р. 1914	754	7	53	814	872	1,335.977
Гр. кат. станислав. р. 1914.	432	18	55	505	538	1,022.000
Лат. львівська р. 1866	216	7	33	276	366	538.963
Лат. львівська р. 1914.	257	117	13	387	559	1,054.767
Гр. кат. перем. р. 1868.	684	22	49	755	751	819.610
Гр. кат. перем. р. 1914.	687	25	51	764	804	1,252.492
Лат. перемиска р. 1866.	275	2	94	371	412	680.389
Лат. перемиска р. 1914.	290	32	200	523	501	1,239.402

Із сеї табелї показує ся, що в станїславівсько львівській диецезії (котрі для лїпшого прирівнаня з латинською беру разом) прибуло в тім часї: душпастирських посад гр кат. 27 (1.3%), а латинських 111 (40%), — душпастирських сил гр. кат. 135 (10%), а латинських 193 (51%), — гр. кат. вірних 62%, а латинських 95%. В перемиській диецезії прибуло гр. кат. душпастирських посад 8 (1%), а латинських 152 (40%), — душпастирських сил гр. кат. 53 (7%), а латинських 89 (21%), — гр. кат. вірних 52%, а латинських 82%. Не рівно більший буде прибуток нових лат. костелів і богослужебних каплиць, як завдаток до твореня по всїм сторонам краю дальших лат. парохій і експозитур; однак дотичних урядових чисел із послїдних десяток лїт не міг я нїгде віднайти (се будемо мусїли власними силами учинити). Не входять тутки також лат. монастирі, котрі доставляють для потреб лат. церкви многих непарохіяльних священиків, численні новокреовані і монахинями обсаджені захоронки і школи і под. І коли бувший намісник д-р Бобжинський приписував собі велику заслугу для поширеня лат. костела в Галичинї, то ся заслуга йому вповнї належить ся. — Ще додам, що маю основу твердити, що подане число гр. кат. вірних є надто прибільшене, і що фактично виходить воно значне менше. З моїми увагами над нашим станом здержую ся на тепер; однак числа говорять вже самі за себе. По скінченю війни будемо мусїли дуже поважно застановити ся: на чім ми стоїмо і куди йдемо.

несене нашого обряда, а тоді не стане тут ні слїду чужого зерна. Що воно так є, відчуваємо ми всї дуже добре, тай розуміють се й ті круги, що мали змогу пізнати близше наші відносини. Але чи стане ся воно так? Що до мене, я не покладаю надії на нїякі чужі помочи, бож „кожда рука собі крива“, але вірю твердо у власну животну силу великого народа. Який небудь вийде результат з сеї війни, по нїй мусить настати ера горожанських свобод для народів, а тоді буде український нарід доходити вже елєментарною силою на всїх своїх областях природних прав. А сей час вже недалекий! Я побоююсь більше, що справа кат. церкви готова пійти на сходї не добре. Такий папа Климентій VIII. і деякі другі, що вповнї розуміли вагу українського народа і його церковної унії та щиро їх попирали, були лиш метеорами на горизонтї церкви. По за ними не було часу на наші дїла або недоцїнювано їх, і через се допущено нашу зєдинену церков до тої пресумної долї, якої вона зазнала. На жаль, сї відносини тревають на осталих унїятських областях (в Галичинї і Холмщинї) і по нинїшний день. Очевидно таким трактованєм не приєднуєсь народів! Прикро менї се казати, але історичної правди годї закрити, — і не сей служить чесній справі, що дані хиби лестними словами затаює, але той, що їх в добрім намірею отверто виявляє. „Иміяй уши слишати, да слишить“,

о. Юлїян Дзерович.

Матеріяли до історії мартирольогії нашої Церкви в часї всесвітної війни.

Гадини за пазухою.

На жаль треба зазначити, що в самім святім Юрі вигрівались гадини за пазухою. Се були дяки: Хоптяк і Василь Скокун та син сего послїдного, академик, який рівночасно був мундантом консисторської канцелярії. Тсй трилисток став опісля на службу російської охрани і доносив всеросійським властям найбільше видумані, фантастичні відомомости на мешканців святоюрської гори, в наслїдок чого 19. лютого 1915 наступили численні арештованя. Вони то запевно донесли охранї о тих зборах громадян у Митрополита, хоч, як скавано, на них найменших ворожих затій не було.

Російські військові власти, входячи до Львова, хотїли мати запоручений спокій, тому зажадали по чотирох заклад-

ників від Українців, Поляків, Жидів і Москвофілів. Від Українців за закладника жертвував себе також і Їх Ексц Митр., однак полк. гр. Шереметєв не приняв сеї великодушної постанови і закладниками від Українців стали: о. Др. О. Боцян, Др Ст. Федак, Павло Войнаровський і дир. Микола Заячківський. Вони мали ручити за спокій і порядок в місті своїми головами.

3 го вересня війшли російські війска до Львова.

На улици міста появились ріжні оголошеня в російській і польській мові а між иншими отсї три поклики: один „Русскому Народу", другий: „Народы Австро Венгріи!" а третий: „Polacy!" Ось що обіцювали сї відозви на терпеливім папері:

4) Русскому Народу!

„Братья! Творится судъ Божій! Терпѣливо, съ христіянскимъ смиреніемъ, въ теченіе вѣковъ томился Русскій народъ подъ чужоземнымъ игомъ, но ни лестью, ни гоненіемъ нельзя было сломить въ немъ чаяній свободы.

Какъ бурный потокъ рветъ камни, чтобы слиться съ моремъ, такъ нѣтъ силы, которая остановила-бы Русскій народъ въ его порывѣ къ объединенію.

Да не будетъ больше подъяремной Руси. Достояніе Владиміра Святого, земля Ярослава Осмомысла, князей Даніила и Романа, сбросивъ иго, да водрузитъ стягъ единой, великой, нераздѣльной Росіи.

Да свершится Промиселъ Божій, благословившій дѣло великихъ собирателей земли Русской.

Да поможетъ Господь Царственному своему Помазаннику Императору Николаю Александровичу Всея Россіи завершить дѣло Великаго Князя Ивана Калиты.

А ты многострадальная братская Русь, встань на стрѣтеніе русской рати.

Освобождаемые русскіе братья!

Всѣмъ вамъ найдется мѣсто на лонѣ Матери Россіи. Не обижая мирныхъ людей, какой бы они не были народности, не полагая своего счастья въ притѣсненіе иноземцовъ, какъ это дѣлали шваби (?!), обратите мечъ свой на врага а сердца свои къ Богу съ молитвой за Россію за Русскаго Царя.

Верховний Главнокомандующій

Ґенералъадъютантъ Николай.

„Творится братья судъ Божій" скажемо і ми, справді приходить час кари Божої за людські сльози, за нагайки, каторгу, тюрму, Сибір, за кайдани, якими сковано братний український народ, за муки і знущанє над унїятами Підлїся і Холму. Шумна ся фраза, якою підлещував ся Микола Ми-

колаєвич до Галичан, тепер дїлає як обосічний меч. Справдї „творить ся суд Божий!“..... З Москалїв і москвофілів маска здерта, війска російські соромно прогнані, Евлогій і батюшки скомпромітовані, зрадники віри і народа покарані!

Не має у відозві найменшого натяку про збереженє нашої питомої культури, не має в нїй ласкавого слова і для нашої національної віри, а писана вона в духу ідеольогії галицьких москвофілів. Та пригляньмось єще, як инакше відзиваєть ся Микола Миколаєвич до инших „Народовъ Австро-Венгріи“ а як єще инакше до „Braci Pólaków“. А ось і відозва до перших:

5) Народы Австро-Венгріи!

Вѣнское правительство объявило Россіи войну за то, что Россія, вѣрная своимъ историческимъ завѣтамъ, не могла оставить беззащитной Сербіи и допустить ея порабощенія.

Народы Австро Венгріи!

Вступая во главѣ россійскаго войска въ предѣлы Австро-Венгріи, Именемъ Великаго Русскаго Царя, объявляю вамъ, что Россія, не разъ проливавшая свою кровь за освобожденіе народовъ отъ иноземного ига, ничего иного не ищетъ кромѣ возстановленія права и справедливости. Вамъ, народы Австро Венгріи, она также несетъ теперъ свободу и осуществленіе вашихъ народныхъ вожделѣній.

Австро-Венгерское правительство вѣками сѣяло между вами раздоры и вражду, ибо только на вашей розни зиждалась его власть надъ вами.

Россія, напротивъ, стремится только къ одному, чтобы каждый изъ васъ могъ развиваться и благоденствувать, храня драгоцѣнное достояніе отцовъ — **языкъ и вѣру** и, объединенный съ родными братьми, жить въ мирѣ и согласіи съ сосѣдами, *уважая ихъ самобытность.*

Увѣренный, что вы будете всѣми силами содѣйствовать достиженію этой цѣли, призываю васъ встрѣчать Русскія войска, какъ вѣрныхъ друзей и борцовъ за ваши лучшіе идеали

Верховный Главнокомандующій

Генералъ Адъютантъ **Николай.**

Августъ 1914. гора.

Читаєш отсї приманчиві слова, тільки що по словах: „Россія напротивъ стремится къ тому“... так і хочеть ся їх парафразувати і докінчити словами Тараса: „А за те, *як-би ви з нами подружились*, богато-б дечому навчились. У нас же й світа як на те: одна Сибір неісходима! А тюрм? а люду? — що й лїчить: од Молдована аж до Фінна, на всїх

язиках все мовчить: бо благоденствує!"..... А відтак хочеть єя кликнути: „Руки проч! по закону Апостола ви любите брата? Суєслови, лицеміри Господом прокляті! Ви любите на пратові *шкурун* не душу, тай лупите по закону"....

Для доповненя образу обітниць, які сипались немов з рога Пандори приводимо тут ще одну відозв, яка хоч сміялась з історії, живих фактів, можна сказати, єще найбільший ефект викликала, а се відозва до Поляків. Ось вона!

6. Polacy!

Wybiła godzina, w której urzeczewistnić się mają ojców i dziadów Waszych nadzieje.

Półtora wieku temu żywe ciało Polski zostało rozszarpane na strzępy (а невинна Россія найбільший „стшемп" — взяла — прим. автора), lecz dusza Polski nie zginęła. Polska żyła nadzieją, że czas zmartwychwstania nadejdzie, że przyjdzie chwila braterskiego pojednania z Wielką Rosją.

Wojska rosyjskie niosą Wam błogosławioną wieść zgody. Niech znikną granice, dzielące Polski naród. Niech się złączy on i stworzy całość pod berłem CESARZA Rosyjskiego.

Pod berłem tem odrodzi sią Polska wolna w zachowaniu swej wiary, języka ojczystego i samorządu.

Jednego tylko o zekuje od Was Rosja: równego poszanowania praw ludów, z którymi połączyła Was historia. (т. є того жадає Россія, чого сама нїколи не уміла і не хотїла пошанувати — прим. авт.).

Z otwartem sercem, z wyciągniętą dłonią bratnią wychodzi na Wasze spotkanie Rosja. Ona wierzy, iż nie pokrył się rdzą miecz, którym pod Grunwaldem pokonano wroga.

Od brzegów Oceanu Spokojnego aż do morza Północnego ciągną zastępy rosyjskie.

Jutrznia nowego życia świta nad Wami. Niech Krzyża znak święty przewodzi Wam, jako symbol cierpienia i odrodzenia narodów:

Naczelny Dowódca Armii

Generał-Adjutant MIKOŁAJ.

1. 14. Sierpnia 1914. roku.

Сю відозву розкидувано масово у Львові в часї вступленя російських вийск до міста. Дня 15. вересня російські власти казали оголосити її на передовім місци в дневниках. І польська преса справдї наввипередки зачала бити поклін перед своїм відвічним ворогом, прийшло розвязане „wschodnio galicyjskich legionów", „wymiana mózgów", зміна орієнтації.....

* * *

Перше вивезенє Митрополита.

4-ого вересня рано зістав Львів потрясений страшною вістию: Митрополита вивезли сеї ночі автомобілем в незвіснім напрямі. Вість ся разила всїх мов громом! Так скоро настають вже на наше житє, на нашу Церков: „убю пастиря і розбіжуть ся вівці"... Пропали ми, пропали! Люди передаючи сю вість, плакали, ридали. Показалось однак, що се вивезенє було лише „на ошибку", се була похибка, бо Митрополит вернув ся з Бібрки, з кватири ґенерала Брусїлова вже сейчас слїдуючого дня, відвезений назад з почестию ґенералом Бергером, полковником Плонским і якимсь протоєреєм. Росія зрегабілїтувалась(?), поправилась (?), наші серця знов ожили, сльози осушились, ми всї зрадїли, довідавшись, що Архієрей вернув.

* * *

Богослуженє в Успенській Церкві.

Дня 6. вересня припадала неділя. Парох Успенської Церкви о. Вас. Давидяк запросив їх Ексцелєнцію до своєї церкви на торжественний молебен з причини щасливого захованя Львова від бомбардованя. Отсю вечірню і проповідь*), яку Ексцелєнція там держали, описує очевидць о. Николай Герасимович, парох Лешнева, слїдуючими словами:

„Коли я прийшов, вечірня вже правилась і в захристії я застав Високопреосвященного. Сидїв опершись рукою на кріслї, глубоко задуманий. Лице було так серіозне, що навіть усмішка, якою мене поздоровив, не вспіла глубокої поваги і серіозности розігнати. Не зближаючись до Високопреосвященного я пішов за вівтар і тільки на окреме прошенє о. пароха, я станув до Молебня. Церков була битком наповнена. Братство з синьо-жовтими стяжками через плечі стояло біля престола Мат. Божої, а між народом можна було бачити трохи російських салдатів і кількох офіцирів. Аж пізнїйше дізнав ся я, що прийшли вони в товаристві звісного Колдри і Бендасюка, мусїли бути отже вислані з „охрани". В молебни брали участь два-три священики менї незнакомі; як я опісля довідав ся, випущені Москалями з вязниці у Львові. Високопреосвященний говорив від вівтаря Матери Божої і я стояв сейчас біля Ексцелєнції. Подаю отсе начерк їх проповіди, вірний хід гадок, а розстріленими буквами подаю вірні, пигомі їм звороти і сю проповідь, так нещасну в своїх наслїдках, я тямлю дуже добре, так що о. ректор Др Ос. Боцян признав, коли я її в цїли оборони Високо-

*) Проповідь ся мала спричинити їх вивезенє їх Ексцелєнції, як о тім опісля писала „Прикарпатская Русь", і тому годить ся о ній ширше розписатись.

преосвященого в сїчни 1915. року списав, що се спосіб проповіданя нашого Архієрея. Певні впливові особи — яких імена тут з відомих причин навести не можу — мали нею оборонити Їх Ексцелєнцію від тюрми в Курську, та видно перерахувались зі своїми силами чи силою: „власти тьми". В разї потреби обіцяв ся я її заприсягнути. Ось ся:

7) Проповідь Митрополита.

„Зійшли ся ми, мої Возлюбленні, нині, щоби зложити подяку Всевишньому Господу Богу за чудесну, що так скажу, охорону нашого престольного міста Львова від можливого знищеня або і заглади. Бо велике нещастє грозило нам. Досить поглянути на ті околиці, куда перелетїла страшна воєнна буря, щоби пізнати, яке нещастє оминуло нас за ласкою Господа нашого Ісуса Христа і через молитви і покров Пресв. Богородиці, в котрої храмі ми отсе молимось. Довкола нас страшне знищенє, цїлі села зруйновані, деякі зникли з лиця землї. Хати попалені, майно понищене, тисячі родин зруйновани. Многі родини порозбігались в пополосї, родичі не знають, де дїти дїлись, народ в розпуцї покинув рідну стріху, утїкаючи. Многих не стало межи нами.

Тому велику вдячність винні ми Богу, що ми зістали охоронені серед того страшного пожарища. А вдячнісгь сю окажемо побожним і чесним житєм і молитвою. Мусимо чувати і горячо молитись, бо не знаємо ні часу ні години, коли нас Бог покличе І в часї мира має кождий християнин обовязок так жити, щоби був все готовий умерти. О скількож більше в часї війни. Смерть грозить нам з всїх усюдів. З одної сторони меч і куля і страшне орудє знищеня, а з другої сторони тяжкі слабости і зарази, які є невідлучними товаришами всяких воєн. Ми єще не знаємо і не перечуваємо, які нещастя можуть ждати на нас. Тому взиваю вас, Мої Возл., моліть ся горячо до Бога. Моліть ся за ваші родини, за св. Церков. Моліть ся за ті мілїони, які з оружєм в руцї стоять против себе, стоять перед лицем смерти. Многі з них стратять житє. Неодні умруть нерозкаяні, в тяжкім грісї, умирають в ненависти. За всїх прошу вас моліть ся і за тих, що борять ся чи по тій, чи по тамтій сторонї, бо всї ми, Мої Возл., через Христа єсьмо братьми і потребуємо милосердя Божого. Користаймо з нагоди, коли тепер за божим допустом упали кордони, щоби ми могли себе близше пізнати, *а може будемо могли і дати дещо одні другим. Вони прим. нам свою релїґійність, побожність, а і ми могли би їм дещо доброго дати. Однак мусимо себе пізнати, хоч в многім є ми подібні до себе. У них відправа така сама, як у нас, вони називають себе „православні" і ми „православні". Наше православіє є церковне, їх православє державне, що так скажу: „казьонне", т. є вони опирають своє пра-*

вославє на силї державній, ми черпаємо ту силу в єдности з св. католицькою Церквою, через котру спливає ласка Божа і в котрій є правдиве жерело спасеня. Се ми можемо їм дати, а я зі своєї сторони, говорю се і перед декотрими з них, є готов до всяких жертв, і коли схотять, найдуть в менї в кождім часї віддaного пастиря, навіть з посвяченєм власного житя.

Ви-ж Мої Возл., памятайте, що ви є дїтьми сеї св. Церкви, єсьте злучені з нею і черпаєте з неї своє щастє, бо вона в жерелом всяких ласк. Її держіть ся, хотяй би ви мали для неї і много посвятити, а навіть власне житє. Моліть ся о се і відносїть ся до всїх з любовю! Останьте вірні своїм ідеалам, а коли так будете молитись, то вскорі настане так нами всїма пожаданий, а для світа конечний мир! Амінь".

Зазначую з притиском—пише о. Герасимович—що вражінє з проповіди було наскрізь тільки духове, без нїяких полїтичних закрасок, або розуміня чогось несказаного межи стрічками. Вислови „православє державне", „казьонне" висказане все лише ради поясненя, розріжненя православя нашого від православя російського.

Понизше в своїм місци подамо проповідь схизматицького епископа Евлогія в Преображенській церкві і тільки тоді ясно виявить ся ріжниця між словами нашого Архієрея і архієрея інтруза. Слова: „державне" „казьонне" православє, які були „каменем преткновенія" зблїднуть, зникнуть зовсїм супротив задорних, провокуючих, гордих слів Евлогія. Хибаж се православє, якого головою після „Духовнаго Регламента Петра Великаго" є цар і духовне мінїстерство „Святѣйшій Синодъ" не є тим самим казьонне, не є державне? хибаж у нас в Австрії образить ся хто за се, коли католицьку релїгію назве хто „державною"— „Staatsreligion"? Але як хто хоче собі приключки найти, то вже нагоду до сего собі найде.

* * *

Інтернованє Митрополита.

Москалї однак самі зауважали, що за мало єще „уликовъ" (се є причин) для вивезеня Митрополита. Може удасть ся найти в палатї, в регістратурі, в канцелярії щось такого, що дало би їм бодай яку таку підставу до вивезеня. І тому в суботу 12. вересня около 7. год. вечером заряджено строгу ревізію в св. Юрі, яка тревала до ночи. У Екц. забрали доволї ріжних паперів, а консисторську канцелярію і регістратуру опечатали і поставили караул.

13. вересня була неділя. Сеї неділї правив Митрополит торжественну Службу Божу в намірену Святїйшого Отця,

якого вступленє на Петрів Престол в Римі, у гарній проповіди по Службі Божій оголосив. Межи Службою Божою а проповідию Митрополит довший час лежав перед царськими воротами хрестом і мимо того, шо храм св. Юра був повнїський, підчас сеї молитви Архієрея панувала незвичайна тишина і спокій. Знать вшанувала паства горячу молитву свого Архіпастиря у тяжку годину і навіть притлумленим віддихом не хотїла Йому в молитві перешкаджати. На Службі Божій і підчас проповіди сидїли в клирошанських сталях високі російські офіцири, які пильно приглядались і прислухувались всему. Очевидно однак, що так богослуженє і проповідь, як і сама особа нашого Архієрея зробила на них корисне вражінє, бо коли Митрополит виходив з церкви, вони підійшовши до Архієрея, цїлували Його святительський перстень.

14. і 15. вересня рано шукали в регістратурі дальше. Особливо шукали за одним актом з сигнатурою: „Acta congregationis de propaganda fide". Позаяк теперішний, не давно наставший регістрант о. Іван Мартиник не міг сего акту найти, спроваджено до сего давнїйшого регістратора о. Володимира Семкова, пароха Миклашева під Львовом. Сему удалось акт найти і повторилась латинська пословиця: „parturiunt montes, nascitur... rudiculus mus". Тим страшним (!!) актом було донесенє римської курії, що на місце пок. кардинала Сімсонїого зістав префектом конгрегації „de propaganda fide" кардинал Лєдоховський.

Найденє такого (!) акту не було Москалям на руку. Вони волїли-б були, щоби сей акт був де затратив ся, бо тодї були-б могли упозорувати увязненє Митрополита за „сховане тайних документів". І справдї надїйшов у вівторок 15. вересня більший віддїл війска, який обставив всї виходи палати, а на поверсї під кождими дверми станув салдат зі штиком і офіцир заявив, що Ексцелєнція суть інтерновані. Жандармські, які переводили ревізію, не були вдоволені з прибутя сеї „почестної" сторожі, бо як раз тодї той страшний (?!) акт пропаганди найшов ся, отже і той позір інтернованя упадав.

О. офіціял Андр. Білецький, якому не позволено видїтись з Митрополитом, сейчас кинув ся на всї сторони, до ріжних впливових осіб, щоби з Їх Ексцелєнції зняли арешт. І так передовсїм був у обох архієреїв: латинського Йосифа Більчевського і вірменського Йосифа Теодоровича, щоби ті поробили заходи у губернатора гр. Шереметева о увільненє Їх Ексцелєнції. Оба архієпископи приняли о. офіціяла дуже чемно, виразили свій жаль з причини інтернованя, але признали себе безсильними що небудь у рос. властий зробити. На них самих шкіра терпла, чи за день два з ними сего самого не зроблять.

А вже безличною брехнею є се, що вкладав в уста

чужих Архієреїв „Голосъ Народа“ в своїм першім обновленім числі, що не мов би вони відказались інгерувати тому, бо Митрополит передтим не вставляв ся за „russkimi“ (москвофільськими) священиками, коли їх Австрія арештувала, а жиди їх по улицях били і на них плювали. Брехнею се безличною, бо вже можна собі думати що хотїти о лат. епископах, але тільки злорадної злоби їм підсувати, кілько їм сею анекдотою „Голосъ Народа“ приписав — то вже як і на „Голосъ Народа“ переборщено. Правда! охота докучити нашому Митрополитї так заслїпила розум редакторів, що вони мимохіть страшно понизили тих, яких хотїли вивисшити.

О. офіціял в справі увільненя Ексцелєнції був єще і у суперіора ОО. Єзуїтів, кс. Сопуха, який через знакомство з графом Тишкевичем хотїв старатись о увільнене, але гр. Тишкевича не було дома; ходив о. Мітрат також до радника прок. скарбу Скровачевського, що через свою сестру гоффрейлїну гр. Бенкендорф мав мати впливи на рос. дворі, але то все надарно. 19. вересня около 10. години рано приїхав губернатор гр. Шереметев і заявив Ексцеленції, що будуть вивизені до Росії. На приготовленє в дорогу дав він дві години часу. Ексцелєнція попросили, щоби могли взяти зі собою трох людий а то о. ректора Боцяна як сповідника, брата Василіянина Гродзкого і одного зі слуг. Губернатор на се згодив ся і дїйсно о пів до 1. в полудне рушив сей сумний похід автомобілем в дорогу.

О. офіціял хотїв тепер бодай в хвилю вивезеня бачитись з Митрополитом, однак офіцир, який сторожив палату, показав рукою під шию, се значило, що його чекалаби за се кара смерти. О. офіціял став тому в кутї коло сходів і коли Ексцелєнція сходили єще на долину, щоби помолитись перед Найсвят. Тайнами і набрати сили до далекої дороги, переходячи попри о. офіціяла передав Митрополит велику коверту з грішми а на нїй написані отсї памятні слова:

О. офіцияллови Білецкому зіставляю мої грощі 5750 k. — і цертифікат на 28 437 k.— і 115 франків. Не позволено менї з нїким видїти ся — вивозять мене в глуб Россиї. Прошу о опіку над домом і садибою. — Всїх Отців і Братію сердечно пращаю — перепрашаю всїх котрих я може скривдив, або згіршив. Моліть ся за мене. Най Вам всїм Бог благословить.

Пращайте.

Съ нами Богъ!

Львів 18. IX. 1914.

Андрей,
митрополит.

В культурних державах є принято, що навіть проступникови засудженому на смерть позволяють бачитись перед казнею з рідною, попращатись з нею і зробити завіщанє зі своїм майном. Митрополитї, найвисшому достойникови Церкви, горожанинови чужої держави, чоловікови під кождим зглядом визначному, не було однак дано тільки полекші, кільки дається ся убийникам, а отсих пару слів, списаних на ковертї, се все завіщанє, прощанє, надія на лїпше: „Съ нами Богъ!“ Історична ся коверта, сей історичний документ нашої мартирольогії, хоронить ся в скарбницї митрополичій в св. Юрі.

Відомість про вивезенє Митрополита розійшла ся летом блискавиці і многі священики і вірні прийшли єще під св. Юр, щоби попращати ся з Архієреєм. Многим блестїли слези в очах, многі голосно плакали. Митрополит благословив рукою вірну свою паству і небавом сумний сей образ зник з очий.

Арештованє і вивезенє Їх Ексцелєнції описав точно і подрібно співучасник вивезеня брат Гродзький Ч. С. В. В. і його опис був вже поміщений в першому числї „Ниви“.

* * *

Обвиняючий акт Митрополита.

Якаж була вина Митрополита, за яку так тяжко покарано Його? В прокуратора вже по засудї, по вивезеню забавив ся „присяжный повѣренный Дръ Маріянъ Ѳеофиловичъ Глушкевичъ“ син покійного священика з Малнова перемиської диєцезії, який дістав при генерал губернаторі „пост чиновнїка для особих парученій“ і тим самим ius gladii над „мазепинцами і мазепінством“. Він то помістив в двох числах „Прикарпатской Руси“ ч. 1419. і 1420 з 2. жовтня 1914. обвинительний акт п. з.

8) Митрополитъ Шептицкій и русское дѣло

і за такий обвиняючий акт свою статю Глушкевич уважає, бо сам так на початку тої статї пише: „6. сентября бывшій галицкій унїятскій митрополитъ графъ Андрей Шептицкій по розпоряженію русскихъ властей вывезенъ изъ Львова въ глубъ Россіи. Мѣра рѣшительная и въ тоже время вполнѣ справедливая (!?), вызванная всей преступной дѣятельностью гр. Шептицкаго, носившаго какъ бы въ насмѣшку древнее, историческое званіе митрополита галицкаго й кіевскаго.

Для того, чтобы мѣра, принятая по отношенію къ бывшему галицкому духовному сановнику (*І в Росії і митрополит сановник*!) стала вповнѣ ясна и понятна, *мы считаемъ долгомъ*, хотя бы вкратцѣ (?), насколько позволитъ газетная статья *изложить всю столь вредную для русской*

церкви, русской народности, русскаго государства (! *отже після Глушкевича мав Митрополит в Австрії працювати для русскаго государства — вже за то москвофіли в тім Його виручували)* и, значитъ для русскаго дѣла вообще, *дѣятельность гр. Шептицкаго.*

Думаю, що не від речі буде познакомитись в тим обвиняючим актом і подальше, щоби пізнати, що в Россії називаєть ся проступком та які нас всїх благодати чекали, коли б судьба нас була покарала і ми зллялись в одно „русское море". Обвиняючі стрічки се будуть лише одним великим славословєм Нашого Митрополита мимо їх ворожої тенденції, мимо очевидних неправд і бріхонь, яких там повно. Ми зі своєї сторони відмінним друком в скобках лише дамо деякі примітки для виясненя. Отже Глушкевич так снує свою повість дальше :

Въ 1882. году австрійское правительство, конечно не безъ благословенія Рима, рѣшило пойти на послѣдній рѣшительный приступъ противъ галицко-русской, хотя и уніятской, но всетаки русской церкви. Нелзя вѣдь забывать, что галицко-русскій народъ совращенный со своей родной, православной вѣры въ унію многовѣковыми усиліями польской шляхты и іезуитовъ сохранилъ въ своей душѣ прежнюю преданность православной вѣрѣ. Вѣдь разница заключалась въ сущности только въ томъ, что уніятская церковъ сохранивъ полностью весь православный обрядъ и славянскія богослужебныя книги, признала главенство папы и католическій догматъ о происхожденіе св. Духа отъ Отца и Сына (filioque). Фактически народная масса, не входя въ догматическія тонкости считала себя по прежнему православной. Такимъ образомъ давнишняя польско-іезуитская идея — оторвать Галицкую Русь сперва въ религіозномъ а потомъ и въ національномъ отношеніяхъ отъ остальной православной Руси все еще была далека отъ осуществленія. Поэтому врагамъ русскаго дѣла нужно было принять болѣе рѣшительныя мѣры для скорѣйшаго окатоличенія и значить, денаціонализацію Прикарпатской Руси и даже всей Малороссіи. (*Як бачимо вічне заслїпленє уважати 35 міліоновий народ з його окремішною мовою, культурою, за польсько-єзуїтську інтригу!)*

Съ этой цѣлью австрійское центральное и польское областное правительство рѣшило въ 1882. г. всѣ русскіе монастыри чина св. Василія Великаго передать въ руки іезуитовъ для окончательнаго преобразованія ихъ въ духѣ католическаго фанатизма*) Ми бачимо, що від сеї хвилї якраз зачнаєть ся розцвіт зовсїм підупавшого нашого одинокого монашого чина*) и для изгнанія изъ уніятскаго богослуженія всего, что въ немъ осталось чисто православнаго.

Въ это врема графъ Андрей Шептицкий, блестящій драгунскій офицеръ, неожидано почувствовалъ сильное влеченіе къ монашеской жизни. Потомокъ когда то русскаго дворян-

скаго рода, окончательно ополяченаго уже нѣсколько вѣковъ назадъ *(!!... Митрополит Лев Шептицкий управляв дієцезією 1748—1779 року а до 1882 року то все один „вѣкъ“ а не „нѣсколько“)* самъ ряный полякъ, не знавшій ни слова то-русски, такъ же загадочно неожиданно полюбилъ русскій народъ, русскій языкъ и его галицкое нарѣчіе (!?). и поступилъ скромнымъ монахомъ въ василіянскій монастыръ въ Добромилѣ. Офицеръ превратилъ ся вдругъ въ монаха, полякъ въ русскаго... (*То що рос. чиновництво і військовість аж кишить від ріжних Ренненкампфів, Адлєрсберґів, Фредеріксів — то все в порядку — а тут дивним їм видаєть ся, коли потомок українського рода, який дав чотирох руських владик, перейшов до віри своїх предків і став: „русским“. Ідеальність мотивів тяжко такому узнати. хто сам ними не дуководив ся в своїх убежденіях...*)

Прошло нѣсколько лѣтъ и гр. Шептицкій былъ назначенъ уніятскимъ епископомъ въ Станиславовѣ и немного спустя, по смерти митроп. Куиловскаго, — митрополитомъ галицкой Руси Его аристократическое происхожденіе, его огромное вліяніе въ рѣшаючих кругахъ, блестящія манеры и умѣніе говорить всѣмъ сладкія слова привлекли къ нему симпатію чуть ли не всего галицько русскаго луховенства, ошибочно видѣвшаго въ немъ смѣлаго и сильнаго защитника восточнаго обряда галицкой уніятской церкви.

Но вотъ въ слѣдъ за словами пошли дѣла, не оставившія ни въ комъ сомнѣнія относительно стремленій изворотливаго іезуита. Съ свойственной этой кастѣ рѣшительностью, не остановливаясь ни передъ какими средствами онъ сталъ назначать и укрѣплять какъ среди подчиненнаго ему духовенства такъ и въ народныхъ массахъ мазепинскій сепаратизмъ. (*Знов стара пісня — любов до свого рідного слова се сепаратизм, мазепинство, а погане ренеґатство, зрада свого народа се — після Глушкевича — патріотизм*). Епископами онъ назначалъ ръяныхъ приверженцевъ украинскаго сепаратизма, злѣйшихъ враговъ всего русскаго. (*Треба було назначити москвофіла, був би нарід скорше підготовив до схизми, як послідні події виказали*). Управленіе уніятскими духовными семинарями онъ ввѣрилъ тѣмъ же мазепинцамъ, отрекшимся отъ русскаго имени. Кандидатовъ духовнаго званія не скрывшихъ своего русскаго происхожденія перестали принимать въ духовни семинаріи а поступившихъ начали исключать оттуда. Дошло до того, что въ львовской уніятской духовной семинаріи изъ общаго числа 216 воспитанниковъ осталось только 11 человѣкъ не желавшихъ приклонить ся передъ „украинской идеей“ но и тѣ немногіе подвергались, съ вѣдома и одобренія Шептицкаго, бойкоту, побоямъ и всякаго рода издѣвательствамъ со стороны товарищей украинцовъ. Молодыхъ русскихъ людей, для которыхъ мечтой жизни было сдѣлать ся священниками и рабо-

тать для просвѣщенія и экономическаго блага народа, Шептицкій исключилъ изъ духовной семинаріи послѣ того, какъ они прошли черезъ четири курса, нарочно для того, чтобы вычеркнуть изъ ихъ жизни нѣсколько лѣтъ. (*Не входячи в зовсїм фалшиве представленє мнимих „гоненій и мученій русскихъ" в духовн. семинаріях, не реаґуючи на такі підзори і наклепи, які нашому Архіереєви підсувае Глушкевич, що тойже наумисно приймав „русских" лише на се, аби їх на четвертім році невинно прогнати, „чтобы вичеркнуть изъ ихъ жизни нѣсколько лѣтъ", скажемо, що 30 священикїв із москвофілїв принявших тепер православє а з 50 утїкших до Росії з того переріджeного Талєргофом, Терезином числа москвофілїв аж надто добре свідчать, яка небезпека крилась і в виховуваню і в тих 11 невинних „русских".*)

Одновременно съ такой чистkой въ рядахъ русскаго духовенства и русскихъ семинаристовъ б. митрополитъ Шептицкій сталъ вводить разныя новшевства въ унїятское богослуженіе, дабы приблизить его къ латинскому, какъ то супликаціи, монстранціи, wystawienia, молебны къ Іисусову Сердцу, майскіе молебствія, (*вже були давно перед Шептицьким і як раз російській суспільности і салдатам подобались*), шкаплєржи, godzinki (*яких у нас зовсїм нема*) причемъ первыми поваторами явились тѣже реформованные на іезуитскій манеръ монахи-василіяне, у котрыхъ ненависть къ русскому православному обряду доходила до бѣшенства (... *і тому своїми маленькими підручниками утренї, вечернї, акафистників його між народом популяризували*). Руссофільский характеръ носила и издательская дѣятельность василіянскихъ монастырей. Приведенные до сихъ поръ примѣры дѣятельности Шептицкаго явились только первымъ этапомъ для осуществленія его болѣе широко обдуманного пляна: совратить въ унїю а потомъ въ католичество и наконецъ спольщить всю Малую и Бѣлую Русь.

Для болѣе успѣшнаго достиженія этой цѣли б. унїятскій митрополитъ съ одной стороны притворился восторженнымъ приклонникомъ возвысшенной идеи объединенія всѣхъ церквей и сталъ принимать самое дѣятельное участвіе въ организаціи и трудах Кирило-Методіевскихъ зъѣздовъ въ Велеградѣ. На этихъ съѣздахъ блистая своей образованностью, знаніемъ русскаго языка и догматовъ православной церкви, онъ всячески старался привлечь живыя симпатіи русскихъ теологовъ. Съ другой стороны Шептицкій изслѣдовалъ почву въ самой Россіи вперва онъ послалъ туда своего повѣреннаго монаха василіянина ксендза Ломницкаго и затѣмъ уже сталъ ѣздить самъ.

Ввиду того, что истинная цѣль посѣщеній Шептицкимъ Россіи должна была оставать ся скрытой, также какъ и его дѣятельность тамъ, поѣздки его были окружены тайной, онъ ѣздилъ въ Россію инкогнито, съ подложнымъ пашпор-

томъ подъ видомъ представителя какой-либо торговой фирмы.

Рѣзко отличается дѣятельность гр. Шептицкаго въ Россіи, когда онъ бывалъ тамъ оффиціально, — отъ той, которую онъ проявлялъ при посѣщеніяхъ Россіи инкогнито.

Однажды многихъ поразило сообщеніе газеты „Часъ", органа краковской польской шляхты, ставленникомъ которой являлся на галицко-русскомъ митрополичьемъ престолѣ ея братъ по духу и крови — польскій графъ Шептицкій.

Въ названной газетѣ сообщалось, что львовскій митрополитъ, поставившій собѣ задачей жизни заботу о своей паствѣ, обратился къ русскимъ правительственнымъ кругамъ съ ходатайствомъ о разрѣшеніи скупать землю въ Бѣлоруссіи и поселять на ней галицко-русскихъ крестьянъ. Благодаря знакомству съ высокопостановленными лицами ему удалось получить разрѣшеніе пріобрѣтать землю въ Минской губерніи. Графу Шептицкому удалось своему ходатайству придать видъ особенной заботливости съ его стороны не только о матеріяльномъ благѣ галицко-русскихъ крестьянъ; онъ доказывалъ, что переселеніе болѣе просвѣщенныхъ и въ національномъ отношеніи болѣе сознательныхъ галицко-русскихъ крестьянъ въ области, населенныя ополяченными римо-католиками бѣлоруссами, принесетъ пользу русскому дѣлу и будетъ способствовать переходу бѣлоруссовъ изъ католицизма въ унію и тѣмъ самымъ возвращать ихъ русской національности.

Въ дѣйствительности цѣль гр. Шептицкаго была совратить въ унію не ополяченныхъ римо-католиковъ бѣлороссовъ а именно православныхъ мало-велико- и бѣлороссовъ. Для этого Шептицкій заблаговременно позаботился подготовить въ Львовѣ, Инсбрукѣ и другихъ мѣстностяхъ агитаторовъ, набранныхъ какъ изъ числа мѣстныхъ украинофиловъ такъ и изъ числа русскихъ неудачниковъ, выгнанныхъ изъ Россіи пропагандистовъ и даже у головныхъ преступниковъ. Всѣ они, получивъ здѣсь въ Львовѣ поверхностное духовное образованіе и, главное, пройдя курсъ религіозно политической пропаганды, должны были вмѣстѣ съ крестьянами переселенцами отправится въ Россію для распространенія среди русскаго населенія религіознаго и политическаго сепаратизма т. е. уніи и мазепинства.

(Що до тих „неудачнїкоф" і „аферістоф" „уголовних преступнїкоф", які мав гр. Шептицький посилати в Росію в цїли пропаганди католицизму, то зле стріляє „паспадін" Глушкевич, бо як раз цїла маса батюшків, як Клубок, Мурин, Яцишин, Дудись, Курилас, Сцїсло, Ілечко, Цимбала, які заляли нашу Галичину се наші уродженцї: або тумани остатні, які не могли тут рішучо низшої гімназії скінчити задля слабих спосібностий, або такі, які мусїли звідси спасатись бігством в Росію, де Евлогій їх викроплював на рвенителїв православя).

Теперъ вспомнимъ о томъ, что дѣлалъ гр. Шептицкій въ Россіи, когда являлся туда подъ чужимъ имнемъ на пр. въ качествѣ агента велосипедной фирмы.

(Що митрополит Шептицький нїколи **явно** *в Росії не був се рік більше як певна, бо туди не то митрополита унїятського не пускають, але звичайний собі священик в невинній цїли (на купелї, на лиман, до родини, на виставку) поїхати не сміє. Що до* **потайних** *відвідин Росії, то хиба буде се лише видумка Глушкевича, бо така значна і в око впадаюча личність, як Митрополита, хиба тяжко, щоби сховалась перед зорким оком полїції і охрани в Росії, де чоловік складаєть ся з тїла, душі і пашпорту. А впрочім вільно було Гудимам, Цимбалам, Сандовичам, Бобриньским ширити у нас цареславіє в межах чужої держави, чомуж Росія мала боятись так дуже католицтва? Чомуж мала бути для неї инша міра, а для Австрії инша?)*

Не стѣсняясь ничѣмъ, увѣренный въ томъ, что ему удалось обмануть дѣятельность русскихъ властей, онъ шелъ навѣрняки, проникая всюду, куда ему было нужно. Законъ, правила общественной жизни, для него не существовали.

Была только цѣль: пропагандой уніи нанести ударъ православію, раздѣлить русское общество, русскій народъ на два враждующихъ стана, отравленныхъ сильнѣйшей изъ страстей: религіозной. Въ тонко разсчитанную игру вовлекались имъ и русскій идеалистъ, мечтающій о примиреніи всего человѣчества, конечно прежде всего въ области религіозной; и какой нибудь батюшка изъ числа, нерѣдкихъ въ то время, смутьяновъ, желающій отомстить будто бы обидѣвшимъ его властямъ; и озлобленный на весь русскій міръ революціонеръ; и оскорбленый въ своихъ чувствахъ ханжа; и самый обыкновенный аферистъ. Таинственность, вѣрнѣе подпольность этой организаціи придавала какой то особый отпечатокъ именам ея членовъ.

Ксендзы Верцинскій въ Москвѣ, Дейбнеръ въ Петроградѣ, Траге въ Львовѣ. Но и Буковина не была оставлена Шептицкимъ безъ вниманія; и туда онъ сумѣлъ проникнуть, совративъ въ католичество нѣсколькихъ липованъ, (православныхъ сектантовъ, переселившихся туда изъ Россіи), которымъ онъ обѣщалъ создать церковную іерархію подъ главенствомъ папы.

Найдя себѣ поддержку какъ со стороны австрійскаго правительства такъ и со стороны поляковъ, видя сравнительно немалый успѣхъ своей дѣятельности, Шептицкій сталъ мечтать о томъ, чтобы сдѣлаться патріархомъ всѣхъ уніатовъ. Мысль эту ему нашептивали круги, мечтавшіе разбить Россію, и присоединить къ будущей, Великой Габсбургской монархіи всю Южную и Западную Русь, воскресить" и освободить отъ „московскаго ига Украину".

Привлекая къ уніи возможно большее число привер-

женцевъ, Шептицкій одновременно задумалъ порвать еще одну сильную связь уніатской церкви съ православной: а именно изъять славянскія богослужебныя книги. Разсчетъ былъ весьма простимъ: сколько ни убѣждали галицкіе мазепинцы, галицко-русскіе крестьянскіе массы въ культурной и національной самостоятельности мало русскаго племени, всѣ доводы ихъ разбивались о священныя книги, общія во всѣхъ русскихъ земляхъ. Поэтому-то и нужно было измѣнить языкъ церковныхъ книгъ. Гр. Шептицкій началъ съ молитвенниковъ, которые приказалъ впредь издавать на галицко русскомъ простонародномъ нарѣчіи, испещренномъ полонизмами. Затѣмъ появилось къ сожалѣнію в Россіи (въ Кіевѣ), гдѣ на это не было обрящено должнаго внимания, св. евангеліе въ переложеніи на какой то по истинѣ чудовищный, будто бы „украинскій“ жаргонъ. Наконецъ, послѣ этихъ подготовительныхъ роботъ, гр. Шептицкій созвалъ совѣщаніе изъ своихъ единомышленниковъ-священниковъ, рѣшившихъ славянскій языкъ богослужебныхъ книгъ уніатской церкви, замѣнить „украинскимъ“ языкомъ.

(Що до викидуваня церковно славянської мови з богослужебних книг, то хиба можна сказати Д ру Глушкевичу слова: „ври, да мѣру знай“,.. се вже така злобна і брехлива видумка, що навіть не личить ся більше говорити о ній).

Военныя событія застигли гр. Шептицкаго въ самомъ разгарѣ его вышеизложенной дѣятельности. До чего непоколебимы были его надежда на разгромъ Россіи, доказываютъ, въ числѣ многихъ другихъ, хотя бы слѣдующіе факты. Наканунѣ открытія военныхъ дѣйствій онъ издалъ воззваніе къ своей паствѣ, въ которомъ въ весьма неизысканныхъ выраженіяхъ говорилъ о „московскомъ царѣ“, готовящемся наложить кайданы рабства на галицко-русскій народъ, его вѣру, его духовную и матеріальную культуру. Узкія рамки настоящей статьи не позволяютъ намъ привести это возваніе въ полномъ видѣ, но это будетъ сдѣлано въ отдѣльной статьѣ въ одномъ изъ ближайшихъ номеровъ нашей газеты.

(Та однак „отдѣльная статья“ не появилась мимо заповідженя. Здаєть ся тому, що весь смітник, який можна було призбирати з брехні, наклепів, клевет і підзорів, вже висипав Глушкевик в статї, яку обговорюємо; а може... може відозвалась вже і в Каїнах совість, коли осягнули свою ціль і архієрея мученика вивезено, а може, що здаєть ся найправдоподібнійше, поступки російського правительства з нашою вірою, церквою, мовою, народом зовсїм оправдали побоюваня Митрополита, що справдї „московскій царь готовитъ наложить кайданы рабства на галицко-русскій народъ, его вѣру, его духовную и матеріяльную культуру“ то й не було чого вже се „пророче“ посланє розбирати, хиба його в цїлій основі потвердити.)

Другой фактъ ярко характеризуетъ не только поступки, но внутреннія качества Шептицкаго.

Тысячи галицко-русскихъ крестьянъ и интеллигентовъ всѣхъ сословій, въ томъ числѣ выше 600 священниковъ, заподозрѣваемыхъ въ сочувствіи русскому дѣлу, были арестованы австрійскими властями тотчасъ по объявленію мобилизаціи. Всѣхъ ихъ отвозили и отводили въ тюрмы, при чемъ уличная озвѣрѣвшая толпа жестоко ихъ избивала. На улицахъ Львова евреи били по лицу русскихъ священниковъ, плевали имъ въ лицо, бросали въ закованныхъ цѣпами камни. Нѣкоторые, какимъ то чудомъ избѣжавшіе такой же участи русскіе священики, тюремные врачи (поляки), видѣвшіе въ тюрмахъ нашихъ узниковъ въ крови и ранахъ, наконецъ даже польское высшее духовенство обратились къ б. митрополиту Шептицкому съ просьбой прекратить подобныя ужасныя сцены, унижающія достоинство духовенства вообще. Шептицкій хладнокровно и рѣзко отказалъ, добавивъ, что русское дѣло въ Галиціи окончательно погибло и что оставшихся ни свободѣ русскихъ священниковъ можетъ спасти только скорѣйшее отреченіе отъ русскаго имени и переходъ къ „украинцамъ“.

(Се також низка клевета на нашого Арієрея, бо сам зі свого власного досвіду) знаю, що Митрополит мимо страшно неприхильного становища, яке заняли супротив нашого цїлого духовенства власти так військові як світські, головно задля наклепів газет і наших ворогів, їздив до намісника Коритовського і корпскоманданта Кольошварого, щоби в справі арештовань інтервенювати. Митрополит з сих авдиенцій узискав се, що вийшов як найострійший заказ вязнїв напастувати, на них плювати і їх бити, і той наказ зістав плякатами оголошений. Кромі того обіцювали оба достойники священиків ночию і в замкнених возах перевозити і лише в случаю доказаної вини інтернувати, а в прочих случаях лише конфінїювати (т. є оселяти з примусом певного осїдку) подалеки воєнного терену, або і зовсїм пускати. Отже єще раз треба сконстатувати, що се лише була низка клевета на архієрея, а по війнї і самі москвофільські священики як прим. декан Томович, і инші скажуть, що в їх справі Митрополит робив).*

Черезъ недѣлю послѣ занятія г. Львова русскими войсками, гр. Шептицкій былъ арестованъ и увезенъ въ глубъ

*) Я також був на донос Жидів у Львові заарештований за се лиш, що питав ся на улиці Інвалїдів, „де лежить улиця Пелтевна“. Мене зревідували два жандарми від стіп до голови і заявили, що я арештований і мушу удати ся на поліцію. Я однак заявив, що пішки за цїну свого житя не піду і менї спровадили фіякра. Жидівська товпа бігла за повозкою аж до самої поліції і била лїсками по будї. Супроводжений двома жандармами на остро я по переслуханю був увільнений, і комісар поліції єще перепросив за неприємности, які я мав, через ложний донос.

Россіи. Причиной его ареста была, однако, не его, крайне вредная Россіи дѣятельность, предшествовавшая паденію Львова, а фактъ, что онъ не счелъ нужнымъ, хотя бы въ видахъ простого приличія, нѣсколько унять ся умѣрить свою неслыханную вражду и ненависть къ вѣрѣ побѣдоносныхъ русскихъ войскъ.

Въ ближайшій праздникъ послѣ перехода Львова въ русскія руки, гр. Шептицкій произнесъ въ св. Георгіевскомъ соборѣ проповѣдь, въ которой сказалъ буквально слѣдующее: „Кордонъ палъ, мы объединились съ нашими братьями (читай „Украинцами!“). У нихъ та же вѣра, что у насъ, и тотъ-же обрядъ. Они называють себя православными, и мы православные. Но ихъ православіе — государственное, синодальное, казенное, наше же лучше и выше ибо мы католики, признающіе главенство папы. Нашъ долгъ — дать имъ все наше лучшее, нашъ долгъ бороться за нашу вѣру до послѣдней капли крови“.

Эта проповѣдь, являющаяся на дѣлѣ самой обыкновенной провокаціей русскаго религіознаго чувства и была причиной ареста влѣйшаго врага и гонителя галицко-русскаго духовенства.

Хитрая игра Шептицкаго съ іезуитско-ловкимъ разсчетомъ окружить себя ореоломъ мученичества, потерпѣла, въ мѣстѣ со всей его разрушительной работой, полную неудачу. Онъ увезенъ не оставивъ по себѣ сожалѣнія и вызвавъ своимъ отъѣздомъ не сочувствіе въ русскомъ народѣ а глубокій вздохъ облегченія.

М. Глушкевичъ.

* * *

І вже другий рік томить су вязень Андрей в Курску подалеки від свого стада, хоч диецезія Його в більшій части а престольний, митрополичий город Його давно увільнені вже від відвічних ворогів нашої Церкви і нашого народу. Знать єще потрібні Його терпіня і Його хрест, який так бодро і терпеливо зносить для окупленя єще більшої ласки з Всевишнього, щоби світло правдивої віри понеслось дальше на схід, на холми Києва та над ревучі кручі Днїпра-Славутиці.

(Далї буде).

О. Юлїян Дзерович.

Одна й та сама справа — а дві мірки.

В справі Волинї і Холмщини пару слів.

Передовсїм кілька фактів. Сконстатовані вони польськими газетами і з них виписані:

1. „*Gazeta wieczorna*: Nr. 2728.: „**Apetyt na zachodnie krosy Galicyi.**“ Piszą nam z Włednia: Niedzielna „Neue Freie Presse“ zamieściła wiadomość, że deputacya gminy Bielska wręczyła gen. Collardowi memoryał, żądający przyłączenia Białej, Oświęcimia i Żywca, tudzież przestrzeni aż do ujscia Soły — do Ślązka.

Z powodu tej akcyi nastąpiło pewne zaniepokojenie w sferach polskich. Prowincyonalni politycy z Bielska powinniby się czem innem zajmować, niż anektowaniem czysto polskich terytoryów. Spodziewać się należy, że kierujący politycy niemieccy wyjaśnią politykom bielskim, że akcya ich jest nie na czasie i nie przyczyni się do przyspieszenia likwidacyi sporów polsko-niemieckich, do której Polacy szczerze dążą w ogólno państwowym interesie.

Отже панове: „zaniepokojeni“, і ми неспокій сей ваш розуміємо, ми його понимаємо і з цїлої душі бажаємо, щоби нїхто не смів наставати на „anektowanie czysto polskich terytoryów“...

2. „*Gazeta wieczorna*“ то саме число: „**List z Warszawy**“: Inspektorat warszawski szkolny wypowiada się niedwuznacznie w tym kierunku, że szkoły prywatne utrzymywane przez Zbór ewangelicko-augsburgski są szkołami niemieckiemi z niemieckim językiem wykładowym. Protestanci zaś warszawscy byli i są z krwi i kości Polakami, więc innego języka wykładowego, prócz polskiego, w swoich szkołach prywatnych mieć nie mogą i nie chcą. W Polsce ewangelik a Niemiec, to nie to samo, czego świadectwem cała nasza przeszłość.

Z tego powodu utyskiwania polskich ewangelików na tego rodzaju zarządzenia spotykają się z żywym oddźwiękiem i panuje przekonanie, że również kroki uczynione w tej sprawie u władz niemieckich, nie będą bezowocne“.

Панове! болить? boli was germanizacya dzieci polskich przez przynależność do ewangelickiej religii? Co? І ми ваш біль розуміємо, ми ваш жаль понимаємо, і бажаємо щиро, щоби ваші „starania u władz niemieckich nie były bezowocne“...

„*Kurjer lwowski*“ z 22. listop. 1915. Wydział oświecenia, będący organem komitetu obywatelskiego m. Warszawy powziął na posiedzeniu 29. paźdz. następujące uchwały, które w formie memoryału przedstawił prezydent m. Warszawy jenerał gubernatorowi Warszawy Beselerowi:

W sprawie języka wykładowego dla wyznawców religii mojżeszowej oświadczamy, że wielu wyznawców tej religii ma poczucie narodowe polskie, a cała masa żydowska zżyła się z polską kulturą, która jest jej najbliższą. A więc podniesienie jej przez szkoły na wyższy stopień kultury będzie najskuteczniejsze przez naukę w języku polskim. Wprowadzenie języka niemieckiego jako wykładowego nie może leżeć i nie leży w interesie tej ludności. Jasną bowiem jest rzeczą, że dla odłamu ludności żydowskiej, mieszkającej na ziemi polskiej wśród Polaków, rzeczą najwyższej wagi i pierwszorzędnego interesu jest przyswoić sobie gruntownie język polski".

Отже о Жидів вам ходить панове, жидів, з których wielu ma poczucie narodowe polskie, których podniesienie na wyższy stopień kultury najskuteczniejsze przez naukę w języku polskim... Отже ми вам бажаємо, аби не лише „wielu", але щоби всї сóри і сини Ізраіля до одного mieli poczucie narodowe polskie! Як дуже та втрата Жидів Поляків заболїла, видимо з сего, що генерал Безелер аж мусїв виткнути їм брак рівноваги і нетактовність і відповів їм так: Do Jaśnie Wielmożnego ks. Lub mirskiego, burmistrza miasta Warszawy: „Po rozpatrzeniu memoryału komitetu obywatelskiego w sprawie szkolnictwa, wręczonego mi przez księcia Pana dnia 17. listop. widzę zię zmuszonym odmówić nań odpowiedzi ze względu na ton, jakiego użyto, który zupełnie ignoruje stanowisko komitetu obywatelskiego wobec mocarstwa okupacyjnego"...

„*Gazeta wieczorna*": Nr. 2728. В статї „Naród a kościół" читаємо: Dzisiejsza wojna okazała, że nie są tylko frazesem słowa o nierozerwalności Polski i Kościoła, że wspólna niewola i niedola, uczyniła je przez półtora wieku cierpień wiążącą je stułę czemś, co wrasta w ciało i duszę, co staje się niemi samemi i treścią wspólnego życia

Zrozumiał to niedawno największy pisarz współczesnej Polski, którego ręka w młodości targała tę stułę zuchwale, a w wieku dojrzałym wypisała dziwnie prawdziwe słowa: „katolicyzm i Polska są czemś jednem. Rozrąb ją, a będziesz mieć pod siekierą krew"..

Так отже бажаєте собі панове, щоби нїхто не смів розрубувати ваш костел від вашої нації, вашу віру від вашого народа. І ми вам сего з душі щиро бажаємо, щоби всї Поляки як один муж скрились під крила katolickiego kościoła, і były treścią wspólnego życia.

* * *

А тепер спитайте нас, чому ми вас так добре розуміємо? чому ваші ті побоювання так знаменито понимаємо? Бо

ми протягом віків се все перетерпіли на власній шкірі. Експерименти, яких побоюєтесь, ми вже перетерпіли на живім тїлї нашого народного орґанїзму; з нами історія те саме вже виробляє повних шість соток лїт. Ви о них дуже добре знаєте, дарма, що їх іронїєю о „krywdach ruskich“ збиваєте, і нїколи вас наш біль, хоч який дошкульний, пекучий, страшний не заболїв.

Ось спали тепер кайдани неволї з холмської і волинської України. Колись ті землї — перед півтора соток роками належали до Польщі. Мимо того, що там унїю не дуже то так і пещено і голублено, утрималась вона як національна релїґія нашого українського народа аж до розділу Польщі. Зносячи страшні катованя, нелюдські переслїдуваня, які напоминають часи Нерона і Джінґісхана, бідний наш народ свою кров проливав за свою віру, за свій обряд а не переступив на латинство, поки на силу, против своєї волї від Москаля не зістав „переписаний“ на православну схизматицьку віру. Кажемо: „переписаний“, бо в дїйсности він в душі остав ся вірний своїй „унїятській“ вірі. Се оказалось найкрасше тодї, коли цар по неудалій японській війні 1905. року видав толєранційний едикт. Бажаючи вернути під крила святїйшого Отця, український наш народ, *приймає чужий йому обряд латинський*. Заховує тим самим свою віру, але підпадає денаціоналїзації, о яку так заходять ся Поляки. Щож природнїйшого булоб, колиб тепер, коли союзні держави освободили наших краян зпід страшного ярма і наші землї будуть під скиптром Австрії чи Нїмеччини (лише борони нас Боже — Польщі), бо ті уміють шанувати свободу віри і совісти, була дана спромога вернути бувшим унїятам, нинї римо-католикам, назад до свого прадїдного обряду і віри? Се таке ясне як сонце і не потребує дальшої аргументації. Очивидно, що тут мусїв би сей перехід відбути ся без терору, без насильства, бо ми навіть до сего прямо неспосібні.

І щож дїєть ся? Вже на сам проєкт обурюєть ся польська преса і називав се „nowym gwałtem na sumieniu ludu polskiego“...

Що більше! „*Gazeta lubelska*“ з 27. лютого с. р. доносить, що підчас великого посту приїдуть польські монахи з Галичини і відбудуть реколєкції в чисто українських, православних доси парохіях (як в Гутї крешівській, Потоку Кумові, Свирю, Грубешові, Уханю, Дубенку, Городлї, Томашові, Скербешові, Щебрешинї, Замостю, Грабівци, Тишівцях, Лащеві, Дубі і инших). Отже допустїм навіть з болем серця, що бувші унїяти, принявші вже обряд латинський, для нашої церкви пропали — вони вже і римокатолики і Поляки, але яким правом посягаєть ся тепер на нашу автохтонну корінну українську людність, і дорогою костела заганяєть ся їх у польський національний табор?

Ба що більше! Ми такі лїберальні, свободолюбні, що в „Шляхах“ застановляємось над тим, чи годить ся нам на Волинї і Холмщинї унїятську пропаганду вести (гл.: статю Ростислава Заклинського: „Одна проблєма“), бо мовляв — тим „обуримо православних Українців проти себе і своєї справи — національного визволеня, і не можемо відзискати тої прихильности, про яку тепер нераз згадують дописувачі з окупованих українських земель“. — Борім ся і тут вродженим нам методом між собою, що нам ширити на Україні, чи католицтво чи православє а „duobus litigantibus tertius gaudet“...

Ми тою війною так обезсилені, такі винищені, що мимо найщирійших наших бажань і замірів не маємо тепер навіть подостатком сил для пропаганди нашої віри. Легко то сказати, але нам в самій Галичинї брак до 500 священиків, бо москвофіли або виарештувані або повтїкали, а наше духовенство здесятковане Москалем і томить ся у Сибіри, а велике число пожерла нам то смерть то війна. Найбільше однак лихо для нас се брак нашого Архієрея, отже тим самим брак і ініциятиви, брак фондів, брак пляну роботи а головно брак попертя у впливових чинників для сеї преважної справи. Таку кривду — забрати Митрополита нам під таку хвилю — міг зробити лише такий відвічний ворог України, як наш північний сусїд. Коли не мають бути „русскими“ і „православними“ — „пускай латінщат са — вєлїкое

дєло!“ Його се не болить ні свербить. „Шкуру“ в нас любили Москалї а... не „душу“. Нема шкури, нехай і душа пропадає.

Є однак в Бозї надія, що по вiйнї ми давні наші спори релїгійно-радикальні забудем і всїми силами возмемось до відбудови нашого релїгійно національного житя і наш ворог, який використовує нашу трагічну ситуацію, наше обезсилене тепер війною, відійде від нашого народу з порожними руками.

Щоби лише Всевишний призволив дістатись новонабутим землям під скиптр Австрії

Се не новина, а факт сконстатований таким авторитетом, як бл. пам. Пій IX. Ось на доказ моїх слів дещо з біографії польського ґенія поета Адама Міцкевича: „Dnia 25. marca 1848. r. miała „starszyzna polska“ audyencyę u papieża Piusa IX. Na starszyznę złożyła się deputacya, w której skład wchodzili członkowie różnych stronnictw na emigracyi.

Pius IX. zabrał głos po przemowieniach innych członków deputacyi i wyraził przekonanie, że Polska pokutuje za ciężkie grzechy, z których wyliczył trzy główne: rozwody, ucisk ludu, ciemiężenie Unitów. Spodziewał się dla Polski miłosierdzia Bożego, gdy wróci do czystej wiary, czystych obyczajów i synowskiego posłuszeństwa Kościołowi. Dodał w końcu: „Takiej tylko Polsce i takim tylko Polakom błogosławię!“ Wtedy Mickiewicz zawołał: „Na taką Polskę i taką wierność przysięgamy wszyscy“. (Józef Kallenbach: Adam Mickiewicz T. II. str. 355).

О. Юлїян Дзерович.

Цїнний янїчарський документ.

Є се фактом давно доказаним, що найгіршими ворогами даного народа є звичайно його вирідні, безхарактерні сини, які перейшли у ворожий, чужий табор і там, щоби приподобатись новим панам, щоби всякий сумнів що до своєї „благонадьожности“ усунути, найбільше на свій нарід клевечуть, найсміливійше його ідеали допчуть, найгірше стараються ся йому пошкодити. Доказом того: колишні турецькі янїчари, рекрутовані з давних Українців, Сербів та Болгар, які більш доскулювали своїм землякам, ніж самі Турки.

Часи турецьких набігів минули та не звелось янїчарське племя, тільки що вони не називають ся тепер орієн-

тальними турецькими іменами а Земляковськими, Черкавськими, Сроковськими і т. д. „їх же число легіон", які, як каже Тарас „гірш Ляха маму розпинають" ..

То само зазнали ми тепер підчас московського наїзду на нашу землю. Не такий то страшний був для нас гр. Шереметєв, гр. Бобрінської, Половцев, Роде, Ейхе, Скаллон і як там вони всї ті чиновніки і генерали звались, а страшнїйші, сто раз небезпечнїйші були для нас Дудикевич, Глушкевич, Сохоцький, Сьокало, Яворський, Кушпета і всї инші т. зв. „тоже-малороссы". Коли Росія нам своїми „палїцейскімі, жандармскімі, воєннимі, адмінїстративнимі мєрамі" доскулювала, то головно се з вини наших янічарів, які цькували на нас, які доносили на нас.

Пізнав же ся добре на них сам генерал-губернатор гр. Георгій Александрович Бобринской, коли на торжественній авдієнції, яку удїлив всїм представителям москвофільських обществ дня 22. вересня, дав їм таку научку: „Прошу васъ помнить только одно, что это великое дѣло (возсозданія Червоной Руси) должно вестись не только съ любовью и энергіей, но постепенно, съ терпѣніемъ, разумомъ и Государственнымъ смысломъ; никакой ломки производить не слѣдуетъ, о с т е р е г а т ь с я в п о л н ѣ е с т е с т в е н н а г о ч у в с т в а м е с т и и г л а в н о е н е д о п у с к а т ь д а ж е и м ы с л и о р е л и г і о з н о й р а с п р ѣ". Та хоч губернатор тричі опісля з Вл. Дудикевичем „разцѣловался" і Дудикевич з емфазою кликнув, що „этотъ поцѣлуй принимаетъ какъ братскій поцѣлуй своей родинѣ", то, на мою думку, не можна більше болючо дати по пальцях янічарству, як такою пересторогою.

Та се не помогло, бо хто прим. запопадливійше, ревнїйше заходив ся коло поширеня православя, як не таки наші два „ананаси атци" Йосиф Яворский з Кривого і Йоан Насальский з Полюхова? Евлогій робив лише там, де найшов підготований терен, устелену дорогу таки нашими людьми.

І ось удалось менї найти цїнний янічарський документ, „сдѣлать цѣнную, историческую, інтєресную находку", яка докаже правду висше сказаних слів. М і с ц е „находки" се: „Гр. кат. парохіяльный урядъ второй, городской церкви Преображенія Господнього у Львові". П р е д м е т „находки": „Шематизм всего клира греко-каголицкої Архієпархії львівскої на рік 1914".

Здавало-б ся нїчого надзвичайного! Адже Шематизм найдеть ся в кождім парохіяльнім урядї, а до того єще з так недавного року. Так нї! Сей шематизм через свої гльосси, через свої дописки на краях став ся цїнним документом нашої мартирольогії, а заразом доказом нїкчемного янічарства. Є там точні дані, хто арестований австр. властями, хто „бєжал", а хто „возвратил ся". Є в деяких деканатах священи-

ки поклясифіковані на „русскихъ“, „мазеповъ“, „Украинцевъ“, „неопредѣленыхъ“, „рутеновъ“. З окрема є зазначені, хто після авторів дописок сих був „донощикомъ“.

Що се не була лише ось така собі невинна забавка котрогось з соборян святопреображенського храма, а незвичайно шкідливе для католицької церкви бюро, пізнати з сего, що не всї деканати є поклясифіковані, тільки ті, де найбільше увихав ся Євлогій і ловив рибу в мутній водї, яку йому наумисне заколотили згадані наші два ренегати: Яворський і Насальський а то: деканати буський, глинянський, городецький, журавенський, лопатинський, любінецький, перемишлянський, струмілово-каменецький, унївський, янівський і яричівський.

Еще лучшим доказом, що сї гльосси служили яко підклад доносництва, свідчать ось які дві нотатки при о. М. Сивенькім з Дернова: „мазепинецъ, смотри докладъ стор. 3“ і при о. М. Цегельськім з Каменки „мазепа, смотри докладъ 5“. Отже ясно як сонце, що ОО. соборяни з краківської улиці робили „доклади“, се є рапорти, доноси, звіти... кому? — не тяжко відгадати.

Щоби заспокоїти цїкавість ОО. Собратів, як хто зістав склясифікований, наведу все по порядку:

Русскіе: ну... sit eis terra levis.,.

Українцями: І. Жегаллович, Ів. Бордун, Евг. Чубатий, Ст. Питлик.

Рутенами: Ник. Левицький, Людв. Савицький.

Неопредїлений: П. Процик.

Мазепами:+Т.Білевич, І. Андрущишин, І. Березинський, Н. Білевич, В. Чорний, М. Дзерович, Ів. Дорош, Й. Шанковський, П. Бачинський, А. Стоцький, А. Коритко, Ст. Височанський, А. Ганас, Я. Краснопера, В. Паньків, В. Терещук, +Іл.Гучковський,+С. Левицький, Ів. Фединський, М. Цар, Л. Сїчинський, Ів. Божейко, Т. Дзьоба, І. Головкевич, Й. Логинський,+Й.Лох, Т. Березовський,+Р.Березовський, А. Любінецький, С. Борачок, П. Чмола, І. Каранович, О. Чубатий, В. Степанина, Н. Данилюк, А. Гвоздецький, Д.Шуль, Н.Кравців, +П.Гаранюк,В.Мандзик, Е.Хрущевський,М. Сивенький,М.Романишин, М. Цегельський, К. Бардин, П. Гарух, Ів. Глодзинський, Л. Костюк, Ст. Петрушевич, І. Степанів, Г. Панчишин, Т. Сахно, З. Маркевич, Ів. Бачинський, Я. Кекиш, І. Королюк, Е. Радзикевич, І. Михайлів, Г. Рибчак, П. Жолевич, Л. Целевич, І. Адам. Разом: 62 небезпечних для Росії „мазепінцеф“ на 12 деканатів!...

Кромі того з того числа чотирох отців зазначені як донощики. Се є: ОО. П. Б. С. В. Я. К, Л. К.

Найшлись в тій канцелярії і найновійші шематизми станиславівський і перемиський та вже без гльосс. Видно не

було часу робити докладів, бо вже зближались союзні армії, так скоро, що ОО. соборяни забули в поспіху забрати сей цінний документ з собою, а лишили нам його на сумну память тажких, сумних, страшних днів!...

„Православний" — „правовірний".

Чи греко-католики можуть на дальше з спокійною совістю задержати в богослуженях дотеперішню свою церковно-офіціяльну назву: „православні християни", а на означенє своєї віри термін: „православна віра"? Ось таке формальне питанє старатись-му тут в коротці пояснити, та на нього відтак відповісти.

Релігійне житє правдивого християнина-католика виявляється його внутрішньою вірою і зверхнім культом. На означенє правдивої внутрішньої віри виробив ся в грецькій церковній термінольогії вираз: правовірє, а на означенє зверхнього богопрославленя вираз: православіє.

Що так воно є, ось кілька примірів:

В Акафистї до св. о. Николая читаємо: „Радуйся світлоє праовірія проповіданіє" (Ікос II.), тай: „Радуйся твердоє православія укріпленіе".

Св. Тарасія, царгор. архієпископа, який щасливо покінчив борбу з образоборцями, славить наша церква в кондаці так: „Православними ученьми церков осіял єси, Христову честную Ікону почитати і поклонятися тій всіх научив, обличил єси образоборних безбожноє ученіє" і т. д.

Першу неділю вел. посту тому присвячено в нас памяти „православія", бо „в нюже празднуєм честних Ікон возставленіє".

Многих Святителів величає наша церква словами: „православія наставниче і благочестія учителю" і т. д.

На вечірни св. Володимира Вел. читаємо: „і іспитуя, посилаше ко царскому граду, увідіти православную віру" — виявляючу ся красним, валичавим зверхним обрядом.

А на утреннім каноні читаємо знов: „Отчеє нечестіє отгнал єси... і правовірную віру воздвигл єси..."; або на другім містци: „Єдин, якоже второє солнце в земли ростій возсія, зиму

безбожія премінил єси, преславне, і на воздух преложил єси правовірія..."

Св. Теодота, епископа киринийського, славить церков так: „Море зловірія обличил єси, і ідолскаго безбожія лесть вірою правовірія уязвил єси".

І т. д., і т. д.

Але вже і на підставі вище наведених цитатів бачимо, що наші церковні писателї послугували ся сими двома виразами „правовіріє" і „православіє".

Признати однак також мусить ся, що не все і не всюди однаково узгляднювано в богослужебних книгах сї два вираженя; нераз ужито там слова „православіє" і в значіню „правовіріє". І тим то треба вияснити ту обставину, що в наших богосл. книгах слово „православіє", „православний" так часто приходить. Була се певного рода неточність вислову; однак ся недокладність у вислові в тих давнїйших часах не викликувала в нїкого нїякого баламутства, анї згіршеня.

Згодом однак стало цїлком інакше. Особливо від часу, від коли східні християни, відорвавшись від західної церкви, почали назву „православні християни" протиставати назві „християни-католики", від коли по схизматицькій сторонї почато форсувати сю назву і в церковнім богослуженю і поза ним, та від коли ся назва дїйстно утерла ся і між самими схизматиками і в цїлім світї яко назва власна схизматицької церкви, від тодї всї християни-католики, передовсїм же греко-католики повинні і мусять бути з тою назвою чи з тим виразом обережні, і то в тім напрямі, щоби тому слову „православний" не надавати більшого значіня, нї більшого змісту понад той, який воно в дїйстности має. Не йде тут отже о якусь беззглядну борбу пр ти сего виразу, яко такого, як би дехто мильно гадав. Сеж термін і красний і влучний, тай конечний, але лише на означенє одної половини нашого релїгійного житя, і то половини другої з ряду, іменно, нашого зверхнього богопрославленя. А коли і ми греко-католики хочемо бути католиками не лише самі в собі, але щоби й світ нас за католиків узнавав, то нїяк не можемо днесь згодитись на те полишенє в наших церковних богослуженях сеї неточної назви, і то не лише задля сеї її односторонности і неясности, але най — паче задля того національно-релїгійного баламутства та згіршеня, яке викликує ся назва в нашім греко катол. богослуженю не лише у постороннїх католиків, — але і у нашого власного народу. І не поможуть тут дїйстно нїякі вияснення, щоби се баламутство чи згіршенє усунути, бо, мовляв на хлопський розум, видко що ми тим є, коли нас св. Церква так називає, отже нема ріжницї між схизмою а нами, коли наша віра православна і їх православна, коли ми і вони „християни православні". А за баламутством релїгійним іде баламутство національне, а навіть

політичне, яке днесь стільки нашого народа пхнуло в таку страшну нужду.

Тому час, обставини, конечність, взагалї добро нашої Церкви і народа вимагає того, щоби замість сеї неясної неточної, односторонної, баламутної та згіршаючої днесь назви приняли ми в наших церковних богослуженях назву ясну і повну, а то: „віра католицька„, „християни православні“; а православні тому, бо і се само одно слово містить в собі повноту поняття християнина-католика.

Змаганя в напрямі повисшої зміни були в нас уже і давнїйше, особливо на послїднім провінц. Львівськім Соборі; та вони з найріжнороднїйших причин все розбивались. Тепер однак ті причини по найбільшій части уступили, а якіб еще були, то повинні уступити, як темнота ночи перед світлом дня. Тому як-раз тепер пора найкрасша, приняти загально в нашім церковнім богослуженю таку назву, яка відповідає дїйстности, а яка нїкого б анї не баламутила анї не згіршала; крайня вже пора назватись і в церкві тим, чим ми дїйстно єсьмо. Час найвисший порозуміти, що не ми для назви, яка вчера могла ще бути індіферентна, але днесь шкідлива, а назва для нас. А шкідливою є ся назва для нас не лише в відношеню нашім до російського схизматицького православя, але булаб вона шкідливою і в нашій евентуальній місійній праці около приєднаня до єдиного стада Христового і найблизшого Сходу, бо чиж не відопхали би ми тодї від себе богато-богато наших братів, наколи б вони в нас побачили ту саму церкву — домовину, що і в цїлій Росії?!

Коли отже є ріжниця між схизмою і нами, а є вона в дїйстности, так нехай її всяк бачить сейчас, нехай вона буде для кождого сейчас очивидна, а не скриваймо її під плащиком назви „православна віра“, „православні християни“!

Спаситель сказав виразно: „Колиж твоє праве око гіршить тебе, вирви його, та відкинь від себе; лучше бо для тебе, щоби погиб оден з твоїх членів, нїж малоби бути кинене всьо твоє тїло в геєнну огненну“.

Дїйстно, лучше відкинути від себе назву згіршаючу, нїж щоби враз з тою назвою весь наш народ мав загинути в пропасти московській і схизматицькій!

Правовірний.

О. М. Бремшайд.

Чотири спасенні місця тут на земли.

(Проповідь).

„Господи, добре нам тут бути".
Мат. 17. 4.

Як ми колись скінчимо щасливо нашу туземну мандрівку і увійдемо у вічну небесну щасливість, тоді пізнаємо, що не задорого купили ми ті небесні радощі, тоді, захоплені величю і блаженством неба, закличемо: „Господи, добре нам тут бути". Так, лише в небі є для нас всіх добре під кождим зглядом і буде добре на цїлу вічність. Та вже й тут на землї, на сїй долинї слїз, є деякі товариства, місця і відносини, про котрі можемо також сказати по правдї: „Добре тут бути!" При Божій помочи застановім ся над сим коротко.

1. „Добре тут бути", можуть сказати католики про свою католицьку Церкву. Так, се велике для нас щастє, мої дорогі, що ми дїтьми тої Церкви. Миж належимо до Церкви, що стоїть під особлившою опікою Бога, про котру сказав наш Божественний Спаситель: „Я буду з вами по всї днї до кінця свїта", котру Господь так чудесно серед всїх найтяжших переслїдувань удержав і скріпив. Ми належимо до Церкви, котру Господь наділив даром непомильности так, що ми можемо їй напевно себе повірити, без страху впровадженя в блуд. Бо Божественний Спаситель сказав до неї: „Я упрошу Отця і дасть вам иншого потїшителя, щоби позістав з вами по віки, духа правди, котрого свїт не знає. (Ів. 14, 16...) А що Спаситель обіцює, се й додержує.

Ми належимо вкінци до Церкви, в котрій при добрій волї можемо напевно спасти свої душі. Бо у всїх відносинах і трудностях душевного житя спішить нам вона з помочию і ласкою. Коли ми слабі, вона скріпляє нас св. Тайнами і Найсв. Жертвою своїх престолів; находять нас покуси, вона веде нас до борби з ними і каже нам уповати на Бога; навістять нас хрести і терпіня, вона веде нас до хреста Спасителя і жадає від нас, щоби ми наше терпінє получили з гіркими страстями Божественного Спасителя і жертвували їх небесному Отцю; згрішили ми, вона намовляє нас до принятя Тайни покаяня і єднає нас через ту Тайну знов з Богом; наближаємось вкінци до краю нашого житя, вона в тій поважній годинї приступає до нашої смертної постелї і удїляє нам в послїдне свої св. Тайни. Так, коли лиш поважно хочемо, то нам зовсїм не трудно доступити в Церкві

нашого спасеня. Велике се длятого наше щастє бути дїтьми тої Церкви. Але ми повинні також старати ся, щоби цїлковито до неї належати, не лише зверхно, але й внутрішно, нашим серцем і нашою любовю.

2. „Добре тут бути". Так можемо сказами також про кождий католицький дім Божий. Бо тут маємо кивот, в котрім Божественний Спаситель перебуває безустанно з любови до нас так, що ми кождого дня можемо Його відвиджувати і Йому предкладати наші просьби. Ми маємо тут вівтар, на котрім Ісус Христос щоденно за нас жертвуєть ся і хоче нам дати заслуги і ласки своєї кровавої жертви на хрестї. Тут маємо Господню трапезу, при котрій можемо через принятє тїла і крови Ісуса Христа в св. Причастию поживити і покріпити нашу душу. Тут маємо проповідницю, з котрої голосить ся нам слово Боже, що є рівнож для нас спасенною душевною поживою, бо „чоловік жиє не лише самим хлїбом, але й кождим словом, що виходить з уст Бога". (Мат. 4, 4). Тут маємо вкінци сповідальницю, де ми, грішні люди, доступаємо відпущеня наших гріхів і де лїчимо наші душевні рани. Так отже в домі Божім доступаємо дуже богато ласк. Длятого повинні ми його любити і його часто та радо відвідувати.

3. „Добре тут бути". Так можемо також сказати про кожду чесну христіянську родину. Справді, така родина є благословенним і спасенним місцем для людий. Бо чиж се не щастє, неоцїнене шастє для дїтий, коли вони виростають в такім домі? Тут де вони виховують ся під проводом чесних родичів, під доглядом і опікою доброго батька і вірної матери, кладе ся основу до їх будучих чеснот, до їх будучого щастя, до їх вічної щасливости в небі. А самі родичі, чи не переживають в такім домі, чистих і благородних радощів через свої добрі дїти, котрі для них тут на земли їх втїхою, їх гордостию? Повторяю: чесна, христіянська родина се місце благословеня і спасеня, місце радощів і земского щастя, місце, в котрім особлившим способом має Господь Бог своє уподобанє, місце, в котрім перебувають безустанно ангели Божі. Длятого мусите ви, христіянські родичі, старати ся за всяку цїну, щоби ваше домашне огнище зробити справді таким місцем благословеня; ви не можете анї собі анї своїм дїтям зробити кращої прислуги.

4. „Добре тут бути". Так можемо вкінци сказати також про добрий монастир. Бо в добрім монастири ми охоронені від так многих небезпек світа, серед котрих на жаль так многі душі поносять велику шкоду. В добрім монастири стрічаєсь часто нагода вправлятись в чеснотах і стреміти до досконалости. В добрім монастири вкінци, коли тільки з щирою охотою сповняємо свої обовязки,

знаходимо також щасте і вдоволенє. Правда, не обійдеть ся й тут також часом без хреста, треба й тут нераз себе побороти, але Господь Бог дає тим, що мають добру волю, богаті ласки і вони в силї перенести те всьо для спасеня своїх душ. Св. Альфонс, що дожив пізного віку і яко монах, місіонар та епископ пізнав дуже добре світ і людий, повторював в своїй старости дуже часто: „В добре уладженім монастири я знаходив найщасливійших людий". Длятого не повинні родичі уперто відтягати від того святого покликаня ті свої дїти, про котрі знають напевно, що Бог покликав їх до монашого званя; вони повинні радше тїшити ся, що можуть цїлковито посвятити Богу свою дитину. Правда, щоби їх випробувати, повинні якийсь час їх вздержувати, але постійно і засадничо відтягати їх від вступленя до монастиря, се вже не обійдеть ся для них без тяжкого гріха.

Та кінчім. Чи ми живемо на світї чи в монастири, стараймо ся всї на становищах, котрі вказав нам Господь Бог, вірно і совісно сповняти наші обовязки, щоби через те дістати ся там, де вже на цїлу вічність будемо могли сказати: „Добре тут бути". Амінь.

О. Юлїян Дзерович.

Проповідь в день св. Великомученика Георгія.*)

О привязаню до своєї віри і обряду.

Наша історія оповідає про князя Дмитра Байду Вишневецького, що він враз з Волохами воював против Турків. Та Волохи його погано зрадили і він дістав ся в турецьку неволю. Турецький султан маючи такого знатного пана в своїх руках, спершу ласкою, добром хотїв його притягнути на свою сторону:

„Ой ти, Байдо, та славнесенький,
Будь ми лицар та вірнесенький!
Візьми в мене царівночку,
Будеш паном на всю Вкраїночку!"

Та Вишневецький не хотїв султанської дочки, яка була турецької віри і тепер султанська ласка обернулась в немилість, в жорстокість. Він казав Байду за ребро на гаку повісити.

*) З циклю патріотичних проповідий, які автор наміряє видати окремою книжкою.

Як султан з тим Байдою Вишневецьким робив, так само і світ сей дїлає з нами. І він має дві дороги, два способи, якими хотїв би нас від Христа, Його закона, Його науки відвести. Перша дорога се дорога богацтва, слави, почестий, підхлїбств, якими хоче для себе позискати — а відвести від Христа. Ми всї тут присутні є по вірі нашій католиками а по обряду нашому: обряду греко-славянського. Се наша дорога спадщина по наших славних предках і так віри як і обряду нашого ми повинні всїми силами триматись, бо через віру нашу ми Бога пізнали і полюбили; в обрядї нашім ми зістали введені у велику сїмю Христову і в тім обрядї ми зістали виховані і приспособлені до житя. Тому нїякі обітницї посад, аванзів, ласк, достатків не повинні нас від сеї віри святої та святого обряду відвести, відтягнути.

Але сей світ лукавий має єще д р у г и й с п о с і б, яким впливає на наші хитки серця, неугрунтовану добру віру, а спосіб сей є рівнож вельми небезпечний: се злиднї, пригоди, нещастя, якими він нас від Бога відвертає.

Події послїдних лїт, послїдних днїв показують аж надто ясно, що в нашім народї не богато Байдів-Вишневецьких, які за віру свою і свій обряд дались Туркови на гак припняти, а за то много поганих Янїчарів, які за ласку панську ставали найгіршими ворогами нашої віри і нашого обряду. Ісус Христос каже: „Бѣдите ко мнѣ, и азъ къ васъ". (Ів. 15. 4). Наколи ви від мене не відступите і я від вас не відійду, коли ви будете зі мною, то і я буду з вами. Однак, як то кажуть: „слова улїтають а приміри за собою потягають"... так і тут: слова Христові, хоч які святі, гарні, взнеслі та хоч ми любимо їх і хотїли-б їх слухати, однак вони улїтають швидко з нашої памяти, тому то церков свята дає нам в житях святих угодників Божих приміри до наслїдуваня. Бо могли святі Угодники Божі якесь дїло зробити, хоч були так само людьми, як ми, то і ми се зможемо зробити.

Ось і нинїшний наш святий великомученик Георгій, він вкаже нам, як проти того подвійного ворога Христа і нашого нам бороти-сь би треба, як то треба уміти за свою віру постояти а коли треба — то і житє віддати.

I.

Першим ворогом, який нам хоче нашу св. віру видерти се богацтва, почести, увеселеня, які світ нам подає. Рідко коли там є дїйсна, правдива побожність, де все чоловікови щастє постійно сприяє. Так як ріки розливають ся з берегів і роблять великі шкоди полям, городам і засївам, коли суть переповнені водою, так само легко відступають від запозідий Божих ті люди, яким постійно добре ведеть ся, яких щастє переливаєть ся через край. Вже саме народне прислівє потверджує сей факт кажучи: „Добре дуріти, як є

з чим". Та нехай тут яснїйше за мене святе Письмо говорить. Примір, який тут з житя св. Апостола Павла наведу, вкаже нам, що чоловік в богацтві або в погони за богацтвом легко може зблудити і найгіршого беззаконя допустить ся, а коли найде покуса мамони, то найвисше добро продасть, душу затратить, аби лише сталось після його бажаня.

Одного разу затримав ся св. Павло в місті Филиппах в Македонії. „Коли ми", оповідає він сам, „прийшли на місце молитви, вийшла нам на зустріч одна служаща, яка мала злого духа і своїм віщованєм приносила своїм панам великі користи" (Дїяній 16. 16) Апостол змилосердив ся над дївчиною і вигнав злого духа, який її був опутав. Але службодавець дївчини дуже розлютив ся і передовсїм обпав Павла з лайкою, повів його перед уряд і обвинював його так сильно, що невинний Апостол зістав втручений у вязницю і оббитий різгами. — Чому? Яка невдяка! Чиж святий Павло зробив що злого? Дївчинї рішучо нїчого, але її панови — так, бо він вже не міг більше тягнути зисків з ворожбитства дївчини, з якої злий дух вийшов. Він хотїв, щоби злий дух дальше мучив дївчину, а він дальше з того зиски тягнув.

Подібного поступованя ми були свідками в послїдних часах. Люди тягнули нечесні зиски з річий найдорожших. Продавали свою віру католицьку, своє найвисше добро за миску сочевиці, за трохи подарованої солонини або муки, за юдиний гріш, за обіцянку розділеня панського або єгомосцевого поля, а тих, що їх від найгіршої зради — бо зради віри своєї, вирeченя ся Христа відводили, своїх священиків — вони так, як колись св. Павла за увільненє від злого духа — перед суди уїздних начальників і губернаторів водили, щоби лише могли дальше зі свого злого духа, за свою зраду віри дальше зиски тягнути. До всього злого бачимо приводить та любов мамони, любов гроша.

Видимо однак, як Бог тих зрадників віри покарав. Коротке їх було пановане, коротка радість та знущанє над їх вірою, що їх, викормила, виховала, недовга радість з сего, що своїм священикам доскулили і з села прогнали. Нинї сей їх душпастир або вже сидить на своїм давнім місци або невдовзї по мирі поверне з далеких степів сибірських, оточений світлом, авреолею мученика за святу справу, за справу Христа — а зрадник, зрадником! котюзї по заслузї! нинї певно неодин з них прогнаний власною дурнотою зі свого села, як біженець кається ся, нарікає, але як каже влучно наш поет: „Єсть каяння, та воротя не має!" Бідні люди, жаль менї їх, але годї, — самі тому винні, коли найбільшим добром, вірою своєю міняли, купчили, торгували.

Будьмо-ж на будуче більше осторожні, більше обережні. Запамятаймо собі добре, що „Богъ порѣгаемъ не выкаетъ", Богъ з себе насьмішки не дає робити. Може вже не

будемо в такій небезпеці, щоби віру затратити, але небезпека обряд змінити є на дальше, і то з тих самих причин пристрасти до земської мамони: якоїсь обіцяної посади, авансу, якихсь виглядів, або хочби для богатшої женячки, для жіночої примхи... Я є переконаний, що хто обряд змінює то лише з сих низких мотивів се робити може, бо инакшої причини годі найти. Адже і в нашім обряді кождий має забезпечене своє спасене вічне, а обряд наш сам в собі такий гарний, такий чудовий, що займає безперечно перше місце перед всіми обрядами католицької Церкви. Отже нїчого иншого, як лиш вигляди на мамону такого очайдуху до сеї зради рідної Церкви привести може!...

Пригляньмось постійности переконань св. Юрія під тим зглядом, а житє його научить нас, як ми своєї віри боронити і нїякими ані грозьбами ані просьбами не повинні дати ся від неї відвести. Римський цїсар Діоклеціян не міг стерпіти, що його улюблений полководець Юрій був Христіянином і тому рішив ся він не жалувати ані труду, ані гроший, щоби його наклонити до зміни своєї віри, свого обряду. Він казав до него: „Покинь лиш свою віру, свій обряд, а дамо тобі посаду, аванси, становище, почести. І що-ж Юрій на се? Памятаючи на се, що Соломон, славний жидівський король, котрого можна було уважати за найбогатшого і найрозумнїйшого, мимо того кликав: „Сѣета сѣетъ и всѣческам сѣета“ (Екл. 1. 2), він спротивив ся цїсареви і не дав ся відвести від своєї віри. „Але-ж розваж святий Юріє, що ти молодий, що ти маєш перед собою карієру, — шкода тебе, коли знидїєш, аби згинеш!“ „Сѣета сѣетъ“. — „Уважай Юріє! Ми навіть не жадаємо, аби ти сам ходив до урядів, до магістратів переписувати себе і свою віру, ми самі всьо зробимо, змінимо твою метрику; ти лиш нам продай свою душу“. — Нї! „Сѣета сѣетъ“. Затримай собі почести і обітниці для тих, що тобі служать, а я служу Христу і вірним йому останусь аж до смерти, бо:

„Хто свою віру, хто край свій покине,
Най без роду на чужині згине,
Згасне його око, душа почорнїє,
Замре його голос, а серце зотлїє“...

(*Метлинський: „Думи і пісні“*).

II.

Другий спосіб, яким відводить світ людий від Господа Бога се переслїдуваня, убожество, оскорбленя, слабости та инші горя сего світа, через що неменше людий пропадає як першим способом, о якім ми вже говорили. Тому кождий чоловік повинен просити у Бога враз з премудрим Соломоном середущої дороги: „богатства и нищеты не даждь мы“

(Прчт: 30. 8); богатцтва нї, щоби я не згордїв, нищети нї, щоби я не упав духом.

Годї описати, як щедро і добре обходив ся Господь Бог з Ізраїльтянами, коли вони жили в египетській неволї! Він покликав Мойсея їм на провідника, охороняв їх від десяти язв, призволив їм забрати у Египтян богату добич, провадив їх то стовпом огнистим то облачним, отворив їм дорогу через море, так що вони сухою ногою перейшли, між тим коли Египтияни всї потопились. Скажіть же дорогі мої, чи-ж се все не є очевидні докази Божої ласки? А мимо того — хто повірить сему — ті самі Ізраїльтяни, коли лиш трохи в пустинї Син їди не стало, почали нарікати і роптати против Бога і так маловажили собі благодати Божі, що бажали собі радше в Египтї умерти, як сей малий недостаток зносити.

Так дїєть ся і з многими христіянами. Поки шпихлїр та комора повні, поки є спокій з сусїдами, ведуть вони примірне христіянське житє; але коли лише трохи щастє притьмить ся, коли лише слабости та инші пригоди настануть, о тодї аж недобрі, чорні духи мають легкий приступ до такого чоловіка. Тодї брошури, часописи, що безчестять Бога, підривають віру, поганять священиків, мають відбут, промови мають послух. Тодї, після них, Бог їм ворог, священики всьому винні, віра перешкодою до щастя, а вони... ті чорні очайдухи се одинокі приятелї, одинокі добродії людскости, дарма — що скоро приходить розчароване, заведені надії, несповнені бажаня, а в серци жаль, пустка, почуте стиду і гріха против Бога.

Коли одного дня Господь Бог сидїв на престолї Своєї слави і Ангели приходили, щоби Богу служити, замішав ся між ними і злий дух (Йов 1. 6 і сл.). До него сказав Господь: „Звідки ти приходиш?“ Він відповів: „Я був на земли, та придивляв ся людям, як вони живуть“. „А що робить слуга мій Йов, якому нема рівного на земли, бо він і Бога боїть ся і від злого здержуєть ся“. А сатана відповів: „А чи-ж то даром він робить? Таже ти Боже умножив його майно, поблагословив його добрими дїтьми. Щож дивного, що він і слухняний і побожний і добрий? Але призволь лише, щоби я заподїяв йому шкоду в його маєтку, його полях, городах, дїтях, а побачиш, як він стане нарікати на тебе“.

Мої Дорогі! Пекольний ворог однак розчарував ся! Бо Йов при всїх своїх терпінях і терпінях своєї рідні анї одним лихим словом не відозвав ся о Господї Бозї. А що-ж би було, як би так сатана нині дістав подібний призвіл від Господа Бога, щоби міг так якого христіянина після своєї вподоби помучити? Кілько би то було наріканя, кілько хули на Господа Бога! Йов в терпінях кликав: „Богъ давъ, Богъ взявъ“ (Йов: 1. 21), а многі христіяни, (а може і ти) кликали-б: Бог дав а чорт взяв!...

Що ж зробити отже? В злиднях і нещастю не падати духом а бодро глядїти в будучність. Межи всїми видженями, які св. Еванг. Іван в своїй книзї откровеня описує, було і се, що він побачив велику товпу народа, яка побачила звіря подібне до тигра, якого ноги були немов у медведя а паща немов у льва. З переляку і боязни впала ся юрба на колїна, поклонилась звіряти і кликала: „Кто можетъ ратовати зъ нимъ?“ А хтож були сї перелякані? Се були ті „иҳже не написана сѣтъ имена къ книгахъ животныхъ агнца“. Бачите, мої дорогі, коли ви сейчас духом падете, і коли лиш злий дух вам засїдки ставляє або зло з більшою силою і блеском виступає, а ви вже тремтячи падаєте на колїна і кажете: „Хто може спротивитись сему звірови? Хто підійметь ся сеї борби? Хто може в такім убожестві жити?“ — тодї, кажу я вам, що ваші імена не написані суть в книгах житя вічного. На питанє, як треба зносити злиднї сего світа, — а тих злиднїв підчас війни повно — відповідаю вам з св. Іваном: „Здѣ есть терпініе и вѣра святыхъ“, чим хоче сказати, що журби сегосвітні треба зносити по приміру святих, які відзначали ся вірою і терпеливостию.

Ігумен Стефан мав сильну пропасницю. Щож він робив? Чи нарікав против Бога? О нї! Чим більше його болї мучили, тим частїйше повторяв він слова: „Я на се заслужив! Я на се заслужив!“ — Пустельник Павло був довголїтною хоробою прикований до ложа. Що він робить? Чи нарікає в слабости против Бога? О нї! всїм хорим, які до него приходили, помазанєм оливою привертає здоровлє, лише для себе не хоче сего середника ужити, щоби тим самим не позбавити себе заслуги терпіня.

Але чогож менї шукати за чужими примірами? Гляньмо нинї передовсїм на св. Георгія! Коли Діоклєціян побачив, що нї підхлїбством нї обітницями нїчого не вдїє, розлютившись дав він приказ, відобрати всї військові почести св. Георгієви і мучити його найбільше вишуканими муками. І дїйсно муки св. Георгія були одні з найбільших, які історія мучеників записує. Його вкинено в темну вязницю, положено на груди тяжкий камінь, казано йому взувати розпалені желїзні черевики, всаджено в бочку повну нечистого вапна, волочено в колесї наїженім острими цвяхам, так розранено а опісля відтято йому голову. Але всї ті муки не відвели його від Бога, бо після свідоцтв його учасників, Божий голос з неба потїшав його постійно сими словами: „Не бій ся слуго Божий, лише витревай мужно; бо многі задля тебе навернуть ся“. І що сей небесний голос йому обіцяв, то сповнилось; бо при видї його мук і постійности сейчас признались як христіяни два найвисщі полководцї Анатолїй і Прополєй; призналасъ також до христіянства прилюдно цариця Александра, жена мучителя Діоклєціяна; признались і инші многі, які враз з св. Георгієм осягнули

мученичий вінець. Так! так то треба боротись, так то треба уміти постояти за свою віру і нї нагайками нї тюрмою, нї ссилкою не дати ся від неї відвести.

Наслїдуймож, мої дорогі, примір св. Георгія в борбах житя нашого. Його досвідчали і огнем і водою, золотом і желїзом, щастєм і нещастєм і він видержав сю пробу. Постановім собі нинї твердо, ба — заприсягнїм собі: свою віру, свій обряд полюбити цїлим серцем, цїлою душею і радше смерть перетерпіти, нїж би мали стати або межи ворогами віри або змінити обряд для земських цїлий і користий. Жиймо і умираймо як христіяни католики привязані сильно, кріпко, нерозлучно з нашою Церквою, нашим грекославянським обрядом. Амінь.

Вивезене Росіянами українське духовенство*):

1. Їх Ексцелєнція Митрополит **Андрей гр. Шептицький**, Курск.
2. Всч. о. Аликсевич Станислав, парох Батятич (Жовква) — Томск.
3. Всв. о. д-р Боцян Йосиф, ректор семинара у Львові — Єнїсейська губ., Єнїсейський уїзд, гор. Минусинск, ул. Новоприсутственная ч. 38., городская аптика.
4. Всч. о. Брунець Олекса, парох Хлївчан (Рава)— губ. Костромска, уїзд Макарієвський, с. Тимошино, полїційна управа воєнно плїнних.
5. Всч. о. Бачинський Іван, завідатель Сновича (Золочів) — Астрахан.
6. Всч. о. Боберський Омелян, парох Николаєва, губ. Єнїсейська, волость Петровська, с. Бильскоє.
7. Всч. о. Ганкевич Михайло, парох з Порогів (Богородчани) — Омск.
8. Всв. о. др Горникевич Мирон, сотрудник Архік. зі Львова — Єнїсейська губ. Єнїсейський уїзд, город Минусинськ, вул. Новоприсутственная, ч. 38.
9. Всв. о. Гордїєвський Іван, крилошанин з Станиславова — Симбірск, вул. Мартиновая, 64.
10. Всч. о. Гура Дамян, свящ. з Жовківщини — Томск, (католицький костел).
11. Впр. о. Громницький Володимир, парох Тернополя — Перм, вул. Петропавловська.

*) В поазбучнім порядку.

12. Всч. о. Готра, Василіянин — Київ, Кузьнечная, 61.
13. Всч. о. Дольницький Омелян, парох з Баворова (Тернопіль).
14. Всч. о. Дяків Григорій, парох Жеребок королівських.
15. Впр. о. Дякон Григорій, декан в Махнівцях.
16. Всч. о. Гоцкий Василь з Колоденця (Жовква)— Томск.
17. Всч. о. Збудовський Роман — губерн. Вятска Урожум.
18. Всч. о. Зїнкевич Михайло, завідатель Стоянова.
19. Всч. о. Кливак Ілія, з пов. залїщицького, — Симбірск. (катол. костел)
20. Всч. о. Лисинецький Володимир, парох з Гвоздя (Надвірна) — Іркутск, лат. костел.
21. Впр. о. Ломницький Єремія, ректор семинара в Станиславові — Симбірск, вул. Мартинова 64.
22. Всч. о. Любинецький Алекс., парох Новошин.
23. Всч. о. Любинецький Йосиф, парох Дубовець (Калуш) — Симбірск, Смолинська 14.
24. Всч. о. Матвієйко Василь, парох Кудиновець (Зборів) — губ. і уїзд Єнїсейський, волость Кежемская, с. Аксеново.
25. Всч о. Носковський Володимир, Сороки (Бучач) — Симбірск, вул. Мартиновая 64.
26. Всч. о. Процишин Лев Лука, Василіянин — Томск.
27. Всч. о. Паньчишин Григорій, парох з Гологір — Астрахан, вул. Католическа, римська церков.
28. Всч. о. Пострігач Михайло, сотрудник з Золочева — Київ.
29. Всч. о. Плашовецький Володимир, парох Ляцкого — Троицк, губ. Оренбурська, вул. Оренбурська 12.
30. Всч. о. Паславський, Василіянин, — Київ, Кузнечная 61.
31. Всч. о. Ратич Іван з Лїсник (Бережани) — Троицк, вул. Оренбургска (польський комітет).
32. Всч. о. Рицар Никола, парох Богутина коло Зборова — губ. Єнїсейська, п. Кежемскоє, с. Пановскоє.
33. Всч. о. Рудакевич Петро, парох Славної.
34. Всч. о. Савицький Людвик, парох Щурович (Броди) — губ. Томска, волость Парабельська, с. Парабель.
35. Всч. о. Сапрун Стефан, парох Стенятина (Сокаль) — Вятка, вул. всесвятская, дім Зенковича.

36. Всч. о. Склепкович Дмитро, парох Поморян, губ. Томска, Наримський край, Коргасок, п. Нарим.
37. Всч. о. Скобельський Теофіль, парох Горуцка (Дрогобич) — Симбірск, вул. Мартиновая, 64.
38. Всв. о. д-р Соболь Іван, сотрудник Архік. зі Львова — Єнїсейська губ., Минусинськ, вул. Новоприсутственная, ч. 38. (городска аптика).
39. Впр. о. Сосенко Антін, декан в Олїєві.
40. Всч. о. Терещук Василь, парох Полтви — Київ, Московська, 46.
41. Всч. о. Тимкевич Евген, завідатель Кудобинець, губ. і уїзд Єнїсейський, волость Кежемська, с. Аксеново.
42. Всч. о. Фединський Іван, парох Любіня великого і ц. к. полевий курат — Перм, ул. Большая Ямская, 28. (католицький костел.)
43. Всч. о. Хамчук Григорій, сотрудник Зборова.
44. Впр. о. Цегельський Михайло, декан з Камінки струм. — Київ, Большая Подвальная, 36.
45. Впр. о. Чайківський Т., катехит гімназ. з Яворова — Полтава, городська поліція.
46. Всч. о. Щепанюк Никола, сотрудник Архік. зі Львова.
47. Всв. о. шамбелян др Юрик Стефан, декан Золочева.
48. Всв. о. д-р Яремко Дмитро, віцеректор семинара у Львові, — Орел.
49. Всв. о. шамбелян Яцковський Михайло, канцлєр гр. кат. констисторії у Львові — Орел, Садовая рим. кат. церков.

Богослови:

50. Алискевич Йосиф, богослов Ч.С.В.В.— Томск, ул. Єфремівська, 4.
51. Квіт Василь, богослов з Поморян (Золочів) — Київ, костел св. Николая.
52. Леонтович Іван, богослов, Тенитиска (Рава).
53. Литвин Арсеній, богослов Ч.С.В.В. — Томск, ул. Єфремівська, 4.
54. Матіїв Кость, богослов Ч.С.В.В. — Томск, ул. Єфремівська, 4.
55. Питель Іван, богослов Ч.С.В.В. — Томск, ул. Єфремівська, 4.
56. Пушкарський Павло, богослов Ч.С.В.В. — Томск, ул. Єфремівська, 4.
57. Теодорович Павло, богослов Ч.С.В.В.— Томск, ум. Єфремівська, 4.
58. Фрейшин Микола, укінчений богослов — Перм, ул. Петропавловська.

Капелян Їх Ексцелєнції Митрополита:

59. Брат Гродський Йосиф, монах Ч.С.В.В. — Губ. і уїзд Єнїсейський, п. Богучанское, с. Иркнїсєв.

ВСЯЧИНА.

„Самоубийство Европи“. „Osservatore Romano“ оголошує лист Папи до ґенерального вікарія, кардинала кс. Помпілї. Папа жалується ся, що всї його заходи в цїли привернення мира, не мають пожаданого успіху, одначе помимо того він не тратить надії. „Не можна — каже — здержатись від дальшого підношеня протестів проти тої війни, яка видаєть ся нам самоубийством Европи. Не вільно по думцї Папи залишити анї нагоди до того, анї середника, який вів би до бажаного мира. Таким середником, за яким перед Папою промовило кілька побожних пань, середником на часї, бо в днї Великого Посту, можуть бути спільні молитви і дїла любови ближнього в цїлім католицькім свитї на інтенцію мира. До них вимовними словами взиває Папа всїх вірних католицької церкви.

Польонїзаційні заходи у Холщинї. Як доносить „Ziemia lubelska“ з 27. лютого с. р. приїдуть підчас великого посту польські монахи із Галичини і відбудуть реколєкції в отсих парохіях: деканат білгорайський: Білгорай, Горецько, Ґута крешівська Юзефів-Ординатський, Крешів, Лукова, Потік Ординатський, Пуща Сільська, Тарногород; холмський деканат: Холм, Кумів, Рейовець, Савин, Свирє, Милїїв; грубешівський деканат: Грубешів, Уханє, Габовець, Дубенка, Городло, Ощів, Трещани; томашівський деканат: Томашів, Городок, Тишівцї, Набріг, Лащів, Дуб, Комарів; замостенський деканат: Замостє, Фрампіль, Горай, Краснобрід, Лабунє, Мокрелипє Скербешів, Старе Замостє, Шебрешин. — Усї парохії, в яких мають відбути ся реколєкції, мають значне, а подекуди навіть переважаюче число української людности (н. пр. Ґута Крешівська, Потік Ординатський, Кумів, Савин, Свирє, Грубешів, Уханє, Дубенка, Городло, Томашів, Скербешів, Щебрешин, Замостє), а деякі чисто українські (н. пр. Грабовець, Тишівцї, Лащів, Дуб і т. д.)

Де є нинї Почаївська Ікона? Первісно мала бути вивезена з Почаєва в глубину Росії. Намір, видко, з релїгійно-політичних мотивів залишено. З російських часописий довідуємось, що почаївська ікона є в Києві, де перед нею духовенство устроює часті молебни.

Унїятські пляни в Варшавї. Під тим заголовком містить „Кіевлянинъ“ з 21. лютого телєґраму з Петербурга

такого змісту: По інформаціям „Gazet-и Polsko ї у Варшаві домагають ся повновласники унїятів Рудницький і Глинський переміни православної Успенської церкви в унїятську. У звязи з тим „Новое Время“ предвиджує, що „ми, вигнавши Нїмців, стрінемо знов в Західній Руси унїятські гнїзда, що счезли в 30 роках минувшого столїтя“.

Знесенє кирилиці. Читаємо у „Pester Lloyd“ з 11. с. м.: Акція пряшівського епископа, д-ра Стефана Новака, заступити всюди кирилицю латинкою, приймає чимраз ширші розміри. Як доносить „Magyar Kur.“, появляєть ся від тепер тижневник „Неділя“, видаваний мінїстерством хлїборобства, уже не кирилицею, а латинкою. Так само остатня оповістка покликаня мінїстерства оборони краєвої була оголошена в околицях, замешкалих Українцями, латинськими буквами і мадярською фонетикою.

Папа для мешканців Сербії й Чорногори. „Reichspost“ довідуєть ся, що Папа жертвував за посередництвом віденської нунціятури 10.000 К. для населеня земель давних королївств Сербії й Чорногори занятих австро-угорськими й болгарськими військами.

Варшавські греко-католики. З давної василіянської церкви в Варшаві православним — як доносять польські часописи — прийдеть ся невдовзї вже уступити. О зворот її для себе старають ся варшавські греко-католики, котрих „Dziennik Poznański“ називає — відповідно своїм бажаням — „Поляки греко-католицького віроісповіданя“. В Варшаві має їх бути понад 500. Як до них могли відносити ся правдиві Поляки, на се вказувалиб недавні протести польської преси проти обновленя унії на відібраних в Росії землях. Колиж тепер в польських часописях читаємо, що стараня їх о відзисканє церкви в Варшаві мають увінчати ся успіхом, то треба се звязувати хиба з прихильностю окупаційних властий, з якою ті віднесли ся до тих старань, про що в тихже часописях рівночасно пишеть ся. Управа міста Варшави позволила вже 10. м. м. замешкати в церковнім домі гр. кат. священикови, Гавриїлови Фурманови, котрий був при церкві ще перед відібранєм її унїятам.

З „Народної Торговлї“ одержуємо відомість, що ціни за церковні і столові свічки можуть кождої вхилї піти в гору, а також заходить небезпека, що фабрики зі згляду на великий брак сирівця заперестануть цїлком виробляти сей товар. — Вже час замовляти на свята, бо фабрики висилають замовлені свічки доперва по 4. тижнях, єсли нема перешкоди в перевозї. — Услівя в оголошеню.

На адресу Товариства св. Ап. Павла. З кругів духовенства пишуть нам: Приспане через російський наїзд українське житє будить ся тепер різко і починає плисти правильним ходом. Всї майже наші ствітські товариства працюють вже знов, як перед наїздом — одно тільки наше Товариство

св. Ап. Павла не дає про себе нїчого знати. А воно тепер дуже конечно потрібно, щоби Товариство св. Павла, відповідно до ваги хвилї, розвинуло якнайенергічнїйшу дїяльність. Скількиж наших церковних справ, і то дуже пекучих, жде своєї розвязки! Хтож инший возьметь ся до сього? Впр. Отцї Видїлові, не зволїкайте, відновіть житє в Товаристві, скличте загальні збори і з відсвіженими силами беріть ся до працї, бо передовсїм для нас „время люте".

Церковні хори. Панї Глинська, жена о. Я. Глинського в Добрянах коло Стрия і панї Пеленська, жена А. Пеленського в Лисятичах, виучили мішані квартетові хори, котрі співають в недїлї і свята Служби Божі. Кількамісячна праця тих пань видала гарний успіх, народ горнесь на Богослуженє, одушевлений співом, коли передтим чув тільки хриплий, фалшивий голос одного дяка. Скілько то у нас знайшлось би високомузикальних священичих жінок і дочок, спосібних до такої вдячної працї! Длятого vivant sequentes!

Як се назвати! До бюра староства в С. входить за орудкою о. Г. і зачинає говорити „уржендовим єнзикєм". На те відзиваєсь дїстар Жид: „Говоріть отче по українськи, не встидайтесь! Ту ц. к. уряд і ми обовязані розуміти і вміти другу краєву мову в слові і в письмі". Колиж навчимо ся шанувати самих себе?

Характеристика російського духовенства. В своїх інтересних „Записках з часу війни", печатаних на днях в фейлєтонах „Дїла", ось так характеризує п. Остап Макарушка російське духовенство:

„...Слїду працї російського духовенства над народом не було видко.

Про своїх духовних все висказувались салдати з маловажанєм, видячи наглядну рїжницю між нашим образованим унїятським священиком і простакуватим, грубим, темним російським — батюшкою-пяницею, який косу заплїтає й прядивом звязує.

— Дивний у вас батюшка — сказав ад'ютант Сапунова на нашого отця сотрудника, безженний, без бороди і вусів, з коротким волосєм, він певно й горівки не пє! От у нас батюшки! — додав сміючись.

В домі одного нашого священика було кількох официрів з батюшкою; священик просить офіцирів до покою, а батюшка остав в сїнях. Тодї священик каже: „А деж батюшка?" „Батюшка? — відповідають здивовані офіцири. — Наш батюшка до кухнї!

А молодий австрійський кадет, що йому лучилось бути один день в російськім полонї, оповідав нам таке: „Виходжу по снїданю з поміж російських офіцирів до сїний і виджу сидить там російський батюшка. Я йому кажу добрийдень й подаю на привитанє руку, тай не спостеріг ся, як він мене

ненадійно в руку поцїлував. З сорому і незвичайности я цїлий почервонїв а батюшка.. здивував ся, чого я змішав ся".

Про пянство, нахабність здирства і простацьке жите сїльських батюшок говорили нам так много салдати, що того, впрочім мало інтересного матеріялу, можна було назбирати на цїлу книжку.

І таким то неосвїченім та простацьким духовенством хотїли ущасливити Росіяни наш народ.

Лучались між салдатами й раскольники, що за пазухою святе письмо носили і радо в диспути вдавались. Бували се звичайно грамотні люди, більше просвічені, що не хотїли нїяких духовних і, треба се їм в похвалу сказати, гладшого поведеня, нїж істинні „православні".

Що до заведеня релїгійних диспут, то у Москалїв є се ще мабуть загальним звичаєм. Недостача свободи слова на области полїтичній і суспільній, спонукує людського духа до спекуляцій на релїгійній области: офіцири, лїкарі, піонїри, ветеринарі вдавались в горячі релїгійні спори з моїм тестем, що менї бувало пригадує середновічні диспути в Західній Европі!

При тих довідував ся я, що богато російської військової і свїтскої інтелїгенції побирали в молодости своє образованє в духовних школах і що неодин молодець спосовбив ся властиво на священика, а що йно опісля переходив до свїтських занять. Звідси то й є мабуть тільки знавців богословя, між цивільними та військовими людьми у Росіян".

На Маєві Богослуженя. Яко знаменита поміч для відправи Маєвих Богослужень може служити книжка о. сов. *Юлїяна Дзеровича:* „З а в с ї х м о л и ш и с я Б л а г а я", 31 наук на місяць май. Цїна брошурованого примірника 4 кор., а оправленого 5 кор. З пересилкою почтовою о 30 сот. більше. Згадані проповіди можна дістати або у о. Автора: Львів, ул. Содова 1., або в Книгарни ім. Шевченка.

Нїмецька граматика української мови. Накладом віденсько липської фірми Гартлєбена вийшла нїмецька граматика української мови, якої повний заголовок такий: „**Praktische Grammatik der ukrainischen Sprache für den Selbstunterricht**. Mit zahlreichen Übungen, Lesestücken mit phonetischer Aussprachebezeichnung, einer ukrainischen Chrestomathie samt Wörterbuch von Dr. **Wassyl Simowycz**. Wien und Leipzieg". Ст. I—VIII+220. Цїна оправленого примірника 2 К 20 с.

Видає і за редакцію відповідає **свящ. Ярослав Левицький.**
З друкарнї „Дїла" Львів, Ринок ч. 10.

НАРОДНА ТОРГОВЛЯ

:: У ЛЬВОВІ ::

повідомляє, що

ЦЕРКОВНІ СВІЧКИ

НА ПРЕСТОЛ І ДО ПАВУКІВ

мають на складі всї склепи Народної Торговлї, а вже від 50 кґ. кождої сорти висилає впрост з фабрики віддїл

„ПОСЕРЕДНИЧЕНЄ"

ЛЬВІВ, РИНОК Ч. 36.

Нинї цїна в „ПОСЕРЕДНИЧЕНЮ" без з'обовязання на підвижку:

Свічки І-а К. 7·20. Свічки воскові К. 8 за 1 кґ.

∴ У ФАБРИЦЇ. ∴

Належитість при замовленях.

8767.

Ч. 5. Р. XII.

НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Адрес Редакції:
Львів, ул. Зибликевича 30.

ЗМІСТ:

Зміна календара 269
о. Юліян Дзерович: Матеріяли до історії мартирольогії нашої Церкви в часї всесвітної війни . 279
о. Н. Хмільовський: Розважане кількох історичних подій з нашого релігійно-культурного житя 287
о. Ол. Стефанович. До характеристики епископа Чеховича 293
о. Микола Їжак: Проповідь виголошена дня 23. мая 1916 до Укр. Сїч. Війска в селї Соснові пов. Підгаєцького 296
о. Д-р Андрій Іщак: Перед панахидою за полеглих Укр. Сїч. Стрільців 297
о. Юліян Дзерович: Проповідь на Вознесене Господа Нашого Іс. Христа 301
о. А. Галандюк: Зіслане св. Духа 307
о. А. П.: Допись з Порохницького деканату . . 311
О. Р.: Бібліографія 314
Всячина 316

ЛЬВІВ 1916.
З друкарні „ДІЛА“ Львів, Ринок ч. 10.

НИВА

Виходить з початком кождого місяця в обємі чотирох до пятьох аркушів друку.

ПРЕДПЛАТА ВИНОСИТЬ:

Річно 10 К. Піврічно 5 К. Поодиноке число коштує 1 кор.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

Львів, ул. Зибликевича, ч. 30.

НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Ч. 5. Львів, май 1916. Рік XII.

БІБЛІОТЕКА ім. ШЕВЧЕНКА Наукового Товариства

Зміна календара.

В справі зміни календара появились доси два пастирські листи Преосвященого Григорія, один з 15. лютого 1916 під заг.: „О післанництві українського народа в католицькій Церкві“ і другий з 10. цвітня 1916 під заг.: „О подвигах за добрі і святі справи“. Після появи сих листів помістив С. Томашівський в „Ділі“ (чч 120—123) статю: „Реформа календара і церкви. Слово до прихильників і противників григоріянського числення часу“.

З огляду на вагу питання подаємо в скороченю зміст всіх трех публікацій, лишаючи оголошене меморіялів Ставропігійського Інститута і Товариства св. Ап. Павла на пізнійше.

І. Пастирський лист о післанництві українського народа в католицькій Церкві.

Український нарід дістав від Бога післанництво висказане і определене устами Папи Урбана VIII. Від сповненя сего післанництва мав бути зависимий цілий розвій культурний та могутна сила нашого народа. Нарід занедбав те післанництво. І се занедбане сталось причиною всіх наших неповоджень та гіркої нашої судьби. Се нещасте спровадило на нас всі инші нещастя, воно є причиною і сих тяжких допустів в послідних часах.

Христос домагаєсь від нас задосить учиненя. Підім за Його покликом і возьмім ся до сповненя нашого святого післанництва. Щоби ми були до сего спосібні, злучім ся якнайтіснійше з католицькою Церквою.

Сих наших почувань католицьких, сего нашого постановленя і готовости до сповненя призначеного нам післанництва, ми повинні дати докази вже тепер і зазначити се наше становиско ясно і отверто певними знаменами і на зверх. До сего зміряє отсей лист і злучені з ним розпоряджења. Вони тепер пекучі і конечні; їх домагаєсь сам Христос.

Нас оклеветано зрадниками Монарха і держави. Се сталось тому, що ми в наших Богослуженях молимось замало за Папу. Ось в єктенії великій ані згадки про Папу. Так само в многих инших молитвах, тропарах і кондаках. Про світського пануючого згадуєсь частійше. Таке наше поступованє є водою на млин російської схизми і російського цареславя. О чім свідчить таке наше поступованє? О нічім иншім, як тільки о приспаню почувань католицьких в наших душах. Бо хто перенятий щирим чувством зглядом Церкви католицької, хто бере звязь свою з Папою з душі і серця, того мусїв би вразити сей недостаток в наших Богослуженях. Се приспанє отже наших почувань католицьких есть причиною нашої дотеперішної і то не безпровинної нездарности і байдужности.

Як се могло статись, щоби в наших книгах церковних знайшов місце сей недостаток? Се має основу і причину також в духовній сонливости нашій і предків наших, що принявши унію не очистили церковних книг із всїх опущень і додатків схизматицьких. Коли ми отже в наших церковних Богослуженях менше молимось за Папу, чим за власть сьвітську, то тим самим не тільки даємо свідоцтво оспалости наших чувств католицьких, але також хотяй непрямо і несвідомо, терпимо і зносимо се, що має знамя схизми і російського цареславя. А чи не есть се також і на руку ворогам Церкви католицької і держави, а то тим більше, що в тих місцях, де споминаєсь пануючого світського, а не наводить ся його імени, приходить слово „цар“, котрого уживаєсь у нас в бесїдї звичайно на означенє російського царя? Чи не може виходити на се, немовби ми молились за царя російського, а не за нашого Імператора?...

Звернїм увагу на празнованє памяти перших шести вселенських Соборів. Чи се дасть ся погодити з почуваннями католицької віри? Або слово „православний“. Цїлий світ розуміє під тим словом східних схизматиків. Як се отже погодити, що ми в наших Богослуженях називаємо себе „православними“?

Але чи на тім конець? Я — пише дальше Преосвященний Григорій — порушу ще одну справу, котра ще більше шкоди нам принесла як що до католицької віри, так і що до нашого державного та народного становиска. Маю тут на думцї календар Юлїянський, котрий уходить звичайно за календар російський. Всї свята і церковні торже-

ства обходимо після сего календара разом з російськими схизматиками. Сего я зовсім не можу собі пояснити, яким чином сей календар може нас вязати. Всі се відчуваємо, всі признають, що сей календар не має основи астрономічної, що для нас шкідливий, а однак до нині ми не відважились ані одним кроком наперед поступити.

Що календар Юліянський минув ся вже зі справедливим часом, се давно узнали, — на сором нам греко католикам — протестанти, котрі хотяй не суть католиками, однак еще у 18. столітю приняли Григоріянський календар не наразивши ся через се ані на латинізацію ані на винародовлене. В послідних часах навіть схизматики Болгари, а що більше навіть Турки постановили приняти новий календар Григоріянський. Обстоюване проте дальше з нашої сторони при давнім календари Юліянськім і то серед нинішних подій і обставин і то супроти нахабности російської схизми булоби провиною непростимою. Сей упір наш не давби ся нічим оправдати, хиба нашою короткозорістю, через яку недощінюємо найбільшої небезпеки і найсильнійших впливів зі сторони російської схизми.

Великі, а по правді говорячи, найбільші є шкоди, які виходять для нас з придержування ся давного календара. Щоби се добре оцінити, спитаймо себе найперше, чи заховане давного календара відповідає бажаням Церкви Христової та нашої віри католицької? Чи се єсть після бажаня Церкви католицької, щоби ми найбільші таїнства св. віри обходили не разом з цілим католицьким сьвітом, а з ісповідниками схизматицького засліпленя? Чи се заспокоює бажаня віри католицької та чувств католицьких, наколи ми обходячи наші свята не молимо ся спільно з всіми побожними дітьми Матери Церкви католицької, але з тими, що відлучили ся і виповіли послух Христу і Єго Церкві?

Чи ми не кидаємо підозріня на наш католицизм, коли празник св. Духа обходимо не з католиками, але з тими, що своїм ложновірством вивертають догму о св. Тройци? Або коли празник Непорочного Зачатя Діви Марії обходимо після календара тих, що в богохульний спосіб з него собі глузують?

Чи такий спосіб поступованя з нашої сторони є навіть для некатоликів і для невірних будуючим? А для самих католиків чи ми не є предметом здивованя і згіршеня? Чи ми не спонукуємо найвисших чинників Церкви католицької, щоби вони з сеї причини нас трактували з застереженями і нам яко непевним недовіряли?

Спитаймо себе дальше, кілько то наших вірних з сеї причини є виставлених на всякого рода небезпеку утрати віри католицької? Звернім увагу на ті паломництва неодних наших вірних до місцевостий схизматицьких: до Сучави і до

Хрещатика на Буковині. Що більше, пригадаймо собі ті сумної памяти походи паломничі збаламучених ворожими агітаціями наших селян до Почаєва в Росії? Чи се булоби можливе, єслиби ми були обходили свої свята не разом з схизматиками, але з католиками?

А кілько то гріхів поповняє ся по містах і місточках та ріжних фабриках і варстатах через се, що наші вірні є змушені працювати у свої свята і то навіть найбільші празники, бо інакше утратять заробок і удержанє житя?

Треба вглянути в душі таких людий, щоби зрозуміти, яка кривда їм дїєсь через се, що обряд їх змушує їх до святкованя своїх свят після калєндара старого. Такі душі з початку суть прибиті, все в суперечности і в утисненю совісти, а відтак холоднїють зглядом свого обряду і церкви, або що більше, щоби не бути в борбі з совістию, покидають зовсїм свій обряд, а инші позбувають ся навіть віри.

А якої кривди і шкоди дізнає через се наше становиско в державі? Чи ми самі не даєм притоки, щоби ми в найвисших компетентних сферах державних були записані під знаком запитаня: хто ми є? Бо єсли ми не маємо нїчо спільного з державою російською, то чому тримаємось калєндара російського? Чи се не відбилось на нас страшними і переражаючими наслїдками в часї подій сеї світової війни. Не могучи ширше о сїм розводитись, я лишень запитаюсь, чи такі потрясаючі трагедії булиби мали у нас місце, або в такій мірі, єслиби ми були раз зірвали всякі мости впливам і агітаціям російським в нашім народї? А одним з таких мостів і то найсильнїйшим, є якраз обходженє свят і торжеств церковних після калєндара російського.

Но на тім терпить не тілько наше становиско в Церквї католицькій і державі, але також і народне, бо у нас самих з браку рішучого зазначеня і на зверх нашого становиска католицького неодно питанє в справах народних не є порішене.

Бо певна є річ, що почуваня народні, любов до свого народа і всї справи народні випливають і отримують сталу норму і форму з засад віри. Де отже в народї нема наглядної і утвердженої форми що до почувань віри, там мусить бути замішанє і під зглядом житя і бутя сего народа.

Єслиб у нас католицизм був і на зверх рішучий і в сталу форму скристалїзований, тогди булиби у нас і всї справи національні унормовані і в одно могутне русло спрямовані. Тогди також ми самим природним чувством відчулиби, що все, що небезпечне для віри, небезпечне і для народу, а тим самим майже відрухово ми вже давно булиби відкинули калєндар російський яко заваду і небезпеку не тілько що до католицизму, але також що до народности.

Що давний калєндар дїйстно приносить шкоду і під

зглядом народним, над сим не треба довго розводитись. Чейже ті паломництва збаламучених селян до Почаєва мали на ціли не тілько відступництво наших вірних від католицької віри, але також і відступництво від своєї народности, не споминаючи вже о затіях протидержавних. Рівнож і сї паломництва на Буковині до схизматицьких церквей виставляють наших вірних на небезпеку утрати не тілько віри, але і народности, бо з волоскою (румунською) вірою, приймають і волоську народність. А сї кличі російських агентів по вічах, часописях і улетних письмах, що віра в Росії, то віра наших батьків, або по їхньому: „наших отцов", чи отже сї кличі зміряли тілько до збаламученя нашого народу що до почувань католицьких, а не також і народних?! А ті бурси і інституції і взагалї ціла орґанізація партії руссофільської, чи вони були ворожі тілько для Церкви католицької, а не також і для розвою культурного народу українського, як се наглядно висвітлили нинїшні події воєнні? А тепер по тім всїм ще раз питаюсь, чи те все булоби мало такий вплив і таку силу, єслиби ми були вже давнїйше через відкинене давного календара зовсїм підтяли погубний вплив сих струй ворожих?

Рівнож се відчуженє від свого обряду і церкви тих слуг і робітників по містах, фабриках і варстатах, як о тім висше сказано, чи воно не потягає за собою також відчуженя і від своєї народности? А яка сему причина? Бо календар, якого ми придержуємось в житю церковнім, не позваляє їм святкувати навіть найбільших свят після свого обряду.

Ясна проте річ і нїхто сего заперечити не може, що придержуванє ся в нашім обрядї давного календара, котрий є також знаменною цїхою російської держави і російської схизми, заподіває нам під кождим зглядом найбільшу шкоду і кривду. Найвисший проте час завернути з хиткої людської дипльоматії та всяких безосновних розумовань і мрій. Поповнилиби ми найбільший злочин на собі самих і на найсвятійших та найвисших справах, єслиби ми тілько з точки хиткої дипльоматії та безосновних мрій з жаром обстоювали за давним календаром, а рівнодушно кинули на поталу найвисші наші добра. Се рівнялоби ся самоубійству на собі сповненім.

Найвисший проте час зірвати з всякого рода схизматицькими затїями, а зближитись нам рішучо і в наглядний спосіб до тої Церкви, що єсть Матерію і Учителькою всїх христіян. Бо лиш через сего рода зближенє будемо в силї сповнити місію поручену нашому народови пророчими словами Великого Папи.

З всїх дотепер наведених причин я постановляю введенє в тутешнїй дієцезії Григоріянського календара так що до движимих як і недвижимих свят і торжеств в нашім цер-

ковнім численю часу вже в сім біжучім році, а то з днем торжества Благовіщеня Пречистої Дїви Марії.

Єсьм пересьвідчений, що кождий добромислячий прийме з радостию се розпорядженє, а хиба тільки поставить питанє: чомуби се не запровадити в цїлій провінції галицькій т. є. і в тамтих дієцезіях. На се відповідаю, що се належить до Епископів тамтих дієцезій. Понеже однак так одна як і друга дієцезія не має у себе тепер своїх Епископів, бо як відомо, Ексцеленція Митрополит єсть перешкоджений в управі Архієпархією Львівською з причини вивезеня єго ворожими військами до Росії, а престол знов епископський в Перемишли єсть осиротїлий через смерть Епископа, тому не може бути введений там новий календар.

Справдї велика шкода, що введенє в житє календара Григоріянського в цїлій провінції не може нараз наступити. Се бувби епохальний пролом в житю нашого народа і многоби ми зискали на повазї і значіню. Болїти проте треба дуже, що нема Ексцеленції Високопреосвященного Митрополита в краю, як також, що в Перемишли престол епископський осиротїлий. Може однак сї розпорядженя бодай в одній дієцезії галицької провінції заважуть і причинять ся хоть в части до полїпшеня судьби цїлого нашого народа.

Постановляючи введенє нового календара в тутейшій дієцезії, я предвиджую певну трудність в зносинах житєвих вірних тутешньої дієцезії з вірними других дієцезій того самого обряду. Відносить ся се передовсїм до вірних в парохіях на пограничу дієцезій, а відтак до родин та учеників, з котрих одні можуть бути в тій дієцезії а другі в иншій дієцезії. Признаю, що будуть трудности, однак то суть справи дрібні і відносячі ся до поодиноких місцевостий і осіб і тому не сьмють уступити перед ними справи загального значіня і далекосяглої ваги. Впрочім я думаю, що сї трудности не будуть довго тревати, бо єсли нарід наш має культурно двигнутись, то новий календар мусить бути впроваджений в цїлій провінції галицькій.

А чи введенє Григоріянського календара — заприміть де хто — не зробить ще більшу ріжницю між нами а нашими бідними братами закордонними Українцями Подїля, Волини і наддніпрянської України, та чи не спричинить се трудностий у взаємних зносинах? На се моя відповідь: введенє нового календара зовсїм не перешкаджає в зносинах національних та житєвих з прочими Українцями. А додаю ще: пійдемо з відкритим шеломом в імя католицизму і святої справи і тим скорше і певнїйше їх здобудемо для правдивої віри!

Щоби піднести у нас прославленє Найсв. Евхаристії та цїлий культ евхаристійний, постановляю, щоби в тутешній епархії празник Найсв. Евхаристії був обходжений при-

людно як празник торжественний і то в девятий четвер по Пасці... Вкінци рішаю, щоби свято св. Йосафата було обходжене торжественно в дни 12. падолиста, а празник св. Димитрія 1. падолиста.

Предвиджуючи, що знайдуть ся люди руководжені невіжеством і короткозоростию, або навіть злою волею, які не могучи річево правдї спротивити ся, будуть однак старали ся загальні та голословні заміти підносити, тому хочу і сему запобігчи і всякі можливі сего рода сумніви пояснити і на заміти відповісти.

І так, знайдуть ся одні, котрі скажуть, що через сї розпорядженя схизматики зразять ся і буде труднїйше їх навернути; єсли проте хочемо навертати схизматиків, то не тілько не повинні ми їх зражувати, але овшім до них зближати ся. — Сей заміт однак, відповідаю, то вже не нинїшна пісня. Її чути було все головно на устах наших русофілів та ворогів наших, які хотїли нас успати і ворогам видати на поталу. Через се зближуванє ми зовсїм не позискали схизматиків. Навпаки ми їх утвердили в схизмі, бо вони набрали пересвідченя, що наша і їхня віра, то все одно. Се показалось наглядно підчас наїзду ворожих войск до нашого краю. Вони трактували наших вірних під зглядом віри яко своїх, бо мовляли: „все равно“. А якби ми були постарались вже передше зазначити свій католицизм і на зверх, єслиби ми були обходили свята враз з католицькою Церквою, тогди Москалї булиби зобачили ріжницю між нами і ними, булиби не мали такої смілости до наших церков, а кромі сего булиби спонукані застановити ся над ріжницею і блудом своєї схизматицької віри. А кілько доси наших вірних через сего рода зближуванє дало ся збаламутити і в правдивій вірі захитати, не хочу над сим розводитись.

Сего рода заміт, то хитрий підступ, бо зміряє до цїлковитої утрати віри правдивої. Навертанє нїколи не може відбуватись коштом католицької віри. Що иншого заховати людяність і такт зглядом схизматиків чи инновірців, не зражувати їх там, де не треба і не випадає, а що иншого не зазначувати правдивої віри там, де сего домагає ся право Боже і совість. Де ходить о зазначенє правдивої віри, там не можна руководитись якимись людськими зглядами чи розумілостию, там не можна уступити анї на волос, хотяйби уступка мала бути тілько позірна. Досить вже тих уступок! Досить тих „розумілих зглядів“! Досить тих крутих способів навертаня! Бо інакше і схизматиків не навернемо і самі пропадемо. Через се „зближуванє“ наше до схизматиків дійдем хиба до того, що навернемо вправдї, однак не схизматиків до католицизму, але нас самих до схизми...

Але ми в нашім обрядї — скажуть другі — маємо єще много инших справ спільних з схизматиками, а навіть цїлий

обряд в єственних справах єсть нам спільний з схизматиками! Чи маємо отже також і се викинути? Ні! Лишень такі річи, котрі суть через схизматиків пофалшовані, або котрі суть впрост різячі і небезпечні для віри католицької, як також і сї, що суть знаменною прикметою схизми. Якраз проти них суть вимірені сї нинїшні розпорядженя.

Що до прочих справ, які суть єственні обрядови нашому, ми маємо їх затримати, бо наш обряд в своїм єстві є католицький, бо зістав витворений еще перед тим, нїм схизма настала. Що до прочих справ неєственних, але питомих нашому обрядови, ми маємо також затримати, хибаби декотрі з них через збіг обставин стали небезпекою для віри. Тогди, о скілько се вимагає небезпека віри, ми також є обовязані, або сему в инший спосіб запобігчи, або навіть лишити на боцї.

А чому з таким поспіхом, — замітять инші, — сї постанови впроваджують ся і чому не чекати аж війна скінчить ся? Чейже такі справи потребують розваги і застановленя? На се я відповідаю також питанєм: а чи сї справи суть нинїшні? Чи вони не від сотоκ лїт домагають ся свого полагодженя? Чи не від довшого часу вони суть на порядку дневнім? Лишень наша нерадивість, лишень наша короткозорість та брак чуйности католицької суть причиною, що сї справи доси не порішені і що на них стоїть знак запитаня. Ми все рішаєм ся, коли вже за пізно.

Якраз нинїшні події воєнні аж надто висвітлили пекучість і конечність тих розпоряджень. Кому в сих послїдних часах не отворили очий страшні наслїдки нашої нерадивости, сей вже остане слїпим на сї справи і по всї часи. Якраз гук гармат, котрий наповняє цїлу дієцезію, якраз ті завзяті та страшні бої, які розгорілись почавши від Бесарабії вздовж Прута, Днїстра і Стрипи, якраз ті хмари ворожого війска, які грозять впасти кровавою тучею на наш край, принаглили мене до написаня сего Посланія і до виданя сих розпоряджень.

Тепер рішає ся судьба нашого народа. Як на вступі сего Посланія я зазначив, Христос вправдї справедливо нас ударив і навістив допустом, як на се ми заслужили, однак не хоче нашої погуби і вичікує лишень знаку і заяви з нашої сторони, котра булаби доказом нашого отверезеня, опамятаня і задатком сплаченя довгу нашого перед справедливостию Божою затягненого. Длятого я що можу і о скілько від мене зависить кладу сї нинїшні розпорядженя на вагу судьби нашої, яко відповідь на домаганя Христові, яко знак задоситьучиненя на будучність. Чей вони щось заважуть і перехилять вагу на нашу сторону.

Ось се причина, чому якраз підчас війни видаю сї заряджeня. Нехай вони будуть немов офензивою духовною

проти всїх нещасть, які нам грозять. Нехай вони причинять ся бодай трохи до осягненя помочи з неба до побіди над військами ворожими, та до осягненя щасливого мира. Досить вже тої дефензиви з нашої сторони, досить вже того „благорозумного“ отяганя, застановленя і розваги. Раз рішитись нам наперед, а чим скорше се ми учиним, тим лучше.

Не виджу проте причини, чомуби треба чекати аж до часу по війні. Хиба чекати до того часу, коли повернуть цїлі ряди русофілів, які тепер перебувають по за межами краю. Хиба чекати на се, щоби сї русофіли получивши ся з тими, що остали в краю, змогли своїми затїями справу параліжувати і дальше свою роботу підпольну вести. Не думаймо, що їх сила на завсїгди зломана. Нї! Вони тілько причаїлись, щоби при даній нагодї свою злочинну дїяльність на ново розпочати. Невиключене є також, що по війні русофільські струї знайдуть знов своїх протекторів, котрі навіть на шкоду інтересам державним будуть їх підтримувати, щоби нас ослабити. Тому то якраз тепер на часї впровадити сї постанови в житє, щоби забезпечитись на всяку можливість.

Ми рівнож не маємо цїлковитої певности, чи наша судьба в будучности погіршить ся, чи поліпшить ся. Ми не знаємо, яке буде становиско нашого народа під зглядом національним, чи політичним. Єсли судьба наша поліпшить ся, тогди сї зарядженя тим більше вийдуть на наше добро, єслиж не дай Боже, нам прийде дальше злидні терпіги, тогди якраз сї розпорядженя будуть для нас забезпекою і заборолом проти лютих ворогів.

Заміт знов, немовби сї розпорядженя були порішені з поспіхом і без основного застановленя, не має стійности тому, бо вже передше сказано, що справи, до котрих сї розпорядженя відносять ся, вже від давна суть на порядку дневнім і давали нагоду до роздумуваня. Кромі сего я поспитав о гадку в справі тих розпоряджень тутейшу Капітулу, яка на засіданю дня 14. лютого сего року однодушно за ними заявилась. Сї справи почавши вже від 25. грудня тамтого року були майже що тижня на засіданях консисторських обговорювані. Я засягав в тім зглядї гадки поважних осіб з поміж духовенства і свіцкої інтелїгенції. Від всїх я отримав потакуючу відповідь. Я навіть в своїм часї письменно повідомив Ординаріят Львівський і Перемиський і подав зміст намірених постанов і просив о рівночасне і рівномірне їх введенє у всїх трох дієцезіях. Високопреподобні Отцї управителї тимчасові, так одної як і другої дієцезії, не тільки їм не спротивились, але овшім похвально о них виразились. Що до введеня однак таких зарядженьв тамтих дієцезіях, то річ очевидна, що сї Високопреподобні

Отці яко тимчасові управителї тих дієцезій, не є до сего компетентні.

Вкінци я сам розважував в совісти підчас молитви сї справи і прийшов до пересвідченя, що я спроневіривби ся мому епископському урядови і відвічальности перед Богом за добро повірзного менї стада, єслиби я сї розпорядженя понехав. Так отже і сей закид нестійний.

Добре, добре, — скажуть еще инші, — однак при тім спротивлять ся з боку правного і скажуть, що сего рода розпорядженя постановляють ся на Синодї провінціональнім.

На се така моя відповідь: єсли ходить о впровадженє в житє постанов обовязуючих рівномірно і рівночасно всї дієцезії даної провінції, тогди такі розпорядженя мусять бути порішені на Синодї провінціональнім. Єсли однак ходить о розпорядженя для одної дієцезії і то в справах наглих і пекучих, тогди може і повинен Епископ їх запроваджити, але лишень для своєї дієцезії.

Кромі сего знана єсть річ, які то трудности треба побороти, нїм такий Синод може відбутись, кілько то праці треба вложити, щоби всьо до Синоду приготовити і тому так рідко такі Синоди відбувають ся. Синод Замойський відбув ся 1720 року і треба було чекати иж 171 лїт, нїм відбув ся Синод Львівський 1891 року. Домагатись отже, щоби чекати з порішенєм сих справ аж до Синоду провінціонального, то виходить на се, щоби їх зовсїм понехати. Знаймо однак, що тогди Христос і нас понехає.

Сего рода розпорядженя поодинокого Епископа для своєї дієцезії зовсїм не уймають повазї Синоду провінціонального. Бо на такім Синодї рішають ся справи нетілько нові, але дуже часто і то звичайно справи, які були в житю в поодиноких дієцезіях. Тогдї сї справи поодиноких дієцезій на Синодї порішені набирають сили обовязуючої для всїх дієцезій цїлої провінції. Розпорядженя отже і звичаї в поодиноких дієцезіях суть немов підготованєм до Синоду провінціонального.

Так отже всякі можливі і неможливі сумнїви і заміти суть нестійні і не можуть сих постанов стримати.

Єслиб однак знайшли ся, — чого не можу припустити — такі вірні, що з нагоди сих розпоряджень захиталиби ся у вірі католицькій, то тогди вони самі себе осудилиби. Вони далиби доказ, що вони доси були лишень позірними католиками. Якраз сї розпорядженя виявилиби, що їм дорозша схизма, чим віра католицька. Тогди най відпадають, най не колотять нам води, най ся чистить добра справа. Через се якраз, що вони були між нами, хотяй не з нами, якраз через їх хитрі та фарисейські поступки, яких допускались між нами, ми всї мусимо терпіти. Най вийдуть проте від нас, тогди покаже ся, хто апостата від віри католицької, хто

зрадником народу, монархи і держави. Най відпадають гиляки сухі і зігнилі на спаленє призначені, а най росте здорове дерево спосібне на будівлю Церкви католицької і нашого народа.

Можливе в кінци, що сї мої постанови стрінуть ся з ріжними толками, неприємностями і гнівами. На се я коротко заявляю, що я не боюсь гніву людського, я боюсь лишень гніву Божого.

* * *

(Далї буде).

о. Юлїян Дзерович.

Матеріяли до історії мартирольогії нашої Церкви в часї всесвітної війни.

Російський систем redivivus.

Вивоженє епископів з їх дієцезій се давно практикований систем російського правительства. І так цар Николай приказав в р. 1840 „добровільно“ приїхати холмському епископови Филипови Шумборському до Петерсбурґа, щоби приглянув ся „великоліпним восточним обрядам“, а щоби епископ не міг від сеї милої подорожі викрутитись анї браком гроша анї хоробою, прислав йому і грошї на дорогу і лїкаря, а в додатку і полковника жандармерії до асисти. Побут в Петербурзї тревав кілька місяцїв, підчас яких находили епископа Шумборського ріжні то духовні то світські достойники і старались то обітницями, то намовами то погрозами склонити епископа до переходу на схизму враз з цїлою дієцезією, а навіть в домі схизматицького митрополита Філярета устроєно богословську диспуту, в якій змагались ректор духовної академії в Петербурзї з унїятом о. Шиманським, що товаришив еп. Шумборському в його подорожи до Петерсбурґа. Схизматицький собесїдник не міг однак, супротив учених виводів о. Шиманського остоятись, і на многі виводи не знав инакше відповісти, як словами: „я етого нє чітал!“, за що від свого митрополита дістав істінно русскоє благодареніє: „Пашол вон!“

Шумборського тримано від липня до лютого в Петербурзї, і аж під обітницями позаводити ріжні обрядові зміни в духу православної церкви випущено його на волю.

Еще менше церемонились Москалї з другим наслїдником Шумборського, епископом-номінатом Калинським. Дня 23. вересня 1866, в ночи зістав він арештований і до Вятки вивезений. В дорозї єще, коли через Люблин переїзджав, жертвував йому ґубернатор свободу, поворот до дієцезії і гроші (10.000 рублїв), коли себе і дієцезію правительству запродасть. Покусу ту епископ відіпхнув з погордою. Привезений на місце заслання застав він там еп. лат. Красїнського, і в місяць по вивезеню дня 19. жовтня нагло помер — мабуть отроєний. З ним зійшов послїдний оборонець Унії в холмській дієцезії.

І знов тепер повторилась історія як перед лїтами, як тепер Мар. Теофілович Глушкевич вибілював страшний акт самоволї російського правительства в своїй прокураторській статї в „Прикарпатской Руси“, так і тодї в кілька день по вивезеню владики Калинського рос. правительство напечатало в 241. ч „Варшавского Днєвнїка“ статю повну інвектив на вивезеного. Читаємо там: Вивезенє владики було лише спізненою карою за нелеґальний опір против правительства, за введенє „новшевств“ в церковні обряди і т. д.“... т. є. точ в точ ті самі провини, які Глушкевич понавиписував нашому Архієреєви Андреєви, а в яких анї зерна правди не було, а розходилось лише о се, щоби усунути пастиря від пастви і тим скорше згладити унїю.

Вивезенє ґенерального Вікаря о. Івана Гордїєвського з Станиславова.

Що вивезенє архіпастирей уважали Москалї за найлучше і найперше средство до побореня унії, бачимо з їх поступованя з ґенеральним Вікарієм Станиславівської дієцезії о. Іваном Гордієвським. Преосвящений Д-р Ґригорій Хомишин виїжджаючи до Відня з уступаючими ц. к. австрійськими властями, полишив заряд дїецезії станиславівської в руках о. Мітрата Івана Гордієвського, чоловіка енергічного, оборотного, рухливого, який з рішучостию і гідностию боронив Церкви і пастви перед нахабностию лютого і неперебірчивого наїздника.

І ось в короткости зібрані всї шикани і переслїдуваня, яких довелось зазнати станиславівському духовенству в загалї, а о. Іванови Гордїєвському з окрема. Записки ті завдячую Всв. о. Д-ру Івану Фіголеви, ц. к. проф. релїгії української ґімназії, очивидцеви сих подій. За удїленє менї їх висказую о. авторови в імени доброї а важної нашої справи мою сердечну подяку.

* * *

Станиславів заняли Москалї 3. вересня 1914 р. Першу Сл. Божу відправив православний батюшка Марчевський, якого дїдо був грек.-кат. священиком в Галичинї. Було се в неділю 13. вересня 1914 р. Названий батюшка впав вечером 12. вересня до церкви, заглядав по всїм усюдам (до закристії, до книг, оглядав вівтарі і т. д.), спровадив ся насильно до о. Мітрата Гордієвського на мешканє і заявив, що завтра мусить відправити Сл. Божу о 8. год. в Катедрі. В мешканю о. Мітрата поводив ся дуже нечемно. Домагав ся всього, розказував гейби в себе в дома, не питаючи про нїщо о. господаря. Говорив на ріжні теми, а при згадцї про ріжниці між католицизмом а православєм висмівав цинїчно папів римських, унію, так зване „облатиненіє нашого обряду" хотяй як показало ся виявив в тих справах грубе історичне і догматичне невіжество. Точно о 8. год. розпочав співати в неділю в Катедрі Сл. Божу. Говорив аж дві проповіди і то по українськи. Одну по Евангелию, а другу — коли то взагалї можна назвати проповідию — на кінци.

Перша була досить можлива, хоть не бракувало і таких висказів: „ми прийшли вас освобождати, злучити з великою Росією, вирвати з рук мазепинства, привернути до віри ваших предків і т. д."

Друга — коли вже більша часть людий вийшла з церкви, а деякі єще говорили молитви — була чисто агітаційна за православєм і царославєм. Не обійшлось притім без підбурюваня против жидів, з котрими треба зробити лад в чорносотенний спосіб.

На щастє російська військова коменда таки тої самої днини наказала згаданому батюшцї опустити Станиславів і йти дальше за військом. Після сего цїлий місяць був повний спокій і батюшки правили свої Богослуженя для салдатів та своєї старшини в греко православній каплици в закладї жарнім „на Діброві".

В жовтни прийшли до Станиславова цивільні власти, „славна російська адмінїстрація". Начальником уїзду став п. Гавинський, правдивий тип російського чиновника. На день 26. жовтня 1914 р. повідомив він письмом (через полїціянта) уряд парохіяльний, що 27. жовтня о 11 год. рано мають у него всї місцеві священики явити ся в дуже важній справі.

Тяжко було розвідати, що то за важна справа. Тимто і не мож було відповідно призадумати ся, яке зглядом сеї справи заняти становище. Ходили лише глухі вісти, що ходить головно о се, щоби при Богослуженях не поминати нашого цїсаря Франц Йосифа І., тільки російського царя Николая II.

Відповідно до сеї чутки місцеві священики зійшли ся в канцелярії о. Мітрата Гордієвського о 10 год. рано і тут ухвалили, що якби о те ходило, зложити через о. Мітрата заяву, що священство, коли вже не позволять згадувати Франц Йосифа, то не буде при Богослуженю поминати нїкого з пануючих, та нїколи не може зґодити ся, щоби поминати російського царя. По сім рішеню всї в числї 19. удали ся до начальника уїзду. В уїздї застали вже і римокатолицьких священиків і місцевого вірменського пароха. Перші були покликані наші священики. Начальник уїзда приняв їх холодно, з папіроскою в руках. При повитаню зробив дуже урядову міну, а потім відійшов на хвильку до своєї канцелярії і принїс звідтам два письма від Тернопільського ґубернатора п. Чарторийського (бо Станиславів зачислили до Тернопільської ґубернії). Прочитав оба письма скоро та з російським „праізношенієм". Присутні не зрозуміли спершу вповнї о що ходить; зачали самі читати і показало ся, що в першім письмі домагав ся Тернопільський Ґубернатор, *аби не правити нїяких молебнїв за побіду нашої* (австрійської) армії над ворогом, а приказував правити торжественні Богослуженя в т. зв. царські або двірські дни (а в Росії в кождім місяци є їх по три) і в такі дни поминати відповідну особу з царської родини „во всеуслишаніє", а в другім заказував поминати в цїлім Богослуженю, а передовсїм в Єктеніях цїсаря Франц Йосифа І. Від себе додає п. Гавінський, що „Гаспада" поминати муть розуміє ся царя Николая II.

На се забрав слово о. Мітрат Гордієвський і зложив ухвалену перед годиною заяву цїлого духовенства, та покликав ся на дотеперішну згоду військових властий, які від духовенства щось подібного не домагали ся. Та п. Гавінський страшним криком перервав йому бесїду і сказав: „що Ви хочете в „пренія" зі мнєю входить, забудьте на всякі військові власти — я для вас тепер власть! і не раджу вам в чім небудь іти против мене. Я вам се подаю до відома, домагаю ся, щоби се було підписано і виконано. А маю я своїх агентів, які наглядати муть, чи духовенство сему мому приказу повинує ся." Зачали ся довші переговори — забирали слово ріжні священики, а вкінци п. Гавінський зажадав, щоби присутні підписали (і приняли до відома то, чого ґубернатор тернопільський домагає ся). Се і стало ся, але всї зазначили, що на додаток „поминаня царя Николая II." нїхто не годить ся. В два тижні потім явили ся у п. Гавинського аж два наші „нїби" католицькі священики о. С. і о. І. з околиці Станиславівської (які тепер втїкли до Росії а один вже перейшов на православє) і заявили п. Гавинському, що вони чули, що вийшов наказ поминати при Богослуженях російського царя. Вони

хочуть се сповняти, та на перепоні сьому є о. Мітрат, який не подав сего розпорядку до відома всїх дієцезальних священиків.

На сей поганий донос п. Гавінський покликав сейчас до себе о. Мітрата. Приняв його дуже нечемно, з криком та грозьбою: „підете там де псами їздять", не просив навіть сїдати, трактував per „Ви Гордїєвський" та наказав під загрозою вивезеня на Сибір з'обовязати підчинене духовенство про своє домаганє поминаня царя Николая. Налаявши доволї, навіть не даючи о. Мітратови прийти до слова і не попращавшись, полишив о. Мітрата самого в канцелярії, а сам вийшов до другої комнати.

По такій авдиєнції о. Мітрат зажадав від управи Уїзда, щоби вона звертала ся все в всяких справах до Еписк. Консисторії тільки письменно — лично вже більш він в уїзді являти ся не буде, а справу поминаня царя Николая при Богослуженях з нашого становиска належно умотивовану відослав до Львова — до Генерал Губернатора — Графа Бобринського.

В тій справі аж до повороту наших вийск не прийшла нїяка відповідь.

Тимчасом росийські вийска щораз то більшою масою переходили через Станиславів. В падолистї загостили так звані „крестїки" і осїли в Станиславові зі своїм штабом. Мали кількох своїх батюшків, які вже не хотїли тиснути ся з своїм вийском в каплици „на Діброві", а побачивши обширну катедру, задумали взяти її в своє посїданє.

І діпняли свого. Шеф штабу, якийсь старенький генерал, покликав в суботу 21. падолиста 1914 р. о. Мітрата до себе і зразу просьбою, а потім грозьбою, почав домагати ся відступленя катедри. О. Мітрат протестував, але се на нїчо не здало ся. Таки зараз слїдуючої днини 22. падолиста 1914 р. (в неділю) православний батюшка прийшов до церкви і правив свою Службу. Поява православного священика при престолї, та заразом примусове опущенє катедри через наших священиків, зробили на вірних, які се бачили, дуже пригнобляюче вражінє. Понесли ся плачі і риданя, а заразом і щира молитва, щоб нас Господь охоронив як найскорше від таких „освободителїв", які викидали нас в неправий спосіб з церкви. Тої днини одні священики ходили на Гірку, другі на Кнїгинин на Службу, а вірні ходили по під церкву і як блудні вівцї відшукували священиків, щоби могли вислухати Сл. Божу.

А треба се піднести, що пізнїйше, коли лише появив ся православний батюшка в церкві, наші вірні остентаційно виходили з церкви. Сей стан, де ми були в комірнім в нашій церкві, тревав вже — з малою перервою в лютім — коли на 12 день завитали наші вийска — аж до червня 1915 р.

Досвіта тай пізними вечерами сходили ся ми на Богослуженя: і Різдво і Великдень в своїй та не нашій церкві, уряджували два Божі гроби, зносили всякі прикрости та дотинки від всякого рода батюшків, які домагали ся від церкви всього (світла, вина, кадила, знарядів церковних, обслуги) розуміє ся за дармо. Найбільше дало ся нам в знаки се, що батюшки все забирали для себе найвідповіднїйший час до відправи Богослуженя, а ми мусїли правити перед, або по них, за рано, або за пізно, пр. Страсти в В. Четвер о год. 2. з полудня (час петроградський зн. наша 1.). Та не лише поведенє батюшків (з малими виїмками) було простаковате, грубе і відтручуюче, але і сам їх зовнїшний вигляд (довге розхрістане волосє, коси, нераз і подерта ряса) був дуже нужденний, так що мало ся часами вражіне, що се не священик, а якийсь пройдисвіт вложив на себе священичу рясу.

Для лучшої ілюстрації наведемо деякі факти. В маю 1915 р. прийшов з військом один батюшка, чоловік і з вигляду і обходженя крайно опущений, неотесаний і який не уважав за відповідне зголосити ся в канцелярії парохіяльній і поінформувати ся, який був досї порядок у відправі, а тільки прийшовши до церкви, зачав господарити, якби в власній хатї. Кілько разів заходила потреба порозуміти ся з управою парохії, то він переказував лише через церковного послугача, чого йому потреба, а завідатель парохії мав сейчас йому достарчити. Коли о. завідатель звернув ся до него з чемним запитом, чому, коли вже не устно, то бодай письменно не звертає ся до него з всякими справами церковними, а тілько через послугу церковну, батюшка ароганцко відповів: „У нас в Расеї тілько так ведеть ся, що переказує ся через паламара, що кому потреба“ — і відвернув ся тай відійшов. З того виходили часами колїзії при відправі. Раз приміром наш священик, не знаючи, що батюшка має прийти, став на співану Сл. Божу. В половині прийшли салдати і мусїли більше як три чверти ждати — бо було богато людий до св. Причастія — заки церков була вільна. В часї сего впав якийсь адютант Станиславівського команданта до закристії і зачав перед одним з наших священиків висказувати своє „неудовольствіе“ з причини непорядків в відправі. Сей священик вияснив йому докладно, що всьому винен ту тільки їх батюшка, який нїколи нїчого не скаже, анї не порозуміє ся з нашим священиком що до відправи, тільки переказує через паламара, а часами, як се і тепер мало ся, цїлковито нас ігнорує. Вправдї названий офіцир по такім виясненю справи відкликав своє „негодованіе“, але батюшка поступав дальше так само як досї; аж коли один з о. о. крилошан лично представив цїлу справу комендантови, батюшку забрано.

Инший батюшка знов хотїв стати місіонарем в наверненю наших священиків на православє. Заходив кілька разів до уряду парохіяльного, або і в розговори з нашими священиками та тут захвалював дуже православє і вельми некультурно висказував ся про католицизм. Про догми, яких церков православна не узнає, а тільки католицька, показало ся, немав найменшого понятя. А коли став єще їх висмівати і то в простацький і цинїчний спосіб, один наш священик дав йому належну відправу словами: „швець знай своє шевство", і батюшка як непишний сейчас виніс ся.

Вершком брутального знущаня ся над нашою Церквою було арештованє в лютім 1915 р. о. Мітрата Гордїєвського, якого сейчас вивезено в глубоку Росію. Чоловік сей, правдивий пастир свого стада, цїлий відданий своїм вірним, що своєю працею та заходами єднав в одно всїх осталих Українців в часї російської інвазії, а заразом все і всюди ставив сильний опір всїм схизматицьким затїям наших і чужих православних, — вже з самого початку був для уєздної Управи немов солию в оцї.

Вже те саме, що о. Мітрат не дозволяв моськовським батюшкам свобідного приступу до церкви, а відтак не явив ся на офіціяльнім бенкетї в честь російского царя дня 19. грудня 1914 р., стягнуло на него марку „неблагонадьожности" уєздної Управи. А коли опісля, в сїчни 1915, коли приїхав до Станиславова ґенерал-губернатор зі Львова ґраф Бобринський, о. Мітрат не витав його в дверах церковних (г. Гавінський навіть його про се не повідомив, а наші „домородні батюшки" самі впрошували ся до сего повитаня і то на ввипередки) арештованє о. Мітрата було вже порішене. По інформаціям одного з найтвердїйших місцевих „предподавателїв закона Божого*) о. Мітрат не був навіть гідний витати в церкві заступника російського цяря, до сього мали право тільки люди істинно русскої марки, яким, мовляв, не то мітра, але епископський престіл давно вже належить ся, тай і рід їх старий і славний, вони тілько уміють як слїд виконати сю задачу. (Раз бодай сказали правду). Та хоть вже було порішено арештувати о. Мітрата, виконати сего якось відразу не важили ся. Аж коли згаданий висше „предподаватель" доніс п. Ґавінському, що Пр. Епископ Хомишин переслав до Станиславова лист з інформаціями, як належить поборювати православє (такого листу не було а був в чисто приватних справах), а понадто, коли різкі та сильні арматні вистріли в околици Надвірної та Солотвини приносили вістку, що австрійскі війска наступають Москалям на пяти, уладив сам г. Уєздний в асистї офіцира жандармерії і чотирох низшого чина жандармів, вельми основну ревізію у о. Мітрата,

*) о. Д-р Григорий Литвинович, катехит видїл. школи.

перешукуючи по всїм усюдам, нїби за тим небезпечним листом від 12. в ночи до 5. рано. Перешукали всї кишенї о. Мітрата, шафу з білизною, бібліотеку, а забравши з собою кілька чисел „Руслана“ і „Станиславівського Вістника“ та кілька примірників статута „Руської Захоронки“ (страх що за небезпечні річи для російської імперії!), арештував о. Мітрата та казав завести до одного з бюр Магістрату.

Ранком обігла вістка цїлий Станиславів, що о. Мітрат арештований. О 1. год. в полудне мали його вивезти через Галич до Росії. Ще від 12. год. непроглядні маси народу і інтелїгенції, а навіть і дїтвори без ріжниці народности, уложили ся по обох боках улиць, якими мав переїзджати арештований о. Мітрат. З сльозами в очах, з сердечним та голосним „пращайте“ спроваджали всї в справдї княжім та триумфальнім походї свого духовного провідника, аж до мосту на Бистрици під Пасїчною. Ті, що допняли свого і то так в мерзкий спосіб, навіть не догадували ся, що о. Мітрат тїшить ся такою популярностию, любовию і пошаною не лише у своїх, але і чужих.

Вони чули се добре, що стали виновниками того злочину, а хотячи відвернути від себе погорду та обуренє всїх горожан Станиславівських, толкували ся перед ким треба і не треба, що вони нїчого не винні, що нїчим о. Мітратови не шкодили, противно його боронили, а навіть остерігали перед ревізією та арештованєм; щож, коли о. Мітрат їх не слухав.

Як чисту мали вони совість, показало ся сейчас, як тільки наші війска зближали ся до Станиславова. Між першими, що удрали до матушки Расії, були і сї найневиннїйші.

З духовних арештували ще враз з о. Мітратом ректора духовного семинара о. Ломнїцького. За що? і того нїхто не знає. З инших священиків мало бути арештованих ще шістьох, та поспіх, з яким наші війска напирали на утїкаючих Москалів, був всьому на перешкоді.

Належить піднести, що в цїлій Станиславівщинї, з виїмкою двох наших висше згаданих священиків, нїхто нї з інтелїгенції, нї з поміж селянства не зраджував найменшої охоти покинути свою віру.

З приходом наших побідних війск дня 8. червня 1915 поплило наше релїгійне житє давним руслом.

(Дальше буде).

О. Н. Хмільовський.

Розважанє кількох історичних подій з нашого релігійно-культурного житя.

(Відчитано на зборі духовних в Золочеві.)

І знов нова гроза впала на наш нарід. І знов вплела вона в предовгий історичних подій ланцух нове звено терпінь. А ціль сего звена-кайданів, вхопити в смертельні обійми культурний наш доробок, та з корінєм вирвати так красно розвиваючу ся цвітку, св. католицьку віру.

Милий Боже! девять століть проминуло, як підготовано на нашій ниві під посів Христової науки рілю. Девять століть проминуло, як сотки святих робітників посвячувало працю, майно, житє, а нині в четвертині десятого століття від принятя віри Христової нашими предками, серед сумних обставин, на згарищах і руїнах, між цілими лісами могил, лежить наш нарід як кріпка людина, поцілена напрасно стрілою, на ложи страданя, а довкола него несуть ся стони плачу материй, ллють ся сльози безталанних вдовиць, квилять сумно серця плачем гірким, осиротілих дітий.

В такім хаосї загального плачу гляньмо на кілька дій історичних, зробім коротке розважанє чи рефлєксію з девяти століть ери християнського житя у нас.

Виступають ясні хвилї, сказати би золотий вік з часів князя Володимира, Ярослава Мудрого. Правдиве християнське житє ллєть ся скоро і обильно, захоплює всї відтіни житєві, стає товчком і підоймою здорової культури. Віра Христова знайшла дуже скоро податливий ґрунт у наших предків, вже з природи обдарованих такими прикметами, як фізичним здоровлєм і духовим нахилом в напрямі аскетизму. В таку почву запустило християнство міцно своє корінє, з блискавичною скоростию розширилось як по містах, так і по найдальше розкинених закутинах. Вже Володимир, а ще більше Ярослав Мудрий, засновував епископства і монастирі, будував церкви там, де були храми поганських ідолів. В самім Київі в перших лїтах по хрещеню стає величава церков св. Василія, церков десятинна в честь Матери Божої, вивінувана десятою частию з доходів князя, церков Софійська, побудована по взорі церкви в Царгородї. За князями ішли бояри і весь нарід. Князї, бояри, дружина воєнна і нарід неначе йшли на взаводи, хто більше з них потрафить від дати услуги славі Божій. Рік річно тисячі наших богомольців ішло в Царгород, заходили і в Болгарію, навязуючи тїсну звязь з болгарськими черцями і їх монастирями. В Болгарії в тім часї були готові переклади церковних книг та богата

церковна література. Тож не з цїкавости заходили наші богомольці в ті збірники культурні, а жадні знаня входили у взаємини з розсадниками тогож і звідтам несли в наші землї світло просвітне. Звідси стала розвиватись праця літературна у нас. У почині оберталась вона виключно на полї церковнім, даючи тільки переклади з грецького, однак зачата праця дала імпульс до самостійного письменства. Місцем, де та робота зосередковувалась, були монастирі і монахи, а князї ревно попирали її, засновуючи при монастирах школи і бібльотеки. Чим була віра Христова і як її засади святі нарід, що так виражусь, поглочував, най буде історичним доказом особа св. Іляріона, монаха, відтак митрополита, особа св. Теодозія, ігумена киïво-печерського монастира. А всьо то дїє ся при кінци десятого і в першій половинї одинайцятого столїтя. Красно управлена ріля, старанно посіяний посїв Христовий, ревні труженники-апостоли пильно працюють, стережуть винниці, леліють небесну цвітку. Правдивий золотий вік, гордість, що спомин його радостию наповнює народного духа.

Та ось в Царгородї на престолї патріяршім засїдає гордий чоловік Керулярій, відновлює всї затії Фотія, виступає против апостольської столиці. Йдуть до него папські леґати з Риму. Їм грозить в осїдку Керулярія небезпека, вони вертають через Русь. Епископи наші, духовенство і нарід витають їх як відпоручників голови церкви, а князь дає їм гостинний приєм і охоронну сторожу до границї. Та дивна психольоґія фактів. Нарід могучий, полїтично самостійний, на досить, як на ті часи, високім степени культури, спосібний без сумнїву до культурної еволюції на високу скалю, даєсь скоро пірвати аґітаційній филї одного гордого і амбітного авантурника і його сторонників, иньшими словами, йде в низкий духово-релїґійний сервілїзм чужого собі цїлком народа, з яким вязали його узи чисто дипльоматичної натури та занадто велике оказуване славословя для блеску Царгороду, яким він імпонував тодїшному цивілїзованому світови.

Ось темна сторінка на горизонтї нашого житя. Вона цїхує нас ярко і тягне ся чорним пасмом аж по нинїшний день. Крім того приходять ще домашні борби. Русь роздроблено на князївства під митрополїєю Киïва. Кожде з них старає ся з під сеї зависимости еманципувати ся. Приходять прикрі конфлїкти. На тім терпить дуже духово-релїґійне житє, бо в руках єрархів, як і монастирів, спочиває культурно-просвітна праця, а за тим безмежний вплив на широкі народні маси. Той момент використовують царґородські патріярхи. Знаючи нарід обдарений глубоко релїґійним нахилом, йдучим до найдальших границь аскетизму, що доказують численні монастирі зі строгими правилами і віддані

безмежному послухови духовенства, дають на найвисші духовні становиска людий своєї народности і в той спосіб втягають Русь в схизму. До того приходить страшний удар, а се монґольське лохоліте. Від того удару захиталась цілковито наша політична самостійність, а наші землї одні ідуть під пановане Польщі, а другі під пановане Литви. Такі події, як унія князя Данила з Римом, не відограла найменшої політичної ролї, а була радше лебединою піснию умираючої політичної самостійности галицького князівства. Духово-релїґійне житє терпить ще й в наслїдок того, що владики по монґольських нападах, не маючи нїде пристановиска, переносять ся з місця на місце. Наші землї, що перейшли правом наслїдства під владу литовських князїв, віднесли в части користь, бо при помочи Литви висвободились з під монґольського ярма, стали не тільки розвиватись на своїй землї, але заволоділи під релїґійним і культурно-просвітним зглядом над народом литовським. Ті обставини бажав використати далекозорий і великий чоловік, митрополит Ізидор. Хоть чужий по народности, бо Грек родом, бажав він влити в релїґійне житє правдивого духа Христового і сотворити в нашій церкві сильну організацію. Сеї цїли старав ся він діпняти в злуці з Римом. Вибираєсь на собор до Фльоренції, щоби довершити святе дїло, стає головним речником унії і майже головним чинником зі сторони східної церкви. Однак дїло сего великого чоловіка кінчить ся дуже скоро, а історія занотовує його подвиг, як голий факт.

Конець пятнайцятого віку і початок шіснайцятого для нашої церкви і для народа є прикрий і сумний. Нарід здавлений, як вязень, то політичними, то духовими течіями зі всїх усюдів.

Під зглядом релїґійно-духовим є він під впливом царгородської схизми зі всходу, а з заходу під впливом вольнодумних релїґійних інновацій. І щож Царгород міг нашому народови дати, колиж він сам як раб повзав у ніг магомеданських володарів? На патріярших престолах засїдали так звані фанаріони, що дохаплювали ся високого достоїнства симонією. Денунціяціями перед високою портою скидав з престола один епископ другого, а хто більше заплатив, той довше вдержав ся при власти. І щож ті люди позбавлені совісти і чести могли другим дати? Хиба гниль. А слїд тої деморалїзації дає ся відчувати і у нас. На наших епископських престолах засїдали симонїсти і конкубінарі, архимандрії держали люди не маючі з монашим житєм нїчо спільного. Низше духовенство було темне, а простий нарід спосібний з природи статись глубоко релїґійним, жив в релї-

гійнім суєвірю. Наша шляхта не ріжнила ся в нїчім від шляхти польської, видячи в своїй церкві упадок, хилилась в сторону римо-католицької церкви і західних інновацій. Ті сумні обставини заставляють людий доброї волї шукати ратунку для народа. Кількох епископів і наш вельможа Константин Острожський беруть ся до сего святого дїла. То були люди висшої освіти і широких світоглядів, з виїмком Рогози, чоловіка слабого духа. Та ледви в Берестї вяжеть ся велике дїло, Острожський стає завзятим противником унії. Чому? Бо ціль, до якої йшли наші епископи з Острожським, була противна цїли польського верховодства. Перші бажали в злуці з Римом дати народови то, чого він потребував, то є живу віру, при помочи Риму бажали поставити сильне освічене духовенство, хотїли видїти нарід при помочи сего великого чинника, як сильно зорганізовану одиницю. Польща на відворот хотїла видїти в унії містох до латинїзму, через який мала перевести наш нарід в польський табор. Полякам в части їх плян удав ся. В загальній метушні зуміли вони хитро увязнити благородні пориви під свій вплив. Козацтво з буйною натурою і чутливою вдачею стало під агітаційним кличем за православну віру до борби. Не було голови, щоби була спромогла ся зорієнтуватись в ситуації і цїлу силу кинула на зломанє політичних кайданів. То, що католицизм удержав ся серед так страшної бурі, завдячувати треба великому мужеви Веляминови Рутському і св. Йосафатови. Перед Веляміном Рутським мусить кождий схилити голову, як перед постатию великою, історичною. Чоловік сей, що тільки лїт провів на студіях за границею, в Празї, в Вірцбургу і Римі, пізнав докладно, з як великою силою розпочалось нове житє в католицькій церкві по соборі в Тридентї. Сею животною силою мав він за задачу відродити наш нарід релїгійно. Як великої працї підняв ся сей муж і серед яких трудностий, свідчать о тім його листи і письма до Риму, заховані до нинї в кодексї „Familiae Santa Crocе". Його особа просто помітувана польськими епископами. В однім походї процесійнім, в якім митрополит Велямин брав участь, не хотїв йому уступити місця в першенстві латинський каноник з правом понтифікаліїв. Двайцять два роки його невсипучої працї дають красні плоди. З природи лагідної вдачі, високої освіти і бистрого ума, організує він монастирі василіянські, заводить освіту західно-европейську, а монастир св. Тройцї в Вильнї робить правдивим центром наук богословських і аскетичних. Світське духовенство двигає поволи з темноти, на епископські престоли стараєсь дати світлих людий. Духовою дитиною, вицвітом його правдивоапостольської працї є св. Йосафат. Та борба проти унії не оставала, а противно змагала ся щораз більше. Треба було аж мученичої крови св. Йосафата, аж мученича кров його

ожизнила Христову винницю, а нїмб його святости прояснив дорогу до жерела правди. По смерти святого унїя ширить ся прекрасно і мимо дальшого гоненя не було анї одного случаю апостазії серед духовенства. Та всьо на те, щоби відтак під пановапєм Росії вісїм мілїонів людий під пресїю кнута і нечуваної мартирольогії піти знов в темну схизму.

Остались ми в Галичинї під пановапєм Габсбургів. Під сю династію прийшли ми з дїравою жебрачою торбою та жебрачим кийом. Такими дарами вивінувала нас

Не стало у нас анї магнатів, анї інтелїгенції. Прийшов темний мужик з кайданами панщизняними на руках і мало освічений священик, його провідник. Однак той священик жив житєм народа, болїв його болем, дїлив його нужду, словом, жив в народї і з народом. В наслїдок того виробили ся відносини патріярхальні, згуртували хлопську масу коло своєї церкви і се уратувало народність. Австрійський ряд пізнав в нас, як в хлопськім народї, добрий і вірний матеріял, займив ся ним і просвітою старав ся двигнути його з темноти. Конституція однак і її метаморфози не дали нам всього, що ми яко нарід мали право мати,

Та мимо того нинї ми з подивом дивимо ся на наш народний розвій в протягу кількох десяток лїт під пановапєм Австрії. Чисто хлопський нарід, сей праздиво демократичний гельот, битий з одної сторони московським тараном, йде на полї релїгійнім, просвітнім, економічнім вперед. Муравлиною роботою, кровавими лептами, без нїчиєї матеріяльної помочи, попираний тільки свободою дїланя, здвигає культурні народні святинї. На поли релїгійно-церковнім робимо великанський посгуп в трох останнїх десятках лїт. Реформа василіянського чина видала ревних апостолів-місіонарів. Сеж дїти народа йдуть в нарід, лучать ся з ним його нїжною любовию, проповідують йому і пишуть його чисто українською мовою, вглублюють в його серця живу католицьку віру.

Праця митрополита Шептицького се праця чоловіка-тіганта. Працював сам невсипучо, до сеї праці взивав цїлу суспільність, своїми ідеями старав ся овіяти всї сили народа проявляючі ся в ріжних напрямах. „Йдїть в нарід“ — кликав Він на конференціях в семинари духовнім до кандидатів духовного стану. „З самовідреченєм працюйте для народа, вглядайте пильно у всї відтїни його житя, зрозумійте його почуваня, робіть всьо з любови для него, а не для свого вигідного житя, бо він гідний тої любови. Старайтесь, щоби він заховав всьо то, що цїхує його народну окремішність і на тій чисто народній канві вишивайте ідею Христа“.

В галицькій церковній провінції, в Сполучених Державах, в Канаді, в Боснії, сягає його апостольська праця. Іде сам в нарід, гуртує коло себе духовенство, гіпнотизує його своєю роботою і своєю вдачею.

Іде по дорозі великого Велямина Рутського. Немов сковує поспішно всі національні сили нашого народу в одну цілість, готовить його до великих подій. Як камінь кинений на спокійну воду порушує її, заточує щораз дальші колеса, обнимає своїми кругами цілу уровень, так діяльність Владики поширювалась, захоплювала сильно проявляюче ся народне житє в обіймі. Йшла вона в родину, в школу і в житє публичне, хоть серед дуже трудних обставин, а подекуди і ворожих. Нічо однак не було в силї спинити благородного впливу. Ось примір. В семинарицькій церкві у Львові править ся тиха Служба Божа. Кілька от дівчат з наших приватних львівських шкіл прегарно співає релігійні пісні. По заамвонній молитві клякає священик. Вся молодіж на колінах шле перед престол Всевишнього пісню-мольбу:

„Боже великий єдиний, Русь Україну спаси".

Є присутний Владика. Ніжно глядить Він на сю релігійно-патріотичну громадку, надію і гордість народа і радіє серцем, бо росте красна цвітка в винограді Христовім, вишиваєсь на народній канві ідея свята. А нині! нині більсерце давить. Знищена винниця, руїнами, попелом і могилами вкрита.

А Ти Архієрею Мученику —
у неволї тюрмі.

а другі карають ся в сибірських снігах. Замовкли дзвони по церквах, а нарід обідраний сиротою над могилами плаче. Чи то останний акт смертельної трагедії відгриваєсь над нашим народним житєм? Нам грозить винародовленє, бо гієни виють зловіщо над пораненим нашим народом, не дають йому навіть рідною мовою плакати. Грозить народови темна схизма

Ми відбули в часї інвазії страшні хвилї і як на наші сили нечувану агітацію проти католицизму відперли. Нині на нас лежить святий обовязок зломити дальше звено кайданів. Не оглядаючись на нїчию поміч, ми мусимо злучені спільною думкою, огріті святою ідеєю, забувши на себе самих, йти в нарід — розбиток. З поміж нас мусять повстати святі люди, готові все віддати житє. Памятаймо, що відгриваєсь історична страшна подія, а колись на наші кости в могилах можуть наші потомки кинути проклоном.

До характеристики епископа Чеховича.

В маю сего року поминала львівська громада память покійного епископа Константина Чеховича, як читало ся в оповістках: „доброго пастиря і вірного сина та добродія українського народа". При сій нагоді помістив *о. А. Стефанович* в фейлєтоні *„Діла"* (ч. 121) під заголовком: „На могилу пок. еп. Константина", кілька своїх, дуже теплих і симпатичних особистих споминів, в котрих читаємо:

Може пять років перед війною заїхав я якось осеню в Перемишль і зайшов до епископа. Він приняв мене радо, говорив про всякі річи, а відтак по обіді попросив до себе капеляна і передаючи спис численних місцевих українських товариств, поручив йому, щоби післав до них льокая і пригадав, щоби ще того дня доставили свої просьби о соймові запомоги. Після того пояснив менї справу. „Ось бачиш, тут в містї є богато наших товариств; завтра їду на сесію сойму і там виєдную для них щорічні запомоги. Але наші люди такі, що не тямлять про написанє просьб, і я мушу в послїдній хвили нагадувати їм про се. Так мушу і в соймї ходити за справою і тут на місци екзеквувати написанє петицій". Се нїби дрібна річ, але вказує наглядно на ту щирість і печаливість, з якою покійний займав ся не лиш своїми церковними, але й всякими громадянськими справами, котрі й не належали стисло до його урядованя.

В р. 1910 порішила львівська управа „Достави". на зазив перемиських патріотів отворити в Перемишли свою філію. З огляду, що там істнувала вже „Ризниця" і якийсь польський склад церковної утвари, не мав я великої надії на більший успіх. Тому віднїс ся я лиш (як тодїшний директор товариства) до пок. епископа з письменною просьбою о благословенє дїла, а не просив на саме посвященє, щоби на случай невдачі тої філії не ангажувати достоїнства архієрея. Епископ, як завсїди вічливий, прислав нам зараз сердечне благословенє і обіцяв дїло підпирати. Колиж я враз з д-ром Боцяном приїхав на саме отворенє філії, запитав нас один поважний перемиський громадянин (світський чоловік): чи ви просили на сей акт преосв. епископа? Я відповів, що не просив, і подав причину. На те заявив Перемишляк: „Преосв. епископ питав вже про се і йому було би прикро, коли би його поминули; епископ опікує ся у нас всїми дїлами і без нього нїчого тут не робить ся!" Не було що дїяти, і в послїдній хвили пішов я до владики і попросив. За годину був вже епископ з цїлою асистою і хором і

довершивши чину посвященя, промовив до зібраної громади горячими словами, загріваючи до підпираня і розвиваня нашої питомої церковної штуки. Відтак приглядав ся з великим заінтересованєм ріжним оказам нашого рідного артизму (образам, гуцульським різьбам, свічникам, тканинам і др.), тїшив ся сими новостями, випитував про дотичних артистів і заохочував ще раз, щоби ми лиш своїх артистів підпирали і старали ся вводити в церковну утвар національну штуку і промисл. Вкінци взяв на памятку красний різблений хрест молодого гуцульського артиста, який красував ся потім на престолї його домашньої каплиці. Благословляюча рука архієрея була щаслива, і перемиска філія розвинула ся несподївано красно.

В загалї інтересував ся пок. епископ живо всїми справами в Перемишли, церковними і громадянськими, брав участь у всїх товариствах, заходив у них з часта і підпирав їх морально і матеріяльно. Про деякі дїла (як про величезні його заслуги для дївочого інституту) писало ся вже дещо в пресї, а не рівно більше моглиби ще розказати перемиські люди. Повисші слова: „без епископа тут нїчого не робить ся", були характеристичні. Таким щирим поступованєм ободряв і загрівав всїх до публичної праці, єднав їх і був осередком тамошнього житя. Супроти того був там який небудь глибший дісонанс в громадї просто неможливий, — всї почувались в округ нього як би одна родина. Розуміється ся, все те виходило лиш на загальну користь, церковну і народну.

Важнїйші церковні справи своєї дієцезії мав в точній евіденції і займав ся особисто відповідним їх полагодженєм. Що місяця можна було бачити його у Львові, як ходив по ріжних урядах і шефах та підпирав ті дїла. Подібно їздив і до Відня. І не уступаючи нїчого з своїх принципів, умів зєднати собі всюди незвичайну повагу і симпатію. Один визначний шеф сказав менї раз: „Для епископа Чеховича робимо все!" Тай в особистих справах був дуже людяний і учинний, та любив постояти за своїми, коли їм дїяла ся кривда. Менї звісні деякі факти, що коли „твердий намісник" гр. А. Потоцький являв ся незрушимий на представленє нашої репрезентації і других важних чинників, то на інтервенцію еп. Чеховича таки уступав.

Вкінци не можу поминути ще одної додатної характеристики. Покійний, походячи з давного священичого роду і перебувши в практиці цїлу душпастирську карієру, почавши від сїльського сотрудника, та зазнавши всяких священичих невзгодин, був перенятий давними священичими традиціями нашого духовенства як в відносинах його між самим собою, так і до свого обряду і народу. Через се відносив ся з глубоким поважанєм до нашого духовенства і всего його жи-

тя, відчував і розумів ріжні його потреби і прикрости, та старав ся їм по змозї зараджувати. А коли прийшлось йому часом виступити проти якої похибки священика, то робив се оглядно без нарушеня духовної поваги. Сам правий і отвертий, бажав видїти також в цїлім духовенстві щирість, характерність і солїдарність, якими воно у нас від давна визначалось, і власне при строгім зберіганю сих чеснот бачив в клирі найкрасший взір для вірних. Тому бажав від кождого отвертої гадки і не гнївав ся, коли хто був відмінної думки. Разом з тим йшло, що хоч визначав ся бистрим умом і скоро орієнтував ся, однак радо витав у себе поважних мужів, як духовних так світських, розговорював з ними про ріжні справи і старав ся пізнати погляди і бажаня загалу. Не раз приймав своїх давних товаришів словами: добре, що ти приїхав, а то хотїв би я про де що так отверто і щиро поговорити! В своїх судах не був арбітральний, і коли пізнав рацію у когось, то прихиляв ся до його гадки. Нераз, занявши вже до погляду когось відмінне становище, розважував ще, чи мав таитой слушність. Всїх священиків трактував як своїх братів, а світську громаду як своїх другів. Очевидно при таких відносинах не було там поля для злобних доносщиків і лизунів, котрих уважав негідними духовного стану, — і не було місця для лицемірів і низьких духів, котрі як їдовиті гриби вилягають ся часом коло престолів, в вертають там свої душі, затроюють серця своїх необачних настоятелїв, наносять шкоду їм самим і загальній справі і коли загал плаче, вони ликують з довершеної нїкчемности. Все йшло тут по Христовій праведности і любови.

Словом, пок. епископ був у всїх починах „кість з нашої кости“, котрий вийшовши з нашого духовенства і народа, і не заказивши своєї душі нїякою чужою отруєю, віддав цїлу чисту душу на службу церкві і народови.

Сю малу грудку кидаю у вдячний спомин на могилу мого доброго друга і щирого нашого громадянина. Нехай Бог буде Тобі за се милостивий!

о. Микола Іжак,
ц. і к. полевий курат У. С. С.

Проповідь виголошена дня 23. IV. 1916. до Укр. Сїч. Війска в селї Соснові пов. Підгаєцького.

Христос воскрес!

Нечувана, непонята подія в світї сталась. Христа в могилу зложили, тяжким привалили каменем. Христос, Пан життя і смерти, що одним словом хорим здоровля, — життя мертвим вертав, — Сам у могилї спочив!

Зраділи вороги..., душею всею зраділи! Та не на довго! Настав день третий, — неділя, „Воскресенія день!“ В часї, коли ще всї вороги Його солодким спали сном і о побідї мріли, — Христос воскрес!

Нерозривне пасмо терпінь та лихоліття України! Терпіла в княжій добі ізза домашньої незгоди князїв, терпіла із-за нападів Печенїгів та Татар; котились за правду і волю голови козацькі, „ шматували“, „рознесли, розірвали Україну і розпняли царі московські і кровю нашою собак поїли!“

Прийшла Голгофта, — війна отся! Страшною бурею звалилась російська навала на нашу землю, горіли села за селами.... а кров лилась, землю зливала! До Карпат дійшов ворог, тих наших синїх гір, та прапор побіди заткнув. І як колись фарисеї Христа на дерево прибивши, — зраділи й наші вороги і над українським народом похорон справляли!

„Оковано, омурано, багряницями закрито і розпятієм добито!“

Не добито!

Воскресла батьківська слава, з могил широких піднялась, ожила в вас! Ви, коштом власного життя розярили потахаючу ватру, роздмухали на ново!

І потекли рідньої, „живої крови чистої, святої“, крівавi ріки!

Сотки-тисячі гинули з нас як в австрійських, так і наших стрілецьких рядах, щоб лиш „Вона“, — Україна, — не вмерла! Вирвалось з сердець розпуки слово: „Ненько“, та до житя Її з важкого сну вернуло, імя Її неначе молитвою стало!

Честь вам і слава борцї народні за це! А в нїй, у чести тій хай буде Вам найвисша на землї заплата.., заплата за посвяту рідні, матери і сестри, жінки і нареченої, за безсонні ночі і в голодї перебуті днї, за біль і кров!

Та не конець ще! Сїм повітів жде Вас, сизії Орлята, вижидає волї.

Зявивсь Ісус Хр. по своїм воскресеню ученикам та сказав „Мир вам!“

Тож і Ви, воїни хоробрі, Стрільцї Сїчовії рук ще не складайте. А коли пора настане, всї як один за кріс хватайте, вороженьків наших „облавою пріть“, та другим покажіте, як серед куль ворожих стояти треба. Ідіть сміло в перед на врага, щоб родинам нашим правдивий мир принести.

„Або смерть, або побіда,
Се наш оклик боєвий!...
До відважних світ належить!“

Як вірили ученики в безсмертність Христа, вірте в безсмертність Неньки-України, в Її Воскресення!

Прийде пора, настане день, в котрім зникнуть вороженьки, „яко тає воск от лица огня“ а ми „возрадуєм ся і возвеселим ся в онь!“

Прийде пора,
а оживуть степи озера
і не верстовії
а вольнії широкії

скрізь шляхи святі простелють ся, прийде пора, і —

воскресне Україна
світ правди засвітить,
і помолять ся на волї
невольничі дїти!...

о. Д-р Андрій Іщак.

Перед панахидою за поляглих Укр. Сїч. Стрільців.

(Проповідь).

Больши сея любви никтоже иматъ, да кто душу свою положитъ за други своя!

(Ів. 15., 13.).

Ті слова св. Письма приходять менї Др. Бр. на думку, коли стаю перед численним збором вірних в тій божій церкві, щоби віддати почесть памяти поляглих Сїчових Стріль-

ців. Бо чимже, як словами божими відозвати ся треба до христіянського серця в так поважній хвили? Що сильнійше ділає на душу вірних, як не слово боже, про котре каже Апостол: „Жиⷤо бо слово Бжіе и дѣйственно и шстрѣйше паче всѣкагѡ меча двоюдѹ шстрѣ, и проходѧщее даже до раздѣленіѧ дѹши же и дѹха, членовъ же и мозговъ (Евр. 4., 12.). Сама повага хвилї, сам побожний настрій численно зібраних і дошки хоть лише провізоричні сеї святині і серед неї хрест чорний прикрашений рушниками а уставлений на сумну память наших Січових героїв наклонює нас до сего, щоби ми від слова божого зачали сей сумний обряд.

З посеред веселих і сумних подій за час дволітної вже війни, з посеред кровавих переживань нашого народа перед московським і в часї московського наїзду впливає на поверхню нашої свідомости донеслий факт покликаня до житя нової інституції У. С. С На поклик Головної Народної Ради у Львові завязала ся в осени 1914 р зараз по виповіженю війни нова організація Укр. Січ. Стрільців Сотки нашої молодїжи як інтелїгентної, так і свідомої сїльської спішили зі всїх сторін краю, щоби вписати ся в ряди У. С. С. Покидували вони свій батьківський дім, покидували турботи буденного житя, а піднимали ся за велике дїло. Кривавий протест проти відвічного нашого ворога, Москви, що закував 30 мілїоновий український нарід над Днїпром, Доном і Бугом в кайдани неволї і сї кайдани хотїв також і нам Українцям над Днїстром закинути на ноги, жадоба відплати за вікову неволю загоріла в молодих серцях. Пішли вони на тернисту дорогу боротьби з перемагаючим чисельно ворогом.

Коли видїло ся, як сей цвіт нашого народа, сї молоді орли злїтали до Львова, щоби звідси відступити на полудне, хотїло ся кликнуги до них словами пророка Ісаії: „Оукрѣпите сѧ сынове Веніаминови посредѣ Іерѹсалима, возтрѹбите трѹбою и над Ветахармомъ воздвигните хорѹговъ, ꙗкw злаѧ произникоша ѿ сѣвера и сотреніе велико бываетъ“ (І. 6., 1.). Укріпіть ся сили українського народа серед наших старинних городів Львова, Галича і Перемишля, затрубіть в трубу і піднесіть над ними хоругов, бо нещастє надходить з півночи і буде великий бій... Але не відразу так судило ся. Перед переважаючим ворогом треба було відступити в Карпати, тут укріпляти ся через цїлу зиму і допервa на весні прийшло ся розвинути побідну хоругов, насамперед над Стрием, потім над Перемишлем, Львовом і Галичом. В Карпатах зачинає ся терниста дорога, повна трудів і кровавих змагань, засіяна кістками і политa горячою кровю наших Січових героїв, яка веде остаточно до побіди.

Є се час проби для Укр. Січових Стрільців і час терпіня для цїлого українського народа.

Бо хто з нас, Др. Бр., не зазнав терпіня в часї російського наїзду на Галичину? Старий чи молодий, на становищи, чи без становища, інтелїґент чи селянин, всї однако терпіли. Терпіла церков, терпів нарід, терпіла власть духовна, запродувана і зраджувана тими, що від нас вийшли, але не були від нас — як каже євангелист Іван — бо якби були від нас, то перебули би ту разом з нами: „ѡ̑ насъ изыдоша, но не бѣша отъ насъ, аще бо би были ѡ̑ насъ были, пребыли оубю быша съ нами“ (1., Ів. 2., 19.). Терпіли врешті одиниці без жадної власти і сили. Де найспокійнїйший чоловік улягав закидови шпіонажі длятого, що не признавав себе „русским“, але отверто казав, що є Українцем -- де за „мазепинство“ вивезено тисячі на Сибір — де не пошановано найвисшої церковної власти в особі нашого Митрополита, але засуджено його на муки в казаматах Курска — де і другого Владику в Перемишли мучено трусами і приневолювано до зломаня присяги вірности католицькій церкві і австрійському цїсареви, доки не приспішено в той спосіб його смерти — де найвідважнїйший мущина тремтїв перед полїцайського нагайкою — де найспокійнїйша жінка не могла вийти свобідно на улицю, щоби не наразити своєї чести на сором — де таке і подібне дїяло ся — там було терпінє, там була мука. І як би на глум, називали себе північні наїздники освободителями. Певне... Освободили вони насамперед панські шпіхлїрі зі збіжа, потім і селянина освободили з послїдної корови, врешті брали ся освободжувати у неодного душу з тїла. Неодин старий батько родини згинув від російських побоїв на форшпанї, неодна стара мати пішла гризти землю з жалю за своїми синами, неодна молода жінка збожеволїла з розпуки, що Мискалї все спалили або зрабували та не буде чим дрібних дїтий виживити. Сей смуток, се терпінє виспівала народна пісня отсими словами:

Возьми мати піску жменю,
Посїй його по каменю;
Як той пісок з землї зійде,
Тогди син твій з війни прийде.

То був час загального терпіня, загального пригнобленя і упадку духа. По капітуляції Перемишля, рік тому назад

Темні духи ликували, а пригноблені матери плакали за своїми синами, яких не сподївали ся вже нїколи побачити.

Однак день радости зближав ся скорше, нїж того можна було надїяти ся. Зближав ся той день, про котрий каже пророк Ісаія: „Въ той день накѣдетъ Гдь мечъ скатый и великій и крѣпкій на драконта змїя лѣкавагw и оубѣетъ драконта“ (Із. 27., 1.). І приспішили той день радости наші Сїчові

Стрільці. На Маківці і тухольських горах, радо ішли до штурму і клали свої голови за рідний край, за свободу наших поневолених родин, за ліпшу долю братів, що очікували їх приходу. Відомі були їм всі насильства російського ряду, всі безправства царської армії на нашій земли і нічого так не бажали для себе, як смерти в обороні прав свого народа. Тому ішли так неустрашимо до бою, що з сотки вертало нераз лиш 20 назад. „Болѣше сѣя любви никтоже имать, да кто дꙋшꙋ свою положитъ за дрꙋзи своя“ (Ів. 15., 13.), каже Христос. Нема більшої любви над тоту, коли хто віддає житє своє за своїх приятелїв. А таку власне надзвичайну любов виявили У. С. Стрільці для свого народа. Для свободи того українського народа, для привернення йому прав в конституційній державі Габсбургів, клали вони на жертвенник своє молоде житє. Божественний Спаситель вимагав від своїх учеників досконалости через се, що казав їм для себе і своєї науки виречи ся отця і матери і жени і дїтий. „Аще кто грядетъ къ мнѣ и не возненавидитъ отца своего и матере и женꙋ и чадъ и братію и сестеръ, еще же и дꙋшꙋ свою, не можетъ быти мой ѹченикъ“ (Лук. 14., 26). За сю апостольську посвяту, за се велике самовідреченє обіцяє Христос своїм ученикам і їх наслїдникам надгороду вже на тім світї і понадто надгороду вічну на другім світї. „Аминь, аминь глаголю вамъ: никтоже естъ, йже оставилъ естъ домъ, или братію, или сестры, или отца, или матерь, или женꙋ, или чада, или села мене ради и Ѥвангелиа, аще не пріимлетъ сторицею нынѣ къ времѧ сіе домовъ и братій и сестеръ, и ѡца и чадъ и селъ ко изгнаніи и въ вѣкъ грядꙋщій животъ вѣчный“ (Мар. 10, 29. сл.). А якоїж надгороди мають очікувати від української суспільности наші добровольці, які також полишили свої доми, своїх родичів і братів і сестер, а вибрали тяжку боротьбу за вітчину? І що більше! Не лише покинули на якийсь час У. С. С. свою рідню, але сотки з них покинуло її на віки, кладучи ся до вічного сну на стоках Карпат і на рівнинах Поділя, а другі сотки стали досмертними каліками, нїчим непридатними для своїх родин. Якої надгороди мають очікувати одні і другі? Перші, що лягли сном покійних, не хотять жадної надгороди, лише мають одно бажанє, щоби їх згадувала з вдячностю українська суспільність, як борців за волю і щоби переказала їх геройську смерть потомности.

Тому ми сповнюючи се бажанє сходимо ся тут нині, щоби прилюдно помянути наших поляглих героїв. Струпішіло їх тїло, кости їх зісхли, надїя на кращу будучність завмерла в їх серци, бо вони убиті. Зза гроба неначе відзивають ся вони до нас словами пророка Єзикиїла: „Сѣхи кѹпа костїи наша, ѡкѣяни быхомъ“ (Єзек. 37., 11.). А ми на се повинні відповісти рівнож словами пророка: „Се азъ отверзꙋ гроbы ваша и изведꙋ васъ ѿ гробокъ вашихъ“ (Єзек. 37., 11.).

Я і кождий з нас отворить ваші гроби і виведе вас звідтам, щоби памя́ть ваша жила між нами, коли ви вже не жиєте.

А другі, що лишили ся калїками, але як і перші дали доказ великої любови для українського народа, тої любови, що гнала їх рівнож на житє і смерть проти ворога, ті другі — якої надгороди мають очікувати від української суспільности? Вони суть між живими і про них треба тямити, як про живі жертви війни. „Кола молотѧща не окрѣтиши и достоинъкъ естъ дѣлатель мзди своєѧ“ (Тим. 5., 18.), каже ся в св. Письмі. (Волови, що молотить, не обвяжеш рота і варта робітник своєї надгороди). Треба забезпечити їх житє, треба тепер вже постарати ся, щоби мали що їсти. Бо квестія хлїба є нині так дуже актуальна — нині, коли дає ся відчувати недобір (не кажу брак) поживи. Зі спокійною совістию сказати можем, що не були ми глухими, коли віднїс ся до нас стрілецький комітет, щоби ми зібрали на приют У. С. С. жертви в натурі. Стрілиска і околиця дали доказ своєї жертволюбивости. І нині не змалїє наша щедролюбивість, але поплинуть щедрі датки на наш Сїчовий Приют, на ранених Укр. Інвалїдів, про котрих сердечно згадуєм.

Наконець і про третих треба сказати, про тих У. С. Стрільців, що живі і здорові стоять в поли і наставляють свої груди на ворожі кулї. До них відзиваєм ся словами Ап. Павла: „Братіє бодрствуйте, стойте къ вѣрѣ, мужайте сѧ, ѹтвержда́йте сѧ“. Братя, будьте бодрими на дусї, стійте в вірі і один другого піддержуйте в переконаню, що недалекий вже день, коли ворог буде присмирений: „День бо Гдѣ Сваѡта на всѣкого досадителѧ и горделиваго, на высокаго и великаго и смирить сѧ“ (Іс. 2, 12.). І доперва по тім дни присмиреня північного ворога наступить мир. Доперва тоді сповнять ся слова пророчі: „И разкуютъ мечи своѧ на орала и копіѧ своѧ на серпи и не вѣдутъ ктомѹ ратовати сѧ“ (Іс. 2., 5.).

Амінь.

о. Юлїян Дзерович.

Проповідь на Вознесенє Господа Нашого Іс. Христа.

О любови рідного народа.

В сороковий день по своїм преславнім воскресеню з мертвих, взяв Ісус Христос своїх Апостолів зі собою на

гору Оливну і попращавши ся з ними і поблагословивши їх, взніс ся перед їх очима на небо. Взніс ся тому, щоби:

1. відібрати нагороду від Небесного Отця за великанський свій труд, якого підняв ся Христос тут на земли для нашого спасеня і щоби за се сісти: „ѳдесн҃ю Ѻтц҃а".

2. щоби там перед Отцем бути ходатаєм, заступником у всіх наших потребах душі і тїла, а наконець:

3. щоби там в небі приготовити для нас мешканя, бо небо є нашою метою, нашою вітчиною.

За тим небом, за тою нашою дорогою вітчиною повинно тужити наше серце, туди повинні бути звернені очи наші, всї наші гадки, стремлїня, бажаня.

Та неодин з вас, мої дорогі, почувши отсї послїдні слова, подумає собі в серци своїм: коли ми так в житю нашім лише о се небо, о сю нашу властиву вітчину старатися маємо, то для любови туземної вітчини вже не має місця і рідний край, рідні поля і ниви, рідна мова й пісня, рідний звичай і обичай се вже для нас річ меншеважна, річ байдужа....

Так нї! Хто би так думав — зле би думав, хибною дорогою ішов би. Навпаки! Противно! Дорогим повинно і мусить бути для нас небо, але дорогою і цїнною повинна бути нам вітчина наша, рідний край і рідний народ.

Власне в нинїшній науцї докажу вам, як конечним обовязком нашим є любити свій народ, свою вітчину і в тій цїли поясню вам:

І. що називаємо вітчиною нашою і що се чувство любови вітчини є нам вроджене а в части II. подам приміри горячої любови до рідного краю.

І.

Отець і *мати* се найдорожші імена для нас. До них прилучаєть ся, за ними іде імя *вітчина*. Се є край, в якім жили наші предки, тут трудились вони і працювали; тут орали наші батьки з великим трудом народню ниву, і клали перші скиби під будуче зерно народних жнив. Тут стояла і наша власна колиска, тут мати наша вколисувала нас звуками рідної пісні до сну нашого, тут зложивши наші руки учила нас ненька наша о Бозї, о Ангеликах, о Матїнцї Божій, учила молитовцї, пісні набожної. Тут в довгі зимові вечері оповідала нам наша старенька бабуся довгі байочки про сестрицю Галю і дванайцять братів розбійників, про Кирила Кожемяку, про царя соловія....

Тут то — під приспою в погідний місячний вечір наш б а т ь к о розказував нам про славні подвиги наших славних предків, про їх лицарскі борби з Печенїгами, Половцями, Турками, Татарами, Москвою та иншими ворогами. Ми захоплювались нестримним запалом, коли батько наш доказував нам, як то вороги чотирох човнів козацьких більше боялись як вісти про чуму. Але тут заразом плакало серце наше, ранилась душа, коли ми чули про вічні князівські крамоли, про колотнечі та занепад нашої славної минувшини, про велику „Руїну", про того „П е р в о г о, що розіпняв нашу Україну, і про В т о р у ю, що доконала вдову — сиротину!"....

Земля наша, край наш рідний — сеж: земля свята перепоєна кровю наших батьків, які за свою віру, за свої права, за свої вольности буйні голови клали, теплою кровцею землю поїли, кістьми засівали.

Земля наша се той таліsман, що тепер мов чародійною різгою покликав у теперішну кріваву, всесвітну війну наших леґінів, наших сїчових стрільців, дїти наші дорогі до борби за свою дорогу, за свою єдину Маму-Україну!....

Любов до вітчини *є нам вроджена.* Не лише образовані, культурні народи люблять свій рідний край, не лише інтелїґентний чоловік плекає сей огонь в груди своїй, — нї, любов сю найдем і у диких народів. Та не лиш мешканцї урожайних богатих просторів люблять свою вітчину; також Ескімос — мешканець далекої, непривітної зимної півночи любить свої леди, снїги, свою вічну нiч, хоч таке житє нї радостий земних не подає, нї ока не полонить своєю красою, нї уха не пестить своїми звуками Се вічна борба з непривітною природою, зі скупством землї, яка небогата там в плоди, невесела там житєм своїм.

Рівнож і чорний мурин, мешканець сагарських пісків, які не мають, — хиба десь в невеличких оазах — трохи поживи для свого власника, чув би ся страшно нещасливим, колиб його пересадив на нашу почву, привіз на нашу урожайну землю і казав тут жити. Оба вони і той мешканець півночи і мешканець півдня будуть тужити, той за своїм зимном і снїгами, а той за своєю спекою і пісками.

А наші переселенцї, яких лиха доля загнала ген далеко поза море в Америку, Канаду. Він там і гроші має, він там і полотнянку селянську скине і прибереть ся з панська, і перстенями руки прикрасить, але в душі своїй певно кождий плекає своє одиноке горяче бажанє: вернути до рідної землицї і тут на старість зложити бодай свої збіджені, струджені кости на рідним цвинтари, в могилу, яку йому рідна земля гостинно відступить.

А полонені у війнї? Хто більше, хто щирійше бажає мира — як не ті бідні бранцї, яких ворог зловив в бою і

пігнав етапами в неволю? і встидно їм бути полоненими від ворога і прикро їм, бо в неволі добра не має — і їсти дають скупо і працювати тяжко кажуть і збиткують ся, та найбільше їх болить се: що вони не бачуть рідної хати, не чують рідної мови, що вони далеко від рідної землиці.

Бо і гарна та наша землиця і богата і урожайна — адже єще в перші роковини смерти князя Володимира Великого хвалив митрополит Іляріон володаря її святого Володимира, що він: „Не въ худѣ бо и въ невѣдомѣ земли владычествова, но въ руской, яже вѣдома и слышима єсть всѣми конци земля".

Не дивно тому, що вона від непамятних часів була лакомим кусником, за яким убивались сусідні ворожі її держави. На неї набігали і Турки і Татари і Половці і Ногайці, за неї билась Польща з Москвою довгі віки, а і нинїшна велика світова війна се борба головно о українські богаті землї. І борба ся принесе — маймо в Бозї надію — для неї Дорогої знов свободу, вольности, пануваня!

II.

Коли-ж, як я вже вам доказав — любов до вітчини є нам вроджена, і коли її стрітимо у всїх народів, навіть найдикших, то чогож дивуватись, що для дорогої вітчини люди — герої все найдорозше, що мали майно, житє, голови свої віддавали?....

І так, хто не подивляє славного спартанського короля Леонїда, який лише з малою горсткою триста мужів боронить против многотисячної армії Ксеркса переходу через Термопилї? І боролись хоробро сї мужі в оборонї свого рідного краю, поки не найшов ся нужденний зрадник, який повів Перзів тайною стежкою через гори, так що вони впали зпоза плечий хоробрій дружинї і поубивали хоробрих Спартанців враз з їх мужним провідником.

Хто не подивляє любов до вітчини у римського конзуля Аттиля Регуля, який нещасливо воював з Картагінцями так, що був ними побитий і взятий в полон? — Небавом післали його Картагінці до Риму, щоби він посередничив в заключеню мира. Перед своїм відїздом зложив він Картагінцям торжественну обітницю — що він поверне назад у неволю, наколи його родимці не пристануть на услівя мира. Коли прибув до Риму, розповів він Римлянам, що лише неміч і слабосильність Картагінців пруть їх до згоди і мира. Він дораджував тому з любови до вітчини до війни, хоч добре знав, що в Картагінї, коли поверне, чекають його найстрашнїйші муки. Опісля, вірний зложеній присязї, вернув він до Картагіни в неволю і з любови до вітчини згинув в муках страшною смертию.

Хто не подивляє хоробрости нашого славного князя Святослава, якому прийшлось всего з дванайцятьма тисячами воїнів бити ся з підступними Греками, які в силї стотисячного війска стали против него. Побачивши таку силу, військо Святослава злякало ся, а він спамятав їх: „Уже, каже, нема куди дїти ся нам, хоч не хоч мусимо стати против них, отже не зробім сорому землї українській, а ляжемо тут кістьми своїми! Мертвому сорому не має, а як побіжимо, буде нам сором! Не тїкаймо ж, а станьмо кріпко! я піду перед вами — а поляже моя голова, тоді промишляйте самі про себе!". Тоді вояки крикнули: „Де, княже, твоя голова поляже, там і свої зложимо!". І вдарили війска, і обступили Греки Русь і стала ся битва велика. Не завстидав хоробрий Святослав своєї України і побігли Греки, а Святослав побіг за ними аж у Царгород, і зібравши тут дари великі, пішов до Переяславця з славою великою.

З яким же подивом читаємо у нашого звісного письменника Бориса Грінченка історію маленької Олесї, яка житє своє віддала для ратованя своєї вітчини, свого рідного села. Вона чула від свого дїдуся богато страшного про лютих Татарів, які вбили її батька і неньку а її Україну сплюндрували, спалили. Отже вибралась вона раз зі своїм братиком Михайлом в лїс на гриби. В тім показалась на шляху під лїсом курява, дав ся чути тупіт коний — сеж нїхто инший, як не люта Татарва. Маленька Олеся порадила братчикови Михайликови, щоби вертав домів знаною короткою стежечкою, та щоби остеріг всїх мешканців, що йдуть Татари, а вона сама пізнїйше прийде. Михайлик послухав, а втім надїхали Татари. Вони побачивши Олесю, зачали в лїсї допитуватись, куди найпростїйша дорога до села. Олеся утїшена, сказала Татарам, що вона дорогу знає і найкоротшою дорогою їх туди поведе. І почала їх вести в густий лїс, де було непроходиме багно, вічне, нїколи не висихане болото. Татари побачили, що отсе мала патріотка їх в поле вивела і закинувши їй аркан на шию, розрубали її шаблею головку, але і самі в болотах потопились. Отсе була гарна, патріотична, самопосвята за рідну землю!

Так само одушевляють нас та підносять нашого духа прегарні приміри любови рідного народа, які читаємо в святім Письмі.

Як милими і трогаючими суть послїдні молитви патріярха Якова і Йосифа за їх вітчину! — Їх бажанєм є там колись спочати. Туди, в обіцяну землю мають Ізраїльтяни забрати їх кости, коли Господь сповнить Свої обітниці.

Любов до обіцяної вітчини і до своїх поневолених братів одушевляла і нїжного, образованого Мойсея. Задля тої любови зрік ся почестий на дворі Фараона. Їм по-

святив всї свої сили, цїле своє житє. І се було остаточно його потїхою, що побачить єще сей край перед своєю смертию.

З горячої любови до вітчини пророки пророкували, напоминали, перестерігали, карали, Божу кару заповідали для блудячих братів та наконець переслїдуваня і смерть перетерпіли. Хто не згадає тут пророка Ілію і його праці за вітчину а також його переслїдуванє через царя Ахава? — Як світло красуєть ся в історії вибраного народа імя пророка Єремії. Чого то всего він не робив, щоби лише вітчину від погибели ратувати! Не злюбив його народ за його науки, в яких він сварив народ за зле поведенє і тому замкнув його в королївській палаті. Коли Навуходоносор в році 586 займив Єрусалим, увільнив він пророка і позіставив йому се до вибору, або з ним іти у Вавилон, де осягне повну свободу, або полишитись в опустошенім краю. Єремія, ведений любовю до рідного краю, вибрав послїдне. Сидячи на розвалинах збуреного Єрусалима, складав він прегарні стихи, в яких плакав над минулою славою колись славного, дорогого міста. Опісля зістав він від своїх родимців змушений з ними іти в Єгипет, де його таки невдячники укаменували.

А наш божественний Спаситель, Котрий прийшов всїх людий спасти, котрий для всїх мав отворене любляче серце, Котрого Кров найсвятїйша за всїх плила, є нам також прегарним приміром любови до рідного народа, бо перед всїми хотїв Він видїти своїх родимців у стіп Своїх, бо він передовсїм прийшов до „погибшихъ овецъ дома Израилева“. Отсї слова висказав він виразно, коли одна жінка-поганка з землї Хананейської просила Ісуса о уздоровленє її доньки від злого духа. Христос сказав їй тоді „Не есмь посланъ, токмо ко овцамъ погибшимъ дому Израилева“ (Мат. 15.).

Христа Спасителя бачимо лише два рази, як плаче! Перший раз: над гробом свого покійного друга Лазаря, якого воскрешає, а вдруге плаче він при торжественнім вїздї до Єрусалима. І перші і другі сльози Його, — се сльози спочуваня. Великий мусить бути се смуток, який самому Синови Божому сльози витискає. Христос плаче! Той, котрий був посланий „исцѣлити сокрушенымъ сердцемъ“ (Іс. 61., 1.), Той, котрий тільки сльоз плачучих і сумуючих осушив, той плаче Сам!...

В торжественнім походї впроваджує вдячний народ Свого короля в столицю; одежі Йому стелить під ноги, галузки кидає йому на дорогу; а з всїх сторін гомонять веселі оклики: „Осанна Сыну Давидову; благословенъ грядый во имя Господне; Осанна въ вышнихъ“ (Мат. 21., 9.), а мимо того: плаче! — Плаче над судьбою Єрусалима, над судьбою свого

улюбленого міста, яке відкинуло подану руку помочи, замкнуло своє серце, затулило свої уши на спасенні упімненя і так самохіть ішло на свою погибіль! **Любов до вітчини, любов до рідного народа** витискали отже Ісусови сльози з очий. Наконець Христос перемагає зворушене Свого серця і дрожачим голосом нарікає: „Ꙗ҆кѡ ѿ҆ще бы разꙁмѣлъ и҆ ты҆“, так Він зітхає, къ днѐ сей твой, е҆же къ смире́нію твоемꙋ̀, для твого ратунку, для твого спасеня! ѩкнѣ же скры́сѧ ѿ҆тъ о҆чію твоею. Ꙗ҆кѡ прі҆дꙋ́тъ дніе на тѧ̀ и҆ о҆бложа́тъ кра́й твои ѿ҆стро́гъ ѡ҆ тебѣ̀, и҆ ѡ҆бкі́дꙋтъ тѧ̀, и҆ ѡ҆ймꙋ́тъ тѧ̀ отвсю́дꙋ. И҆ разбію́тъ тѧ̀ и҆ ча̀да твоѧ̀ къ тебѣ̀ и҆ не о҆ставя́тъ ка́мене на ка́мени къ тебѣ̀, понеже не разꙁмѣлъ е҆сѝ вре́мени посѣще́нія твоегѡ̀“. (Луки 19., 42., 44.). Горе Єрусалима, горе ізраїльської землї се — як бачимо — і горе Нашого Божественного Спасителя.

* * *

А Христос — се наш провідник, се наша провідна звізда. Його поступованє се норма, се вказівка для наших діл, для наших поступків. Коли-ж у Христа Спасителя бачимо таку сильну любов до вітчини підчас Його перебуваня тут на земли, то се є і для нас святим приказом, попри вічну нашу вітчину, попри дороге наше небо, до якого всї правцюємо, о яке всї боремось і до якого всї хотїли-б ми дістатись, любити також нашу рідну землю, наш рідний край, нашу славну Україну! Амінь.

О. А. Галандюк.

Зіслане Святого Духа.

„Утѣшитель Дух святый, єгоже послетъ Отецъ во имя мое, той вы научитъ всему и воспомянетъ вамъ вся, яже рѣхъ вамъ“.

Іван 14., 26.

Хто не знає, як важним і необходимим в житю природи є сонце? Хто не любує ся його світлом, не тїшить ся його теплом? А чим є сонце для живої природи і розвою людського тїла, тим є Святий Дух для душі чоловіка. Він огрівае нашу душу, просвічує наш розум, скріпляє нашу волю та звертає наші гадки від річий дочасних до Бога. Він є на-

шим Просвітителем і учителем в усіх заплутанинах нашого житя, Утїшителем і кріпкою опорою в небезпеках, покусах і терпінях. В Нїм пізнаємо бруди наших гріхів і під Його дїланєм топлять ся скаменїлі від гріхів поволоки нашого серця, будять ся жаль і любов до Бога, що склонює нас до добрих і заслугуючих на вічне житє дїл.

Святий Дух зійшов на Апостолів серед шуму вітру й у видї огнених язиків в день старозавітної Пятьдесятниці, переобразив їх, просвітив і скріпив слабі сили їх духа своєю надприродною благодатю, загрів і оживив їх до великого дїла обновленя людства в Христовій Церкві.

Нинї святкуємо Празник зісланя Святого Духа на Апостолів, тому застановім ся в нинїшній нашій науцї над тим, хто є Святий Дух і нащо зіслав Ісус Христос Святого Духа.

Святий Душе! Наповни наші серця святим огнем любови до Тебе і світлом своєї благодати просвіти наш розум, щоби ми достойно і гідно привитали і звеличали нинїшний Празник Твого Зісланя.

I.

З уст самого Господа нашого Ісуса Христа довідуємося, що Святий Дух є нашим Утїшителем, Просвітителем і Учителем. „*Утїшитель же Дух Святий, якого пошле Отець у імя Моє, Той навчить вас усьому і нагадає вам усе, що я сказав вам*“ (Іван 14., 26.). Він є третою Божою особою, живим, правдивим, відвічним, всемогучим Господом Богом. Він є Духом правди, що не мав нїколи початку і кінця мати не буде. Не був він сотворений, але походить від віків від Отця і Сина і творить з Ним одно неподільне єство, одну і ту саму Божу природу й є правдивим Богом, рівним Отцю і Синови. Як правдивий Бог є він Господом неба і землї і на рівнї з Отцем і Сином причиняє ся до дїла нашого духового відродженя, як се зазначив сам Ісус Христос, коли приказав Апостолам хреститити всї народи во імя Отця і Сина і Святого Духа. Все, що здїлав Бог Отець і Бог Син є заразом спільним дїлом Святого Духа, бо святий Дух є одним і тимсамим всемогучим Богом, що Бог Отець і Бог Син.

Як правдивого й одного з Отцем і Сином Бога прославляли Святого Духа і покланяли ся Йому Апостоли. Коли Апостол Петро картав і ганьбив Ананїю, що обманив Святого Духа, дав йому рівночасно пізнати, що обманив не сотворінє, а Бога. „*Ананїє, чого сповнив сатана серце твоє, щоб обманити Святого Духа. Ти обманив не людий, а Бога*“ (Д. Ап. 5., 3—4). Євангелист Іван говорить, що Святий Дух є одно, що Отець і Слово. „*Три є їх, що свідчать на небі, Отець, Слово і Святий Дух; і сї три одно*“ (Посл. Іван 5., 7.). І Апостол Павло, коли звертає увагу Коринтіян,

що в Церкві є ріжнородність дарів, ріжнородність між служеннями і ріжнородність робіт та дає їм пізнати, що Святий Дух є підставою і жерелом тих ріжнородних дарів, служень і робіт, не занедбує заразом поучити їх, що сей Святий Дух є Господом Богом*). В такий спосіб віддавали Апостоли один перед другим свідоцтво Божеству Святого Духа, щоби спонукати також вірних всюди і завсїгди визнавати Святого Духа і покланяти ся Йому як правдивому Богови, одному з Отцем і Сином.

Але, хоч Святий Дух є Богом подібно як Отець і Син і що до часу не ріжнить ся від Отця і Сина, бо всї три Божі Особи є вічні, то однак заходить між Святим Духом а Отцем і Сином ріжниця що до походженя. Бог Отець є вічний і сам від себе, Бог Син є вічний, але родить ся від віків від Отця, Святий Дух є рівнож вічний, але походить від віків від Отця і Сина. Тому инша є Особа Отця, инша Сина, инша Святого Духа. Що Бог Отець, то не Бог Син, то також не Святий Дух, а що Святий Дух, то не Бог Отець, то також не Бог Син. Як се діє ся, се є і позістане для нашого мізерного розуму непонятною і незрозумілою таємницею. Як колись будемо мали щастє побачити в небі Бога лицем в лице, зрозуміємо лїпше сю правду, але зовсім зрозуміти не зможе її нїяке сотворінє. І хоч ми не зрозуміємо сеї правди, то однак цїлим серцем віримо в неї, бо обявив її нам правдивий Бог Ісус Христос. Подібно також вірить дитина своїм добрим і розумним родичам і тїшить ся їх словами, хоч може і не все розуміє як слїд.

От і все, що могли ми сказати в коротких словах про Божество нашого Утїшителя, Просвітителя, Учителя і Подателя житя, як зове Святого Духа сам Ісус Христос і цїла Христова Церква.

Послухаймо тепер, нащо зіслав Ісус Христос Святого Духа?

II.

Ісус Христос зіслав Святого Духа на Апостолів, щоби їх і всїх учеників наповнив всїма Своїми дарами і здїлав їх учасниками благодатий відкупленя. Та не тілько Апостолів, але також людий всїх віків, мав здїлати Святий Дух учасниками благодатий відкупленя. Святий Дух зійшов на все відкуплене людство і з того часу вже більше не опускає його. Божественний Спаситель сказав по Тайній Вечері до Своїх Апостолів: *„Не за сих же тільки благаю, але і за тих, що увірують в Мене через слово їх“* (Іван 17, 20.). *„І ублагаю Отця й иншого Утїшителя дасть вам, щоб був з вами во віки“.*

*) І. Кор. 12., 4—6.

(Іван 14., 16.). Пр. Дїва Марія, Апостоли і ученики творили тодї Церкву в її першім початку. Ся Церква розширяла ся все дальше і дальше і пригортала до себе всїх тих, котрі через слово Апостолів в Ісуса Христа увірили. По словам Ісуса Христа вона має тревати по всї часи аж до кінця світа, учити і навертати всїх людий і провадити їх до спасеня. А щоби вона не зійшла на манівцї і могла як слїд сповнити свою задачу, зіслав Ісус Христос Святого Духа, Котрий пробуватиме з нею по всї часи, щоби просвічувати, провадити й освячувати її. Як Податель і невичерпане жерело ріжних дарів і благодатий дїлає Святий Дух в світї через видиму Церкву Христову подібно як дїлав Син Божий через Своє чоловіцтво. В сей спосіб місце Сина Божого в світї займив святий Дух, а видиме приняте Сином Божим чоловіцтво заступила видима Христова Церква.

Святий Дух є для Церкви тим, чим душа для тїла. А як невидимою є душа, так невидимим є Святий Дух і Його вплив на Церкву. Сей вплив проявляє ся в безнастаннім удержуваню Церкви і заряджуваню. Святий Дух, неначе пильний і працьовитий будівничий, безнастанно займає ся дїлом нашого відкупленя й освяченя. Святий Дух дальше провадить і до кінця доводить будову Церкви, котрій підвалини поклав Спаситель. Святий Дух хоронить Церкву від заглади, впливає на настоятелїв Церкви і береже їх від блудів і похибок в справованю їх уряду. Його безперервній охоронї треба завдячити, що Христова Церква стоїть і стоятиме до кінця світа, хоч вороги Христа завзяли ся на неї і як гриби по дощи одні по других виступають проти неї; два тисячі лїт стоїть Христова Церква непоколебима як скала, хоч буря віків шалїє довкруги, перевертає і порива за собою престоли, гинуть царства і народи. Під Його безпосереднім впливом наука Христа і всї правди Його релїгії через цїлі віки переходять не змінені і не фалшовані з уст до уст і є тими самими, що їх голосили уста Спасителя. Під Його захистною кермою приносить ся і заховує ся в Церкві безкровна жертва Христа і святі Тайни, які преображують, освячують і провадять до найвисшої чесноти, совершенства і святости душі всїх людий, що довгі віки стогнали під ярмом гріха. Святий Дух справляє, що в Христовій Церкві по всї часи жили і живуть Святі, яких житє і чесноти блищать як ясне сонце на небі.

Під охороною, впливом і кермою Святого Духа поширює ся Христова Церква на земли, росте число її членів, які скріплені словом і св. Тайнами доходять до найвисших чеснот і совершенства. Подібно як незначне кинене в землю зерно пшениці росте і розвиває ся помалу в стебло і колосок, виповняє ся зерном і дозріває, так і Христова Церква безнастанно росте і побідоносно йде вперед через столїтя.

Вона переходить всї степенї розвою, поки вкінци не заповнить ся призначене Провидінєм Божим число Святих і не зближить ся жниво, якого женцем стане сам Ісус Христос.

Як членів Христової Церкви просвічує також нас Святий Дух світлом своєї правди, викорінює гріхи з нашої душі, наділяє її Своїми благодатьми, освячує, скріпляє і потішає нас, скоро з дитячою вірою відслонимо Йому свою душу, отворимо своє серце і підчинемо ся під Його благодатний вплив. Він дїлає на нас підчас проповіди в Церкві і при читаню побожних книжок, в хоробах і незвичайних випадках, в терпінях і нуждї, в дома і на улици, одним словом — в кождім часї і при ріжних обставинах і нагодах нашого житя. На одно тілько не забуваймо, що Бог нїколи не зносить нашої свобідної волї, тому дїланє Святого Духа на нас залежить виключно від нас самих. „*Ось стою під дверми і стукаю* — читаємо в Святім Письмі — *коли хто почує мій голос і відчине двері, то ввійду до него*“ (Откр. 3., 20.).

Достойно і гідно зустрічає Христова Церква Празник Зіслання Святого Духа. В живій зелени весни витає вона радісний день своєї найтїснїйшої сполуки з Святим Духом, неначе пристроєна і під вінець зодягнена невинна дівчина. Приберімож і ми наші серця животворячими і житєдайними благодатями Святого Духа, радо підчиняймо ся під Його невидимий вплив і слухаймо Його натхнїнь, щоби достойно і гідно привитати і звеличати нинїшний Празник Зіслання Святого Духа. Се буде для нас найлїпшою і найкрасшою запорукою, що колись таксамо радісно в небі привитає нас Святий Дух в день Свого Зіслання. Амінь.

Допись з Порохницького деканату.

До історії житя нашого священства і народу за час війни і російської інвазії долучую на бажанє піднесене в „Ниві“ отсих кілька нотаток з Порохницького деканату, з „kresów“, за Сяном, де нарід український жиє в суміш з польським і під його впливом. В осени 1914 року, отжеж в сам час вибуху европейської війни, наші власти інтернували слїдуючих священиків москвофілів: 1) о. Антонїя Дигдалевича, пароха з Повнятич, деканату Порохницького, 2) о. Івана Демянчика, пароха в Скопові, 3) о. Анатоля Хиляка, пароха в Хиринцї, 4) о. Юрія Падоха, пароха в Кривчи,

5) о. Івана Гнатишака, пароха в Бахові і 6) Українця о. Андрея Наконечного, пароха в Заміхові,

Кромі сего вивезли і інтернували
Паню Демянчикову зі Скопова враз зі старшими її дітьми, молодші її діти вивезли Москалї підчас свого відвороту до Россії; дальше Паню Падохову з Кривча з її старшими доньками, Паню Хилякову з Хиринки і Паню Гнатишакову з Бахова. За радою і з припорученя наших військових властий виїхали з парохії з відворотом наших військ в осени тогож року з причини воєнних операцій близко кріпости Перемишля і Сяну Українці: о. Данило Бодревич, парох і містодекан Порохника і о. Сильвестер Коритко, завідатель Боратина, котрий якийсь час мешкав в горах, а відтак перебував в Угорці коло Порохника, а на кінци за дозволом Москалїв вернув у Боратин. В деканатї Порохницькім за час російської інвазії лишилось лиш двох Українців священиків на місци: старенький о. Корнило Винницький, парох в Розборі округлім, до котрого зїхались: син, молодий о. Винницький з женою з Архієпархії львівської і котрий за час ворожої інвазії адмінїстрував в парохії Повнятичі і зять о. Винницького, Українець, о. Ілія Ткачук з женою з деканату Яворівського, котрий завідував парохією Порохницькою і о. Петро Андрейчик, парох в Крамарівцї, котрому була поручена адмінїстрація парохії сусїдної Скопів. Сей гостив у себе на приходстві евакуованих з терену воєнного оо. Українців з родинами якийсь час підчас наїзду ворожого а то: о. Миколу Крайчика з численною родиною, пароха Маковиска, деканату Ярославського, котрий з браку місця на приходстві в Крамарівцї і удержаня пересилив ся на сусїдне село Скопів і замешкав в опорожненій школї; дальше Українку, паню Теребенцеву, учительку з Маковиска, з материю і дитиною через 2 місяцї, старенького і немічного о. Корнилія Гнатишака, пароха з Угерець Незабитовських з женою, котрий тамже 4. грудня помер, та на місцевім кладбищи, як на воєнний час відповідно до свого стану при участи 4. священиків по христіянськи зістав похоронений і о. Ореста Гнатишака, пароха з Сурохова з родиною через 3. місяцї, котрий за дозволом російських властий вернув назад до своєї парохії, де при відворотї Москалїв в маю 1915 р. підчас великої битви над Сяном, поцїлений шрапнелем в голову трагічно біля церкви і приходства свого в окруженю рідні згинув. В Крамарівцї перебував також тодї якийсь час у тестя свого брата в місцевім дворі Українець о. Михайло Мрозовський, неопрезбітер з материю і своєю женою, а відтак перенїс ся за пропускою до свого родинного села Кореницї, деканату Ярославського і там завідував парохією під неприсутність свого шваґра о. Стефана Дороша, пароха

місцевого, котрий виїхав до Відня, аж до приходу наших хоробрих військ в маю 1915. В цілім деканаті порохницькім нарід наш заховував ся підчас московського наїзду зовсім поправно і льояльно для нашої Монархії. Зрад жадних на користь ворога не було, з Москалями також нїхто не утїк до Росії, ані на православє не перейшов, всї трималисъ кріпко свого обряду, віри і народности і вірили сильно в побіду і поворот наших військ, мимо хвилевого упадку сусїдного Перемишля; віру сю підтримували серед народу священники Українці, їх геройська постава перед ворогом, безнастанні гуки армат з під Карпат і наші жовніри, котрі по упадку перемиської кріпости, масово втїкаючи з перемиського полону російського перебували безпечно серед лїсистих сусїдних сїл, як Крамарівка аж до приходу наших військ в маю. Навіть в тих селах і парохіях, де працювали священики москвофіли перед війною, люди заховувались коректно і льояльно зглядом нашої Монархії і династії, також завдяки українським священикам по части, котрі нераз доїзджали з помочию духовною в зимі до них і мимо намов російських салдатів нїхто з них не „удрал“ з ними в Росію і не покинув своєї віри. На велике щастє Москалї нїкого з Українців не визезли у Росію і не арештували, а то відай з тої причини, що не було нїде агітаторів москофільських, бо всї були інтерновані нашими властями, а по маєвім погромі, в горах і коло Перемишля утїкаючи не мали часу упровадити нїкого в Росію, мимо бажаня і погроз в зимі під адресою деяких Українців. З приходом наших славних військ повернуло на свої парохії і наше священство, ба навіть власть позволила вернути без родин на свої парохії деяким о. москвофілам, як о. Іванови Гнатишакови до Бахова, а в инших опорожнених парохіях працюють хвилеві завідателї молоді, як в Повнятичах і Кривчи. Російський наїзд неодного добра навчив людий, передовсїм наші сусїди Поляки, котрі часто з погордою прозивали Українців перед війною „схизматиками, Москалями“, тепер побачили і пізнали наглядно, а мали час підчас цїлої зими, що Русин Українець а Москаль се не все одно, а наші темні неосвідомлені селяни прозріли також і пізнали, що треба дорожити своїм обрядом і привязанєм до церкви, коли їх душпастирі з цїлою посвятою і неустрашимо підчас Московського наїзду обстоювали свою католицьку віру і маркували при кождій нагоді і приватно і в церкві привязанє для австрійської династії і монархії, тай тепер здаєсь і агітація передовсїм тут на кресах за зміною на латинський обряд, яка була на порядку перед війною, не так легко вдасть ся, як передше, серед нашого народу.

о. А. П.

Бібліографія.

Prof. Franz S. Krus — Fragen der Predigtausarbeitung. Innsbruck 1916. (Накл. F. Rauch. Ціна 1·50 К., ст. 135.)

Книжка, про яку мова, належить до тих, що заслугують в гомілєтичній літературі на пильнійшу увагу. А се — щоб сказати сейчас — тому, що її автор вмів поставити згідно поруч себе практику і теорію — що в проповідництві є нелегким завданєм. Зміст своєї книжки вбрав о. Крус в форму відчитів, зглядно соборчикових рефератів. В такій інтересній формі обговорює він головні моменти, на які мусить тямити проповідник при опрацьовуваню своєї проповіди, коли хоче, щоби його посів приніс обильні плоди.

Предметом першого засідання є: 1) **св. Іван Золот. і апостольська любов священика.** На основі твору Золотоустого „Περὶ ἱερωσύνης“ вказує референт на конечне услівє проповіди, а іменно — має вона бути п р о н и з а н а л ю б о в и ю до слухачів. Навіть тоді, коли священик приневолений скартати своїх мірян і сказати ім гірке слово правди, має він руководити ся а п о с т о л ь с ь к о ю л ю б о в и ю. Дальше проповідник повинен старати ся пізнати свою авдиторію. Бо лиш бесідних обзнакомлений з хибами, потребами і недолегливостями своїх слухачів, зможе успішно підбадьорити упавших на дусї, остеречи необережних і скрушити закаменілі серця грішників — показати ідеал совершенства. Тоді його слово буде цїлющим лїком для роз'ятрених ран! При тім для осягненя тої цїли не повинен проповідник послугувати ся натяганими і бомбастичними фразами. Противно, його слово повинно бути щире, виголошене зі зрозумінєм і плинути з серця повного апостольської любови. Та однак се не значить ігнорувати штуку краснорічивости. Задачею проповідника є її собі вповнї присвоїти. Як примір ставить тут шанов. автор — Хризостома, найбільшого християнського проповідника. В своїх проповідях подає Золотоустий своїм вірним завсїгди справдїшний душевний лїк. Він всюди старає ся основно проаналїзувати душевну недугу своїх пацієнтів, а до того материнська печаливість, щирість і любов — не дають нїде мїсця уїдливим дотинкам.

2) Другий референт говорить про з а с а д н и ч е правило проповідничої технїки а се — т о ч н е з'я с о в а н є т е м и проповіди. Кождий проповідник мусить собі найперше усвідомити, про що властиво хоче говорити. Тоді певно проповідь не буде робити вражіня якогось хаосу, в якім нїяк не мож догланути ся провідної думки. Вибрана тема повинна проникати цїлу проповідь. Всї мотиви, приміри, вискази і т. д. мають завсїгди до того стреміти — доказати стійність

тези, яку проповідник має на оці. Майстром в будованю доцільних проповідий був Італієць Сенєрі (Segneri — помер з кінцем 17. віку). Його проповіди все будуть взірцями в тім зглядї. Кілька примірів з него наводить о. Крус.

На слїдуючім (II.) засїданю обговорює ся штука мотивованя головного реченя проповіди і розвиваня мотивів. З психольогії проповідництва підчеркує проф. Крус се, що проповідник не має послугувати ся понятями, але радше образами і то взятими з обсягу знаня слухачів, опираючись на засадї — nil volitum quin praecognitum. В тім разї наведені яко примір уривки з проповідий Берхтольда з Реґенсбурґа, що мистецьким мотивованєм умів аж до очевидности виказати раціональність голошених правд.

В III. части, чи скажім конференції, занимають ся мнимі референти самим опрацьованєм проповіди. Передовсїм повинен проповідник зробити начерк своєї проповіди (ст. 77.). Держись кріпко своєї віри (тема!), бо (мотив!) вона є найпевнїйшим провідником в житю. Яко примір служить історія Товії, подорожі Ізраїлтян в пустини і т. д. Приміри з власного житя — нїкого віра не завела єще на манівці. Відтак розложити відповідно проповідь і розглянути ся єще за матеріялом по св. Письмі, аскетич. книжках, проповідничій літературі, катехизмі і и. Річ ясна, се в одній хвили за першим почерком пера не вдасть ся виконати. Гадки приходять доперва згодом. Спосіб будови проповіди має бути переведений дуже докладно. Вправдї таке совісне опрацьованє теми получене з трудностями і вимагає трохи напруженя — однак воно устереже молодого проповідника раз на все від плиткого і банального говореня — а з часом через вправу дасть йому змогу в короткім часї приготовити справдї річеву проповідь.

По кождім такім рефератї слїдує дискусія, яка доповняє обговорений предмет. Яко доповненє уміщені єще деякі замітки і приміри в „Anhang-y“. Лучше би може було, колиб зміст тих доповнень був взятий в самі відчити або в дискусію. Через се сам твір зискав би на одноцїльности. На кінци книжки доданий перевід св. Franz a Borgias-a „Ratio concionandi“, що містить дуже хосенні ради і для самої особи проповідника. Прочитуючи ту книжку, неодин навіть трохи лїпше обзнакомлений з теоріею гомілетики, знайде много цїнних заміток, на які може перше не звертав уваги. Навіть знане прибране тут в таку форму, що й не інтересуючий ся реторикою, прочитає книжку проф. Круса з зацікавленєм і хісном. Єще одно насуне ся читачеви на думку, а іменно, що обзнакомленє з теорією проповідництва дасть кождому спромогу оцїнити вартість давних проповідників та спонукає неодного заняти ся ними близше. Що до нас, то ми знаєм своїх до тепер на жаль — лиш з імен.

О. С.

ВСЯЧИНА.

З Мушинського деканату: Відрадну прояву можна тут зауважати на поли церк. релїгійного житя між Лемками. Як перше заснічував тутешиі парохії в великій мірі радикально руссофільсько-православний „Лемко“, так тепер з приходом молодих священиків несе релїгійну потїху і просвіту під лемківські стріхи наш католицький Василіянський „Місіонар“. В деяких парохіях є понад сто предплатників сеї красної, христіянської газетки. Дай Боже, щоби сей „Місіонар“ сповнив як найкрасше свою місійну працю, та щоби допоміг тутешному духовенству викорінити до решти між Лемками давний кукіль, а натомість засіяти чисту Божу пшеничку!

Памяти Еп. Чеховича. В неділю дня 14. с. м. відбулась за бл. п. преосв. Чеховича панахида в Преображенській Церкві у Львові. Патріотичну проповідь виголосив краснорічиво дир. о. Лежогубський, підносячи великі заслуги покійного Владики на полї нашого національного відродженя. Панахиду відслужив офіціял Білецький в асистї майже всего львівського нашого духовенства. Велика церков була битком набита вірними. Між присутними переважала інтелїгенція.

Оправдана обава. Відновлений *„Громадський Голос“* подає довшу статю про історію Церкви, написану, розуміється по „радикальному“, а як причину поміщеня сеї статї подає ожиданий по війнї зріст клєрикалїзму в Европі; щоби отже успішно з ним боротись, треба наперед пізнати його історію. На якій основі сподіється „Громадський Голос“ зросту клєрикалїзму? Річ се зовсім ясна. На війнї згине богато „поступових“ людий, а число священиків, котрі від військової служби звільнені, останесь те саме. Отже „чисельно сильнїйші“ заволодіють „клєрикали“ Европою...

І в часї війни мають, видно, люди гумор, фантазію і час на писанє таких — мудрощів...

З Радехівщини пишуть нам: Як ц. к. Староство в Радехові, так і ц. к. пов. Суд в Лопатинї відносять ся у всіх справах до укр. кат. урядів парохіяльних виключно в польській мові. Також розпорядженя ц. к. Намісництва, Радехівське ц. к. Староство передає до відома населеню українському в польській мові. Такі розпорядженя —

— прибивають гром. уряди на стїнах церковних дзвініць.

Видає і за редакцію відповідає **свящ. Ярослав Левицький.**
З друкарнї „Дїла“ Львів, Ринок ч. 10.

8767.

Ч. 6. Р. XII.

НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Адрес Редакції:
Львів, ул. Длуґоша 21.

ЗМІСТ:

о. Іван Рудович: **Наше духовенство на воєнній еміґрації** 317
Зміна календара 326
о. Юліян Дзерович: **Матеріяли до історії мартирольоґії нашої Церкви в часї всесвітної війни** . 336
Права української церкви в Злучених Державах 345
Фр. В. Ферстер: **Школа мовчаня** 350
о. Михайло Дороцький: **Науки про церкву** . . 353
Всячина 363

ЛЬВІВ 1916.
З друкарні „ДІЛА“ Львів, Ринок ч. 10.

НИВА

Виходить з початком кождого місяця в обємі чотирох до пятьох аркушів друку.

ПРЕДПЛАТА ВИНОСИТЬ:

Річно 10 К. Піврічно 5 К. Поодиноке число коштує 1 кор.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

Львів, ул. Длуґоша, ч. 21.

НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Ч. 6. Львів, червень 1916. Рік XII.

БІБЛІОТЕКА ІМ. ШЕВЧЕНКА Наукового т-ва

о. Іван Рудович.

Наше духовенство на воєнній еміграції.

Без пересади можемо сказати, що між всїми народами австрійської держави Українцї з найбільшим одушевленєм ішли до борби проти Росії. Рівнож і українське католицьке духовенство повитало світову війну мов вістуна розросту і поширеня української католицької церкви, мов заповіт красшої долї, та визволодженя українського народу до самостійного житя державного. Наш загал, а з окрема наше духовенство радо піднималось всяких жертв для загального добра, всї Українцї не жахались руїни, яку несе в край кожда війна; нам присвічував ідеал католицької, свобідної,

України. Настрій нашої суспільности дуже влучно дасть ся схарактеризувати словами Гетого:

Leicht selbst schien uns der Druck des vielbedürftigen Krieges, Denn die Hoffnung umschwebte vor unseren Augen die Ferne, Lockte die Blicke hinaus in neueröffnete Bahnen.

Погляд нашої суспільности на світову війну висловив дуже влучно і ляпідарно „перший муж між українським народом“ Ексц. Митрополит Шептицький в своїм пастирськім листї з 21. серпня 1914 р. словами: „Війна ведесь о нас... В огни сеї страшної війни виковуєсь красша доля для нас. Ми з Божої волї злучені з австрійською державою і династією Габсбургів; спільна нам доля і недоля; коли військо нашого цїсаря побідить — а з Божою ласкою побідить — чекає нас красша і лїпша будучність.“

Та злочинні руки працювали невпинно над тим, щоби здавити те одушевленє серед нашого загалу, а на те місце засїяти пригнобленє і панїку, зачались запопадливі заходи,

щоби скомпромітувати нас перед всіми австрійськими народами, та підготовити розгром нашої церкви та народу, а передовсім нашого духовенства, як найвпливовійшого чинника між сільським населенєм.

Трівожні вісти про знущаня козаків над нашими священиками і їх родинами, про спаленє парохіяльних будинків в деяких громадах в Равщині (в Гробичі корслівській і Белзщи), в Сокальщині та на Поділю розносили збігці по цілім краю і тому з поступом російської інвазії на Галичину в серпни і в вересни 1914 р. богато священиків і їх родини лишали парохії, доми і свій добуток, та тікали в гори або на захід — за Сян, аж напослід опинились деякі на Угорщині або в західних австрійських провінціях. Військові власти евакуовали деякі священичі родини з місцевостий положених на боєвій лінії,

---

*) В доказ, що усуване священиків Українців в парохій, хочаби і на основі ложних доносів, було дуже на руку Росії, та що наші священики, оставші на своїх становищах в часі інвазії з нараженем на тяжкі обиди, увязнене і вивезене в глубину Росії боронили католицької церкви та престіжа нашої держави і армії, позволимо собі навести кілька виїмків з ворожої нам часописи „Голосъ Народа", яка виходила у Львові весь час інвазії. В ч. 30 тої часописи з 10. грудня (27. ноября) 1914 р. висловлюв якийсь „крестянин" з під Львова такі „крестьянскія мисли" „Мазепинское духовенство, як уже тепер, так тім більше в будущности буде отъврито і підпольно вести агитацію против православія, унижати в очах крестьянства в'ру стомилліонного русского народа; як досих пор, так і в будущности будут с той цілю злоупотребляти св. ісповідью, будут тайния сходки і т. п. Нині еще военний час, нині Львов, так сказати, на тилах армії, а смотрите, що дієт ся по селам в львовскім уїзді! Мазепинскіи ксендзи розвели бішенную агитацію против православія, угрожаючи крестьянам, що, перешедши в православіе, не умрут своей смертью, могили їх николи не закрикт ся, якби їх не засиповати і т. п." В тім самім числі „Голоса Народа" в окрема статя „Агитація мазепинских ксендзів", яка зачинаєсь ось як: „Як нам доносят із сел, мазепинскіе ксендзи, користаючи с отсутствія вивезених русских священників, начали бішенную агитацію по селах львовского уїзда против православія, угрожаючи тим, що наміряют присоединити ся до православія адскими муками і т. д."

Ще більше лютуєсь на „пропаганду мазепинских священников" якийсь дописець „от Зборова": „Сдавалось бы, що с прилученьем Галичини до Россіи для многострадального галицького русского народа наступила пора примкнути до родной общерусской родини жити с нею одним житьем. На дорозі духовного единенія с Россіей для галичан поставлена сильная перешкода. Здрадники і предатели мазепин и стараются отравити народную душу галичан ядом отщепенства. Непримиримими ворогами Россіи суть головно уніятскі священники, которие утекли були с австрійцами при переході граници русскими вой-

Значна пайка священиків добровільно виїхала зі своїх парохій, щоби заздалегідь охоронитись перед наслїдками доносів, які посипались навіть на найльояльнїйших австрійських горожан, та на заслужених загально звістних наших передових людий.

Не стану описувати „Одиссеї“ та прикрих пригод наших збігців і евакуованих; може найдесь у нас мистець пера, що змалює ті страшні картини світової війни, а вже тепер можна сказати, що колиби змалював те пекло, через яке мусїли переходити збігці священики, тоби і старого Данта налякав.

Вже заздалегідь витворено майже у всїх краях Австро-Угорщини настрій неприхильний — особливо — для нашого духовенства. Тому цїла струя священиків еміґрантів спрямувалась до Відня, де була наша парляментарна репрезентація, та де надіялись найти певнїйший захист на час примусової еміґрації.

Протягом вересня 1914 р. приїхало до Відня 30 священиків, а більшість з родинами. Через Угорщину дістав ся до Відня і Ексц. станиславівський владика Преосв. о. Григорій. Більшість збігців прибула до Відня без середників до житя та без відповідної одежі і біля. Дня 8. жовтня зійшлись они разом в цїли орґанізації до Café Kaiserhof, де відбули перше засїданє. На нїм порішено:

Завязати свою станову орґанізацію на час побуту у Відни; уважати сю орґанізацію представницею українського католицького духовенства на еміґрації; вибрати комітет, який виконував би всї важнїйші справи, ухвалені на сходинах; відбувати сходини що тижня; користуватись радою і помочию та стояти в зносинах з Ексц. епископом Григорієм та українською парляментарною репрезентацією; повідомити про завязанє орґанізації дотичну власть і назвати ту орґанізацію: „Представництво українського католицького духовенства“. („Repräsentanz der ukrainischen katholischen Geistlichkeit.“)

Головою репрезентації вибрано пралата о. крилошанина Евгена Гузара, а секретарем о. катихита і професора Івана Туркевича.

ськами, а нинї преспокойно вернули на старий мїсця і ведут усиленную пропаґанду мазепинс ва даже в тїх приходах, гдї уже по нїс. ольо мїсяцев служат прав. славние священники“. Як примір наводить дїяльність о. Василя Матвейка п роха Беремовець, якого опосля вивезено до Росії за успішне поборюванє православної пропаґанди в своїй парохії. Про патріотичну дїяльність мазепинських єзуитов висловлюєсь дописець так: „Страшат крестян, що розбитая русская армія покидае Галичину, австрійскія войска переслїдуют і уничтожают русских, що с дня на день всї русскіе будут ізгнані в Россію, а вернут ся австрійскіе войска“.

Навели ми лише тих кілька цитатів з „Газети для крестян“, а могли би ми навести ще цїлий ші виїмки в „Прикарпатской Руси“. Та се с а есь в слушний час.

Не всїм священикам збігцям вдалось добитись до Відня; велика їх пайка мусїла остати довше або коротше по інших австрійських провінціях. Ще найспокійнїйше жилось нашим людям в Країні, де вже в жовтни 1914 р. було всїх Українців 2800 душ, а між ними 10 священиків. Наших збігців розміщено в Любляні, св. Вайтї, Камнїку, Постойні, Віпаві, Жуженберґу, Верхнїку і інших. Князь-епископ люблянський о. Др. Антін Бонавентура Єглїч заняв ся щиро нашими збігцями, а рівнож і словінське духовенство помагало і опікувалось нашими людьми. Загал Словінців відносив ся до нас Українців дуже приязно; їх священики в церковних науках запізнавали своїх парохіян з українським народом, його вірою, обрядом, історією, долею і недолею, а наші збігці з дякою публично згадували оо.: Франца Генїґмана, пароха і декана з Верхнїка (Ober-Laibach), перекладчика Шевченкового Кобзаря, Осипа Абрама, пароха в Обльоках в Горицїї, Матія Мрака, декана і пароха в Старій Луцї і других.

Менше симпатичний був побут в Країні, де вже в падолистї 1914 р. було збігців Українців понад 5000, головно з Перемищини, а між ними досить священиків. В St. Andrä im Lavanth le перебувало 20 священиків з родинами і кількайнайцять богословів. Священики, богослови, та наші інтелїґенти були приміщені головно в тамошнім монастири оо. Єзуїтів. В повітовім містї Wolfsberg було ще більше переселенців, а й до тепер є там концентраційний табор для збігців. По кількасот наших людий було в Thüren, Schloss Mannsberg, Töscheld rf, Karlsberg і в Glansdorf. З початку спрямовано наших збігців і вивезених до Стирії до місцевостий: Graz з передмістями, Cille, Aflenz, Kroisbach, Friedau, Donawitz, Eisenerz, Leoben, Marburg, Bruck над Мурою, Mürzzuschlag, Pett u, Weiz, Liezen, Indenburg, Hartberg, Feldb ch, та до... Талєргофу. В Моравії було до грудня 1914 р. до 4000 збігців і 12 священиків в місцевостях: Берно, Прерова, Оломунець, Моравска Острава, Красна, Угорске Городище і інших. В грудни 1914 р. прибуло богато наших людий на Мораву, які на жадане угорського правительства мусїли виїхати з Угорщини. Їх приміщено головно в Угорськім-Городищи. На Шлеску було близько 1000 наших переселенців в місцевостях: Опава, Тїшин, Bielitz, Oderberg, Ustron і інших. Також і в Чехії зібралось значне число наших збігців. В Празї була зорганізована українська кольонія. З початку душпастирював там бл. п. о. сов. Юлїян Федусевич, а колиж він занепав, а опісля вмер, став українським гр. кат. душпастирем о. Теодор Василик, парох Гозїєва, а на послїдок о. Василь Лиско, катихит зі Львова.

Майже по тисячці українських збігців було в Сольноґородї, Тиролі і в Горішній Австрії, а всюда між більшою трупою еміґрантів був один або й більше священиків.

Всеж таки до кінця 1914 р. найбільше наших людий перебувало на Угорщині, вижидаючи тої хвилі, як будуть могли з нашою армією вернути назад до Галичини. Колиж угорське правительство стало перезозити українських збігців окремими поїздами до австрійських провінцій, особливо до Моравії, тоді в наслїдок заходів Українського запомогового комітету і нашої парляментарної репрезентації правительство рішило зібрати всїх українських еміґрантів, розсипаних по цїлій Австро Угорщині в двох місцевостях —Wolfsberg і St. Andrä в Каринтії. Внедовзї показалось, що годі примістити в тих двох місцевостях всїх Українців і тому уладжено табор щей в Ґмінді в Горішній Австрії, а понад 9000 наших еміґрантів приміщено разом з Поляками в Хоценї на Моравії. На приміщенє збігців в Wolfsberg у і в Ґмінді побудовано бараки, виставили церков і зорґанізовано школи. Лише в Хоценї нема нашої церкви, а до кінця цвітня 1916 не було і священика, аж тепер став там душпастирем о. Іван Алиськевич, парох Ярославич.

В наслїдок сего зарядженя правительства наше духовенство спрямувалось до Долїшної Австрії, головно до Відня та до поблизких сїл і місточок (Mödling, Baden, Perchtlsdorf) і ту в близкім сусїдстві зі столицею держави найшло супокійнїйше пристановище, а навіть могло дещо дїлати в цїли освідомленя нїмецьких кругів про нашу церков і народ. Майже кождого дня прибувало членів нашому Представництву; з кінцем цвітня 1915 р було вписаних 285 украукраїнських священиків, з яких у Відни перебувало 153.

Представництво переняло на себе веденє всїх найконечнїйших і найактуальнїйших справ нашого духовенства, а найперше оборону від закиду державної зради та матеріяльну підмогу зовсїм незаосмотрених священиків та їх родин.

Клевета, кинена на український народ, а з окрема на загал нашого духовенства, мов би воно спроневірилось католицькій церкві і було нельояльне супроти держави і династії, а кольпортована тенденційно пресою, находила віру у широких кругів населеня австрійських нїмецьких провінцій і на Угорщині. Здемаскувати клеветників та усунути нехіть до нашого народу було трудно, бо наші противники

мали до розпорядимости столичну жидівсько-лїберальну пресу („Neue Freie Presse", „Tagblatt"). Воєнних справоздавців найпочитнїйших органів („Reichspost" та „Neue Freie Presse" та нїмецького письменника з Монахова Д-ра Людвика Ганґгофера) так настроїли, що вони в своїх допісах зі злорадною злобою писали про страданя і нужду війною зруйнованого українського населеня, а необізнаний з галицькими відносинами Ганґгофер

писав в „Neue Freie Presse", що муровані українські церкви в австрійській Галичині побудовано за гроші, прислані Росією*). Католицькі круги і католицька преса з початку заняли супроти нас вижидаюче становиско. Колиж в недовзї переконались про неправдивість клевет, киданих на весь український нарід, на наше духовенство, а навіть на Ексц. митроп. Шептицького, тоді стали відноситись до нас досить прихильно, а особливо для особи Митрополита-мученика виявили богато щирого спочуваня. Щирі слова князя архієпископа віденського кардинала Фридерика Піфля, який в проповіди в базиліці св. Стефана змалював незаслужені страданя українського народу і його жертвенність в світовій борбі, знайшли відгомін між віденським населенем і духовенством. На довгі часи остане мені в памяти проповідь, виголошена в марті 1915 р. парохом церкви Матери Божої на Josefstadt-ї. Проповідник змалював важке положенє і руїну українського народу в Галичині, який з великою жертвенностию ішов до борби в оборонї спільної вітчини та добровільно післав у бій своїх синів, а навіть добровольців-дівчат. В доказ ідейности українського жовнїра зацитував він нїмецькі переводи віршів осліпленого в битві під Лю-

*) Позволимо собі дословно зацитувати несконфіскований текст статї „Die Kirche von Wielkopole", випечатаний в „Neue Freie Presse" („Morgenblatt", Nr. 18.057 vom 2. Dezember 1914), в доказ, як вірно і безсторонно (!) інформували нїмецьку публику принагідні, прихильно (!) до нас настроєні, воєнні кореспонденти, та скілько пр чуваня виявили вони невинним жертвам війни. Дописець описує страшну драму в родинї знаного священика Українця о. Алексія Пясецького, пароха Великополя коло Янова в городецькім повітї, а тепер заступника канцлера митроп. Консисторії у Львові. В часї битви під Яновом в верес и 1914 р. арматний стріл вбив жену о. Пясецького і її дві сестри, а його самого поранив. Смерть і страданя невинних людий так освітлює дописець: Weiter gingen wir durch Qualm und Glut, um noch die Kirche zu besehen. Auf einem Hügel stand sie, die schöne Kuppelkirche, wie man sie in Ostgalizien häufig sehen kann, von russischer Propaganda, von russischem Gelde erbaut. Dorthin lenkten wir unsere Schritte. Die Kirche war trotz der Beschiesung in gutem Zustande. In seiner Wohnug lag der Pope mit seiner Frau, beide schwer verwundet.

Ті нїсенїтницї спростував посол до парляменту п. меценас Д-р Езген Олесницький таки в „Neue Fr. Presse" („Morgenblatt", Nr. 18.061 vom 4. Dezember 1914) і на основі галицького закона конкуренційного в 1866 р. виказав, що будова гр кат. церков переводить ся не лише під доглядом, але й при дїяльній співучасти політичних властий, а конкуренційні датки роздїлюють між собовязаних до конкуренції і стягають від них ц. к. податкові власти. Мабуть засміє було тверджене, мов би то ц. к. австрійські власти стояли під впливом „russischer Propaganda" і орудували „mit russischem Gelde".

Та річеве спростоване п. Олесницького не вробило край ложним газетним вістям про галицьких Українців, а Пресове Бюро українського духовенства мусїло опісля ще кілька разів простувати тенденційно ложні казки ріжних нїмецьких кореспондентів, а навіть Ganghofer-a, про російських попів в Галичині, про російські церкви, про „русских" мужиків, яких добачали гарно і совістно поінформовані чужинцї в наших селянах.

блином однорічного охотника Андрія Волощака, який тоді був в віденськім шпиталі:

Щирі слова відради і потїхи для бідної мами подиктовані молодим темним поетом зробили вражінє на слухачів. Ми позволимо собі зацитувати нїмецький текст того вірша:

Meine Mutter hat geweint
Als ich ging gegen den Feind;
Doch das Schicksal hat gelacht:
Habt acht! Der Feind ist nah', — [habt acht!

— Es erschien die Tageshelle
Und der Schwarm war bald zur Stelle.

Liebe Mutter! Siehst du, siehst?
Hat die Kugel mich geküsst; —
In dem Kuss war solche Macht,
Dass der Tag wurde zur Nacht...

— Ach, kein Aug' hat mein Gesicht, —
Mutter, Mutter, weine nicht!

In dem Gliedern strömt der Schauer:
Ach! die Nacht wird ewig dauern;
Ewig dauern ohne Licht —
Mutter, Mutter, weine nicht!

— Jetzt die Welt ist schwarz und [leer
Sehen werde ich nicht mehr — — —

Doch, o Mutter! weine nicht,
Wenn mir scheint kein Sonnenlicht:
In der Welt, an jeder Stelle
Scheinen wird die Geisteshelle.

Опісля змалював розпуку молодого, талановитого чоловіка, що рвав ся до жития, до праці, а якому шрапнелевий стріл випалив очи, знищив найцїннїйший орган, зробив нещасливим калїкою, відняв можність хосенної праці та здїйсненя молодечих мрій.

Bei Tag und Nacht die Finsternis
Umfasst die Brust so fest;
Mein Leben war vorher so schwer,
Noch schwerer wird der Rest.

Doch weinen kann ich nicht! Mein [Aug'
Hat keine Träne mehr, —
Nur meine Brust drückt wie ein Stein
Die Sehnsucht — ach! so schwer.

Die Sehnsucht noch dem Sonnenschein
Zerreisst mein Herz in Stücke;
O schöne Jugendzeit, so hell,
Ach! kehre doch zurücke!

Jedoch umsonst In stiller Nacht
Mein Flehen wird verhallen:
Der Sonnenschein wird nimmermehr
In meine Seele strahlen! . . . . .

Відтак на основі прозового переводу Волощакової поезиї „Веснянка" проповідник підкреслив ідейність і жертвенність української молодїжи. Поет не жалує своєї великої жертви, не нарікає на своє горе, годить ся з Божою волею, за свій народ, за Україну піднимаєсь нести важкий хрест, забуває про своє особисте горе, а лиш діймаючо відчуває неволю рідного краю і тому кличе:

І рветь ся клич палкий з грудий:
Проснись мій рідний краю!
Прийшла весна, прийшла красна,
Воскресний спів лунає...
О горе! В ворога руках
Мій рідний край конає...

Холодним Нїмцям покотились слези з очий. Годі не піднести з повним признанєм і з вдякою заходів Ексц. Преосьвященого Григорія і нашої парляментарної репрезентації, а з окрема п. президента Д ра Костя Левицького і пп. Д ра Евгена Олесницького і Миколи бар. Василька, які і пером і совістними та вірними інформаціями в міродатних кругах старались розігнати ту мраку сплетень, якою оповили нас були люди, що позваляли собі на ось який дотеп: „W s für ein Unterschied ist zwischen den Russ philen und den Ukrainern? W e zwischen einem Israeliten und einem Juden."

„Представництво українського католицького духовенства" передовсїм занялось обороною українського духовенства від закиду державної зради В тій цїли уложено пропамятне письмо (Denkschrift der ukrainischen kath lischen Geistlichkeit), яке депутація духовенства вручила президентови міністрів гр. Штіркови та подала до відома міністра просвіти Гузарека і міністра внутр'ш их справ бар Гайнольда. В склад депутації входили: о. вікарій Плятонїд Філяс, та оо. крилошани: Войнаровський Тит, Щепкович Франц і Хотинецький Киприян.

В початковім історичнім виводї пропамятного письма зображено вікове гонене і нищене автономії України та самостійного єствованя українського народу, а з окрема підкреслено руйноване української католицької церкви великими князями московськими а опісля царями Росії і їх духовними та світськими властями. Сотки мучеників за віру служать незбитим доказом, що Українцї все дорожили своєю католицькою церквою; від хвилї прилуки до Австрії у всїх прикрих хвилях як найщирійше і найвірнїйше стояли при пануючій династії Габсбургів, з посвятою боролись за цїлість і розріст сеї держави, в якій надїялись добитись здїйсненя церковних і національних ідеалів, а в теперішну світову війну ішли з ожиданєм і надїєю на скорий визвіл з вікових кайданів. Дотичний уступ звучить так:

Nachdem nun in allerletzten Tagen eine Zeit der endgültigen Abrechnung für dieses verbrecherisches Treiben (Russlands) kam, empfand es unser Volk mit hoher Freude, dass endlich die Stunde der Befreiung von diesen feindlichen Angriffen für die Ukrainer schlug und mit voller Dankbarkeit schaute es zu denjenigen auf, die bei diesem Werke der Erlösung ihre mächtige Hand halten.

Та не так склалось, як ждалось!

Nichtsdestoweniger aber musste unser ukrainisches Volk, welches so viel durch moskowitische Gewalt zu leiden gehabt hatte, noch dass empörendste Unrecht erleben, dass es und seine glaubensfeste Geistlichkeit der verräterischen Untreue unserem Staate und der katholischen Kirche gegenüber von den Feinden des ukrainischen Volkes geziehen wurde!

Безперечно були одиниці між народом і духовенством, які своїми симпатіями звертались в сторону православної Росії, алеж український загал, а з окрема українське духовенство все поборювало ті стремленя, шкодливі нашій церкві і народови.

Справу інтернованя духовенства обговорено в пропамятнім письмі зовсім основно, опісля зображено руїну, яку заподіяла Росія українській католицькій церкві в Галичині за час інвазії, а в конець поставлено такі жаданя:

Angesichts der Vergewaltigung durch die Russen der Rechte der gr. k-th Kirche in Galizien und der Verhaftung und der Entführung durch dieselben des gr. k-th Metropoliten S. Ex. Gr. Andreas Szeptyckyj entsprechende Schritte und Massnahmen vorzunehmen und unsere gr. kath. Kirche wie auch ihr Oberhaupt in Schutz zu nehmen;

d e ukrainischen katholischen Geistlichen

welche nach Galizien zurückkehren, durch die Erteilung entsprechender Bescheingungen und durch eine an alle Zivil- und Militärbehörden und ihre Organen zu erlassende Weisung und Belehrung die anstandl se Rückkehr und ungestörtes Verbleiben im Lande, so wie auch das Wiederverlangen ihrer Ämter und ihrer Pfrren zu ermöglichen und zu sichern.

Провідник депутації генеральний вікарій о. Плятонїд Філяс, вручаючи пропамятне письмо, підніс в своїй промові до президента міністрів, що російські власти в Галичині переслїдують, нищать та вязня ь Українців католиків, українське духовенство, а навіть самого Митрополита Ексц. Шептицького одиноко лише тому, що держать ся щиро своєї католицької віри і церкви, не хотять приняти накидуваного їм православя та доховують вірність свому монархови. Представники духовенства явились в міністерстві, щоби прилюдно дати вислів непохитної льояльности супроти держави і пануючого Дому, просити о належну клирови регабілїтацію, та о охорону і поміч правительства в праці в хосен церкви, держави і свого народу. (Конець буде.)

Зміна календара.

II. Пастирський лист о подвигах за добрі і святі справи.

Наш нарід у всїх змаганях своїх і у борбі о своє істнованє на всїх областях житєвих, не доцїнив як слїд впливу найважнїйшого чинника в житю народнім, а іменно чинника релїгійного і не примінив ся як належить до прав і постулятів Церкви і віри. З сеї причини вплив Церкви і віри не поглубив нашого житя народного, а в послїдних часах релїгійний лїберальїзм з одної сторони, а русофільські струї з другої сторони до решти приголомшили благодатний вплив походячий з віри і релїгії. Церков і віра остали у нас підпорядковані справам народним, вони як чинники висші уважані остали як средства до цїлий низших, а по части зовсїм нехтовані Одним словом ми в тім згляді майже вивернули порядок Божим правом обявленим і природним, установлений.

В слїд за тим справи віри заняли у нас підрядне місце, а Церков порабощена. В справи церковні вмішались зовсїм некомпетентні люди, а навіть ворожі для Церкви. Авторитет Церкви у нас підкопаний, а її свобода рухів спинена. На неї наложено кайдани, а уста її замкнені. Вона немов рабиня прибита і схилена призначена лишень до невільничих прислуг, не сміючи упімнутись о свої права і достоїнство....

Прийшла страшна війна. Удар за ударом зачав на нас спадати, а кождий тяжший від попереднього. Жаль і біль огорнув наші серця і душі. Однак позитивних і поважних рефлєксій в справі віри і Церкви у нас трудно доглянутись.

Нашим і союзним арміям пощастилось перемогти ворожі війска і хотяй єще не прийшло до рішаючої побіди, однак суть надії на її осягненє. Серед сего і нам блисла надія здійсненя ідеалів о нашій красшій будучности національній і політичній. Зачали у нас виринати нові пляни і конюнктури що до нашого будучого становиска. Серце стрепенулось на гадку, що зближаєсь хвиля, коли кордон між нами а нашими братами Українцями буде знесений і ми всї получимося в одну велику сїмю. Порушено у нас всякі квестії, зачалось обговорювати всякі справи.... Але що буде з вірою, яке становиско займе між нами Церков католицька, — на се питанє нїхто не звернув серійозно уваги. Бо серце і ум наш иншими справами заняті, бо Церков і віра заняли у нас підрядне місце...

Серед сих то злегковажених у нас справ релїгійних, серед сих для Церкви і віри невідрадних і небезпечних обставин написав я своє Посланє: „О післанництві українського

народа в католицькій Церкві" і видав з ним сполучені розпорядженя і постанови, а між ними і введенє григоріянського календаря в численю церковнім Сим актом я бажав піднести прапор Церкви католицької в нашім народі, хотів звернути увагу на високу ідею, яку маємо сповнити, а заразом дати притоку до скристаїзованя у нас не тілько справ віри і католицької Церкви, але також і справи народної.

Всякі справи в Посланю тім порушені самі собою суть ясні і зрозумілі, серед обставин послїдними часами витворених прямо пекучі, а кромі сего я старав ся єще їх умотивувати і виказати їх значінє і далекосяглість не тілько для віри і католицької Церкви, але також для цїлого культурного розвою українського народа. Посланє те написав я і видав дотичні розпорядженя не для примиленя ся комусь, не під впливом чи під напором зовнішних чинників, анї не руководив ся якимись позакулїсовими справами. Нї! Я був спонуканий до сего виключно совістию і мотивами св. віри, як також добром мого народа.

Тому з огляду на повисші причини я нїяк не сподївав ся опору з боку патріотичних кругів українських, хиба від причаєних русофілів або людий сграничених та короткозорих.

Не мало я однак здивував ся, коли єще перед опублїкованєм Посланя і розпоряджень явилась у мене дня 27. лютого с. р. делутація від тут. повітового Комітету Загальної Української Ради і вручила менї на письмі меморіял з прошенєм о відложенє наміреної реформи календарської до „слушного часу".

Справи в меморіялї порушені не суть нові, бо я їх вже упередив і нестійність їх висказав в Посланю, однак для більшого вияснення сї заміти єще раз хочу обговорити.

І так найперше що до заміту, що через введенє нового календаря послїдує відчуженє між нами а нашими закордонними братами на случай знесеня кордону, то сей заміт не має місця, бо календар зовсім не перешкоджує почуваня и зносинам національним. Закордонні наші брати на случай знесеня кордону як щирі Українці зірвуть не тілько з Росією, але і з накиненим їм російським календаром, як пр. се сталось вже тепер в Болгарії. Впрочім після сего заміту, що „хочемо іти до них не як чужі, а як рідні брати, рідні не лишень мовою, а звичаями, побутом, цїлим способом житя" то в дальшій послїдовности ми хиба повинні виречи ся також віри католицької і католицької Церкви, бо тогди справдї не булоби вже нїякої ріжниці між нами а ними, бо тогди справдї пішлиби ми до них як „рідні брати". Введенє проте нового календаря в роцї церковнім зовсім не значить „ставити мур поміж собою а православними", як се між иншими сказано в меморіялї, але противно є тим біль-

шою нагодою потягнути наших братів до правдивої віри, а заразом себе забезпечити перед схизмою.

Се забезпеченє є тим більше конечне, що закордонні Українці остаючі до тепер в схизмі можуть як більшість по тягнути нас як меншість до схизми. Се можна вносити з дотеперішних наших зносин з поодинокими закордонними Українцями, які до нас приходили і між нами перебували.

Що до заміту знов, що наш нарід під теперішну хвилю знаходить ся „в станї передразненя і перечуленя“ і тому належалоби справу календаря усунути на тепер з порядку дневного, то се заносить на парадокс. Бо єсли нинї розважуємо всякі инші справи як актуальні і жизнені, то чи лишень справи віри і Церкви мають нас дразнити і тому належить їх не доторкати?!

А вже впрост дивний є замїт, що „треба числити ся з консерватизмом широких мас і їх привязанєм до істнуючого порядку свят“. Шкода, що єще не піднесено в тім замітї, що треба числити ся також з всякими забобонами, які злучені суть з обходженєм свят в декотрих околицях, а головно на Гуцульщинї. Календар отже господарський наших селян, свята ярмаркові, а навіть всякі звичаї забобонні мають мати більшу вагу, чим справа віри і релїгії?!

Впрочім велика є противорічність між сим замітом а поглядами і поведенєм переважної части нашої свїцької інтелїгенції. Многі наші свїцькі учені, а головно з лїберального та радикального табору зовсїм не числять ся з консерватизмом широких мас, наколи пропагують свої ідеї, нераз навіть ворожі і погубні для віри і етики, бо як кажуть, вони се дїлають в імя поступу, закидуючи при тім Церкві назадництво і заскорузлість за се, що вона береже і заховує справи святі, вічні і безсмертні. Коли однак Церков постановляє і оголошує справи і права жизнені і конечні, то сї панове закидують, що Церков не числить ся з консерватизмом широких мас!

Що до иншого заміту, що введенє нового календаря „булоби кроком зверненим безпосередно проти полїтичного та мілїтарного інтересу держави“ то він є нестійний, бо як попередно зазначено, се є якраз бажанєм міродайних чинників.

Вкінци що до послїдного заміту, що „реформа календара далаби якраз ріжним елементам товчок до нарушеня хатньої згоди (Burgfriede)“, яка тепер є конечна в часї війни то заявляю, що не реформа календара, яка є хосенна і конечна, може нарушити хатню згоду, але якраз сї ріжні елементи, котрі хотїли би ставляти опір і нарід баламутити та підюджувати. Хатня згода має право домагати ся зализеня всяких сварок партійних, порахунків особистих та инших незгод чисто людських, але нїяк не може домагати ся, щоби понехати актуальні і далекосяглі справи віри і Церкви.

На мемориял через висше сказану депутацію мені предложений, кромі устних пояснень, я дав єще письменну відповідь під днем 28 лютого с. р.

По тім всїм розіслав я Посланє і був певний, що всякого рода опір чи заміти устануть. Тимчасом довідуюсь, що українські „рішаючі чинники", головно в кругах львівських так свїцьких як і духовних, а остаючих під командою українських патріотів у Відни, що сї „рішаючі кру и" опирають ся постановам мною порішеним для тут. дієцезії і то в области церковній і мені як епископови компетентній, що підносять заміти і готовлять ся з протестами. Рівнож, що преса українська знана з неприхильного а навіть ворожого настрою релїгійного стараєсь мої розпорядженя понизити і здескридитувати, не наводячи при тім анї змісту Посланя, анї не переповідаючи бодай мотивів і пояснень тамже поданих.

Не могучи вийти зі здивованя питаюсь, що є на річи? Дістаю від одних відповідь, що „рішаючі чинники" українські тому невдоволені, бо се сталось без них, що се отже виходить більше з причини подразненої амбіції Инші знов кажуть менї, що у нас так мусить бути, бо нема єще усталених і вироблених поглядів обєктивних взагалї і що у нас судить ся справи поверховно. Вкінци отримую єще і таку відповідь, що брак симпатії до моєї особи се найголовнїйша причина і що єслиби хто инший порушив сю справу, а не я, то булаби легко пішла.

Не перечу, що і сего рода обставини відгривають у нас свою ролю, однак ту треба шукати дальшої і глибшої причини. А здогад сей єще тим більше є основний, єсли поставимо собі слїдуюче питанє: Єслиби Росія приняла календар григоріянський чи то давнїйше, чи тепер — чи сего рода опір у нас проти введеня сего календара мав би місце?... На се питанє зробимо великі очи, а відповідь завмре на наших устах, бо соромно і тяжко признатись до блуду, в якім доси знаходимось. Бо нам тяжко признатись, що єслиби Росія приняла григоріянський календар, то тогди тим самим і у нас знайшовби своє повне приминенє. Тогди нїхто не відважив би ся піднести замітів, що епископ не є компетентний запровадити сей календар в своїй дієцезії, що ту вкорочує ся права Митрополита, що ту справа національна виставлена на небезпеку, що нарід не є ще підготований і всякого рода инші сумнїви і тревоги видавали би ся тогди як смішні і невмісні. Тогди навіть в зло вминяло би ся епископови, *єслиби не хотїв в своїй дієцезії запровадити того* календаря, котрий приняла Росія.

Застерігаюсь ту рішучо проти всякої злобної інсинуації з боку ворожих людий, немовби я бажав через поставленє сего питаня компромітувати справу українську, або ставити в підозрінє наші почуваня національні і наш патріо-

тизм зглядом австрійської держави. Ні! Знана бо річ, що весь народ український аж надто відчуває сї тяжкі кривди і гноблене кнута російського і що між Українцями а деспотизмом російським пропасть непроходима. Я поставив се питанє лишень на се, бо се питанє дає нам можність дійти до головного жерела опору „кругів“ українських проти введеня нового калєндара, а з другої сторони дає нагоду до висвітленя цїлої справи і до виказаня, як сей опір є неосновний і згубний для нас під кождим зглядом.

Щоби довго не розводитись, приступаю впрост до річи і тверджу, що візантинїзм орієнтальний є тою тайною силою, котра нас вяже зі східним трупом російським, що вплив сего візантинїзму орієнтального, котрий всяк в наші душі, доси єще в наших душах покутує і що він опирає ся кождому навіть зовнїшному зближеню нас до Церкви католицької, хотяйби то зближенє було лишень в видї впровадженя нового калєндара.

Сей візантинїзм орієнтальний ми втягнули в душі наші вже в самім зародї принимаючи віру з Візантії. В тім часі, коли ми приняли віру з Константинополя, вправдї не було єще явної і довершеної схизми однак віра там була вже затроєна зародом схизми. Там зачав вже змагатись вплив двора візантійського над Церквою і класти основу до будучого цареславя православного або до так званого цезаропапізму. То вже не була та чиста і жива віра з перших вік в христіянських, але притемнена і ослаблена, маюча в своїм нутрі зарід мертвої схизми. З первісної животної сили віри лишив ся хиба зверхний обряд, який опісля мав заступити правдиву віру і Церков. На се вказує також ся традиція, що наші предки, захоплені передовсїм зовнїшним обрядом, приняли віру христіянську з Константинополя.

Розумієть ся само собою, що з Царгороду ся віра через нас принята не могла виконати свого могутного і благодатного у нас впливу, не могла всякнути аж до шпіку і кости нашого єства, не могла основно перетворити всї сили і прояви нашого житя душевного, якби належало. З сеї причини мимо сего, що цїлий нарід після урядового приказу приняв віру христіянську і остав охрещений, однак у нутрі душі позістали по части давні традиції і звичаї з часів поганських, а житє душевне зазначилось радше зверхними релїгійними звичаями, чим дїлами і проявами живої і ясної віри.

Сей зарід орієнтального візантинїзму перетворив ся відтак в явну схизму, яка по упадку візантійської держави знайшла свій повний вислів і приміненє в російськім цареславю. Через сю схизму Церков на сходї до решти стра-

тила своє достоїнство і значінє, віра зовсім завмерла, а місце їх заступила пуста та мертва орієнтальна обрядовість.

Ми отже зроджені не з духа ясної, свідомої і живої віри католицької, але з орієнталїзму візантійського, котрий не дав нам свідомого зрозуміня основ живої і правдивої віри, а з другої сторони відчужив нас від католицької Церкви і не дозволив віджити житєм католицьким і набрати змислу і смаку католицького. І хотяй ми тепер не остаємо в схизмі, однак чуємось немов чужі для духа католицького. Єсьмо католиками і в Церкві католицькій, однак не можемо віджити в повнї житєм з віри католицької.

З сеї причини ми майже відруховo боронимось проти впливу католицького, а кожде зближенє до Церкви католицької, хотяйби навіть зовнїшне, викликує у нас всякого рода підозріня і тревоги.

Єсли би ми жили повним духом католицьким, єслиби ми мали правдивий змисл і смак католицький, єсліб у нас католицизм був ясно понятий і спрецизований, тогди з певностию оцїнилиби ми як слїд кожду справу католицьку і відчулиби ми до живого кожду акцию католицьку. Тогди з пе ностию введенє григоріянського календаря булоби само з себе справою зрозумілою і бажаною.

Но сей візантинїзм орієнтальний, в котрім ми зросли і з котрим ми зжили ся, не тілько затемнив наші душі і відчужив від духа і житя католицького, але з другої сторони заблахманив наші очи та запоморочив наші душі зовнїшною та мертвою обрядовостию російсько-оріэнтальною, котра якраз єсть випливом і повним висловом сего орієнтального візантинїзму, і через се поставив нас немов в стан духового спорідненя з тим мертвим кольосом російським і немов прикув нас до него.

Через се ми впали немов в блудне колесо, з котрого не видимо виходу. Немоз під впливом магічним пірвані в вир обертаємось як сателїти в округ темного молоха російського. Подібно як раби, що зросли в неволи. Відчуваємо єго тяжкий кнут над собою, боронимось проти него, а однак тяжко нам зовсїм з ним зірвати. Подібно як Жиди старозавітні, хотяй втїкали з египетської неволї, а однак тужили за египетською цибулею та чісником. Так і ми. Бажаємо вирватись з впливів неволї російської, а однак бануємо за російським орієнталїзмом.

Обертаючись вічно в тім блуднім колесї, остаючи неустанно в сїм душевнім розломі між Церквою католицькою а обрядовостию російсько-орієнтальною, навіть не здогадуємось, яку кривду ми самі собі заподіваємо. Бо через се ми не маємо можно-

сти віджити повним житєм і духом правдивої віри і католицької Церкви, або ишими словами, що через се справи віри і Церкви у нас занедбані і понехані. Через се рівнож і обряд поносить велику шкоду, бо не є нормований і оживлюваний духом віри, але стаєсь іграшкою химерних примх та сентиментів людських і сходить на пусту обрядовість, та карикатурну безобразність. Через се поносить необчислені шкоди справа народна. Бо се є історична правда, що віра і Церков католицька єдино двигнула і двигає правдивий культурний розвій народів. Се є рівнож історична правда, що католицька Церков ніколи не придавлює свідомости національної, але навряд противно підтримує і нормує після засад віри і етики. Видимо се на инших народах в Церкві католицькій, які живучи побіч себе, або помішані між собою, хотяй мають не тілько спільний какендар, але навіть спільний обряд і мову літургійну, а однак заховують свою окремішну національність як прим.: Хорвати і Словінці, Чехи і Німці. Вкінци через се ми стоїмо перед лицем культурних народів, як нарід низший і менше важний, а кромі сего даємо нагоду всяким ворожим елементам до киданя на нас всяких низких підозрінь та нечесних клевет, через що ми поносимо тяжкі кривди і спадають на нас гіркі нещастя, як се наглядно виказали події підчас сеї світової війни.

Но розважмо справу єще дальше. Сей візантинїзм орієнтальний, як попередно сказано, затроїв живу і правдиву віру і знехтував достоїнство Церкви. Замість правдивої Церкви і живої віри двигнув він пусту обрядовість зовнїшну. Під крилами знов сеї пустої зовнїшної обрядовости немов в пантеонї знайшли приміщенє всякі божки, а лишень для Христа Спасителя правдивого воплоченого Бога враз з Его постулятами і правами нема місця. Се видимо найлучше в російській схизмі Там лишень пуста зверхність обрядова, там лишень великі храми, але житє релїгійне там мертве. Лишень здеправоване чиновництво там дальше розпаношуєся. Там всякі секти і ложновірства мають своє горожанство, а лишень Церков католицька гноблена, лишень віра католицька придавлена.

Подібні позчаки можна і у нас зауважити. Вправдї у нас нема сект, бо правдива віра сему запобігла, однак за те у нас витворилась ріжнородна і неодностайна обрядовість, а кромі сего ми поставили сю обрядовість висше, чим віру. Через се у нас освідомленє в правдах віри є так притемнене, а житє з віри так занепало! Впрочім ся обрядовість є для нас вигідна, бо не ставить до нас своїх рішучих постулятів, як се робить віра. Тому за сею обрядовостию побивають ся навіть сї, що не мають нїчо спільного з Церквою і вірою.

Ми отже, не живучи духом живої віри, а запоморочені головно обрядовостию, не тільки не спостерігаємо, але навіть, може несвідомо, пособляємо сему, що під крилами сеї обрядовости змагають ся напрями ворожі вірі, що згубні кличі нуртують в душах вірних, що низкі інстинкти і пристрасти беруть верх в нашій суспільности, що безвірство і безетичність щораз більше підносить голову. У нас всякі негативні і згубні струї знайдуть для себе сприяючі обставини, а лишень напрями католицькі стрічають на підозріня, опір або протести. Звідси лишень можна зрозуміти, чому русофільські і лїберально-радикальні струї знайшли у нас так податне поле.

Звідси також лишень можна собі пояснити сей дивний у нас прояв, що круги українські, хотяй ворожо відносять ся до русофілів і їх побивають, однак де ходить о акцію антикатолицьку, там одні і другі разом стають в одній бойовій лїнії, рамя в рамя побіч себе.

На доказ наведу таких кілька моментів. І так коли свого часу ходило о реформу Чина Св. Василія Великого, розпоряджену через Столицю Апостольську, тогди всї разом, Українцї і русофіли, піднесли голос протесту, хотяй нині нїхто не заперечить благодатних впливів реформи сего Чина для Церкви і віри католицької в нашім народї.

А дїяльність пок. Кардинала Сильвестра Сембратовича хто побивав спільно, як не Українцї і русофіли? Сей ерарх був милої вдачі, був щирий Українець а цїле єго нещастє в тім, що головно звернув свою дїяльність на скріпленє духа католицького в нашім народї. Він один, хотяй серед тяжких і противних обставин, посунув у нас найбільше наперед акцію католицьку.

Коли тому кілька лїт русофіли викинули СС. Василіянки у Львові з монастиря і церкви монастирської, тогди Українцї піднесли голос обуреня на так брутальний вчинок. А пізнїйше подібного злочину чи не допустили ся і Українцї супроти монастиря СС. Василіянок в Станиславові? З монастиря вправдї не викинули, бо не мали титулу правного, але було змаганє знищити істнованє сего монастиря. Се є факт!

А сю уличну борбу проти дух. семинара в Станиславові за се, що станув на основах католицьких і в дусї католицькім, хто підняв, як не Українцї і русофіли разом спільними силами?

В кінци сей опір проти введеня григоріянського календаря з боку українських „кругів“, аж надто ясно ставить їх з русофілами, бо єслиби русофіли мали нині голос, то зовсїм не інакше поступилиби. Впрочім ту русофіли суть нї причім, бо українські „круги“ в сїй справі переймають на себе ролю русофілів...

Ось наслїдок візантинїзму орієнтального. Під зглядом національним і політичним ми є Українці і сепаратисти т. є. не хочемо мати нїчо спільного з русофільством, але на тлї католицизму, навіть на перекір нашим інтересам народним, ми працюємо на річ русофілів.

В кінци пригляньмо ся еще раз сему візантинїзмови орієнтальному. В цїлім своїм розцвитї він є нїчим иншим, як тілько деспотизмом свїцької власти над Церквою, над справами віри і релїгії. Се видно найлучше в російській схизмі. Там цар російський є абсолютним зверхником і головою церкви. Управа церкви лежить в его руках, він рішає о справах віри і релїгії. Одним словом, там церков є зовсїм порабощена.

Се порабощенє Церкви і у нас має своє значінє. Нема у нас вправдї абсолютного деспотизму свїцького над Церквою, але єсть неприродна зависимість її від своїх людий зовсїм некомпетентних. Всякого рода брацтва церковні і нецерковні, всякі комітети, національні ради, організації свїцькі, — всї вони присвоюють собі право розказувати і забирати голос в справах навіть чисто церковних. Церков через се у нас, хотяй нїби самостійна і свобідна, а однак порабощена. Кождий рух і крок її самостійний стрічаєсь з опором і протестами. Єсли епископ видає розпорядженя в области церковній, отже в своїй компетенції, але без запитаня, зглядно без апробати свїцьких комітетів, поповняє „злопамятний вчинок“ проти „загалу суспільности“.

Най нїхто не думає, що ту може грає ролю звичайна людська амбіція і порожність. Нї! Ту ходить о принціпіяльну засаду, яка є випливом орієнтального візантинїзму, котрий не зносить самостійности Церкви католицькоі. Звідси то походить ся боязнь, щоби Церков у нас не віджила і не змоглась на силах, звідси та борба проти „клєрикалїзму“, звідси сей опір проти всякої самостійної акції Церкви, звідси вкінци і сей протест проти введеня календаря григоріянського без попереднього запитаня і апробати свїцьких „рішаючих кругів“, котрі уважають себе за покликаних стояти на сторожи всїх справ нашої суспільности отже і церковних. Після їх гадки, то вони мають перше кожду справу зріло розважити, нарід підготовити, а відтак дати свою апробату і санкцію. Горе однак епископови, єсли він поважить ся щось без них учинити в границях навіть своєї компетенції. Бо тогди „рішаючі круги“ відкличуть ся до „волї народа“, котрий, розумієсь, через них „підготований“, не позволить собі накинути власти і прав Церкви...

Справдї жаль серце стискає, коли розважує ся, як згубні наслїдки спричинив у нас сей візантинїзм орієнтальний, як застрашаючу ситуацію він витворив між нами. Нема ясь-

ного освідомленя і зрозуміня правд віри. Жива віра не переняла на скрізь наших душ. Ми католики, — а не жиємо повним духом Церкви католицької. Ми в Церкві католицькій, — а чуємось немов відчужені від неї. Обрядовість перша, а справи Церкви і віри понехані і стручені на підрядне місце. Правди і права висші надприродні, підпорядковані низшим, чисто земським, а навіть звихненим справам. Лібералїзм і радикалїзм, русофільство і всякі инші негативні та згубні струї, пристрасти і инстинкти заняли домінуюче становиско, — а Церков поневолена. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Що справдї у нас так справа ся має, най буде доказом якраз той опір, з яким стрінуло ся моє попередне Посланє: „О післанництві українського народа в католицькій Церкві", як також з ним злучені розпорядженя, а головно введенє григоріянського календаря в роцї церковнім. Супротивленє се і протести якраз свідчать, що мої поміченя і поясненя в тімже Посланю подані суть основні, що розпорядженя мої суть хосенні і конечні, що я якраз ударив в найбільший боляк і подав успішний лїк на найтяжшу хоробу, яка загнїздилась в організмі духовім нашого народа. Сї гнївн людські якраз мене утвердили також єще більше в совісти, що я добру справу начав, що я сповнив добру службу для католицизму і нашого народа. То Посланє враз з своїми постановами як також сї проти-ности, з якими воно стрінулось, дають лишень нагоду до висвітленя цїлої ситуації між нами.

З сеї причини я не тілько не захитав ся з огляду на сї протести і гнївн людські, але навпаки я єще більше став ободрений. Наглядно показуєсь, що ту вже не ходить о формальну справу календарську, але о далекосяглі справи віри і Церкви, в за такі справи я готов пожертвувати не тілько честь і достоїнство епископське, але навіть і моє житє. Відступити я не смію, хиба на приказ Найвисшої моєї власти духовної т. є. Апостольського Престола в Римі, котрого приказ є для мене висловом волї Божої.

Ту я звертаюсь до сих „рішаючих кругів" українських так свїцьких як і духовних з тим, щоби добре розважили, яку роботу вони завели. Нехай зрозуміють, що вони своєю киринею готові зовсїм пригвоздити судьбу цїлого народа, котрий що іно тепер і то з тяжкими з'усилями зістав очищений з клейма русофільства та всяких підозрінь. Сї „рішаючі круги" замість причинити ся до роз'ясненя та відверненя всяких низких і негідних посуджувань, хотять своїм поступованєм немов єще удержати сю кривдячу опінїю о нашім народї, а заразом дати

непокликаним чинникам страшне оруже до побиваня нашого народа. Чи мало еще тих тяжких нещасть, чи мало тих страшних кар, які на нас впали? Най вони не тровять народу, бо се небезпечна гра. Колись се готово заважити катастрофальними наслїдками на судьбі цїлого народа.

Навіть єслиби не було на тепер успіхів (з введеня нового календара), або єслиби деякі відпали і то не тілько поодинокі особи, але і парохії, чого однак не припускаю, то і тогди не лякаймо ся. Не на великім числї і масї спочиває царство Боже, але на інтензивній силї духа. Се лиш покаже нам, кілько у нас є правдивих вірних.

* * *

(Даї буде).

о. Юлїян Дзерович.

Матеріяли до історії мартирольогії нашої Церкви в часї всесвітної війни.

Вернїм ся єще у збірцї наших матеріялів до нашого курського Вязня, та для змальованя безправности арештованя Його зробім собі паралєлю під отсим наголовком:

Ґр. А. Шептицький і ґр. Вл. Ал Бобринський.

„Імєєт Галїцкая Русь счастє к Бобрінскім“ писав львівський русофільський „Голос Народа“ в своїм першім, воскресшім числї, бо отсе генерал-губернатором Галичини став генерал-лейтнант Георгій Александрович Бобринской, двоюродний брат друга і попечителя Червонной Руси, члена Государственной Думи графа Владиміра Алексієвича Бобринскаго“, звісного комівояжера царе і православя по нашій бідній землицї, який насміхаючись з австрійських законів їздив по нашим „селам і деревням“ і як пише „Прикарпатская Русь“ в ч. 1417 „не пугаясь навѣтовъ мазепинцевъ и радѣтелей уніятской церкви, группировавшихся возлѣ митрополита Андрея Шептицкаго исходилъ всю Галичину, благословляя ея народ на страданье за вѣру и царя, утѣшая и суля ей дѣтям новую эру жизни, обновленіе „въ Руси“ и соединеніе“ съ старшимъ братомъ. Неразъ Вѣна оцѣни-

вала голову гр. Вл. А. Бобринскаго, разыскивала его, какъ шпіона и старалась схватить, какъ бунтаря. „Вражье оказалось — лѣпко, а Божье — крѣпко".

З сих пеанів в честь Бобрінского видно, що він на своїх поїздках сіяв між нашим народом зерна православної і політичної пропаганди „благословляя галицкій народъ на страданье **за вѣру и царя**".

А тепер, коли навіть приймемо все за правду, що писала „Прикарпатская Русь" о митрополитї А. Шептицькім, або коли навіть повірімо в се, що писало „Новое Время" з дня 11. вересня 1914 о нашім Вязню, то побачимо, що провина нашого Митрополита сходить на невинну забавку. А як же инакше поступало наше правительство з своїм явним ворогом, з пропагатором зради стану і явним провокатором зради віри, з графом Бобринським, а як инакше поступило російське правительство з чоловіком, який — (коли подані факти правдиві —) не між православним населенєм Росії а між старообрядцями, які склонюють ся більше до католицизму, як до православ'я, шукав мосту до спо'уки западу зі сходом. Ось що пише „Новое Время" в згаданім числї по увязненю Митрополита:

„Галицко-русскій уніятскій митрополитъ графъ Андрей Шептицкій привезенъ подъ конвоемъ изъ Львова въ Кіевъ. На этотъ разъ прибылъ въ Россію легальнымъ путемъ и съ требуемыми закономъ документами. А сколько разъ, бывало, раньше онъ пріѣзжалъ въ Россію съ поддѣльными паспортами, то какъ скупщикъ шерсти, то какъ комивояжеръ какой-то вѣнской фирмы. Єго іезуитской изворотливости удалось обмануть наши пограничныя власти и онъ свободно занимался уніятской пропагандой среди нашихъ старообрядцевъ. Въ Москвѣ посадилъ приснопамятнаго іезуита і германскаго шпіона Верцинскаго, въ Петроградѣ — не менѣе знаменитаго Дейбнера, состряпалъ даже уніятскую часовню на петроградской сторонѣ и вездѣ мутилъ среди православныхъ.

Въ одинъ изъ его пріѣздовъ къ намъ въ 1910. г. его можно было поймать. Онъ былъ узнанъ въ Витебскѣ, и только благодушіе (?!) или опасеніе передъ осложненіями тогдашняго директора департамента иностранныхъ вѣроисповѣданій спасло его отъ русской тюрмы. (Читаєсь ті стрічки як байку о тій наївности та добродушности(!) русских властей). Судьба привела его, наконецъ, теперъ въ то мѣсто, куда онъ давно стремился. Но не узникомъ мечталъ онъ прибыть въ Кіевъ. Съ покойнымъ эрцгерцогомъ Францомъ Фердинандомъ и своимъ другомъ принцемъ Максимиліяномъ Саксонскимъ думалъ онъ вступить тріумфаторомъ въ Кіевъ и на Софійской площади провозгласить первое многолѣтствіе „украинскому" королю Францу Іосифу I.

Всевышній судилъ иначе".

Справдї Всевишній судив инакше! Але певно не так, як наміряли наші русскіе! Сидить вправдї наш Вязень в своїй почесній тюрмі, але Його страданнє не пропадає даром, воно не лиш звернуло увагу цїлого цивілїзованого світа на Його достойну Особу, воно не лише прикувало наші серця до Него нерозривно, не лише зєднало Йому щиру симпатію чужих нам людий, але воно і загальній українській справі принесло незміриму користь, бож Вязень наш се вязень за справу віри, за справу народню, за привязанє до Династії, се вязень за свій австрійський патріотизм, який будучи під Австрією мав право оказувати і після міжнародного права і всякого людського права не повинен завоєвателями бути караний і вязнений.

Ось як культурно поступили „дикіе германцы" з латинським архіепископом Каковським. Коли Нїмці в осени 1914 року зі стратегічних зглядів відступили від Варшави, зателєграфував архіеп. Каковський дня 12. червня до царя: „Изъ избавленной отъ нашествія врага Божіею помощью и волею Вашего Императорскаго Величества Варшавы, совершивъ торжественное благодарственное Богослуженіе, осмѣливаюсь повергнуть къ стопамъ Вашего Императорскаго Величества отъ имени своего и всей моей паствы чувства глубочайшей благодарности и вѣрноподданческой преданности. Варшавскій римско-католическій архіепископъ Александръ Каковскій".

На сю телєграму удостоїв ся Каковський слїдуючої відповіди: „Римско-католическому архіепископу Каковскому. Благодарю Господа Бога за избавленіе Варшавы отъ занятія ея врагомъ. Сердечно раздѣляю радость Вашей паствы по этому случаю и благодарю всѣхъ за молитвы и за выраженныя чувства преданности. Николай".

Архіеп. Каковський зістав ся у Варшаві і йому волос з голови не спав, хоч Нїмців у телєграмі називав ворогами і дякував Богу за вибавленє від них. Але годї! Як хто що розуміє! А ось „Колоколъ", орган Святійшого Синода єще вихвалює незвичайну гуманність русских властий супроти нашого Митрополита пишучи:

„Передаютъ, что при осадѣ Львова граф Шептицкій не пожелалъ оставить городъ въ минуты его крайней опасности желая тѣмъ самымъ якобы „воспріять вѣнецъ мученичества" за свою паству. Но эта совершенно непоходящая для него роль была розгадана; уніятскаго митрополита русскіе забрали без всякаго насилія, не причинив ему никакого вреда... Не смотря на рядъ темныхъ своихъ дѣяній по отношенію къ Россіи, (щож австрійського, уніятського Митрополита могла обходити Росія і чи обовязаний він був робити се, що їй подобалось або ні) графъ Шептицкій и въ русскомъ плѣну не испытываетъ ни малѣйшихъ лышеній.

Забравши Митрополита, печалива о нас Росія, постаралась як найскорше о се, щоби ми не були сиротами, та щоби нам була назначена єрархія. Ось як про се добродійство писали „Биржевыя Вѣдомости".

Православная іерархія въ Галичинѣ.

Архіепископъ Евлогій командированъ св. синодомъ въ Галичину въ качествѣ главы сосѣдней съ ней волынской епархіи и священно-архимандрита почаевской лавры, особенно почитаемой галичанами. Ближайшая цѣль командировки — присоединеніе къ православію желающихъ уніятовъ и удовлетвореніе очередныхъ нуждъ православія.

Древная митрополичая каѳедра во Львовѣ будетъ временно замѣщена архіепископомъ, до тѣхъ поръ, пока патріархъ константинопольскій не утвердитъ нового митрополита: или не передасть св. синоду своих правъ по высшему духовному управленію Галичиной. Въ качествѣ митрополита опредѣленно называютъ архіепископа харковскаго Антонія. (Шкода, що не назначили Антонія! мали б і Москалї свого епископа in partibus infidelium S-ti Synodi). Во Львовѣ будетъ учреждена православная духовная академія, ректоромъ которой будетъ состоять одинъ изъ викарныхъ епископовъ львовской митрополіи. (Не на жарти до нас брались вже в другім місяцю (!) війни наші освободителї — да Богъ судилъ иначе..)

Кромѣ того, предполагается учредить двѣ епископскія каѳедры въ Галичѣ и Ярославлѣ".

Антоній — Евлогій — Діонизій.

Мало було попеченія Антонієвого і Евлогієвого, — щоби нас таки успішно, скоро, певно перевести на „православну вѣру", Евлогій єще одного собі підкамандіровал епископа а то кременецького еп. Діонізія. Ось що про се донесла також ліберальна „Кіевская Мысль":

„По полученнымъ здѣсь свѣдѣніямъ изъ Житоміра, св. синодъ постановилъ поручить русскихъ галичанъ, отказавшихся отъ уніи, архипастырскому попечительству архіепископа волынскаго Евлогія. Вмѣстѣ съ тѣмъ, епископу кременецкому Діонисію поручено совершить объѣздъ занятыхъ нашими войсками мѣстностей въ Галичинѣ, для возсоединенія русскаго уніатскаго населенія съ православной церковью и для рукоположенія православныхъ священниковъ.

Епископъ Діонизій командированный архіеп. Евлогіемъ доноситъ, что имъ во многихъ селах возстановлено православіе и назначены православные священники .."

— Да Богъ судилъ иначе — скажемо ми їх власними словами. Війна привела нам тих непрошених гостий, війна їх і вимела єще скорше, як вони війшли. „Да! Богъ суди ъ иначе".

Єще одно „Богъ судилъ иначе".

І наші домородні янїчари заінтересувались і занялись сильно православною пропагандою і з своєї сторони старались подавати ріжні проєкти для „знищенія" унії а розширеня православя.

І так С. Ю. Бендасюк поспішив аж над Неву і там 14. вересня в „Галицко русскомъ обществѣ" сдѣлалъ доклалъ о православномъ движеніи въ Галичинѣ, въ которомъ предложилъ галицко русскому обществу принять рядъ слѣдующихъ предложеній: Нужно присоединять уніятовъ къ православію только въ томъ случаѣ, если они сами объ этомъ просятъ. Всякое вмѣшательство въ это дѣло, не только со стороны властей, но и частныхъ лицъ, кромѣ вреда, ничего не принесетъ Россіи. (Ми знаємо, аж надто добре, як слухали росій ські власти а найпачеж сам С. Ю. Бендасюк своїх власних рад що-до поширеня православя. В першім числї „Голоса Народа" розписав ся він широко і довго о своїм возсоєдиненії з православєм у преосв. Антонія харківського, виражаючись в так огидний спосіб о католицькій Церкві, до якої доси належав, що треба спорої дози цинїзму і відваги, аби таку статю між нашого мужика пустити.)

Послѣ присоединенія слѣдуе ъ оставить всѣ тѣ обряды и обычаи, которыми до сихъ поръ русскіе уніяты въ Галичинѣ. (Отже очивидно, що ті обряди були тими „новшествами", против яких слїдувало русским православним виступити, але не затримувати їх, — але годї було се зробити, коли ті новшества мали певну узасаднену причину, як прим: тихі Служби Божі або певну гарну традицію і привязане нашого народа до них.)

„Необходимо закрыть орденъ іезуитовъ базильянъ и конфисковать ихъ имущества, которыя должны быть переданы мѣстнымъ приходамъ". („Да — Богъ судилъ иначе" — бо отсе гнїздо православної надграничної пропаганди Почаєвська Лавра вже може хвилї та дни числити, коли ті ненависні „іезуїти-базиляне" змінять Віталїїв та Ілїодорів, які то словом то брошурами баламутили наш добрий та надто довірчивий народ).

„Слѣдуетъ отрѣшить отъ должности митрополита уніятовъ гр. Шептицкаго, какъ руководителя іезуитовъ". (Тимчасом „отрѣшить" не вспіли, але хиба „аретировать и запереть въ русскую тюрму, гдѣ ему и слѣдовало быть" після слів „Новаго Времени".)

„Желательно, чтобы въ Галичину посылалось русское духовенство съ высшимъ образованіемъ". („Желательно? но дѣйствительно": посилано нам ріжних неудачників, як: Стислів, Куриласів, Клубків, Ілечків і ріжних Цимбалів, бо і звідки-ж взяти того „образованного" духовенства, коли його в безмежній Росії мало, дуже мало!)

„Богослуженіе слѣдуетъ вести на древне славянскомъ языкѣ, но проповѣди въ церквахъ должны быть произносимы народу на малорусскомъ нарѣчіи". (Отже таки „мазепинство і сепаратизм" у наших москвофілів також вийшли на верх, бо коли „русскій" народ один, то повинен наш мужик зрозуміти і батюшку з Уфи або Архангелська і на що тодї употребляти: „жаргону", як з погордою називали язик Шевченка і Франка наші янїчари.)

Всѣ эти предложенія собраніемъ принято, и постановлено передать ихъ въ совѣтъ общества для ихъ редактированія".

— Но Богъ судилъ иначе. — Наші москвофіли однак дали сими предлогами єще один зайвий доказ, яке то правдиве було їх католицтво і „преданность каѳолической Церквѣ", та яких гасел за пазухою виховували собі наші Преосвящені епископи.

Ґенерал-ґубернатор у Львові.

На середу, дня 23. вересня о 10. рано мав принятї новизначений ґенерал ґубернатор гр. Георгій Ал. Бобрінской представителїв духовної і світської інтелїґенції. На сей „приказъ" поспішили туди президент міста Львова д р Т. Рутовський з обома віцепрезидентами д-р. Стальом і д-р. Ф. Шляйхером, римо-кат. архієпископ Більчевський, вірм. кат. архіеп. Теодорович і офіціял о. Андрей Білецький, та кромі того богато ріжних світських достойників, між ними і двох жидівських рабінів д-р Брауде і д р Гавзер.

Ґенерал-ґубернатора повитав привітною промовою президент д р Тадій Рутовський, але
зовсім у своїй промові не підчеркував „polskości miasta Lwowa". На його промову відповів гр. Бобрінской, а з його промови наведемо лиш уступ, який відносить ся до релїґійного питаня. Ґр. Бобрінской сказав:

„Въ вопросѣ религіозномъ, Ваши Преосвященства, я не дѣлаю никакого различія между обѣими частями Галичины. Мой лозунгъ — полное уваженіе ко всѣмъ религіямъ и полная вѣротерпимость. Вліяніе священнослужителей на народъ, слава Богу, велико и, отъ Васъ зависитъ внести духовное успокоеніе въ потрясенное бѣдствіями населеніе края. Но я конечно не потерплю никакихъ явныхъ или скрытыхъ выступленій противъ православной церкви".

В теорії отже зістала в Галичині признана свобода совісти і віротерпимість, але в практиці що до нашої грекокатолицької Церкви то певно, що ми находились „внѣ закона" — унія була переслїдувана розличними способами. Вже сам розпорядок в справі релїгійній, який появив ся небавом в офіціяльнім органі: „Львовское Военное Слово", ніс для нас погибель, та драконські міри. Як незвичайно цїкавий документ його тут в цїлости наводимо:

Руководство по религіозному вопросу Галичины.

По свѣдѣніямъ изъ достовѣрныхъ источниковъ, мѣстныя высшія административныя власти намѣрены руководствоваться въ религіозныхъ вопросахъ Галичины слѣдующими началами:

Власти намѣрены проявлять (намєрени.... но в дєйствітєльности нїкак єйо не праявлялї) полную вѣротерпимость къ всѣмъ вѣроисповѣданіямъ, не допуская насильственныхъ обращеній на православіе;

Не допускать возвращенія скрывшихся уніятскихъ священниковъ на ихъ прежнія мѣста, какъ недостойныхъ іереевъ, бросившихъ паству въ столь трудную минуту ея жизни; (Ми знаємо, що ся власне постанова дала причину до страшної самоволї і знущання як над клиром, так і над вірними, а ми і се знаємо, що „батюшки" перед приходом австрійських військ кидали свою паству, хоч після повисших слів також були „недостойними пастирями.)

Не допускать новыхъ священниковъ безъ особаго разрѣшенія генералъ-губернатора, (і се дало фірточку до сего безправя, що на найлїпші приходи втискались москвофіли як прим.: Артемій Авдикович на Жидачів; Іван Гошовський з Крилоса на Стоянів; Іван Сваричевський на церков св. Петра і Павла у Львові і т. д. а щирі труженники, ревні священики українські не могли добитись „разрѣшенія", бо Глушкевич та Лабенский „чіновніки до особих поручень" не хотїли їм виставити свідоцтва „благонадьожности".)

Посылать же въ селенія православныхъ священниковъ, согласно желанію жителей, только въ тѣхъ случаяхъ, если три четверти изъявлять желаніе имѣть именно православнаго священника". (В дійсности накидували селам нашим батюшків всюди, де не яка там третина села заявилась за православєм, але де три, чотири родини, підкуплені рублями або збаламучені агітацією забажали батюшки. Прим. Лешнів, Щирець, Ременів, Броди, і многі инші місцевости).

Православные священники въ уніятскихъ селахъ должны совершать богослуженіе съ православными антиминсами, съ сохраненіемъ мѣстныхъ обрядностей уніятовъ (ловкіе батюшки! неправда? і в своїй ловкости позволив Евлогій нашим москвофілам, щоби не надягали на себе православної ряси, голили вуса, ховали нагрудний хрест, щоби так підступом брати „упорствующих") и только „Вѣрую" читать непремѣнно по православному и не поминать папы

Если въ селеніи есть уніятскій священникъ но три четверти жителей все же захотять православнаго священника, то уніятскій остается и церковъ находится въ его распоряженіи, а для богослуженія православнаго священника отворится другіе помѣщеніе. Всѣ уніяты, желающіе перейти въ православіе, будутъ приняты съ распростертыми объятіями, но насильное обращеніе недопустимо. (В інтенції тих „распростертыхъ объятій", почала „Прикарпатская Русь" пускати майже що тижня вістки в „Хроницѣ" о присоединеніі до православя „нѣсколько" священниковъ без поданя їх імен, нѣсколько сел без поданя їх назв, аби викликати відповідний настій, депримуючий у католиків а піднеслий у москвофілів і тим самим дода ти їм відваги і собі впасти в „распростерті объятія".

І так „Прик. Русь" з дня 10, жовтня донесла слїдуючу нотатку: „Завтра въ воскресеніе, 28. сентября, въ Почаевѣ нѣсколько галицко-русскихъ уніятскихъ священниковъ, безъ различія прежнихъ національно-партійныхъ направленій, будутъ присоединены волынскимъ архіепископомъ Евлогіемъ къ православію". Ся нотатка мала на цїли і між українським духовенством через своє „vivat sequens" викликати Юдів своєї Церкви, бо в дійсности ні один Українець-священик ніколи і не думав присоединятись з чорносотенним Евлогіем, хоч їм обіцювали золоті гори, товсті приходи. По зрахованю тих „нѣсколькихъ" у всїх числах „Прик. Руси" повинні вийти

сотки, а в дійсности було їх не більше як 30 москвофілів з усіх трех дієцезій.

„Уніятская Церковь не имѣетъ будучности".

Минуло пів року від коли Превосходительство Бобрінской обняв управу Галичини. Поїхав тому Сіятельство в Петроград похвалитись результатами своєї управи і тут то допустив до розмови кореспондентів великих газет до себе. Корреспондент „Русскаго Слова" помістив сейчас же в своїй газеті в 76. числі з 4 (17. апрѣля) 1915. р. свою розмову з голосним чоловіком. З сеї розмови приведемо лише сю частину, яка доторкає нашої Церкви. Граф Бобринской сказав:

„Я перехожу теперь къ вѣроисповѣдному вопросу въ Галиціи. Что касается католическаго духовенства, то его отношеніе къ намъ вполнѣ корректное, (дуже сумнівна похвала від ворога!) и вообще съ католической церковью у насъ никакихъ пререканій не возникаетъ Самымъ труднымъ является для насъ такъ называемый уніятскій вопросъ. (Бо вмісто сподіваного переходу на православє, о чім запевняли своїх хлібодавців запродані москвофіли, найшов гр. Бобрінской „упорствующих до своєї віри унїятів).

Вопросъ идетъ о переходѣ уніятскихъ прихожанъ на православіе. Мы собственно даже избѣгаемъ говорить объ обращеніи уніятовъ въ православіе, такъ какъ многіе уніяты не признаютъ существенной разницы между уніятствомъ и православіемъ Мы избѣгаемъ въ этомъ вопросѣ какой бы то ни было принудительности. Если какой либо приходъ выражаетъ желаніе перейти на православіе, то мы производимъ среди населенія закрытую баллетировку (голосованє) на бумажкахъ. Одинъ крестъ обозначаетъ православіе, а два креста — уніятство. Если такимъ образомъ $^2/_3$ населенія выскажутся за православіе, то я посылаю въ ихъ приходъ православнаго священника, но при этомъ уніятскаго священника мы не устраняемъ и онъ служитъ вмѣстѣ съ православнымъ священникомъ. Въ Галиціи, кромѣ того, находится много пустующихъ приходовъ, изъ которыхъ уніятскіе священники ушли вмѣстѣ съ австрійскими войсками. Въ такіе приходы мы посылаемъ православныхъ священниковъ безъ баллетировки. (Припустїм, що навіть ті душпастирі провинились покинувши свою паству, але звідки приходять за се терпіти прихожани, коли вони чужого їм батюшки анї не просили, анї не хотїли. Коваль завинив а шлюсара повісили!)

Конечно, въ томъ щекотливомъ вопросѣ не обходится безъ нѣкоторыхъ рѣзкостей(!) съ той или другой стороны, но постепенно намъ удастся занять надлежащее положеніе. Лично я все больше склоняюсь къ той мысли, что уніятская церковь не имѣетъ будучности. (Цїкаво знати, чи православна віра остоялась би навіть в Росії без такої всемогучої опіки, яку їй подає правительство. Мабуть і для неї не було-б будучности а її місце заняла би унія через свою живучість, рухливість, ріжнородність). Небольшая часть уніятовъ перейдетъ въ католичество, а основная масса, по моему мнѣнію, перейдетъ въ православіе, — повторяю, безъ всякой предупредительности съ нашей стороны".

„Да! Богъ — судилъ иначе" По православю ні слїду нема, а унія хиба зачне свої найкрасші часи.

(Дальше буде).

Права української церкви в Злучених Державах.

Найновійший декрет св. Конґреґації.

Дня 17. серпня 1914. року видано в Римі новий декрет св. Конґреґації для розширюваня віри. Декрет сей, підписаний Єронімом Роллері єм, секретаром і кардинаром М. Готті, префектом, відносить ся до духовної управи церкви грецько-руської в Злучених Державах Північної Америки. Він звучить:

Коли епископови грецько руському в Злучених Державах надала Апостольська Столиця в році 1912 повну і звичайну юрисдикцію над цїлим клиром і народом грецько-руського обряду в Злучених Державах Північної Америки чи то на стало, чи лише на якийсь час, постановили найдостойнїйші і всесьвітлїйші Отці Кардинали, котрі стоять на чолї св. Конґреґації для розширюваня віри та для справ східних обрядів, на повнім засїданю, котре відбуло ся дня 10. серпня біжучого року, слїдуючі закони, котрі відносять ся до духовної управи грецько руської церкви в згаданім краю:

ГЛАВА І.

Про грецько-руського епископа.

Артикул 1. Іменованє грецько руського епископа для Злучених Держав Північної Америки є застережене Апостольській Столици.

Арт. 2. Епископ грецько руського обряду і його правні наслїдники в Злучених Державах зістануть під безпосередною юрисдикцією і властию Апостольської Столиці і будуть виконувати повну і звичайну юрисдикцію над всїми вірними грецько руського обряду стало чи на час, одначе під доглядом кождочасного Апостольського Делегата з Вашінґтону.

Арт. 3 Йому (епископови) прислугує власть правити і вести своє стадо і власть видавати закони і статуги в тих справах, що не противлять ся загальним правам. Епископ грецько руський має запровадити однакові церемонїї, уживані при ріжних богослуженях, одначе не при подаваню Тайн. Сї церемонїї мають буги згідні з типіком, уживаним в грецько-руськім обряді і їх однообразного виконуваня має епископ право домагати ся від своїх священиків.

Арт. 4. Епископ обовязаний точно, часто і правильно візитувати грецько руські місії (значить церкви), щоб докладно міг пізнати стадо йому повірене та щоб міг тим ліпше подбати про все, що відносить ся до його духовного добра.

Арт. 5. Підчас канонїчної візитації парохій має жадати епископ від пароха сповненя всїх парохіяльних обовязків, головно відвідин хорих, науки хлопців, пильного голошеня слова божого в недїлї і свята; надто має переглянути метрики хрещень, вінчань і померших та інвентар церковного добра з послїдних двох лїт; має жадати також від кождого пароха рахунків церковних, значить має переглянути і оцїнити книгу приходів і розходів кождої церкви, її матеріяльний стан, довги і т. д. Щоби також подбати старанно про забезпеченє церковних маєтків, цвинтарів і всїх церковних справ, має грецько руський епископ вислухати підчас переговорів ради досьвідчених людий і своїх дорадників і заховати всї ті форми підстав (титулів) посїданя та приписи, котрі відповідають законам поодиноких держав, а котрі є корисні для заряду церковним маєтком, для удержаня і для певної передачі наслїдникам.

Арт. 6. Річне удержанє епископа буде складати ся в престаціях на взір катедратика, котре означить епископ після справедливости по вислуханю своїх дорадників, а котрі то престації мають платити поодинокі церкви руської дієцезії. Настоятелї церков є відвічальні за плаченє тих і инших престацій, котрі епископ і його дорадники означать, як: на семинар, сиротинець, місії і т. д.

Арт. 7. Звичайним місцем осїдку грецько руського епископа буде місто Ню Йорк (urbs Neo-Eb racensis) Н. Й., а осїдок генерального вікаря і ректора семинаря місто Філядельфія, Па.

Арт. 8. Епископ має кождого пятого року здати повний і докладний персональний, моральний і матеріяльний звіт місий Апостольському Делєгатови, котрий передасть його св. Конгреґації для поширеня віри і для справ східних обрядів. Також після звичаю, принятого між епископами Злучених Держав, має епископ припасти кождого десятого року до святих апостольських стіп, щоби зложити поклін і заявити послух Святійшому Отцю та здати йому звіт з виповненя обовязків пастирських та зі справ, що відносять ся до стану церкви, обичаїв духовенства і народу і до спасеня душ йому повірених.

Арт. 9. Коли би виринули які непорозуміня між епископом грецько-руського обряду і латинського обряду в Злучених Державах, належить се предложити способом посередним Делєгатови у Вашінґтоні, з застереженєм відклику до Апостольської Столиці.

ГЛАВА II.

Про грецько-руське духовенство.

Арт. 10. Грецько руські священики, призначені для релїґійних справ Злучених Держав, мають виховуватись у власнім руско американськім монастири, або і в инших колєґіях як в Америці так і поза Америкою після потреби руської церкви і осуду епископа. Щоб грецько руська церков у Злучених Державах славно зростала та розширяла ся і могла сповнити свою місію між Русинами, мусить мати священиків непорочних в житю, відданих побожности, відповідно образованих, не жадних збитку і далеких від полїтичних сторонництв Обовязком епископа є виховати достаточне число таких місіонарів, удержувати їх в Америці і висилати поміж нарід. На удержанє семинаря і вихованє місіонарів — будучих парохів мають платити грецько-руські церкви в Злучених Державах.

Арт. 11. Заки буде відповідне число священиків вихованих в Америці, коли би або опорожнила ся парохія або утворила ся нова, має епископ зажадати відповідного священика від руських епископів або з Галичини або з Угорщини за посередництвом святої Конґреґації для поширеня віри і для східних обрядів. Тим священикам, що з власної охоти, анї не завізвані епископом анї не вислані святою Конґреґацією для розширеня віри, сюди прибудуть, не може грецько руський епископ дозволити на нїякі чинности, чи то відправляти Службу Божу, чи то в який небудь спосіб сповняти церковні обовязки.

Арт. 12. Священиків, що шукають гроша, або колибають ся у вірі та в обичаях, або люблять підхміле, в ніякий спосіб не можна висилати анї допускати до Америки; а коли такі знайдуть ся, належить їх чим скорше відіслати.

Арт. 13. Кождий священик, що походить з Европи і перебуває в Злучених Державах для обслуги грецько-руських вірних, буде все причисляти ся до первісної дієцезії; одначе епископ первісної дієцезиї не може під ніяким услівем виконувати над ним юрисдикції; такий священик буде підданий юрисдикції епископа грецько-руського. Висше згадані священики не сміють відїхати до вітчини анї бути відкликаними без дозволу грецько руського епископа Злучених Держав. Такий дозвіл має бути виданий на письмі. Первісні епископи мають відвічати перед святою Конґрегацією для розширеня віри, коли такі священики без письма виданого грецько-руським Ординаріятом поїдуть до Злучених Держав.

Арт. 14. Всїх настоятелїв грецько-руських місий у Злучених Державах може усунути Ординаріят відповідно до потреби. Одначе не можна їх усунути без важних і слушних причин.

Арт. 15. Усуненому священикови прислугує право предложеня апеляції в посередній дорозї проти усуваючого декрету до трибуналу Апостольського Делєґата, котрий протягом трох місяців від дня відклику має порішити справу з захованєм права рекурсу до Святої Столиці, також в посередній дорозї.

Арт. 16. Про удержанє священика постараєть ся епископ, визначуючи йому дохід, котрий він буде брати після відношеня зі всїх доходів церкви чи то з загального маєтку, чи з окремих частий

Арт. 17. Треби й инші доходи з святих обслуг має означити епископ в кождій парохії після місцевих звичаїв.

Арт. 18. Грецько руський епископ має юрисдикцію лише над своїм духовенством і народом; коли однак в деякій місцевости є вірні грецько руського обряду, а там нема священика сього обряду, то може свою юрисдикцію над тими людьми виконати і місцевий латинський священик, повідомивши Ординаріят.

ГЛАВА III.

Про грецько-руських вірних.

Арт. 19. Вірні грецько-руської церкви мають пильно ходити до своїх церков, їх піддержувати і заховувати приписи свою обряду; в тих околицях, де нема церков і священиків власного обряду і де їзза віддаленя не можуть ходити до своєї церкви, мають обовязок слухати Служби Божої в католицькій церкві иншого обряду, одначе не є обовязані приймати Тайни від священика чужого обряду.

Арт. 20. Постійне ходженє до церков латинського обряду не потягає за собою зміни обряду. Одначе перехід з грецько-руського обряду на латинський, чи то на все чи на час, може дозволити Русинам мешкаючим в Злучених Державах лише свята Конґрегація для розширеня віри і то за предложенєм важних і слушних причин, котрі розгляне сама Конґрегація, по вислуханю грецько-руського епископа.

Арт. 21. Не вільно священикам латинського обряду під карами наложеними Апостольською Столицею якогонебудь Русина перетягати на латинський обряд.

Арт. 22. Вірні латинського обряду можуть сповідати ся і одержати розгрішенє від грецько руського священика, одобреного своїм Ординаріятом, хоч би в місци був латинський священик. Також вірні грецько-руського обряду можуть важно сповідати ся у священиків латинського обряду, установлених їх епископами. Одначе священики латинського обряду не можуть давати розрішеня від цензур і кар і в випадках задержаних, постановлених грецько руським епископом, без його позволеня. Те саме відносить ся і до священиків руських щодо цензур і резерватів Ординаріятів латинських.

Арт. 23. Всїм вірним якогонебудь обряду дозволяєть ся приймати з побожности Тайну Евхаристії після котрогонебудь обряду. Надто, де того потреба вимагає, а нема священика власного обряду, може латинський священик подавати Евхаристію освячену на хлїбі, а руський священик освячену на оплатку, одначе кождий має задержати свій обряд при обслузї.

Арт. 24. Кождий вірний має так виповнити обовязок великодного Причастія, щоб приймив його після свого обряду і від свого священика

Арт. 25. На випадок смерти належить приймати найсвятїйші Дари з рук священика власного обряду; одначе, коли, заходить конечність, вільно приняти від якогонебудь священика, котрий обслужить після власного обряду.

Арт. 26. Чин погребаня і належитости в родинах мішаних обрядів належить до священика того обряду, до якого належав небішик.

Арт 27. Щоби виминути більші трудности, на які були би наражені Русини через свій обряд, вільно їм заховувати свята і пости після звичаїв тих місцевостий, в яких жиють. Одначе се не зміняє обряду ані не звільняє від обовязку слухати Служби Божої з тім часї в церквах свого обряду, коли вони є в місци.

ГЛАВА IV.

Про подружа мішаних обрядів.

Арт. 28. Подружа між католиками грецько-руського й латинського обряду не є заборонені, однак, щоби вими-

нути трудности, які звичайно виходять при ріжних обрядах в родині, жінка, підчас подружа має йти за обрядом мужа, хоч би через те мала вийти зміна її питомого віроісповіданя.

Арт. 29. По розвязаню подружа жінка має вернути до свого первісного обряду.

Арт. 30. Подружа як між вірними грецько руського обряду так і між вірними ріжних обрядів належи ь заключати після декрету „Не темере“, отже має їх благословити парох судженої.

Арт. 31. Диспенз в подружах мішаних обрядів уділяє епископ судженої.

Арт. 32. Дїти, уроджені в Злучених Державах від родичів ріжних обрядів, мають бути хрещені після обряду батька, бо потомки обох полів мають взагалї йти за обрядом батька.

Арт. 23. Хрещенє, довершене з конечности після чужого обряду, коли то дитина була близка смерти, або уродила ся в такій місцевости, де не було власного пароха (після обряду батька) — таке хрещенє не зміняє обряду. Священик, що довершив хрещеня, має відіслати метрику власному пар хови.

Арт. 34. Дїти належать під юрисдикцію того пароха, до котрого належить після обряду їх батько, з виїмкою неправесних дїтий, котрі йдуть за обрядом матери.

Отсї постанови потвердив Святїйший Отець Пій X., по зреферованю йому справи секретарем Конгрегації для розширеня віри на авдиєнції дня 12. серпня б жучого року і розказав, що сей декрет має обовязувати через 10 лїт, коли не зайдуть які перешкоди.

Дано в Римі, в канцелярії св. Конгрегації для розширеня віри дня 17. серпня 1914 р. — Фр. Єронім Роллєрі, секретар; Кардинал Готті, префект. (Печать).

Фр. В. Ферстер.

Школа мовчаня.

Одною з найлїпших доріг, що ведуть до запанованя над самим собою є без сумніву — школа мовчаня. Як великє значінє мало мовчанє вже в старині, як середник для скріпленя людського духа, свідчать правила Питагорейців, що наказували їх ученикам цїлі лїта треваючу пробу мовчаня. А причиною було не лиш то, що мовчанє сприяє спокійному думаню, але також і се, що є найтяжшою і най-

успішнїйшою вправою в запановану над собою і пановану духа над зовнїшними повабами і перепонами. Першим середником, при помочи якого реагує чоловік на всякі зачіпки і напасти є голосові знаряди. Ними обявляє ся найперше заворушений і подразнений орґанїзм. Тому то мовчанє є найсилнїйшою побідою духа над природними пристрастями — початком рішучого визволеня від всесильности зовнїшного світа. Чоловік вчить ся через се зробити свою бесїду незалежною від всяких зовнїшних подразнень і віддати її виключно на услуги своїй внутрішній холодній розвазї. Той виховуючий і успокоюючий чинник мовчаня мав рівнож Тома з Кемпіс на гадцї, коли казав: Мовчанє уст є могучим середником для осягненя спокою серця.

Треба зачинати від того, щоби старати ся вислухати противну гадку спокійно і ввічливо, в неї глубше вдумати ся, в її історію і виводи — а не сейчас нападати на неї і опрокидувати. Не значить се однак, щоби о нїй на все замовчати, але щоби виступити проти неї доперва по зрілім передуманю — і то так виступити, щоб перемочи і переконати. Та чи се можливе без попередної вправи в холоднім вислухуваню противника? Можем переконати лиш того, чиє розумованє ми передумали справдї безсторонно. А може противник й нас переконає? Хто не вміє слухати так, щоб сейчас не відворкнути, той на все остане короткозорим і ограниченим. Через мовчанє приходимо також нераз до пересвідченя, що маєм до дїла з людьми, яким недостає під деякими зглядами житєвого досвіду, без якого і найбільше переконуючі слова не принесуть хісна. А часто знова пізнаєм, що розходить ся о квестії, в яких не розумовий доказ — але примір взятий з житя, повалить опір противника. Вкінци як часто подибуєм крикунів, яких поважна відповідь єще більше роззухвалює, а яких противно тільки через жалісне і чемне мовчанє можна допровадити до належитої самооцїнки — коли взагалї є єще на стільки спосібні, щоби дали ся повчити.

А вжеж передовсїм треба вправляти ся в тім, що звемо дискрецією — в безгляднім замовчуваню повірених нам тайн або подій, про котрі ми довідали ся на основі особлившого довіря до нас, — бо їх виявленє могло би иншим справити клопіт а навіть зашкодити і кинути на них ложне світло.

Зовсїм отже зрозуміле, що до людий дїйсно дискретних самометно чуєм безграничне довірє, бо вони дають нам преважкі докази правдивої внутрішної карности. Проста бабакливість, охота стати забавним і дотепним склонює нас на жаль аж надто легко до відслоненя справ, які в нїякий спосіб не належать до нас. Ради веселої розривки крають люди чуже серце і нищуть його долю. Недивно тому, що опісля говорять о таких: Їм нїчого не варто повірити. То правда! Воно має єще той глубший змисл, що через се пе-

реконуєм ся, що такий чоловік не має взагалї поважного почутя внутрішної відвічальности анї не є в силї запанувати над самим собою і оперти ся принагідно зовнїшним впливам. *Ми все заключаєм з малого о великім, бо знаєм як* дуже передовсїм в етиці усе велике полягає на сильнім загартованю в малім. Щоб стати „мужем гідним довіря“, треба зачати від мовчанки!

Таку вправу можна улекшити і приспішити через те, що не будем доперва чекати на сприяючу нагоду, коли нам хтось повірить якусь тайну, але час від часу старати ся спокійно проковтнути якусь відомість, ізза якої свербить нас язик. Передовсїм бути повздержливим в осудах особистих справ людий з нашого окруженя! Ледви чи є яке успішнїйше средство до виобразованя в собі правдивої мужеської гідности понад завзяту боротьбу з пустомельством і ледви чи є яка конечнїйша і відповіднїйша сила навіть для найнїжнїйшої жіночости, як гармонійне злученє мови з розвагою і любовию!

Впрочім є много не лиш зовнїшних, але й внутрішних сильних покус до необережного говореня, що заразом є знаменитою нагодою для самовихованя. Є се замилованє до дотепу і гумору, яке є — виплідом вигідного і бержурного житя, злоби, посміху або дармуючої уяви. Вони спонукують нас нераз сказати щось такого, що відтак осуджує лїпша часть нашої совісти. Проби в промовчуваню жартобливих помислів і смішних вражінь є дуже трудною, але зате і дуже корисною гімнастикою волї, тим більше спасенною для нашого характеру, чим лїпше з'ужиєм тяжко набуту мовчаливість на то, щоби з'увагою приглянути ся нашому дотепови. Тодї бачим, скільки жажди вивисшити себе а понизити другого, скільки облесности і легкодушности криє ся на жаль в кождім жартї. А як дуже притуплює ся через то і в собі і в других нїжне почутє любови ближного! Вкінци яку застрашаючу глузливість і брутальність показує регіт слухачів — так що чоловік нагло отямившись, з великим жалем кличе: Ох чомуж я не змовчав — тричи щасливі замкнені уста!

Спасенна школа мовчаня! Як обильна нагода для образованя волї і любови і основного приготованя до справдї животворних слів і дїл!

Пер. О. Слїпий.

о. Михайло Дороцький.

Науки про церкву

християнсько-католицьку і схизматицько-православну.

НАУКА І. (Вступна).

Правдива Церква Христова переховує всї правди християнської віри.

„Йдїть і навчайте всї народи..... навчаючи їх заховувати всьо, що я заповідав вам, і се я з вами по всї днї до кінця світа".
Мат. гл. 28. ст. 19. 20.

Дорогі християни католики!

Тяжкі часи допустив Господь Бог на нашу греко католицьку Церкву і на наш український народ. Переживаємо днесь часи важкого досвіду, часи страшної кари за свої і не свої, за вольні і поневольні гріхи.

За мало було того, що ми в послїдних роках мусїли з болем в серцю глядїти, як майже безкарно за Юдин гріш поширювалась між нашим народом деморалїзуюча аґітація за відступством від нашої Церкви і від нашої народности. Загнав ся днесь уже сам наш північний сусїд, православний Росіянин, якому ми нї в чім не провинились, загнав ся він яко страшний бич Божий, як грізний ґураґан, страшною війною на наш край, на Галичину. Загнав ся він аж тут, щоби довершити страшного дїла знищеня нашої народности і нашої греко-католицької Церкви, того дїла, яке розпочали в нас і так ревно провадили доси його платні, перекуплені, скриті і явні аґенти.

Та маймо надїю, що Господь щедрий в милости своїй не на вїки гнївати сь буде на нарід наш, не дасть нам загинути, а піднесе нас, оживить нас, вибавить нас із руки тих, що на нас сїти заставляють, і додасть нам єще сили, щоб ми, воскресши до свобідного житя, могли сповнити велику задачу приєднаня і православної України і православної Росії та всього православного Востока до християнсько-католицького правовіря, до одного стада Христового, до одного Божого Царства Правди і любови.

Щоби ж на разї вас самих уоружити в ще більшу силу відпорну проти всяких можливих напастий і спокус на ваше релїґійне і національне житє, щоби в вас самих вашу релїґійну і національну свідомість укріпити і утвердити, в слїдуючих кількох науках старатись буду за Божою помочию розяснити вам історію і взаїмні відносини нашої Церкви ка-

толицької і восточно-православної, позістаючої до нині в роздорі з нами, чи з грецька, в схизмі. Нинїж розважимо над тим: що правдива Церква Христова є та, котра переховує всї правди христової віри.

Господи! Дух Твій Святий най справить нас усїх на путь Твоєї Істини!

1.

Дорогі! Загляньмо наперед до св. Євангелия. Ото що сказав Ісус Христос до своїх Учеників і Апостолів, висилаючи їх голосити слово Боже: „Йдїть же і навчайте всї народи... навчаючи їх заховувати всьо, що я заповідав вам, і се я з вами повсї дні до кінця світа“.

Маємо тут записану виразну волю Спасителя: „заховувати всьо“, що Господь заповідав своїм Апостолам, а тіїж своїм наслїдникам, і так аж по нинїшний день.

Не вільно тому лише дещо заховувати, а дещо відкинути, не можна одну правду узнавати, а другу відкидати, але треба конечно приняти і держати всї правди віри, які полишив Спаситель.

А й св. Ап. Яков говорить: „Кождий, хто весь закон заховає, а згрішить в одному, то став винуватий у всьому“. Таксамо хто відкидає хочби й одну правду віри, той грішить і проти всїм иншим правдам. Христіянська віра мусить обнимати в собі всї правди Христової науки. Бо хто одним словам Спасителя і його св. Церкви вірить, а другим не вірить, то такий властиво не вірить по правдї і в то, що Ісус Христос є Сином Божим, і що св. Дух управляє неустанно судьбою Христової Церкви. І тому то є гріхом проти св. Духа, противити ся пізнаній і обявленій правдї віри христіянської.

А тепер возьмім так на розум. Чи може до Америки безпечно доплисти такий корабель, котрому по дорозї не стане головного керманича, а надто, як попсуєсь дещо в машинї? Правда, що нї! А коли хоче доплисти, то мусить насамперед постаратись о доброго і певного керманича, та уряджене машини доповнити чи направити, бо інакше їзда таким кораблем вельми небезпечна, грізна, а то й грішна, бож не можна свого жита в той спосіб наражувати та виставляти та очивидну небезпеку.

Таксамо має ся річ і з кораблем Христовим, з нашою Церквою. Хто хоче щасливо доплисти до берега вічної щасливости, той мусить плисти на тім кораблї, котрий є в цїлости так уряджений, як се приказав Г. Н. Ісус Христос, значить, в котрім переховують ся всї а всї правди Христ. віри, та котрим за ласкою Ісуса Христа, яко невидимого

Управителя з висоти небес, кермує один верховний видимий Керманич. Отже лише ся Церква, де є одна віра, одна надія і одна велика св. любов, ся Церква, котра остає під управою одного видимого Керманича, наслїдника св. Петра, т. є. Папи Римського, є тим певним, безпечним кораблем, який тебе брате, сестро щасливо довезе до нового краю, до краю небесної щасливости по розбурханих филях житейського моря горя.

І як нездалий корабель, котрому бракує кернанича і дещо з конечного урядженя, так є нездала й непевна і така Церква, котра би не хотїла узнати над собою одного видимого Управителя і то в особі наслїдника св. Петра, Архієрея Римського, та крім того не хотїла приняти та держатись усїх правд христ. віри. Така Церква, не признаючи одного свого правного керманича, була би здана на ласку непокликаних до того і нездалих до управи людий, які моглиб їй більше зашкодити чим помочи.

2.

Знаємо однак, що, на превеликий жаль, є деякі такі церкви, котрі також христіянськими називають ся, а котрі є подібні до того корабля, який покинув свого керманича правного, а враз з тим відкинув і деякі річи конечні до повного урядженя. Такими церквами є церкви т. зв. протестантські, які беруть свій початок від Лютра, Кальвіна і других; до таких церков належать і всї церкви восточні, отже грецька, російська і другі, які відорвали ся від свого правного видимого Керманича, наслїдника св. Петра, Архієрея Римського, а в наслїдок того відорваня, чи то з грецька, схизми, не мають вони днесь і деяких точок правд віри христіянської; заховали вони вправдї зверхне православє, але затратили чистоту христіянського правовіря; чи то иншими словами: задержали вони вправдї красний зверхний обряд, але позбавились деяких точок Христової віри; а яких іменно, то о тім буде наука пізнїйше.

3.

А днесь єще запитаймо ся: чи порадно плисти на такім кораблї до вічної пристани? Чи можна таким церквам з чистою совістию повіряти свою дочасну і вічну долю? Якаж є на сї питаня відповідь? Лише одна, а то що гріхом є на непевнім кораблї таку далеку і важну подорож відбувати, а треба глядати корабля певного, безпечного. А тим кораблем є христіянсько-католицька Церква, котрої прообразом єсть євангельська лодка Петрова.

Памятаєте, дорогії, як то на тій лодці плив Спаситель разом з Апостолами і як то Він здавав ся був заснути на колїнах св. Івана. Зірвала ся тоді страшна буря. Вже кидали лодкою спінені морські филї, та як здавалось, грозили їй неминучою загладою. І що ж сталось? Чи потонула лодка в морській глибині? О ні! Св. Петро, видячи небезпеку, збудив Спасителя благальним голосом: „Учителю, ратуй нас, богинем“. І встав Спаситель, та зганив Апостолів за їх маловірність і трусливість, що маючи Його між собою, убоялись погибелї, та успокоївши так Апостолів, приказав вітрам утишитись. І буря в мить устала, филї на морю вигладились, і Петрова лодка щасливо доплила до своєї пристани.

Ось вам, дорогі, красний і вірний прообраз Церкви; ось вам її судьба, її доля. Нераз в протягу століть розбурхані филї ворожих елементів нападали на нашу католицьку Церкву, нераз грозили їй розбитєм, але надармо! Над Церквою католицькою чувае неустанно сам Ісус Христос; в Церкві християнсько католицькій св. Петро і його наслїдники; Церкви католицької не одолїють і пекольні сили.

Щасливі ми, братя і сестри, що й ми належимо до сего єдиноспасенного стада Христового, що й ми пливемо на Петровій лодці до вічної нашої пристани, що й ми є в єдности з тою Христовою Церквою, котрою керму‹ з висот неба небесний її основатель, а на земли один видимий її управитель, наслїдник св. Петра, Папа чи то Отець Архієрей Римський. Та що є богато християн, які остають з нашою Церквою в роздорі, о, дорогії, стараймо ся всї по нашим силам, отвирати їм очи на той погубний роздор церковний, і молїм Отця небесного словами Спасителя: „Отче небесний, Отче Святий, най всї єдино будуть“, най всї Христові ісповідники творять одну святу Родину Христову.

Та коли ще днесь особливо на нашу греко-католицьку Церкву і на наш народ повстають ворожі сили, о піднесїм за приміром св. Петра свої благальні очи до неба і кличмо взиваймо з цілого серця: „Встань Господи, поможи нам, богинемо від лютої бурі, яку ворог засіяв по нашій земли. О дай же нам Господи побачити ласку Твою, і пошли нам Спасенє Твоє!“

О най уже раз любов і правда, справедливість і мир завитають між дїтий Твоїх, між усї народи, які Ти відкупив своєю дорогоцїнною Кровию на Голгофтї, най усї християни, всї люди заховують усьо, що Ти, Господи заповідав нам, бо лише в той спосіб заявимо і засвідчимо, що недармо для нас і за нас розпинав ся Ісус на Хрестї. Амінь.

НАУКА II.

Єдність Христової Церкви і східна схизма.

„Отче святий, захорони їх в Ім'я Твоє, най усї єдино будуть, як і Ти, Отче, в менї, і я в Тобі, най і вони в нас єдино будуть, щоби світ увірував, що Ти мене послав".

Іван 17 гл., стих 21.

Дорогі християни католики!

В попередній науці чули ми, що є волею Спасителя, щоби Його Церква на земли держала всї а всї правди віри, які їй Ісус Христос передав.

І Христова Церква се робила. Все стояла вона на сторожи всіх правд віри. А коли тільки появляли ся які єретики-лжеучителї з нападами на деякі правди, сейчас Церква ставала до оборони тих загрожених правд.

Стало ся однак з часом, що вже не поодинокі люди, але вся восточна галузь Христової Церкви відчахнула ся від свого пня, віддїлила ся від верховного свого церковного начальника, Папи Римського, попала отже в розкол церковний, чи то з грецька, в схизму, тай понадто відкинула деякі правди християнського правовіря.

Як се саме сталось, над тим розважимо в нинїшній науцї.

О св. священомучениче Йоафате і всї св. мученики за єдність Христового стада моліть ся за нами.

1.

Менше більше около 1.000 лїт була в цїлій Христовій Церкві єдність. І на сході і на заході була одна віра. Були там вправдї вже тодї обрядові ріжниці, однак і тут і там придержувано ся ще всіх правд християнської віри. Повставали часами незгоди, але ті, одні скорше, другі пізнїйше, всеж таки наконець заникали, так що загально панувала єдність у цїлім християнськім світї около тисячу лїт.

Божий ту єдність так горячо молив Ісус Христос Бога Отця перед своїми страстями: „Отче святий, захорони їх в ім'я Твоє, най усї єдино будуть, як і Ти, Отче, в менї, і я в Тобі, най і вони в нас єдино будуть, щоби світ увірував, що Ти мене послав".

Ся єдність була наглядна особливо в перших початках. Між усїми християнами було тодї „одно серце й одна душа", як прекрасно о тім споминають апостольські дїяння.

Не інакше було й відтак. Як з початку коло Ісуса Христа, так знов по Його вознесеню гуртували ся всї вірні коло верховного Апостола св. Петра, яко свого начального

видимого Пастиря. Були вони тїсно злучені з собою узнаванєм одної верховної власти, визнаванєм одної віри, заховуванєм між собою взаїмної любови, та живленєм одної св. надїї на вічне житє у другім світї.

Коли і тодї повставали які спори, як пр. коли деякі почали звати себе Петровими, другі Павловими, і т. д., то св. Ап. Павло зумів їх скоро заспокоїти. Він закликав до них: „Чи Христос подїлив ся? Чи то Павло за вас розпинав ся, або Петро, або Апольос, чи Христос Господь? А коли Христос, то ви всї Христові!“ І сї короткі слова переконали всїх і всїх успокоїли.

Коли знов повстали спори між Греками і Юдеями новоохрещеними, закликав знов той сам св. Апостол: „Ви всї, що в Христа охрестили ся, ви в Христа приодїлися... Тому нема вже нї Грека, нї Юдея, нї вільного нї невільника, а всї ви одно в Господї Ісусї Христї“. І сейчас всї сю правду порозуміли і спори устали.

В важнїйших справах скликував св. Петро наради всїх Апостолів і старших з громади, і в той спосіб при співдїланю св. Духа однодушно всї спірні справи полагоджувано.

Так пр. коли лжеучитель Арій почав голосити, що Ісус Христос не є Сином Божим, то на Соборі в Нїкеї 325 р. по Христї зібрані св. Отцї осудили фалшиву науку Арія і проголосили згідно з св. Євангелиєм, що Ісус Христос єсть єдинородним Сином Божим, правдивим Богом, єдиносущним Богу Отцю

Коли відтак повстав знов Македонїй, і то сам царгородський епископ, з фалшивою наукою, а то, що св. Дух не єсть Богом, але виведеним через Божого Сина сотворінєм, зібрали ся знов єпископи і орекли згідно з св. євангелиєм, що св. Дух походить від Бога Отця, і що Йому належить ся та сама честь і слава, що Богу Отцю і Богу Сину. То порішенє собі запамятаймо, бо про нього згадаю ще в пізнїйшій науцї.

Повставали ще відтак всїлякі инші ложні науки, але всї вони зістали згідно і спільно через цїлу Церкву, і східну і західну відкинені і осуджені.

І так єще згадаймо, як то на початку 8. столїтя повстала була на сході завзята борба проти релїгійному почитаню образів. Ся борба тревала довший час. Дїялись страшні річи. Грецькі цїсарі казали нищити і палити образи, а непослушних їх приказови переслїдували, катували і мучили. Аж вкінци цїсарева Ірена просила Папу Адріяна І. о скликанє вселенського собору. Собор зібрав ся дїйстно в Нїкеї 787 р. і тут оголошено, що можна почитати образи Ісуса Христа і Святих, бо та честь відносить ся не до того матеріялу, з якого образи зроблені, анї до самих малюнків,

а до тих Святих осіб, що на тих образах є представлені. І так спори закінчено. А на сю памятку приверненя в Церкві правдивого прославлюваня Бога і Святих установлено в 1. неділю вел. посту память православя.

І так то утверджувало ся між народами християньскими на сході і на заході правовірє, то є правдива віра в людських серцях, і православє, т. є правдиве зверхне прославлюванє Господа Бога, а враз з тим удержувалась єдність цїлої католицької Церкви Христової.

Коли тут згадуємо про слова: правовірє і православє, прошу вас, запамятайте собі добре значінє сих слів. Правдивий християнин є і правовірний, то зн. має в серцю правдиву віру, і православний, то зн. правдиво і красно Бога на зверх, зверхнїми обрядами прославляє. Хто є правовірним християнином, той є все і православним, так що вистарчить на означенє правдивого християнина одна тота назва: правовірний християнин, так як хто має в своїм серцю правдиву віру, правовірє, то він все з'уміє сю віру на зверх заявити правим-красним славленєм Бога, чи то православєм. Хто-ж є православним християнином, то той повинен бути також і правовірним, але так є, на жаль, у світї, що не всьо то є золотом, що блестить ся. Так і тут, не кождий християнин, що на зверх лише славить Бога, має і в серцю правдиву віру. Бо може хтось на зверх, перед світом красно Бога прославляти, а внутр, у серцю може він не мати правдивої віри. Одним словом, сей світ спосібний є до лицемірства. Тому не можна звати себе лише сею одною назвою: православний, бо з сеї назви, як учить нас досвід, єще нїхто не може бути певний, чи сей православний є також і правовірний І тому то, щоби ані собі самому кривди не робити, ані нїкого иншого в сумнївї і в блудї не держати, ми християни католики мусимо себе звати християнами правовірними. Така назва раз на все положить конець всякому релїгійному, ба навіть і національному баламутству між нами. Тому собі добре се вияснене памятаймо.

А тепер вернїм дальше до властивого предмету нашої нинїшної науки.

2.

До сего часу, як ми бачили, цїла Христова Церква і на сході і на заході згідно і спільно держалась одного правовіря і одного православя; хоч західна галузь мала свої окремі обряди, а східна знов свої власні, відповідно до окремих, відмінних характерів світа східного і західного, всеж таки ті ріжні, відмінні обряди довгий час не перешкаджали суспільній єдности цїлого стада Христового.

Бо що на заході витворились инші обряди нїж на сході, сеж нїчо дивного, ані протизаконного. Таж инший характер

у Греків і всїх народів східних, а инший у Римлян і других народів західних. Та колиж між християнами почала пригасати згодом сама чиста ідея християнства. т. є, коли згодом почато забувати на найважнїйшу заповідь любови, та коли в житю народів почала брати верх политика партикулярного самолюбства, коли понадто грецько-візантійські цїсарі почали занадто втручатись в чисто релїгійні справи, хотячи зробити з Церкви вигідний для своєї полїтики чинник, тодї, коли, на жаль, дїйстно самі церковні достойники грецькі віддались на услуги полїтики племінної, полїтики світської, о тодї почато глядати за найменшими рїжницями звичаєвими, обрядовими, і задля тих рїжниць почали ся незгоди, сварнї, дошкулюваня. Відлетїв десь дух св. любови, який доси держав усїх в єдности а натомість почав ликувати дух незгоди і крамоли, та згодом заволодїв він не лише людьми світськими, але й закрав ся до сердець грецьких-царгородських єпископів-патріярхів. Ті то, замість іти слїдом своїх попередників, та в згоді, єдности і послусї церковнім жити з верховним своїм настоятелем, Папою Римським, почали самі приписувати собі найвисшу власть над усею Церквою. Не досить їм сего, що Папи Римські надали їм, царгородським єпископам, гідність і власть патріярхів; вони хотїли конечно посїсти еще саму найвисшу власть, відібравши її від Папів Римських. Знаємо, що може гордість наробити. Гордість скинула з неба самих світлих духів в пропасть пекольну. Так почала собі гордість панувати і в Христовім стадї, і над тим лише працювала, щоби конечно то стадо Хр. розбити, роздвоїти. Та дїялось се повільно. Насамперед отже видвигали Греки рїжниці обрядові між сходом і заходом, і почались над ними спори.

І так прим гіршились Греки тим, що на заході священики не женились, що голили заріст на твари, що там по щено в суботи, що великий піст скорочено там до 40 днїв, що на заході хрестили ся лише раз і пятьма пальцями, що Службу Божу правлено на прісним хлїбі і т. п. Не хотїли Греки того нїяк зрозуміти, що, як їх грецько-східні обряди мають свій змисл і своє значінє, таксамо і обрядові звичаї західної Церкви криють у собі також глибокі думки і мають символїчне значінє.

І так священики на сході є жонаті, бо то привілей переняли і задержали від апостольських часів, а священики на заході не женять ся. На заході голять ся священики, щоби зазначити і на зверх цїлковите віддане ся, повне посвяченє Господу Богу на службу; постять західні християни в суботу, щоб заявити жаль і смуток по тій причині, що в суботу лежав Ісус Христос у гробі; хрестять ся раз в імя св. Тройцї пятьма пальцями, щоб зазначити свою віру в Бога в св. Тройцї одного, а заразом пригадати собі на пять ран Спасителя, заданих Йому на хрестї; правлять Службу Божу

на прісним хлїбі, щоб зазначити, що Ізраїльтяни споживали на Пасху хлїб прісний, і т. д.

Отже не лише в нашім східнім обрядї, але і в обрядах церкви західної є красний змисл і глибоке значіне, тай нема розумної причини тому противитись. Не годить ся так нерозумно лише всьо своє за найлучше держати, а всьо чуже ненавидїти: і своє треба розумно шанувати і любити, але й чуже треба вміти вирозуміти і пошанувати, ба що більше, оба обряди повинні взаїмно доповнюватись, спомагатись, щоб взаїмно богатитись, взаїмним добром збогачуватись на славу і хвалу Всевишнього, а не взаїмно понижуватись та поборюватись. Тодї доперва буде можна о таких християнах сказати, що вони правдиві ісповідники Христові, коли будуть мати між собою таку взаїмну любов, таке взаїмне вирозуміне і пошанованє.

Та Греки, перенятї тодї полїтикою грецько візантійських цїсарів, заслїплені тою світовою полїтикою, яка не узнає закона любови, а яка жиє майже лише завистию і ненавистию до ближнїх, винаходили найменші ріжниці обрядові, звичаєві, і ними почали що раз то докучливійше докоряти Церкві західній і Папі Римському.

Коли надто державна полїтика грецько-візантійських цїсарів почала на заходї що раз то більше банкротувати, так що наконець утворилось на заходї цїлком независиме від грецьких цїсарів західно-римське цїсарство, і то при помочи Папів Римських, тодї треба було лише якої небудь причини, щоби і на церковнім поли і на поли віри прийшло до вибуху, до ворогованя, до роздору. І так воно дїйсно стало ся.

3.

Причина найшла ся скоро. Ото коли Папа Николай I. не хотїв затвердити на патріяршім престолї в Царгородї Фотія тому, що цїсар прогнав з сего престола побожного Ігнатія, котрий виступив остро проти страшної розпусти на цїсарськім дворі, гордий Фотїй, який був перше цїсарським світським урядником, щоби не стратити патріяршого престола, відмовив Папі Римському послуху, заявляючи, що він має таку саму власть, як і Папа Римський. Надто закинув Фотій цїлій західній Церкві єресь, тай відлучив ся в той спосіб цїлком від єдности з Римським Апостольським Престолом. Побіч тих ріжниць обрядових, о яких була згадка висше, закинув Фотій Римській західній Церкві, що вона вірить в походженє св. Духа і від Сина Божого, між тим, коли св. Отцї определили на св. Соборі, що св. Дух походить від Бога Отця. Ми знаємо тепер, по чиїй сторонї правда, а в пізнїйших науках про се єще обширнїйше будемо учитись, але щож, слїпа гордість царгородського па-

тріярха довершила сего першого роздору між церквою грецькою і римською 866 р. по Ісусї Христї.

Вправдї не довго тревав сей перший роздор між обома Церквами, бо сейчас за три роки вселенський собор в Царгородї 869 р. осудив поганнй поступок Фотія, його самого виключив, викляв з Церкви, і він вкінци скинений з патріяршого престола помер на засланю, на вигнаню в монастири, якби в вязници, вправдї по єго смерти привернено знов єдність між церквою грецькою і римською, всеж таки Фотієва їдь роздору, раз пущена в органїзм Церкви грецької, доти нуртувала в тім органїзмі, поки грецька церква цїлком не відпала від Церкви римської в XI. столїтю, і то знов за причиною гордого царгородського патріярха, Михайла Керулярія. Той то патріярх Керулярій піднїс наново Фотієві закиди і докори проти римської Церкви, і навіть зі злости і злоби позамикав латинські церкви в Царгородї. Коли ж Папа Лев IX. о тім дізнав ся, вислав до Керулярія своїх послів з письмом, повним любови, де основно відповів на всї зроблені закиди. Однак Керулярій, засліплений гордостю, не приняв анї послів, анї письма, заявлячи таксамо як Фотій, що Папа Римський не має йому нїякого права до розказу, бо він має таку саму власть, як і Папа. Супроти такої своєї гордости Керулярій зістав з церкви також виклятий, 14. липня 1054 р. Ся кара однак його не опамятала. Він дальше робив страшне дїло церковного роздору. З часом удало ся йому втягнути в той роздор і прочї церкви на сходї, а між ними і молоду ще христіянську Церкву на нашій Руси-Украïнї.

Про історію нашої Церкви буде наука пізнїйше. Днесь ми переконали ся, що найбільшим бажанем Спасителя було, удержати всїх христіян в єдности стада, в єдности віри і в єдности любови.

Бачили ми однак також, як то злий дух, дух незгоди, неустанно засївав між христіян кукіль крамоли і роздору, аж наконець таки удало ся йому через гріх гордости, який і його самого з неба скинув до пекла, і то через гордість царгородських патріярхів відорвати від єдности стада Христового весь христіянський Восток.

О, мої дорогі, просїм Господа Бога, щоби вже раз устав церковний роздор, щоби вже наконець пропала, щезла нещастна церковна схизма, а натомість, щоб на землї між усїми народами воцарилось одно Царство Правди і Любови святої. Амінь.

ВСЯЧИНА.

Памяти о. Николи Весоловського. Дня 3. мая с. р. упокоївся на Буковині б. п. свящ. Никола Весоловський. Син б. п. свящ. Михайла і Ольги з Вітковицьких остав сиротою ще маленькою дитиною. Середні і вищі школи покінчив у Львові під опікою і проводом загально знаних і поважаних вуйків, пп. Потелицьких. Тут утвердився в чеснотах і благородних прикметах, які ясніли в його молодечім житю. Правого і чистого характеру, веселої вдачі, повний ідейности — був любимцем всіх, що його пізнали і з ним зносились. По укінченю богословських наук звінчався з ще більшою сиротою, учителькою Анною Кадайською, в Чернівцях дня 14. липня 1914 р. Та кому біда з ранку, тому й до останку. По вінчаню виїхав в Надвірнянські гори до Зеленої на літний воздух. Тут заскочила його мобілізація і не дозволила йому явитись до рукоположеня, зарядженого Ексцел. кир Андреєм в серпни того року. В горах, серед трудів і невигід перебув цілу рос. інвазію, перебув і тяжку хоробу тифу. Освободженє Львова і дальше прогнанє Москалів освободило і його. Віджив надією красшої будучности для нашого народа. Писав: „Чей в наше віконце засвітить сонце — надія в Бозї". Робив стараня о приспішенє ординації. „Рік минає, писав, як ми з жінкою тягарем других — без власного кутка — власної хати — без місця; знов літо минає та зима туй туй надійде і що буде... Важко, страшно подумати!" Та ще цілих 8 місяців мусів побиватись, нім дочекав щасливої хвилї, діпняв своєї цїли. Дня 5. марта с. р. став священиком. Слабий тїлом та бодрий духом рвався до працї. Обставини і тут йому не сприяли. Пішов на завідательство Тустаня з надією, що по Великодни перенесе ся на зелену Буковину близше жени і дитини. Брак опіки, тяжкі обставини житя, надмірна праця стягнули на нього тяжку недугу, яка перенесла його до вічно зеленої вічности!

Память праведного з похвалами!

Поминаю його горячу любов до своєї рідні; його привязанє до своїх товаришів і любов, якою тїшив ся між ними за свою щирість і отвертість; його ревність в сповнюваню своїх обовязків. Піднесу лише його щиру побожність, якою відзначав ся від дитинства. Не було місця, не було дня, щоби він опустив вислуханє Служби Б, наколи лише міг. А вже любов Вітчини, праця для неї занимала його душу від шкільної лавки. Всї поля нашого народнього житя обходили його; читальнї і инши товариства дуже радо витали його у себе. Найкрасше сьвідоцтво — загальний жаль серед селян і міщан, з якими зносив ся, у котрих лишив як найкрасшу память по собі.

Брав дїяльну участь в памятнім вічу українського студенства і заняв ся ревно похоронами б. п Коцка, щоби стягнути як найбільше число підльвівських товариств і священиків. Посвячене Народного Дому в Заліщиках завдячує неутомимій кількодневній праці б. п Небіщика своє гарне пристроєнє на се торжество. Словом жив житєм нашого народа і радїв кождим проявом свого житя.

А як рвав ся до душпастирської праці, як тїшив ся, що буде міг мати своє власне і близше поле дїяльности. Найлїпше сьвідчать його власні слова, які сказав до мене на мою увагу, щоби уважав на себе, не рвав ся, не палив ся занадто, поволи все зробить ся: „А чому вуйко так не робили?“

Не послухав ревний борець, пішов, незагартований ще, до тяжкої праці серед незавидних обставин. І не видержав. Поляг на полї духовної Слави! Застигло його серце, палаюче огнем любови, щоби горіти огнем вічної любови! Нехай же присвічує воно і на землї його товаришам і наслїдникам в семинари і душпастирстві! Помянїть Його душу в Ваших молитвах і Службах Б. на потїху Його безталанної трійцї: Матери, Жени і Сирітки! *о. Мих. Баричко.*

Високі відзначеня. Цїсар надав золоті хрести заслуги на лентї медалю хоробрости в узнаню знаменитої патріотичної дїяльности підчас війни слїдуючим українським священикам:

1. Впр. о. Карлови Бардинови, парохови в Ланах.
2. Впр. о. Павлови Бачинському, парохови в Глинянах-Заставю, деканови глинянському.
3. Всч. о. Михайлови Ганушевському, парохови в Дорі.
4. Всч. о. Михайлови Левицькому, парохови в Князївску.
5. Впр. о. Анастазієви Лотоцькому, парохови в Тростянци, деканови бережанському.
6. Впр. о. Василеви Небиловцеви, парохови в Перегінську.
7. Всч. о. Григорієви Сапруцї, сотрудникови в Перегінську.
8. Впр. о. Ксенофонтови Сосенкови, парохови в Конюхах.
9. Всч. о. Омелянови Трешньовському, парохови в Хороброві.
10. Всч. о. Теодозієви Царови, парохови в Мечищові.

Видає і за редакцію відповідає **свящ. Ярослав Левицький.**
З друкарнї „Дїла“ Львів, Ринок ч. 10.

НАРОДНА ТОРГОВЛЯ

:: У ЛЬВОВІ ::

повідомляє, що

ЦЕРКОВНІ СВІЧКИ

НА ПРЕСТОЛ І ДО ПАВУКІВ

мають на складі всї склепи Народної Торговлї, а вже вд 50 кґ. кождої сорти висилає впрост з фабрики вддїл

„ПОСЕРЕДНИЧЕНЄ"

ЛЬВІВ, РИНОК Ч. 36.

Нинї цїна в „ПОСЕРЕДНИЧЕНЮ" без з'обовязання на підвижку:

Свічки І-а К. 7·20. Свічки воскові К. 8 за 1 кґ.

∴ У ФАБРИЦЇ. ∴

Належитість при замовленях.